

OPISKELIJATÖIDEN HELMIÄ 2023–2024

Toim. Maija Mäki, Inkeri Hakamies, Terhi Kivistö, Jaana Saarikoski, ja Laura Seesmeri

MUSEOLOGIAN JULKAISUJA – PUBLIKATIONER I MUSEOLOGI 3

ISBN: 978-952-02-0002-2

ISSN: 2953-8513

TOIMITUSKUNTA

Maija Mäki

Inkeri Hakamies

Terhi Kivistö

Jaana Saarikoski

Laura Seesmeri

TAITTO

Laura Järvenpää

KANSIKUVA

Tomáš Malík Pexelsistä: <https://www.pexels.com/fi-fi/kuva/maa-multa-maapallo-abstrakti-3607083/>

SISÄLLYS

5 Esipuhe

Maija Mäki, Inkeri Hakamies, Terhi Kivistö, Jaana Saarikoski & Laura Seesmeri

ARKISTOALA JA ASIAKIRJAHALLINTA

8 Kulttuuriperintö ja lainsäädäntö

Carita Ajanti

13 Svenska litteratursällskapet i Finland och immateriellt kulturarv

Annica Klockars

19 Tiedonhallinnan merkitys

Venla Makkonen

25 Työnä Arkistoala ja asiakirjahallinta: Kulttuurihistoriallisten päätearkistojen ja viranomaisten asiakirjahallinnan käytänteet

Tuomo Marttila

33 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto kulttuuriperinnön tallentajana ja säilyttäjänä

Johanna Skurnik

MUSEOLOGIA, PORI

41 Museotoimintaa utopiassa: Mahdollisuuksien tulevaisuus

Heli Karjula

45 Tiilinummen kulttuuriympäristöselvitys: Kohdealue 8

Nina Sundell ja Tia Kinnunen

MUSEOLOGIA, TURKU

Johdatus museologiaan

56 Lasivitriinistä hologrammiin: Museoiden kehityksen heijastuminen museonäyttelyihin menneisyydestä tulevaisuuteen

Veera Laukkanen

61 Pysyvä mutta muuntautuva: Museoiden muuttuvista toimintatavoista ja niihin kohdistuvista odotuksista

Meri Moen

67 Neuroepätyypilliset museossa: kysymyksiä osallisuudesta

Minna Muiluvuori

71 Museot antroposeenin aikakaudella

Suvi Vepsä

Rakennettu kulttuuriperintö

- 79 **Postmodernin elävää estetiikkaa Kupittaalla: Villa Pöllön DIVE-analyysi**
Paavo Jordman
- 83 **Kupittaan siirtolapuutarha**
Aura Peltoniemi
- 85 **DIVE-analyysi Kupittaan siirtolapuutarhasta**
Saga Sillanpää

Museotoiminnan kehittäminen

- 89 **Audiokävelyllä 1600-luvun Turussa: Turun Vanhankaupungin alueen historiallisen kuunnelmapolun kehittämissuunnitelma**
Helvi Ermala ja Evelina Vuorikari
- 97 **Kommenttipuheenvuoro**
Tuija Alihaanperä, hankepäällikkö, Turun kaupunki
- 98 **Historiallinen rantareitti**
Helmi Häggman, Minna Muiluvuori ja Emilia Männikkö
- 112 **Kommenttipuheenvuoro**
Tuija Alihaanperä, hankepäällikkö, Turun kaupunki

MUSEOLOGIA, AVOIN YLIOPISTO

- 114 **Someviestinnän ohjeistus ja suunnitelma KAVIn museokokoelmille**
Sanna Haukkala
- 142 **Utvecklingsplan för Jakobstads museum Kommunikationsplan för kundkommunikation**
Ida-Maria Nilsson
- 149 **Rasion museo Harkon Vaskipolun käyttäjäkokemuksen kehittäminen**
Iikka Meriala

ESIPUHE

Maija Mäki, Inkeri Hakamies, Terhi Kivistö, Jaana Saarikoski & Laura Seesmeri

Opiskelijatöiden helmiä 2023–2024 kokoaa yhteen mielenkiintoisimpia ja onnistuneimpia opiskelijatöitä, joita on tehty Turun yliopiston museologian oppiaineessa Turun ja Porin kampuksella ja avoimessa yliopistossa sekä Turun yliopiston Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopinnoissa kuluneen lukuvuoden aikana. Me opettajat saamme lukea vuosittain merkittävän määrän erilaisia esseekirjoituksia, raportteja ja reflektioita, joita opiskelijat tuottavat kurssisuorituksinaan. Välillä tehdään myös esimerkiksi video- ja podcastesityksiä, joista löytyy esimerkkejä museologian oppiaineen Youtube-kanavalta. Pääosin opiskelijoiden työt jäävät kuitenkin ainoastaan meidän opettajien iloksi. Tällä julkaisulla haluamme jakaa opiskelijoidemme ajatuksia laajemmalle yleisölle.

Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopintoihin kuului syksyllä 2023 järjestetty Terhi Kivistön pitämä Arkistot ja kulttuuriperintö -kurssi. Kurssilla käsiteltiin arkistojen tekemää kulttuuriperinnön tallentamista ja käytiin tutustumassa useisiin kulttuuriperintöarkistoihin. Opiskelijat kirjoittivat esseitä valitsemastaan aiheesta. Tähän julkaisuun niistä valikoitui kolme. Carita Ajantin kirjoitus käsittelee kulttuuriperintöä ja lainsäädäntöä Suomessa ja Annica Klockarsin kirjoitus Svenska Litteratursällskapetin (SLS) suhdetta aineettomaan kulttuuriperintöön. Johanna Skurnikin essee tarkastelee Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkiston kautta kulttuuriperinnön tallentamiseen ja säilyttämiseen liittyviä kysymyksiä ja kulttuuriperintöprosessia vallankäytön kannalta. Opiskelijatöiden helmiä -julkaisuun otettiin myös arkistoalan opiskelijoiden työelämävalmiuksien osioon kuuluviin valinnaisiin arkisto-opintoihin tehtyjä esseesuorituksia, jotka liittyvät vahvasti työskentelyyn arkistoissa ja arkistoalan ja tiedonhallinnan merkitykseen. Tuomo Marttila käsittelee kulttuurihistoriallisten päätearkistojen ja viranomaisten asiakirjahallinnan käytänteitä tuoden esiin arkisto-

työn käytäntöä ja peilaten siinä erityisesti omakohdaisia työkokemuksiaan. Venla Makkonen tarkastelee omassa esseessään tiedonhallinnan merkitystä ja sitä, miten se hyödyttää organisaatiota.

Sekä museologiassa että arkistoalan opinnoissa tehdään paljon käytännön harjoittelua museo- ja arkistokohteissa. Tässä julkaisussa on tästä joitakin esimerkkejä. Turussa museologian oppiaineessa tehtiin kevätkaudella 2024 tiivistä yhteistyötä Turun kaupungin toimijoiden kanssa. Museotoiminnan kehittäminen -kurssilla keskityttiin Turun Vanhankaupungin alueen elävöittämiseen kulttuuriperinnön keinoin. Kurssin yhteistyökumppanina toimi Turun kaupungin Keskustan kehittämisen kärkihanke ja työn ohjaajana toimi kaupungin puolesta hankepääällikkö Tuija Alihaanperä. Selvitimme kurssilla, millaisin tavoin Turun Vanhankaupungin rikasta kulttuuriperintöä on mahdollista esitellä kaupunkitilassa sekä sitä, millaisia toimijoita tähän työhön tarvitaan. Tässä julkaisussa voi tutustua Helvi Ermalan ja Evelina Vuorikarin suunnittelemaan audiokävelyyn 1600-luvun Turussa sekä Helmi Häggmanin, Minna Muiluvuoren ja Emilia Männikön suunnitelmaan historiallisen rantareitin elävöittämisestä.

Rakennettu kulttuuriympäristö -kurssilla taas tehtiin antoisaa yhteistyötä Turun kaupunkisuunnittelijoiden kanssa arkkitehti Tuuli Vesannon johdolla. Kuppiaan siirtolapuutarhan kehityssuunnitelma on ollut parhailtaan tekeillä kaupungin kaavoitusyksikössä ja dokumentointityötä tehtiin tämän hankkeen tueksi. Kurssin aikana tehtiin muun muassa mittapiirroksia, valokuvattiin sekä inventointiin kaikki siirtolapuutarhan mökit Turun kaupungin inventointilomakkeilla. Opiskelijatöiden helmiin valittiin Paavo Jordmanin, Aura Peltoniemen sekä Saga Sillanpään kirjoittamat perusteelliset analyysit siirtolapuutarhaan liittyen. Mainittava on myös, että loppukevästä 2024 avattiin museologian aineopintojen puutarhakurssilla tuotet-

tu, elävään kasviperintöön ja sen tutkimukseen keskittyvä nettisivusto <https://sites.utu.fi/elavakasviperinto/> Puutarhakurssilla keskityttiin tänäkin vuonna Kupittaaan siirtolapuutarhan pula-ajan hyötytarhaan, jossa viljeltiin kesäkaudella vapaaehtoisvoimin muun muassa Kupittaaan mustaa perunaa, ruusunperunaa ja ryväsipulia. Opiskelijat tuottivat kurssilla myös julkaisun Pelastajana pottu – pula-ajan perunaruokaohjeita, joka löytyy yllämainitulta sivustolta. Kurssi huipentui Pula-ajan päivään, jota vietettiin siirtolapuutarhalla helatorstaina 9.5.2024.

Museologian opinnot aloitetaan sekä Turussa että Porissa Johdatus museologiaan -kurssilla. Turusta tähän julkaisuun valikoitui tällä kertaa mukana neljä keskenään varsin erilaista, aivan omista näkökulmistaan museokenttää tarkastelevaa esseitä. Veera Laukkanen pohtii tekstissään museonäyttelyiden historiaa, nykyhetkeä ja tulevaisuutta tekstinsä tarinallisia osuuksia hyödyntäen. Myös Meri Moenin oivaltavassa esseessä pohditaan museoiden pysyvyyden ja muuntuvuuden kysymyksiä, erityisesti museoiden toimintatapojen kautta tarkasteltuna. Minna Mui-luvuori problematisoi museoiden tavoitettavuutta ja osallisuuden muotoja nostamalla esiin neuroepätyypillisten museosuhteet. Suvi Vepsä taas haastaa esseessään museoiden toimintamalleja antroposeenin aikakaudella.

Turun yliopiston Porin kampuksella voi opiskella museologian perusopinnot. Näistä opinnoista tähän julkaisuun mukaan valikoitui kaksi työtä. Heli Karjulan essee on kirjoitettu Johdatus museologiaan -kurssille. Esseen lähtökohtana on ollut tarinallisuus ja kirjoittajaa on innostanut mielikuvituksen käyttö luovan tietokirjoittamisen pohjana. Tämän kurssin esseissä tarinallinen tehtävänanto on vapauttanut kirjoittamista, mistä Karjulan essee on oivallinen esimerkki. Nina Sundellin ja Tia Kinnusen essee taas on kirjoitettu osana Museot ja kulttuuriympäristö -kurssia. Opiskelijat laativat kurssilla kulttuuriympäristöselvityksen Porin 10. kaupunginosasta eli Tiilinummes-ta. Tehtävänä oli koota tietoa alueen historiasta sekä nykytilasta ja pohtia kohteen kulttuuriperintöarvoja suojelullisista näkökulmista. Sundellin ja Kinnusen työ on tästä käytännönläheisestä työskentelymuodosta erinomainen esimerkki.

Museologian avoimen yliopiston Museotoiminnan kehittäminen -kurssilla opiskelijat innostuivat kehittämään muun muassa museokauppojen strategiaa, museoiden viestintää eri muodoissa ja eri kävijäryhmien tarpeet huomioon ottaen, ja luomaan suunnitelmia niin näyttelytoiminnan kuin kokoelmien arvoluokitusten kehittämiseksi. Tähän julkaisuun valikoituneet työt havainnollistavat, miten strateginen

ajattelu voi konkreettisesti hyödyttää museoita. Iikka Merialan työn tavoitteena oli tehdä suunnitelma Raisonsin museo Harkolle Vaskipolun kävijäkokemuksen kehittämiseksi. Työssä on pohdittu kirjallisuuteen pohjaten elämyksellisyyden luonnetta, ja SWOT-analyysin kautta Merialan keräämä aineisto on jalostunut selkeiksi kehittämisideoiksi. Ida-Maria Nilssonin raportti hahmottelee asiakasviestintäsuunnitelmaa Pietarsaaren museolle. Erityisenä tavoitteena Pietarsaaren museon asiakasviestinnässä on keskittyä suomenkielisiin asiakassegmentteihin, kuten kouluihin ja päiväkoteihin, ja löytää uusia viestintäkanavia. Kuten Nilssonin toimintasuunnitelman malli osoittaa, toiminnan ja viestinnän suunnittelun kytkeminen yhteen tukee molempia osa-alueita. Sanna Haukkalan työn tekee mielenkiintoiseksi sen poikkeuksellinen asetelma: kehittämiskohteeksi valikoitui toimija, jolla ei ole ollenkaan omaa museota - Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI). Työn aihe - sosiaalisen median ohjeistus museokokoelmille - korostaa, miten tärkeää on, että viestintästrategioita päivitetään toimintaympäristön ja tekniikan kehittyessä.

Toivotamme antoisia lukuhetkiä opiskelijatöiden helmien parissa! Kiitämme lämpimästi taittotyön tehnyttä Laura Järvenpäättä, sekä kaikkia niitä opiskelijoita, jotka ovat omalla panoksellaan osallistuneet tämän julkaisun tuottamiseen.

**ARKISTOALA
JA ASIAKIRJAHALLINTA**

KULTTUURIPERINTÖ JA LAINSÄÄDÄNTÖ

Carita Ajanti

Johdanto

Tässä esseessä teen katsauksen arkistojen, kulttuuriperinnön ja lainsäädännön yhtymäkohtiin. Kursin aikana kiinnostukseni on herännyt tietynlaiseen määrittelemättömän ja konkreettisen yhteisloon: kulttuuriperinnön määritelmä muuttuu ja vaihtelee tilanteesta riippuen, mutta kulttuuriperinnön käsite on silti hyvin keskeinen kulttuuri- ja historiatyön alalla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) Outi Hupaniittu mainitsi 25.9.2023 pitämällään luennolla, kuinka kulttuuriperintöorganisaationa toimiminen antaa organisaatiolle paljon enemmän oikeuksia ja valtuuksia. Nimenomaisesti on tärkeää, että organisaatio käyttää kulttuuriperinnön käsitettä ja liittää sen työhönsä. Tällainen asia minulle ei ollut tullut mieleenkään. Tähän osa-alueeseen varmasti kytkeytyy paljonkin rahoitukseen ja näkyvyyteen liittyvää hiljaista tietoa, joka ei ole suuren yleisön ja alan ulkopuolisten toimijoiden tiedossa. Voin kuvitella, että kulttuuriperintöorganisaationa toimiminen tuo myös mukanaan erilaisia velvollisuuksia. Mielessäni velvollisuudet liittyvät usein tietyllä tavalla lainsäädäntöön ja koen tämän olevan aihe, jota kurssilla ei ehditty juurikaan käsitellä. Tästä syystä kulttuuriperintöön liittyvään lainsäädäntöön perehtyminen tuntuu antoisalta esseen aiheelta.

Esseessäni kiinnitän myös huomiota siihen, kuinka arkistot näkyvät kulttuuriperinnön vaalimisen yhteydessä. Itselleni kulttuuriperinnöstä tulevat ensimmäisenä mieleen museot, monumentit sekä erilaiset perinteet. Museot taas koen arkistoista erillisinä organisaatioina, vaikka molemmat tekevät työtään historian ja kulttuuriperinnön saralla. Yhtenä kulttuuriperinteen säilyttäjänä pidetään myös kirjastoja, vaikka niiden työkenttä eroaakin arkistoista tai museoista. Uskon yleisesti museoiden ja varsinkin kirjastojen olevan suurelle yleisölle tutumpia ja helpommin lähestyttäviä. Arkisto jää usein näkymättömiin taval-

listen kansalaisten arjessa, ellei arkistossa ole tullut vierailtua jostain syystä. Kirjastot ja museotkin tulevat kuitenkin monelle kansalaiselle tutuksi jossain vaiheessa elämää. Esseessäni selvitän, millä tavalla arkistot ovat mukana kulttuuriperintötyössä ja kuinka lainsäädännössämme määritellään arkistojen rooli kulttuuriperintötyössä.

Esseen alussa keskustelen hieman aihealueen laajasta käsitteistöstä. Käsitteet perinne, perintö, kulttuuriperintö ja kulttuuriperintöprosessi toistuvat tiuhaan aihetta käsitellessä, mutta rajanvedot ovat harvoin yksinkertaisia. Käsitteiden esittelyn jälkeen käsittelem lainsäädäntöä, joka Suomessa sääntelee kulttuuriperintötoimintaa. Tästä siirryn arkistojen rooliin kulttuuriperintöön liittyen ja kiinnitän huomiota erityisesti viranomaisarkistojen ja yksityisarkistojen erilaisiin rooleihin arkistokentällä. Lopuksi teen yhteenvedon esseen aihepiiristä sekä kurssin sisällöstä ja oppimistani asioista.

Käsitteistöä

Kulttuuriperinnöstä on nykyään tullut eräänlainen muotikäsite, josta keskustellaan monesta eri näkökulmasta (Lillbroända-Annala 2014, 25). Itse olen sanaan törmännyt opintojeni lisäksi esimerkiksi turismiin ja kaupallisuuteen liittyvissä keskusteluissa. Kulttuuriperintökeskusteluun on vaikuttanut suuresti Unesco ja sen kulttuuriperintöön liittyvät sopimukset, etenkin maailmanperintösopimus vuodelta 1972 sekä sopimus aineettomasti kulttuuriperinnöstä vuodelta 2003. Unesconkin sopimukseen vaikuttavat kuitenkin kansainvälisesti sovitut asiat ja käsitykset kulttuuriperinnöstä. (Björkholm 2011, 43–44) Nykymaailmassa on huomioitava sekä aineellinen että aineeton kulttuuriperintö. Lisäksi yhteiskunnan ja eri toimialojen digitalisaatio tuo omat haasteensa ja mahdollisuutensa kulttuuriperinnön keräämiseen sekä sen käytettävyyteen. Suomessa on tallennettu

erilaista kulttuuriperintöä jo kahden vuosisadan ajan ja globaalissa vertailussa Suomen tekemä työ kulttuuriperinnön vaalimiseksi on huomattavaa (aineeton-kulttuuriperinto.fi).

Pertti Anttosen (2009) mukaan perinne on ennen tehdyn tai ajatellun uusintamista ja toistamista, mutta toisaalta myös uusintamisen ja toistamisen merkityksellistämistä sekä mahdollistamista. Perinteessä jokin asia säilyy ja ilmentyy uusien muotojen kautta, sukupolvelta toiselle. Perinne on kuitenkin jollain tavalla valikoivaa, sillä vain tietyt asiat on valittu perinteeksi. Yhteisön on määriteltävä, mikä on säilyttämisen ja seuraavalle sukupolvelle siirtämisen arvoista. (Anttonen 2009)

Lillbroända-Annala (2014) kirjoittaa, että filosofi Annika Alzénin mukaan lähtökohtaisesti jo käsitteiden kulttuuri ja perintö yhdistäminen lisää ilmiön termin monimutkaisuutta. Arkikielessä perintö on jotain, joka peritään ja johon tarvitaan vähintään kaksi osapuolta: perinnönantaja ja sen saaja. Perintö nähdään yleensä sukupolvelta toiselle siirtyvänä ja tavoitteena on pitää huolta perinnöstä ja säilyttää se tuleville sukupolville. Perintö on jotain yksityistä, kun taas kulttuuriperintö on yhteistä, kollektiivista. (Lillbroända-Annala 2014, 21)

Kulttuuriperinnöstä keskustellessa tietyt käsitteet pyörivät keskustelussa, mutta niitä käytetään välillä toistensa synonyymeina. Yleiskieleenkin on levinnyt kulttuuriperinnön käsite ja sen englanninkielinen vastine heritage, mutta kulttuuriperintöä käytetään synonyyminä myös perinteelle ja kulttuurille. Joidenkin tutkijoiden mukaan käsitteen käyttäminen tieteessä on kuitenkin kyseenalaista, sillä kulttuuriperinnön käsite on liian laajentunut ja epämääräinen. Kun arjessa ja arkikielessä puhutaan kulttuuriperinnöstä, taustalla ovat usein poliittiset ja taloudelliset intressit. (Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013) Kulttuuriperintö voidaan jakaa julkiseen tai yksityiseen kategoriaan. Julkiseen tai yhteisöllisesti tunnustettuun kulttuuriperintöön lasketaan monet luontokohteet, maisemat ja ihmisen toiminnasta kertovat jäänteet (arkeologinen kulttuuriperintö). Julkisen kategorian kulttuuriperintökohteista arvostetuimpina pidetään Unescon määrittelemiä maailmanperintökohteita. Kulttuuriperinnön yksityiseen kategoriaan kuuluvat arkisemmat ja näkymättömämmät ilmiöt, joilla on erityistä merkitystä ihmiselle, yhteisölle tai paikkakunnalle. Esimerkiksi tietyt ruoat, käsityöt tai juhlaperinteet ovat perheen ja suvun kulttuuriperintöä. (Tuomi-Nikula, Haanpää ja Kivilaakso 2013)

Oman ulottuvuutensa kulttuuriperintöön on tuonut aineettoman kulttuuriperinnön käsite. Aineettoman kulttuuriperinnön käsite on tullut mukaan kes-

kusteluun 1980-luvun alussa ja Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta on solmittu vuonna 2003. Sopimuksen mukaan aineettomaksi kulttuuriperinnöksi määritellään suulliset perinteet, esittävät taiteet, sosiaaliset käytännöt, rituaalit ja juhlallisuudet, luontoa ja maailmankaikkeutta koskevat tiedot ja käsitykset sekä perinteiset käsityötaidot. Kielet ja uskonnot on rajattu sopimuksen ulkopuolelle. (Tuomi-Nikula, Haanpää ja Kivilaakso 2013)

Kulttuuriperintöön liittyy erottamattomana osana myös kulttuuriperintöprosessi. Tätä prosessia ohjaa se, mitä asioita arvotamme ja millä tavalla. Kulttuuriperintöprosessissa jotakin muunnetaan ja objektin arvo saattaa olla erilainen ennen prosessia ja sen jälkeen. (Lillbroända-Annala 2014, 27–28) Kulttuuriperintöprosessiin koen kytkeytyvän erilaisia valtakäsymyksiä ja voikin pohtia, kenellä on oikeus päättää siitä, mikä ”ansaitsee” kulttuuriperinnön arvon.

Kulttuuriperintö ja lainsäädäntö Suomessa

Tein katsauksen siihen, kuinka kulttuuriperintö mainitaan Suomen lainsäädännössä. Erityisesti minua kiinnosti se, kytkeytyikö kulttuuriperintö usein arkistoaineistoihin tai asiakirjoihin. Hakemalla finlex.fi -sivustolta kulttuuriperintöön liittyvillä hakusanoilla on mahdollista löytää kaikki lait tai asetukset, joissa kulttuuriperintö mainitaan. Käytin katkaistua hakusanaa kulttuuriperin*, jotta saisin mahdollisimman laajalti tuloksia. Hakukriteerinä käytin lainsäädäntöä, mutta hakutoiminnolla voi hakea myös oikeuskäytäntöjä, viranomaisten määräyksiä, valtiosopimuksia ja hallituksen esityksiä. Lainsäädäntö-hakukriteerillä tuloksia oli yhteensä 34 ja olen käsitellyt niitä, joissa kulttuuriperintö mainitaan jollain tavoin. Poikkeuksena lait, joissa kulttuuriperintö mainitaan ainoastaan yhdellä sanalla (esimerkiksi mainitaan ainoastaan sana kulttuuriperintöorganisaatio) eikä laissa ole mainittu mitään toimenpiteitä tai osa-alueita kulttuuriperintöön liittyen. Esseen rajauksen vuoksi keskityin ainoastaan lainsäädäntöön, vaikka kulttuuriperinnöstä eri asetuksissa ja sopimuksissa saisi varmasti kirjoitettua oman esseensä.

Katsaukseni tuloksena sain selville, että kulttuuriperintö mainitaan useissa Suomen laeissa. Tällaisia ovat esimerkiksi laki Kansallisarkistosta (1145/2016), museolaki (314/2019), tekijänoikeuslaki (404/1961), varhaiskasvatustalaki (540/2018), tietosuoja-
laki (1050/2018), laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019), laki Yleisradio Oy:stä (1380/1993), perustuslaki (731/1999), kielilaki 423/2003, laki yksityisten arkistojen valtioneuvoston (1006/2006), laki Kansallisgalleriasta (889/2013), laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) sekä kirkkolaki 652/2023.

Mielenkiintoista on, että missään näistä laeista kulttuuriperintöä ei ole tarkasti määritelty vaan usein mainitaan ainoastaan, että tietyn toimijan vastuulla on ”suojella, vaalia tai ylläpitää kulttuuriperintöä”. Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuriministeriöstä mainitsee lisäksi, että yksi opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävistä on ”kulttuuri ja kulttuuriperintö” (310/2010, § 1). Kulttuuriperinnön sisältöä ei tässäkään yhteydessä määritellä tarkemmin.

Yllä mainituissa laeissa kulttuuriperintöön liitetään välillä jonkinlainen tarkennus. Kulttuuriperintö voi olla kansallinen (laki Kansallisarkistosta), arkeologinen tai visuaalinen (museolaki), suomalainen (laki Yleisradio Oy:stä) tai kielellinen (kielilaki). Välillä kulttuuriperintö sisällytetään osaksi kuntien kulttuuritoimintaa (166/2019) tai pedagogista toimintaa kuten varhaiskasvatuslaissa (540/2018): lain tavoitteena on ”toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa”. Koen mielenkiintoisena sen, että varhaiskasvatuslaissa mainitaan kulttuuriperinnön lisäksi myös kulttuuriperinne. Varhaiskasvatuslain tarkoituksena on ”antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä ”antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa” (3 §).

Edellä mainittujen lakien lisäksi kulttuuriperintö esiintyy rakentamiseen ja ympäristöön liittyvissä yhteyksissä (Maankäyttö- ja rakennuslaki (Alueidenkäyttölaki) 132/1999, laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista 200/2005, laki tulvariskien hallinnasta (620/2010) ja laki Teijon kansallispuistosta 1260/2014). Perustuslain mukaan kulttuuriperintö liittyy ympäristöön, sillä ainoa maininta kulttuuriperinnöstä on 20 §:ssä, jossa säädetään, että ”vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille”. Kirkkolaissa kulttuuriperintö liitetään rakennuksiin: ”Kirkollisen rakennuksen suojelun tavoitteena on turvata kirkollinen rakennettu kulttuuriympäristö osana kulttuuriperintöä, vaalia kirkollisen rakennuksen ominaisluonnetta ja erityispiirteitä sekä edistää sen kulttuurisesti kestävää hoitoa ja käyttöä” (§ 22).

Asiakirjat osana kulttuuriperintöä mainitaan yllättäen ainoastaan kahdessa laissa; laki Kansallisarkistosta (1145/2016) ja laki yksityisten arkistojen valtiovavusta (1006/2006). Kansallisarkiston yhdeksi tehtäväksi nimetään ”varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien viranomaisten asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen säilyminen”. Ihmettelen

sitä, että kulttuuriperinnön ei katsottu kuuluvan mil-lään tavalla arkistolain piiriin, mutta tämä asia tulee toivottavasti muuttumaan arkistolain uudistuksen myötä. Tietosuojalain voi katsoa sivuavan asiakirjallistakin kulttuuriperintöä, sillä siinä mainitaan, että henkilötietoja saa käsitellä tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisesti, jos 4) ”henkilötietoja sisältävien tutkimusaineistojen, kulttuuriperintöaineistojen sekä näiden kuvailutietoihin liittyvien henkilötietojen käsittely arkistointitarkoituksessa on tarpeen ja oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen ja rekisteröidyn oikeuksiin nähden” (tietosuojalaki 1050/2018, 4 §).

Arkistot ja kulttuuriperintö

Kuten aiemmassa kappaleessa totesin, asiakirjallinen kulttuuriperintö mainitaan harvoin lainsäädännössämme. Tästä saan vaikutelman, että yleisessä keskustelussa kulttuuriperinnön mielletään usein liittyvän muihin osa-alueisiin: luontoon, rakentamiseen ja rakennuksiin, esineisiin tai yhteisölliseen toimintaan. Näihin eri osa-alueisiin koen sisältyvän sekä aineellista että aineetonta kulttuuriperintöä. Osittain uskon, että myös asiakirjallinen kulttuuriperintö tulee näkyvämmäksi yleisessä keskustelussa, kun lainsäädäntö etenee.

Tutustuin julkaisuun Asiakirjallinen kulttuuriperintö tulevaisuudessa ja arkistolainsäädännön uudistaminen: Skenaariotyö, jonka on laatinut Euroopan historian professori Laura Kolbe yhteistyössä monien arkistoalan toimijoiden kanssa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021). Julkaisussa pohditaan eri tilanteita, joihin Suomen arkistotoimi voisi olla matkalla. Arkistoalalla on ollut ja tulee olemaan suuria muutoksia digitalisaation myötä. Suomen arkistolainsäädäntö ei ole sopeutunut riittävästi muutoksiin, joita digitaalisen aineiston käsittely aiheuttaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021, 13). Kolbe on ottanut skenaariotyössään huomioon suomalaisen arkistokentän hajanaisuuden, joka aiheuttaa omat haasteensa lainsäädäntöön ja tulevaisuuden arkistotyöhön. Suomessa on Kansallisarkiston lisäksi kunnan- ja kaupunginarkistoja, valtionapuarkistoja sekä yksityisarkistoja, joiden rooli kulttuuriperinnön vaalimisessa on erittäin tärkeä. Myös yksityisarkistojen rooli on tunnustettava ja huomioitava lainsäädännössä. (Kolbe 2021, 34–35). Kolbe kirjoittaa arkistotoimen ja yksityisarkistojen merkityksestä kulttuuriperinnön säilyttämiselle seuraavasti:

”Tiivistetysti voidaan todeta, että arkistotoimen tarkoituksena on säilyttää kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvat asiakirjat ja niihin sisältyvät tiedot sekä pitää aineistoa yhteiskunnan ja kansalaisten käy-

tettävissä tiedon tarpeen tyydyttämiseksi. Asiakirjojen ja dokumenttien ohella yleistä kansallista kulttuuriperintöaineistoa ovat muun muassa esineet, kirjat, sanomalehdet ja muut painotuotteet, taideteokset, luonnontieteelliset aineistot, kuvat ja audiovisuaaliset aineistot. Mainittu monimuotoisuus ei onnistuisi ilman yksityisiä arkistoja, joihin tallennetaan kulttuuri-, kansalais- ja järjestötoiminnan, liike- ja elinkeinoelämän, poliittisten puolueiden, merkkihenkilöiden, tavallisten ihmisten ja vähemmistöjen aineistoja koavia arkistoja.”

En ollut aiemmin tullut miettineeksi kunnolla arkistokenttämme moninaisuutta sekä eri kokoisten yksityisarkistojen haasteita. Valtionapua saavia arkistoja on erikokoisia ja ne toimivat erilaisilla resursseilla, ja näin ollen arkistot ovat melko erilaisissa tilanteissa. Joillain arkistoilla resurssit ovat pienemmät, joten aineistojen järjestäminen etenee omassa tahdissaan. Joillain valtionapua saavilla arkistoilla, kuten SKS:lla tai Svenska litteratursällskapetilla (SLS), on enemmän näkyvyyttä ja näin ollen niiden kokoelmat ja työntekijäresurssit saattavat erota suurestikin pienemmistä arkistoista.

Merkittävä arkistotoimija Suomessa on Kansallisarkisto, jonka yhtenä tehtävänä on asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttäminen maassamme. Yhtenä osana palvelulupaustaan Kansallisarkisto turvaa analogisen ja sähköisen asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilymisen tuleville sukupolville (Happonen & Nuorteva 2020). Luonnollisesti myös vuoden 2025 strategiaan sisältyy asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttäminen. Näen hyvänä asiana, että Kansallisarkiston kokoinen toimija huolehtii asiakirjallisesta kulttuuriperinnöstä, mutta tarvitsemme myös pienempiä ja eri aihealueisiin keskittyneitä arkistoja. Kun pienempi arkisto on erikoistunut tiettyyn aiheeseen, on arkiston helpompi palvella juuri tästä aiheesta kiinnostuneita asiakkaita. Arkistonhoitajat todennäköisemmin tietävät juuri tästä tietystä aihealueesta enemmän ja tietävät, millaista aineistoa haluavat arkistoon kartuttaa. Isommassa arkistossa voi olla haastavampaa hankkia syvällistä osaamista tietyn aihepiirin aineistoista, sillä kaikkea pitäisi tietää jonkin verran.

Lopuksi

Tämän kurssin myötä kulttuuriperinnön käsite on muuttunut selkeämmäksi, vaikka tiedostan yhä käsitteen moninaisuuden. Tämä aihealue on alati muuttuva ja eri alojen toimijat katsovat ymmärrettävästi sitä kukin omasta näkökulmastaan. Tietyllä tavalla kilpailuasetelmaa luo myös se, että luonnollisesti kaikki toimijat haluavat varmistaa oman toimintansa jatkuvuuden, rahoituksen ja näkyvyyden. Kuten monilla

aloilla, ponnistelemme yhteisen hyvän vuoksi, mutta resurssit (varsinkin taloudelliset) ovat rajalliset.

Tällä kurssilla olemme saaneet hyvän näkymän asiakirjalliseen kulttuuriperintöön ja sen parissa työskenteleviin ammattilaisiin. Minut yllätti, kuinka paljon Turussa ja ylipäätään Suomessa on arkistoja, jotka säilyttävät ja esittelevät erilaista kulttuuriperintöä. Olemme pieni maa, mutta kulttuuriperinnön tallentaminen on nähty tärkeänä eri aihealueiden parissa. Arkistoaineistoissa edustettuina ovat niin suomenruotsalaiset, merihistoria, musiikki kuin siirtolaisuuden historiakin. SKS ja SLS ovat tehneet todella pitkään työtä suomen- ja ruotsinkielisen kulttuuriperinnön dokumentoimiseksi. Suurempina toimijoina heidän resurssinsa ovat erilaiset kuin monien pienempien arkistojen resurssit.

Eräs arkistoalan pysyvistä haasteista vaikuttaakin olevan pienempien arkistojen haasteet saada rahoitusta ja resursseja esimerkiksi aineistojen järjestämiseen ja vastaanottamiseen. Työtä tehdään usein hyvin pienellä työntekijämäärällä. Ymmärrettävästi tällöin pitää myös tehdä rajauksia siihen, millaista aineistoa voidaan ottaa vastaan. Pienemmissä yksityisarkistoissa on kuitenkin hienoa se, kuinka on mahdollista erikoistua johonkin tiettyyn aihepiiriin. Esimerkiksi Sjöhistoriska institutetin arkistoissa oli jopa ulkomalaisiakin asiakkaita kiinnostavia asiakirjoja. Kuulostaa jännittävältä, että asiakas maailman toiselta puolen ottaa yhteyttä ja kaipaa juuri jotain sellaista asiakirjaa tai tietoa, joka löytyy pienestä arkistosta Turussa.

Kurssin aikana olen ymmärtänyt hieman paremmin asiakirjallisen kulttuuriperinnön merkityksen ja moninaisuuden. Yllätyin siitä, kuinka usein kulttuuriperintö mainitaan Suomen lainsäädännössä, vaikka käsitettä ei tarkemmin ole määritelty. Se mainitaan useilla eri osa-alueilla ja se näyttäytyy monipuolisena käsitteenä ulottuen ympäristöstä, luonnosta, rakennuksista ja varhaiskasvatuksesta kieleen ja asiakirjoihin. Kuitenkin asiakirjallinen kulttuuriperintö mainitaan hyvin harvoin lainsäädännössä ja ainoat maininnat löytyvätkin arkistoja käsittelevästä lainsäädännöstä (Laki Kansallisarkistosta 1145/2016 ja Laki yksityisten arkistojen valtionavusta 1006/2006). Suomen lainsäädännön perusteella muodostuu kuva, että kulttuuriperintö liittyy monenlaiseen yhteisölliseen toimintaan (kuntien toiminta, varhaiskasvatus, kielilaki, laki Yleisradio Oy:stä). Kulttuuriperintö on läsnä näillä osa-alueilla, joilla toiminta on yhteisöllistä. Tämän lisäksi kulttuuriperintö liittyy ympäristöön ja rakentamiseen, ja muutamissa laeissa mainitaankin yhdistelmä luonnon- ja kulttuuriperintöä.

Ihmettelin, miksi asiakirjallista kulttuuriperintöä ei käsitellä lainsäädännössämme enemmän, mutta

ilmeisesti tämä johtuu osittain vanhentuneesta arkistolaittamme. Toivon asian muuttuvan uudistuneen arkistolain myötä. Tällöin toivottavasti huomioidaan myös arkistojen (ja niin ollen asiakirjojen) valtava merkitys yhteiskunnalle ja tulevaisuuden sukupolville. Lisäksi uudistuneen arkistolain voisi toivoa tuovan selkeyttä arkistokentälle ja ottavan tasa-arvoisemmin huomioon erikokoiset arkistotoimijat. Ehkä asiakirjallinen kulttuuriperintö on alettu tiedostaa paremmin vuosikymmenten aikana ja tämän tuloksena sen vaalimista aletaan pitää myös yhtenä prioriteettina.

Arkistoalan opinnoissa ja töissä asiakirjallinen kulttuuriperintö on ymmärrettävästi hyvin vallitseva kulttuuriperinnön vaalimisen muoto, ehkä jopa vallitsevin. Asiakirjat ja arkistoaineistot nähdään erottamattomana osana kulttuuriperinnön vaalimista ja historian säilyttämistä tuleville sukupolville. Luulen meidän monien arkistoalalla olevien tiedostavan

kuitenkin sen, kuinka usein kulttuuriperinnön ajatellaan liittyvän muihin osa-alueisiin: museoihin, rakennuksiin, luontoon ja yhteisöjen perinteisiin ja tapoihin. Tulevina arkistoalan ammattilaisina voimme onneksi tehdä asiakirjallisen kulttuuriperinnön merkitystä tunnetummaksi ja huolehtia osaltamme sen säilymisestä ja käytettävyydestä. Meillä alalla toimivilla myös tulee olemaan haasteemme asiakirjallisen kulttuuriperinnön muuttuessa ja moninaistuessa – se, mitä usein on totuttu ajattelemaan paperisena, saattaakin olla jo syntysähköistä tai muutettava sähköiseen muotoon. Työelämässä luultavasti pääsemme tekemisiin sekä kunnan perinteisten paperisten asiakirjojen kanssa että sähköisten asiakirjojen kanssa, ja opimme vaalimaan molempia osana asiakirjallista kulttuuriperintöämme.

LÄHTEET

www.aineetonkulttuuriperinto.fi

Anttonen, Pertti. 2009. Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä. Elore, vol. 16 – 1/2009. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

Björkholm, Johanna. 2011. Immateriellt kulturarv som begrepp och process. Åbo Akademi, Turku. 32-123.

Haanpää, Riina; Kivilaakso, Aura ja Tuomi-Nikula, Outi. 2013. Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Teoksessa Mitä on kulttuuriperintö? Toim. Tuomi-Nikula Outi, Haanpää Riina ja Kivilaakso Aura. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Hupaniittu, Outi. 2021. Asiakirjallinen kulttuuriperintö. Teoksessa Arkistot ja kulttuuriperintö. Toim. Outi Hupaniittu ja Ulla-Maija Peltonen. 21–46.

Happonen, Päivi & Nuorteva, Jussi (toim). 2020. Kansallisarkiston strategia 2025. Näkökulmia tulevaan. https://kansallisarkisto.fi/documents/141232930/153230445/KA_Strategia_2025.pdf/31ef6495-ec84-de0b-5c17-768fd4f86b9e/KA_Strategia_2025.pdf?t=1681202214490

Kolbe, Laura. 2021. Asiakirjallinen kulttuuriperintö tulevaisuudessa ja arkistolainsäädännön uudistaminen. Skenaariotyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 47.

Lillbroända-Annala, Sanna. 2014. Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä. Teoksessa Muuttuva kulttuuriperintö / Det föränderliga kulturarvet. Toim. Tytti Steel, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala ja Maija Santikko. Ethnos ry, Helsinki. 19-39.

Lakien lähteenä on www.finlex.fi

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND OCH IMMATE- RIELLT KULTURARV

Annica Klockars

Inledning

Svenska litteratursällskapet i Finland, också känd som SLS¹, är en organisation som spelar en avgörande roll för bevarandet och främjandet av det finlandssvenska kulturarvet genom sitt omfattande arkiv. Med en lång historia som sträcker sig över flera århundraden, har Svenska litteratursällskapet blivit en av de främsta institutionerna för studiet av finlandssvensk litteratur och kultur. Genom att samla, bevara och tillgängliggöra enastående samlingar av böcker, manuskript och andra dokument från olika tidsperioder, bidrar organisationen till en djupare förståelse för och uppskattning av det finlandssvenska kulturarvet. I denna essä kommer jag att utforska Svenska litteratursällskapets arkiv och dess syn på samt val av det som bevaras av det finlandssvenska immateriella kulturarvet. Essän kommer att fokusera på det immateriella kulturarvet eftersom detta inte omtalas lika mycket som materiella kulturarv, dock kommer materiella kulturarv även att kort diskuteras. Därutöver fokuserar SLS på att bevara traditioner och språk vilket kommer vara synlig i den kommande texten.

Orsaken till varför jag valde att forska om immateriellt kulturarv och SLS är på grund av att Finland enbart relativt nyligen, 2013, godkände Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet. SLS är också det arkiv som har största och mest omfattande samlingen om finlandssvenskt kulturarv och är därmed det bästa arkivet att forska om gällande detta. SLS har publicerat en hel del forskning

gällande kulturarv, sitt eget arkiv och dess historia, deras insamlingsmetoder och arkiv som de bevarar. Det material som kommer att analyseras är främst en video på en presentation upplagd på Youtube av SLS som diskuterar immateriell kultur, jag kommer att diskutera denna video och dess värde för denna essä senare i texten.

Svenska litteratursällskapet och immateriellt kulturarv

Svenska litteratursällskapet grundades år 1885 som en ideell förening med syftet att främja forskning och sprida kunskap om den finlandssvenska litteraturen och språket. Det Finska litteratursällskapet, förkortat SKS, hade skapats cirka fem decennier tidigare med syftet att bevara den finska kulturen och främja den skilt från den svenska. SLS arkiv inrättades för att samla och bevara texter, dokument och källmaterial relaterat till finlandssvensk litteratur och språkvetenskap. Initiativet till bildandet av sällskapet och arkivet togs av en grupp framstående forskare och författare under denna tid, dessa män var Carl David af Wirsén, Gustaf Cederschiöld och Albert Lysander.² Dessa personer hade sett behovet av en centraliserad institution för att samla in och bevara utgivna och outgivna verk, korrespondens, manuskript och andra material relaterade till finlandssvensk litteratur. Orsaken till valet att bilda sällskapet var på grund av den oro som spred sig kring Europa. Ideologier såsom nationalism och kulturradikalism växte intressen inom svenska kul-

1 I denna essä kommer jag att använda både Svenska litteratursällskapets namn och dess förkortning SLS, dock kommer jag sätta till "i Finland" mera än detta eftersom jag anser att detta är tillräckligt för att förstå att denna essä inte kommer handla om Sveriges Svenska litteratursällskap.

2 Steinby, Torsten .1985. Forskning och vitterhet. Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–1985, del I: Det första halvseket. 13–16.

turkretsar och speciellt yngre människor kände att den finlandssvenska kulturen måste bevaras.³

Arkivet, enligt sin egen tryckta publikation Arkiv Minne Glömska, började sin verksamhet med att samla in äldre litteratur och handskrifter, men utökade vartefter sitt fokus till även att omfatta modernare verk och forskning.⁴ Genom insamlingar, donationer och inköp har arkivet successivt byggt upp en omfattande samling av finlandssvenska litteraturhistoriska material inklusive brev, manuskript, tryckta böcker, fotografier och andra föremål såsom konst. Svenska litteratursällskapetets arkiv har sedan grundandet fortsatt att vara en viktig resurs för forskare, studenter och allmänheten som är intresserade av finlandssvensk litteratur. Arkivet fungerar som en plats där unika och värdefulla dokument kan studeras och analyseras, och där forskning och kunskapsutbyte om finlandssvensk litteratur kan främjas och stödjas. När det kom till intervjuer och andra fältarbeten var det, enligt Arkiv Minne Glömska, viktigt redan från början och en del av samlandet att skriva ner detaljerade berättelser hur insamlingen planerats och sedan fortskred.⁵

Kulturarv syftar på de materiella och immateriella kvarlevor och traditioner som överförts från generation till generation och utgör en viktig del av ett samhälles historia och identitet.⁶ De materiella kvarlevorna kan inkludera historiska byggnader, monument, arkeologiska utgrävningar, konstverk, litteratur, musik, och mycket mer. De immateriella kvarlevorna kan däremot vara sedvänjor, framställningar, uttryck, traditioner, språk, ritualer och mer. Kulturarv kan vara unikt för en viss nation, region eller till och med ett visst folk eller vara delat av flera olika folkgrupper med liknande kulturella bindningar. Genom att bevara och värna om kulturarvet kan man förstå och uppskatta sin historia och kultur samt bevara det för framtida generationer att lära och ta del av.⁷

Immateriella kulturarv i Finland omfattar traditioner, kunskaper och seder som har överförts från generation till generation och som är en viktig del av

den finska kulturen. Exempel på några immateriella kulturarv i Finland är bland annat samisk jojk vilket är traditionell sjungande på samiska, Vappen, sauna-kultur som är traditionen att bada i bastu, Kalevala den episka finska dikten som skrevs av Elias Lönnrot och Kaustinens fiolspel samt relaterade övningar och uttryck.⁸ Finland inser vikten av att skydda och bevara det immateriella kulturarvet och har etablerat olika organisationer och program för att stödja detta arbete. Det är dock viktigt att framföra att några av dessa uppräknade kulturarv inte är nämnda på Unesco webbsida men fortfarande anses vara kulturarv i Finland. Finland har exempelvis i år satt stafettkarnevalen, en stafettlöpningstävling var finlandssvenska skolor tävlar mot varandra, som en kandidat att bli ett levande kulturarv om Unesco beviljar det. Utöver är det möjligt att listan för möjliga kulturarv i Finland kan öka med 22 nya objekt varav stafettkarnevalen är en av dem.⁹

I inledningen nämndes det kort att SLS har publicerat mycket forskning både från forskare som inte annars är associerade med sällskapet men också av deras egna anställda och egna organisation. De böcker som publicerats vilket diskuterar SLS egna arkiv och samlingar är Ögonblick och evighet: kulturskatter i Svenska litteratursällskapetets arkiv och bibliotek skriven av Carola Ekrem, den tidigare nämnda Arkiv Minne Glömska och till sist Forskning och vitterhet. Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–1985, del I: Det första halvsekleet skriven av Torsten Steinby. Organisationen har också nu som då publicerat artiklar som framställer arkiv i deras samlingar och hur man kan använda sig av deras material för att finna nya och intressanta synvinklar gällande Finlands och finlandssvenskarnas historia och kultur. Det som dock är intressant gällande dessa studier är att de inte nämner begreppet immateriell kultur innan 2016.

Forskning och vitterhet utgiven 1985 är enligt omfattande sökningar den första boken som studerade SLS historia från dess grundande till det år boken

3 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. 2014. Arkiv Minne Glömska: Arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–2010. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland. 19–21.

4 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. Arkiv Minne Glömska.

5 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. Arkiv Minne Glömska. 38–39.

6 Anttonen, Pertti. 2009. ”Kulttuurin, perinnön ja perinteen kysymyksiä”. Elore vol. 16 – 1/2009.

7 Björkholm, Johanna. 2011. Immateriellt kulturarv som begrepp och process: folkloristiska perspektiv på kulturarv i Finlands svenskbygder med folkmusik som exempel. Åbo: Åbo Akademis förlag.

8 Elävä Perintö har samlat Finlands olika kulturarv på deras sida vilket jag valde fem intressanta kulturarv som exempel.. Hämtat 22.11.2023, <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/> ; Jag sökte på UNESCO:s nätsida om immateriella kulturarv. UNESCO ”Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices” Hämtad: 22.11.2023.

[https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00076&multinational=3#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00076&multinational=3#tabs)

9 Anna Hedström. ”Stafettkarnevalen ny på lista över finländska kulturarv – kan i framtiden komma med på Unescos lista”. Svenska Yle. Hämtat 22.11.2023, <https://svenska.yle.fi/a/7-10043163>.

publicerades. Boken undersöker de män som bidrog till sällskapetets grundande och personer som sedan haft en större inverkan på SLS. Steinby tar också reda på hur olika samhällsliga förändringar och utvecklingar påverkade samfundet genom åren. Det kommer fram en enorm mängd med information om SLS och dess funktion genom åren men inte mycket om samlingarna eller kulturarv.¹⁰ Ögonblick och evighet publicerades 2010 och fokuserar på de handskrifter, fotografier, kartor, teckningar och böcker som existerar i SLS arkiv. Det vill säga boken fokuserar direkt på materiellt kulturarv. I beskrivningen av boken kommer det också fram att ”Artiklarna är skrivna av arkiv- och bibliotekspersonalen, som har valt ut sådant ur samlingarna som på ett mångsidigt sätt berättar om den svenska befolkningens historia och kultur i Finland från 1800-talet till nutid.”¹¹

Arkiv Minne Glömska är för denna essä den mest intressanta boken. Den publicerades 2014 och är den senaste publicerade forskningen som diskuterar SLS arkiv och dess historia. Enligt beskrivningen av boken tar den och studerar ”historien om hur arkivet har skapats och utvecklats, hur traditions- och språkmaterial har samlats in och hur historiska och litteraturhistoriska samlingar har tillförts genom donationer och förvärv.”¹² Orsaken till att denna bok är den mest intressanta boken för denna essä är att den direkt diskuterar och handlar om bevarandet och insamlandet av immateriell kulturarv men ingen av de som bidragit ett kapitel till denna bok använder orden immateriell kulturarv. Orden immateriell eller kulturarv dyker inte upp en enda gång i forskningen vare sig isär eller tillsammans även om de har kapitel dedikerat till insamlandet av Finlands traditioner och det finlandssvenska språket samt dess dialekter.¹³ Enligt Undervisnings- och kulturministeriet godkände Finland Unescos konvention för skydd av det immateriella kulturarvet och det trädde i kraft 2013 ett år innan publiceringen av Arkiv Minne Glömska.¹⁴ Jag har inte kunnat hitta när forskningen för denna bok började, om detta godkännande av Unescos konvention var inspirationen eller om det redan påbörjats. Orsakerna varför författarna då inte nämner eller benämner

deras forskningsobjekt som immateriellt kulturarv är på så vis märkligt.

Den första gången som begreppet immateriellt kulturarv kommer fram i samband med Svenska litteratursällskapet är under ett sex timmar långt seminarium som SLS ordnade den 18 oktober 2016. Beskrivningen för seminariet finns på webbsidan Immateriella Kulturarv, likaså länkar till Youtube där man kan se korta individuella videon av de föredragshållare som talade under seminariet.¹⁵ Det finns också en video som täcker hela seminariets sex timmar, inklusive paus.¹⁶ Seminariets beskrivning är:

Seminariet Levande kulturarv i Svenskfinland är ett startskott för att kartlägga det finlandssvenska kulturarvet. På seminariet berättar vi närmare om Unescos konvention och processen kring att trygga det levande kulturarvet. Under dagen får vi höra flera lokala utövare från olika områden inom det levande kulturarvet. Under seminariet erbjuds också verkstäder, där diskussionen kan fortsätta.

Seminariet hade elva föredragshållare som talade om immateriellt kulturarv vilket kommer fram att de även kallar levande kulturarv, något som är närvarande i människans vardag. Efter mer forskning och studerande av boken Arkiv Minne Glömska användes inte heller levande kulturarv som ett begrepp för immateriellt kulturarv även om de anses till en viss del vara synonymmer.¹⁷ Jag kommer att fokusera på den presentation som SLS första arkivarie Yrsa Lindqvist höll under seminariet som har titeln ”Att bevara gårdagen och samtiden för framtiden”. Under presentationen framför Lindqvist kort om SLS historia. Hon nämner även vad som samlats under åren med referenser till bland annat den första skrivna förteckningen som beskrev vad SLS stod för och vad som var deras mål, men även boken Arkiv Minne Glömska. Lindqvist berättar att det första samlingen inlämnades samma år som det grundades till SLS av finlandssvenska studenter från Österbotten. Materialet innehöll uppteckningar av sagor, folkmedicin, sägner, visor och lekar. Redan under de första 15 åren lyckades SLS samla in och ordna 73 stycken samlingar som berörde och handlade det immateriella kulturarvet. För det mesta

10 Steinby, Torsten .1985. Forskning och vitterhet.

11 Ekrem, Carola (eds). 2010. Ögonblick och evighet.

12 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. (eds) 2014. Arkiv Minne Glömska.

13 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. (eds) 2014. Arkiv Minne Glömska. 24–241.

14 Undervisnings- och kulturministeriet. ”Internationella konventioner som gäller kulturarv”. Hämtat 23.11.2023 <https://okm.fi/sv/kulturarvsavtal>.

15 Immateriella kulturarv. ”Levande kulturarv i Svenskfinland” Hämtat: 22.11.2023. <https://www.aineetonkulttuuripe.rinto.fi/sv/tapahtuma/levande-kulturarv-i-svenskfinland>.

16 Youtube. Svenska Litteratursällskapet i Finland. ”Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och trygghet”. Hämtat 25.11.2023. https://www.youtube.com/watch?v=_atPBJ7wf5s.

17 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. Arkiv Minne Glömska.

hade dessa samlingar titeln traditionsuppteckningar och de handlade majoritetsvis om folklöre.¹⁸ Idag hos SLS finns det runt 2300 samlingar som omfattar språk och tradition.

Lindqvist fortsätter presentationen med att förklara vad sällskapet gör i nutid för att fortsätta samla in och bevara immateriell kultur. Den etnologiska, folkloristiska och språkliga insamlingen sker idag genom något de kallar traditions- och språksamlingen som fokuserar på att samla in kultur från samtiden.¹⁹ För att inskaffa detta material och information skickar de ut frågelistor och vid behov göra fältarbete såsom intervjuer. Några av de frågelistor som de skickat ut handlar om hemgjort hantverk och handens arbete, hur födelsedagar och studentexamen firas, finlandssvenskarnas förhållande till väder, hur det är att flytta utomlands och många mer.²⁰ Dessa frågelistor är ofta gjorda i samarbete med andra institutioner, forskare, organisationer eller studerande. Detta framkommer även i Arkiv Minne Glömska hur frågelistor har blivit en möjlighet för SLS att styra vad som bevaras eller skall fokuseras på.²¹

Det kommer fram i Arkiv Minne Glömska att de ledande männen i början av SLS hade aningen svårt att avgöra vad som var det viktigaste att samla in när det kom till traditioner och det svenska språket. Det fanns en viss brådska och press att bevara den finlandssvenska kulturen eftersom den finländska autonomin var i en prekär position. Så gott som allt samlades in och bevarades, mer så när det kom till språket. Åsikten var att spara källor som ”övertygande bevisar det svenska språkets hemortsrätt i Finland” vilket är en någorlunda bred beskrivning av det som skulle passa in på citatet.²² Det var i slutet av 1980-talet som SLS fick en omorganisering där de ordnade skilda avdelningar för att kunna fokusera på sina egna områden. Idag har de som sagt övergått till den ovan nämnda metoden för att försöka samla immateriellt kulturarv men på samma gång hålla det i bestyr.²³

I en undersökning som SLS gjorde om finlandss-

venskar som flyttat till Sverige, Stockholmstrakterna, visade det sig att de höll flera finlandssvenska immateriella kulturarv nära hjärtat. Som exempel värderade de deras dialekter högt och ansåg att det var extremt viktigt att behålla den. De ansåg också att det var väsentligt att fira villaavslutning, eller som det också kallas forneldarnas natt, även om de befann sig i Stockholm. Att baka Runebergstårter och laga kålrotslåda till jul var också något som inte lämnats bort. Det SLS tog vara på är att de finlandssvenskar som flyttat till Sverige och som inte planerade att någonsin flytta tillbaka fortfarande värderade det finlandssvenska immateriella kulturarvet.²⁴

Lindqvist ger ett ypperligt exempel på immateriellt kulturarv i Svenskfinland vilket handlar om matkultur. Mat är som hon säger något som berör alla på mer eller mindre sätt oavsett om det är under vardagen eller på festligare tillfällen. Mat kan väcka känslor och minnen, matlagning är en handling, att äta kan vara en social samvaro. Mat har som Lindqvist förmedlar ”ritualer, traditioner, vanor och seder”. Recept är något som går från generation till generation, som Lindqvist säger har den muntliga överföringen av information blivit mindre med den nya funktionen att kunna söka på nätet efter nya och gamla recept. Detta påstår hon dock inte stoppar mattraditioner i släkten helt och det fortfarande finns kunskapsöverföring och traditioner som inte bryts. Detta kommer som starkast fram under högtiderna när det ofta måste vara den ena eller andra specifika rätten eftersom den alltid varit med.²⁵ Vad jag fann intressant med Lindqvist exempel är att den understödjer hur bland annat Unesco och andra länder samt människor kan förhålla sig till kulturarv, detta kommer också fram senare i ett annat exempel hon tar upp.²⁶

Vad som kommer fram här är SLS intresse och fokus på den finlandssvenska kulturen och inte alltid på sätt som man vanligtvis skulle förvänta sig. De undersöker inte enbart stora händelser och evenemang såsom studentexamen, konstens natt eller liknande

18 Svenska Litteratursällskapet i Finland. ”Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och tryggande”.

19 Svenska Litteratursällskapet i Finland. ”Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och tryggande”.

20 Svenska Litteratursällskapet i Finland. ”Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och tryggande”.

21 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. Arkiv Minne Glömska. 356-360.

22 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. Arkiv Minne Glömska. 326-332

23 Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. Arkiv Minne Glömska. 356-360.

24 Svenska Litteratursällskapet i Finland. ”Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och tryggande”.

25 Svenska Litteratursällskapet i Finland. ”Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och tryggande”.

26 Björkholm, Johanna. 2011. Immateriellt kulturarv som begrepp och process. 52-53.

utan även de som annars kan ses som individuella, förhållandet till väder. Det visar att SLS har ett intresse att även undersöka mindre kulturfenomen och se ifall detta är något som berör större mängder människor. Om olika finlandssvenska orter har samma åsikter, lärt sig samma saker eller känner samma känslor om ett specifikt ämne eller händelse. Vilket man kan följaktligen fundera över om det är något kulturellt eller inte. Ytterligare visar det att SLS anser att kultur inte enbart är något i det förflutna som gjorts i historien utan även skapas och hålls kvar i nutida Svenskfinland.

Efter detta förklarar Lindqvist att man ska vara försiktig och medveten när man diskuterar, presenterar och bevarar immateriellt kulturarv, vilket var en av orsakerna som hon valde att ta upp mat som ett exempel. Hon berättar om ett seminarium i Riga där hon deltog några månader innan "Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och trygghet" fick hon höra hur en maträtt i Lettland hade skapat oro bland befolkningen. I Lettland hade traditionen att baka brödet Lavash blivit en het debatt eftersom många grupper anser att brödet hör till deras kulturarv. Med detta exempel vill hon förmedla att det är viktigt att vara medveten att det finns immateriella kulturarv som kan flyta över gränserna och behöver nödvändigtvis inte tillhöra en enda grupp eller ett enda land.²⁷

När detta diskuterades började jag tänka på svamplockning vilket enligt Elävä Perintö är en finsk tradition. På deras webbsida presenterar de vad svamplockning är, lite om dess historia och var detta utövas. Det som jag lämnade och tänka på är att detta också är en tradition i Sverige, de brukar också på hösten gå ut i skogarna och plocka svamp, men detta nämns inte i beskrivningen mer än att Sverige hade en inverkan på svamplockning. Även om webbsidan handlar om Finland och svamplockning här anser jag att det är viktigt att berätta om man delar en tradition med ett annat land, speciellt när det är grannlandet och ett land som är historiskt viktigt för Finland.²⁸ Det Lindqvist menar är att man skall vara försiktig hur man använder och bevarar immateriell kultur eftersom det kan skapa gränser, men om det lyfts upp på rätt sätt kan det föra med sig kreativitet, känslan

av behörighet och berikande av människans liv.²⁹ Med hennes mening i tankarna anser jag på så sätt att det är intressant att de inte berättar i Elävä Perintö om hur gemensam svamplockning är mellan våra länder.

Till sist diskuterar Lindqvist hur det immateriella kulturarvet påverkas med den konstant utvecklande elektroniken och digitaliseringen inom arkiv. Hon refererar igen till seminariet i Riga och en diskussion de hade om hur folklöre har flyttat till sociala medier såsom Facebook, Twitter och så vidare. Hon påstår att man skulle kunna få reda på sagor och seders utveckling och spridning på ett helt nytt sätt om man skulle ta och forska i hur dessa skrivs om på de nämnda sidorna. "Vilka genrer finns där, vilka berättelser, vilka uttryck" detta är något som Lindqvist anser skulle ge en insikt till hur immateriellt kulturarv kan hålla på och utvecklas.³⁰ Till en viss del håller jag med Lindqvist om att den digitala världen och nätet för med sig en ny form av kultur, men om man kan direkt anknyta den till det finlandssvenska immateriella kulturarvet är jag osäker på. Men som hon säger i avslutandet av presentationen måste det återstå att se hur Unesco yttrar sig om digitala kulturarv.

Slutsats

Immateriellt kulturarv är som beskrivet i denna essä kvarlevorna som sedvänjor, framställningar, uttryck, traditioner, språk, ritualer och mer. Svenska litteratursällskapet i Finland är en av de äldsta och mest omfattande finlandssvenska arkiven som vi har. Som studerat i denna essä diskuterades inte begreppet immateriellt kulturarv i högre grad före 2016 när SLS höll ett seminarium gällande ämnet. Detta kan som sagt vara på grund av att Finland 2013 godkände Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet och därför inte använt det tidigare. Arkivet har dock samlat och bevarat finlandssvensk immateriellt kulturarv med fokus på traditioner och språk ända sedan dess grundande 1885.

Om man skall ta första arkivarie Yrsa Lindqvists presentation på seminariet Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och trygghet som en representation för SLS bevisas det att de har en stor respekt för immateriellt kulturarv och dess bevarande. Arkiv Minne Glömska berättar

27 Svenska Litteratursällskapet i Finland. "Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och trygghet".

28 Elävä Perintö. "Picking mushrooms". Hämtat 25.11.2023, https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Picking_mushrooms.

29 Svenska Litteratursällskapet i Finland. "Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och trygghet".

30 Svenska Litteratursällskapet i Finland. "Seminarium: Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och trygghet".

om SLS historia och hur de har samlat in material under de 140 åren som de har existerat. Presentationen som Lindqvist gjorde visar hur viktigt immateriellt kulturarv kan vara för samhället och individen som

den berör och på så sätt hur viktigt det är att bevara den på rätt sätt.

LITTERATURFÖRTECKNING

Anttonen, Pertti. 2009. ”Kulttuurin, perinnön ja perinteen kysymyksiä”. Elore vol. 16 – 1/2009.

Björkholm, Johanna. 2011. Immateriellt kulturarv som begrepp och process: folkloristiska perspektiv på kulturarv i Finlands svenskbygder med folkmusik som exempel. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Ekrem, Carola (eds). 2010. Ögonblick och evighet : kulturskatter i Svenska litteratursällskapets arkiv och bibliotek. Helsingfors : Svenska litteratursällskapet i Finland.

Ekrem, Carola, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen. (eds) 2014. Arkiv Minne Glömska: Arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–2010. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Steinby, Torsten. 1985. Forskning och vitterhet. Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–1985, del I: Det första halvsekle. Helsingfors: Printaco.

WEBBSIDOR OCH ARTIKLAR

Anna Hedström. ”Stafettkarnevalen ny på lista över finländska kulturarv – kan i framtiden komma med på Unescos lista”. Svenska Yle. Hämtat 22.11.2023, <https://svenska.yle.fi/a/7-10043163>.

Immateriella kulturarv. ”Levande kulturarv i Svenskfinland” Hämtat: 22.11.2023 <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/sv/tapahtuma/levande-kulturarv-i-svenskfinland>.

Undervisnings- och kulturministeriet. 2015. ”Internationella konventioner som gäller kulturarv”. Hämtat 23.11.2023 <https://okm.fi/sv/kulturarvsavtal>.

Youtube. Svenska Litteratursällskapet i Finland. ”Seminarium : Levande kulturarv i Svenskfinland – om praktisk kunskap, tradition och trygghet”. Hämtat 25.11.2023. https://www.youtube.com/watch?v=_atPBJ7wf5s.

TIEDONHALLINNAN MERKITYS

Venla Makkonen

Johdanto

Tässä esseessä tarkastelen tiedonhallinnan merkitystä. Pohdin, miksi tiedonhallinta on tärkeää ja kuinka se hyödyttää organisaatiota. Käsittelen tiedonhallintaa yleisesti, keskittyen lähinnä Suomen julkisiin toimijoihin, joita tiedonhallintalaki koskee. Liikun siis esseen pituuden vuoksi yleisellä tasolla, enkä ota esimerkiksi tiettyä kunnan tai viraston tiedonhallintaa esimerkiksi. Tiedonhallinta linkittyy myös muihin prosesseihin, kuten arvonmääritykseen ja asiakirjojen tai tiedon elinkaarimalliin.¹ Oletan tässä esseessä, että lukija on tietoinen esimerkiksi asiakirjan käsitteen määrittelyyn liittyvistä kysymyksistä. En siis selitä alan peruskäsitteitä tämän esseen osana tarkemmin auki kuin tarpeellisin osin esseen pituudesta johtuen.

Tämän esseen tarkoituksen kannalta yksi auki selitettävä käsite on tiedonhallinta. Tiedonhallinta tarkoittaa niitä toimia, joilla varmistetaan tiedon laatu ja käytettävyys koko tiedon elinkaaren ajan. Tiedonhallintaa tarvitaan, koska kaikkia asiakirjoja ei voi säilyttää pysyvästi. Tiedonhallinnan tarkoitus on siis myös suunnitelmallisesti ja ennakoivasti seuloa asiakirjoja.² Tiedonhallinta ottaa siis huomioon myös tiedon elinkaaren päättymisen eli asiakirjojen hävittämisen.

Tärkeää on ymmärtää myös tiedonhallinnan ja arkistoinnin ero. Tiedonhallinta alkaa jo ennen asiakirjan syntymistä. Tiedonhallinta tarkoittaa siis niitä toimenpiteitä, jotka asiakirjaan kohdistuvat sen elinkaaren aktiivivaiheessa. Tiedonhallinnan tarkoitus on siis huolehtia siitä, että asiakirja säilyy todistusvoimaisena. Arkistointivaihe alkaa siitä, kun asiakirja säilytysaikansa päätteeksi siirtyy päätearkistoon. Tässä vaiheessa tiedonhallinnalla on ollut merkittävä osa,

sillä se takaa esimerkiksi riittävät metatiedot asiakirjalle ja edistävät sen pitämistä käytettävänä.³ Tiedonhallinta ei kuitenkaan lopu asiakirjan arkistointiin, vaan arkistointivaihe on yhtä lailla osa tiedonhallintaa.

Tässä esseessä tarkastelen siis tiedonhallintaan liittyviä eri puolia ja kysymyksiä. Tarkastelen ensin viranomaisen tiedonhallinnan ohjausta, siihen liittyviä lakeja ja säädöksiä. Seuraavaksi käsittelen tiedonhallinnan merkitystä organisaatiolle tiedonhallinnan hyvän hoidon hyötyjen näkökulmasta. Lisäksi pohdin, mitä haasteita tiedonhallinnan toteuttamiselle organisaatiossa voi olla. Viimeisessä osiossa käsittelen tarkemmin tiedonhallintaa asiakirjahallinnon näkökulmasta. Esseen lopussa vedän yhteen työni pääkohdat.

Tiedonhallinnan viranomaisohjaus

Tiedonhallinnan päätarkoitus on varmistaa, että organisaation tietovarannot tunnetaan ja että ne on järjestetty tarkoituksenmukaisesti. Näillä toimilla on tarkoitus auttaa organisaation toimintaa ja tiedon hyödyntämistä. Tiedonhallinta voi pitää sisällään esimerkiksi asiakirjahallinnon, asianhallinnan, arkistoinnin, tietosuojaan, tietoturvan ja tiedon elinkaaren hallinnan prosesseja.⁴ Tässä esseessä käsittelen tiedonhallinnan kokonaisuuden lisäksi tarkemmin tiedonhallintaa asiakirjahallinnan näkökulmasta.

Suomessa kaksi viranomaista ohjaa julkisen hallinnon tiedonhallintaa ja arkistointia: Tiedonhallintalautakunta ja Kansallisarkisto. Tiedonhallintalautakunta keskittyy yleisiin ohjeistuksiin ja tiedon elinkaaren vaiheisiin erityisesti ennen arkistointivaihetta. Tiedonhallintalautakunta keskittyy siis tiedonhallintalain mukaisten vaatimusten edistämiseen,

1 Henttonen & Packalén 2023.

2 Henttonen 2023, 157; Huttunen 2023, 12–13.

3 Huttunen 2023, 10.

4 Klami 2022, 5.

kun taas Kansallisarkisto keskittyy tiedonhallinnan asiakirjahallinnan puoleen sekä asiakirjojen elinkaar-
en arkistointivaiheen ohjeistukseen.⁵ Kansallisarkisto ja Tiedonhallintalautakunta toimivat ja ohjaavat siis viranomaisia yhteistyössä.

Tiedonhallintaan vaikuttavia lakeja ovat esimerkiksi jo mainitsemani tiedonhallintalaki, laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, eli julkisuuslaki sekä myös arkistolaki. Arkistolakia ollaan parasta aikaa uudistamassa, joten en käsittele sitä tässä yhteydessä enempää. Muita lakeja, jotka merkittävästi vaikuttavat tiedonhallintaan ovat esimerkiksi GDPR eli EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja sen pohjalta muodostettu tietosuojalaki, joka korvasi henkilötietolain.

Julkisuuslaki⁶ eli laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta säättää oikeudesta saada tietoa. Jokaisella on oikeus saada tietoa julkisista viranomaisen asiakirjoista. Viranomaisen asiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia, jollei ole erillistä laissa mainittua syytä salassapitoon. Tätä kutsutaan julkisuusperiaatteeksi. Syytä asiakirjan salaamiseen voivat olla esimerkiksi erityiset henkilötiedot, kuten vaikkapa tieto terveydentilasta tai poliittisesta suuntautumisesta. Lisäksi laissa säädetään asiakirjan luovutuksen tavoista sekä siitä, millaisilla perusteilla salassa pidettävistä asiakirjoista voi saada tietoa. Tämän lisäksi on vielä asetus viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintotavasta, joka on suurimmaksi osaksi kumoutunut tiedonhallintalailla.⁷

Viranomaisen tiedonhallintaa säätelee siis ennen kaikkea tiedonhallintalaki eli laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta. Lain tarkoitus on varmistaa viranomaisen tietoaineistojen yhdenmukaisuus, tiedon laadukas hallinta ja varmistaa julkisuusperiaatteen toteuttaminen. Lain keskiössä on tiedon hallinta tietoturvallisesti ja viranomaisten tietoaineistojen käytettävyyden varmistaminen sekä asiakkaan että viranomaisten itsensä kannalta. Lain tarkoituksena on myös edistää tietojärjestelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuutta. Tiedonhallintalaissa säädetään esimerkiksi viranomaisen vastuusta ylläpitää tiedonhallintamallia sekä asiakirjajulkisuuskuvausta.⁸

Viranomaisella on siis lain mukainen velvollisuus ylläpitää tiedonhallintamallia. Tiedonhallintamalli on kuvaus organisaation tiedonhallinnasta, eli tie-

tovarannoista, toiminnasta, järjestelmistä ja näiden välisistä riippuvuuksista. Tiedonhallintamallin avulla voidaan huolehtia esimerkiksi tietoturvallisuudesta, järjestelmien yhteen toimivuudesta, asiankäsittelyn suunnittelussa ja toteutuksessa. Tiedonhallintamalliin kuuluu esimerkiksi tiedonohjaussuunnitelma (TOS). Tiedonohjaussuunnitelman tarkoitus on kuvata esimerkiksi organisaation toiminnassa syntyvät asiakirjat, niiden henkilötietoluonne, mahdollinen salassapito ja säilytysajat. Parhaassa tapauksessa tiedonohjaussuunnitelmaa ja tiedonhallintamallia käytettäisi hyödyksi organisaatiossa esimerkiksi uuden henkilön perehdytyksessä sekä ylipäänsä oman tiedon parissa tehtävän työn tukena.⁹

Siinä missä tiedonhallintamallin ja tiedonohjaussuunnitelman on tarkoitus tuoda näkyviin organisaation tietovarannot ja ohjata tiedon kanssa työskenteleviä työssään, ovat nämä kuitenkin enemmän organisaation sisäiseen käyttöön tarkoitettuja välineitä. Asiakirjajulkisuuskuvauksella on tarkoitettu organisaation ulkopuolisille, esimerkiksi tietopyyntöä tekeville asiakkaille. Asiakirjajulkisuuskuvauksen avulla voidaan kertoa julkisesti ja yleiskielisesti, millaista tietoa organisaatiossa on ja kuinka tietoa voi pyytää nähtäväksi. Lisäksi tämä auttaa asiakasta yksilöimään tietopyyntöään.¹⁰ Olen itse työelämässä törmännyt siihen, että tietopyyntöjen kohdalla asiakkaiden sanoja saa tulkita ja lukea joskus rivienkin välistä ymmärtääkseen, mitä he oikein kaipaavat.

Kansallisarkisto ohjaa suomessa viranomaisten asiakirjojen säilyttämistä. Kansallisarkisto ohjaa esimerkiksi asiakirjojen säilytysaikojen määrittelyä. Julkiset toimijat, kuten kunnat ja valtion virastot ovat velvoitettuja ylläpitämään tiedonohjaussuunnitelmaa, jossa kuvataan asiakirjojen syntyyn liittyviä prosesseja. Tiedonohjaussuunnitelma lähetetään Kansallisarkistolle hyväksyttäväksi. Kansallisarkisto voi joko hyväksyä suunnitelman tai tehdä siihen muutoksia. Tiedonohjaussuunnitelman perusteella paitsi määritellään pysyvästi säilytettävät asiakirjat myös ohjataan määräjän säilytettävien asiakirjojen hävittämistä.¹¹

Tiedonohjaussuunnitelman perusteella pysyvästi säilytettävät asiakirjat siirtyvät ennen pitkää päätearkistoon. Kansallisarkisto voi määrätä myös asiakirjojen säilytysmuodosta, eli esimerkiksi tulisiko asiakir-

5 Tiedonhallintalautakunnan verkkosivut; Kansallisarkiston verkkosivut.

6 Tämän esseen kirjoitusprosessin aikana Julkisuuslakia uudistetaan. Oikeusministeriö, Julkisuuslain ajantasaistaminen.

7 Finlex, Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta; Finlex, asetus viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintotavasta.

8 Finlex, laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta.

9 Huttunen 2023, 7, 11–13; Klami 2022, 37–38; Salo 2021, 10–11.

10 Huttunen 2023, 7, 11–12.

11 Henttonen & Packalén 2023.

jat säilyttää sähköisessä muodossa pysyvästi. Toisaalta myös analogisessa säilytysmuodossa voidaan nähdä kulttuurihistoriallista arvoa ja uusimpien ohjeiden mukaan toimijat voivat määrittää kulttuurihistoriallisesti arvokkaat analogiset asiakirjat itsenäisesti Kansallisarkiston ohjeistuksen mukaan. Samassa ohjeessa ohjataan kuitenkin myös näiden säilytysmuotonsa takia arvokkaiden asiakirjojen digitoinnista. Asiakirjat tulee siis säilyttää niiden analogisen muodon arvon perusteella, mutta myös digitoida, jotta tätä analogista ilmentymää voidaan suojata.¹²

Tiedonhallinnasta ei siis huolehdi pelkästään siksi, että siitä on organisaatiolle itselleen hyötyä, vaan tiedonhallintaa ohjaavat monenlaiset lait ja säädökset. Esimerkiksi mainitsemani tiedonhallintamalli, tiedonohjaussuunnitelma ja asiakirjajulkisuuskuvaus ovat laissa määrättyjä ylläpidettäviksi julkishallinnollisissa organisaatioissa. Lainmukaisuus on siis yksi merkittävä syy siihen, miksi tiedonhallinnasta on hyvä pitää huolta. Useassa tätä esseenä varten lukemassani kirjoituksessa on kuitenkin tuotu ilmi, ettei lain määräyksiä aina ymmärretä tai lakien ja säädösten painottaminen tekee tiedonhallinnan huomioimisesta tai ymmärtämisestä vaikeaa.

Tiedonhallinnan merkitys

Tiedonhallinnan avulla saadaan organisaatiossa syntyvästä tiedosta hyöty irti. Tiedonhallinnan tavoite on, että sen tuloksena syntyneitä tietoja voidaan käyttää ja myös käytetään. Tietojen tulisi siis löytyä siitä järjestelmästä, johon se kuuluu silloin kuin sitä tarvitaan. Tämä auttaa esimerkiksi sopimuksien hallitsemisessa, eli tarpeen tullen on vaivatonta löytää tieto voimassa olevaista sopimuksista, hallinnoida sopimusten voimassaoloaikoja, tehdä uusia tai irtisanoa vanhoja sopimuksia. Tämä kytkeytyy jo mainitsemani tietopalvelun hoitamiseen: Hyvän tiedonhallinnan avulla haluttu tieto löytyy järjestelmästä vaivattomasti, jolloin tietopyyntö voidaan hoitaa julkisuuslain mukaisesti tarpeettomitta viivytyksittä.¹³

Hyvä tiedonhallinta takaa myös sen, että järjestelmistä ja myöhemmin arkistosta löytyy juuri ne asiakirjat, joiden kuuluukin. Esimerkiksi Kanadassa on syntynyt kohuja siitä, kun arkistoista ei ole lopulta löytynyt niitä asiakirjoja, joiden on nähty olevan tärkeitä ja joita olisi tarvittu.¹⁴ Hyvin laaditun ohjeistuksen ja tiedonhallintasuunnitelman avulla on jo enna-

kolta voitu määritellä, mitkä asiakirjat rekisteröidään ja kuinka kauan ne säilytetään. Näin voidaan myös jälkepäin mahdollisten ongelmien tai kysymysten tullen määritellä, onko virhe tapahtunut vai ei. Myöhempiä kiinnostuksen kohteita etenkin tulevaisuuden tutkimuksen kannalta on kuitenkin vaikea ennustaa, joten välttämättä hyvästä tiedonhallinnasta huolimatta kaikkia tarpeellisia asiakirjoja ei aina ole löydettävissä arkistoista.

Piia Huttunen tuo esiin, että jokaisen olisi tärkeää ymmärtää tiedonhallinnan ja asiakirjahallinnan merkitys. Kuitenkin etenkin isoissa organisaatioissa tämä merkitys saattaa kadota tai näyttäytyä vain hallinnon toimintaan kuuluvana osa-alueena. Lisäksi henkilöstön vaihtuvuus voi aiheuttaa sen, että tiedonhallinnan merkitys ikään kuin katoaa, mikäli sitä ei tiedosteta ja huolehdi henkilöstön riittävästä koulutuksesta.¹⁵ Olen työelämässä törmännyt siihen, että aikaisemmista arkistonmuodostussuunnitelmista tai nykyisin ylläpidettäviksi tiedonohjaussuunnitelmista huolimatta kaikki ne asiakirjat eivät ole päätyneet arkistoon, joiden olisi pitänyt löytyä arkistosta. Lisäksi arkistoon on voitu toimittaa aineistoa sellaisessa muodossa, jossa sitä ei ohjeiden mukaan pitäisi sinne toimittaa. Tämä johtuu juuri siitä, ettei ohjeistus syystä tai toisesta ole riittävää, tai sitä ei asiakirjahallinnon ulkoisissa subsansseissa katsota tai koeta riittävän tärkeäksi tai henkilöstön omiin töihin osaksi kuuluvaksi.

Tiedolla on organisaatiolle itselleen merkitys. Tieto auttaa monen työssä arkisten tehtävien hoidossa, lisäksi sen avulla voi selvittää esimerkiksi muutos- ja ongelmatilanteista. Tämä perustuu oman toiminnan dokumentointiin, josta selviää, kuinka aikaisemmin on vastaavissa tilanteissa toimittu. Näin asiakirjalinen tieto auttaa konkreettisesti organisaatiota ymmärtämään sen omaa toimintaa. Lisäksi tiedolla on merkitystä esimerkiksi päätöksenteon tukena. Tiedolla on siis sen hyödyntämiseen liittyvää arvoa. Tiedolla voidaan nähdä olevan myös itseisarvo, jolloin tieto on itsessään arvokasta ja siten myös säilyttämisen arvoista. Se, mikä tieto on itsessään arvokasta on arvonmäärityksen tulos.¹⁶ Arvonmääritystä osana tiedonhallintaa käsitellen hieman tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tiedon hyödyntämisen näkökulmien lisäksi tiedonhallinta kytkeytyy esimerkiksi riskienhallintaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lait ja säädökset tulevat huomioiduksi aikaisessa vaiheessa asiakirjo-

12 Henttonen & Packalén 2023; Huttunen 2023, 35.

13 Huttunen 2023, 33–34.

14 Cook 2005, 116.

15 Huttunen 2023, 56–57.

16 Huttunen 2023, 34; Klami 2022, 10.

jen ja tiedon elinkaarta.¹⁷ Kun jo asiakirjaa luodessa ollaan tietoisia sen mahdollisesta henkilötietoluonteesta tai salassapidosta, on helpompaa määritellä, kuka asiakirjaa saa käsitellä ja mitä kanavia pitkin se voidaan tarpeen tullen jakaa eteenpäin. Tiedosta huolehtiminen osana organisaation toimintaa voi lisätä luottamusta organisaation toimintaan. Julkisten viranomaisten kohdalla hyvä tiedonhallinta lisää parhaimmillaan luottamusta koko julkisen hallinnon toimintaa kohtaan.

Tiedonhallinnan kannalta on siis olennaista, että jokainen työssään tietoa käsittelevä tietää vastuunsa ja tehtävänsä tiedon- ja asiakirjahallinnan parissa. Tästä syystä tiedonhallinta tulisi olla tärkeä osa työntekijöiden perehdytystä, jotta organisaation tiedonhallinnan vaatimukset olisivat tuttuja.¹⁸ Tätä esseenä varten lukemani kirjallisuuden perusteella vaikuttaa siltä, että organisaation sisällä vastuut ja tiedonhallinnan merkitys ei kuitenkaan ole kovin selvää edes kaikille niille, jonka työssä se olisi olennaista. Tästä syystä eri substansseissa työskenteleviä voi olla vaikeaa sitouttaa tiedonhallinnan ja arkistoinnin lakisäateisiin prosesseihin.

Työelämässä tämä on tullut esiin konkreettisesti. Yksi esimerkki, jonka jo mainitsin on se, etteivät asiakirjat päädy arkistoon ollenkaan, silloin kuin niiden pitäisi tai muodossa, joka poikkeaa ohjeistuksesta. Etenkin arkistot voivat olla monesti muista toiminnoista erillään, mikä voi selittyä arkistotilojen sijoittumisella erilleen muusta organisaation toiminnasta esimerkiksi kellariin tai kokonaan toiseen rakennukseen. Tämä on ymmärrettävää, eikä mielestäni ratkaistavissa edes digitoinnilla, sillä analogisia asiakirjoja tulee olemaan ja ne vaativat arkistokelpoiset tilat. Muita ehkä äärimmäisiä esimerkkejä, joihin olen työelämässä törmännyt on se, etteivät ihmiset välttämättä tiedä arkiston olemassaolosta. Yhdessä tapauksessa substanssin työntekijä ei tiennyt, mistä hänen tarvitsemansa asiakirjat löytyvät, jolloin hän rupesi opettamaan asiakirjahallinnon ammattilaisia heidän omassa työssään. Ongelma ei kuitenkaan ollut asiakirjahallinnossa, vaan puutteellisessa viestinnässä ja ohjauksessa substanssin työntekijän suuntaan, joka aiheutti hänen omassa arkipäivän työssään harmia.

Ongelmia voisi yrittää ratkaista paremmalla viestinnällä ja koulutusten järjestämisellä. Organisaation työntekijöille voisi yrittää konkreettisesti kertoa heidän arkipäivän työnsä kautta, minkä takia tiedon-

hallinnan huomioiminen on tärkeää.¹⁹ Substanssi-kohtaisten tai muuten yksilöidympien koulutusten järjestämiseen kuluu paljon aikaa usein jo muutenkin aliresursoidulta tietohallinnolta. Kuitenkin hyvän pohjan rakentaminen ja koulutukseen panostaminen voi jatkossa tehostaa prosesseja, joka voi säästää myös tietohallinnon työntekijöiden neuvontaan ja opastamiseen kuluva aikaa.

Tiedonhallinta ja asiakirjahallinta

Tiedonhallinta ja asiakirjahallinta eivät tarkoita samaa asiaa, tosin eivät ole määritelminä kaukana toisistaan. Asiakirjahallinta on tiedonhallintaa, joka kohdistuu asiakirjalliseen tietoon. Asiakirjahallintaan kuuluu kaikki ne toimet, jotka asiakirjaan kohdistuvat sen elinkaaren eri vaiheissa. Myös arkistointi on osa tiedonhallintaa.²⁰ Tietoa voidaan siis hallita myös asiakirjojen ulkopuolisesta kontekstista käsin. Kuten jo totesin, on sekä tiedonhallinnan että asiakirjahallinnan tarkoituksena lopulta pitää tieto eheänä ja käytettävänä koko sen elinkaaren ajan.

Asiakirjahallinta liittyy siis olennaisesti asiakirjojen elinkaaren hallintaan. Asiakirjallisen tiedon elinkaari alkaa siitä, kun organisaatio joko vastaanottaa tai luo asiakirjallista tietoa. Tämän jälkeen asiakirja rekisteröidään, luokitellaan, tallennetaan järjestelmään ja sille annetaan metatiedot. Sähköisten järjestelmien avulla on mahdollista hallinnoida, kuka esimerkiksi saa nähdä asiakirjat. Lisäksi järjestelmien lokitietojen avulla voi olla mahdollista seurata, kuka asiakirjaa lukee ja käsittelee.²¹ Tämä on osa jo mainitsemani riskienhallintaa.

Tämän luvun kohdalla on tärkeää huomioda, että paperiseen asiakirjaan ja sähköiseen asiakirjaan kohdistuu erilaisia toimia. Niiden hallinta siis osin eroaa toisistaan. Tämän esseen yhteydessä minun ei ole kuitenkaan tarkoitus pohtia niin sanotun perinteisen paperiasiakirjahallinnan ja sähköisen asiakirjahallinnan eroja sen enempää, enkä erottele niitä tämän esseen yhteydessä kuin vain tarpeellisin osin. Etenkin julkishallinnossa sähköinen asianhallinta on kuitenkin jo normi, vaikka edelleen käsitellään paljon analogisia asiakirjoja. Viranomaisella on velvollisuus muuttaa toiminnassaan syntyvät tai käsiteltävät uudet asiakirjat sähköisiksi, jos ne eivät ole valmiiksi syntysähköisiä. Monessa organisaatiossa on tarkoitus kuitenkin muuttaa myös vanhemmat analogiset asiakirjat digitaaliseen muotoon, jolloin niidenkin kohdalla on

17 Convery 2010, 194, 198.

18 Klami 2022, 1–2.

19 Klami 2022, 59.

20 Huttunen 2023, 11, 27.

21 Nurmi 2007, 9–10.

osana digitointiprojektia huomioitava myös asiakirjan tuleva muoto sähköisenä asiakirjana.

Asiakirjahallinnasta Suomen kontekstissa vastaa yleensä asiakirjahallinto. Asiakirjahallinto on organisaatioissa hallinnon osa, joka vastaa asiakirjahallintaan liittyvistä prosesseista, joita ovat esimerkiksi asiakirjojen rekisteröinti, tietopalvelu, säilytys ja hävittäminen. Vaikka asiakirjahallinto on yleisesti erillinen hallinnon osa, on asiakirjahallintaa kaikki asiakirjojen hallintaan liittyvät prosessit missä tahansa asiakirjan elinkaaren vaiheessa rippumatta siitä, kuka nämä prosessit suorittaa.²² Asiakirjahallinta, tiedonhallinnan yhtenä osa-alueena ei siis myöskään ole pelkästään asiakirjahallinnon vastuulla, vaan siihen voivat osallistua myös muut organisaation osat.

Yksi asiakirjahallinnon perustehtävistä on arvonmääritys. Arvonmääritys tarkoittaa asiakirjallisen tiedon säilytysarvon, säilytysajan sekä usein myös säilytysmuodon arviointia. Arvonmääritys on siis yksi seulonnan osaprosessi. Koska kaikkea tietoa ei voi eikä ole tarpeen säilyttää, on asiakirjojen ja siten tiedon määrää supistettava. Pekka Henttonen tuo ilmi, että kasvava tiedon määrä tuo myös mukanaan ongelmia, jos tiedonhallinnan menetelmät eivät pysty skaalautumaan aineiston määrän kanssa samaa tahtia. Lisäksi Henttonen tuo ilmi, ettei arvonmäärityksen vaikutus näy välttämättä välittömästi, vaan vuosien kuluttua. Tämän takia sitä voi olla hankalaa tutkia ja toisaalta tutkijat eivät välttämättä osaa huomioida arvonmäärityksen vaikutusta heidän käyttämänsä aineistoon.²³ Esimerkiksi graduprosessini aikana pääaineeni seminaarissa monet opiskelijat toivat ilmi, etteivät ole tulleet ajatelleeksi, mitkä kaikki seikat vaikuttavat siihen, mitä he voivat arkistoista löytää ja siten myös tutkia ja tietää.

Tiedonhallinta ja arvonmääritys liittyvät yhteen, sillä hallitakseen tietoa täytyy tietää tiedon arvo ja merkitys. Mikä tieto kulloinkin on arvokasta ja siten säilyttämisen arvoista riippuu monesta tekijästä. Pia Huttunen huomauttaa, että arvonmäärityksessä yhdistyy sekä tiedon itseisarvon että tiedon käyttöarvon näkökulmat. Nämä näkökulmat tulevat ilmi viranomaisten omassa tiedonohjaussuunnitelmatyössä, jossa viranomaiset ottavat kantaa heidän toimintansa kannalta tarpeellisiin asiakirjoihin ja niiden säilytysaikoihin sekä Kansallisarkiston tekemisissä päätöksissä, jossa pyritään huomioimaan erityisesti asiakirjojen kulttuurihistoriallinen arvo.²⁴

Tätä esseetä varten lukemani aineiston perusteel-

la vaikuttaa siltä, ettei sähköisten asianhallintajärjestelmien, sähköisten arkistojen tai niiden sisältämien asiakirjojen käyttäjien kokemuksia ole paljoakaan tutkittu. Kuitenkin organisaatioissa tiedostetaan, että tiedonhallintaa voi haitata myös se, etteivät organisaation käyttämät tietojärjestelmät ole käyttäjäystävällisiä. Näin järjestelmät voivat jäädä käyttämättä, eikä tiedonhallinta toimi kuten sen on suunniteltu. Henttonen tuo esiin, että mikäli käytettävä järjestelmä koetaan vaikeakäyttöiseksi tai epäluotettavaksi, voidaan asiakirjoja ryhtyä hallitsemaan vaihtoehtoisin keinoin.²⁵ Nämä keinot voivat paitsi haitata organisaation toimintaa, myös hankaloittaa tiedon löytymistä tai pahimmillaan aiheuttaa riskejä tietoturvassa.

Lopuksi

Julkisten organisaatioiden tiedonhallintaa säätelevät erilaiset lait ja säädökset. Tiedonhallinnan järjestämiseen eniten vaikuttavia lakeja ovat esimerkiksi tiedonhallintalaki, julkisuuslaki, tietosuoja- ja arkistolaki. Tiedonhallintalautakunta ja Kansallisarkisto ohjaavat viranomaisten tiedonhallintaa, asiakirjahallintaa ja arkistointia.

Hyvällä tiedonhallinnalla on organisaation kannalta monenlaisia hyötyjä. Sillä voidaan parantaa tehokkuutta, vähentää virheitä sekä hallita riskejä. Tiedonhallinta on mukana organisaation prosesseissa aina asiakirjojen luomisesta, tiedon hyödyntämisestä asiakirjan hävittämiseen tai arkistointiin asti. Toisaalta tiedonhallinta ei pääty arkistointiin, vaan jatkuu edelleen osana arkistoidun asiakirjan elinkaarta. Hyvin hoidettu tiedonhallinta parhaimmillaan lisää luottamusta organisaation toimintaa kohtaan.

Jotta tiedonhallinta toimisi organisaatioissa optimaalisesti, on koko organisaatio saatava ymmärtämään sen hyödyt sekä tekemään arjessaan toimia tiedonhallinnan eteen. Vastuuta tiedonhallinnasta ei siis voi sysätä ainoastaan organisaation asiakirjahallinnon tehtäväksi. Tämä vaatii, että organisaation työntekijät ymmärtävät tiedonhallintaan liittyvät vastuunsa. Tämä ei kuitenkaan aina toteudu. Tästä syystä arkityötä tukevaan koulutukseen tulisi panostaa, sillä se auttaa koko organisaation toimintaa tulevaisuudessa.

Tiedonhallinta ja asiakirjahallinta eivät ole synonyymeja. Asiakirjahallinta on tiedonhallintaa, joka kohdistuu asiakirjoihin, jotka voivat olla missä muodossa tahansa. Nykyisin ja enenevässä määrin puhutaan sähköisistä asiakirjoista ja niihin kohdistuvasta

22 Korhonen 2010, 1, 10–11.

23 Henttonen 2023, 202–204

24 Huttunen 2023, 35–36.

25 Henttonen 2023, 141–143, 270–278.

asiakirjahallinnasta ja sähköisistä asiakirjahallintajärjestelmistä. Arkistojen digitointiprojektit muuttavat asiakirjahallinnon toimintakenttää yhä enemmän sähköiseksi, joka on otettava huomioon myös analogisia asiakirjoja käsiteltäessä.

Asiakirjahallinto on organisaation hallinnon osa alue, joka vastaa organisaation asiakirjahallinnasta. Asiakirjahallintaan kuuluu kuitenkin kaikki prosessit asiakirjan elinkaaren eri vaiheissa riippumatta siitä, kuka ne hoitaa. Tästä syystä, aivan kuten yleisemmin-

kin tiedonhallinnan kohdalla, ei asiakirjahallintaa-kaan voi sysätä yksin vain asiakirjahallinnon toimeksi, vaan siihen osallistuvat kaikki työssään asiakirjoja käsittelevät. Organisaation tiedonhallinta kuuluu siis koko organisaation vastuulle. Vaikka tiedonhallinnan järjestäminen olisi organisaatiolle vaikea ja työläs prosessi, on sen järjestämiseen käytetty aika organisaation toiminnan kannalta usein merkittävää työn tuottavuuden näkökulmasta.

LÄHDELUETTELO

- Convery, Nicole. 2010. "Information Management, Records Management, Knowledge Management: The Place of Archives in a Digital Age." *The Future of Archives and Recordkeeping: A Reader*. Ed. Jennie Hill. Facet.
- Cook, Terry: "Macroappraisal in theory and practice: Origins, characteristics and implementation in Canada, 1950-2000". *Archival Science*, vol 5, nro 2/2005.
- Finlex, asetus viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19991030> [24.2.2024].
- Finlex, laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190906#L1P3> [24.2.2024].
- Finlex, Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990621> [24.2.2024].
- Henttonen, Pekka & Saara Packalén. 2023. "Results of archival appraisal: a study of a Finnish City". *Archival Science*. <https://doi.org/10.1007/s10502-023-09426-6>
- Huttunen, Pia: Tiedonhallintamallin rakentaminen kyvykkyyksimallin perustalle. Opinnäytetyö. XAMK, 2023. Kansallisarkiston verkkosivut. <https://kansallisarkisto.fi/arkistoinnin-ohjaus> [24.2.2024].
- Klami, Katja. 2022. Tiedonhallinnan vaatimukset asiantuntijatyössä – kyselytutkimus Helsingin kaupungin tietotyöläisten keskuudessa. Pro gradu – tutkielma, Tampereen yliopisto
- Korhonen, Katja: Käyttäjien asiakirjahallinnan ohjaamisen tarpeet Asumispalvelusäätiö ASPAssa ja ASPA Palvelut Oy:ssä. Pro gradu – tutkielma, Tampereen yliopisto, 2010.
- Nurmi, Jari. 2007. Sähköinen asiakirjahallinto osana organisaation muutosta: Tapaustutkimus Energiamarkkinavirastosta. Pro Gradu, Tampereen yliopisto.
- Oikeusministeriön verkkosivut, julkisuuslain ajantasaistaminen. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM083:00/2020> [26.5.2024].
- Salo, Viivi. 2021. Tiedonhallintamallin laadinta sekä vastaanotto viranomaisissa. Pro gradu – tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Tiedonhallintalautakunnan verkkosivut. <https://vm.fi/tiedonhallintalautakunta> [24.2.2024].

TYÖNÄ ARKISTOALA JA ASIAKIRJAHALLINTA: KULTTUURIHISTORIALLISTEN PÄATEARKISTOJEN JA VIRAN- OMAISTEN ASIAKIRJAHALLINNAN KÄYTÄNTEET

Tuomo Marttila

Johdanto

Ammattimainen työskentely arkisto- ja asiakirjahallinnan parissa vaatii monipuolista osaamista niin paperisten kuin sähköisten asiakirjojen käsittelyn osalta, sekä ymmärrystä työn taustalla vaikuttavasta alan teoriasta. Tässä esseessä käsittelen tekemiäni arkistoalan ja asiakirjahallinnan harjoitteluiden ja töiden kautta toimimista organisaatioiden asiakirjahallinnassa sekä kulttuurihistoriallisissa päätearkistoissa. Käsittelemiäni organisaatioita ja kokoelmia ovat: Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) ohjeismateriaalikoelma, Turun Siirtolaisinstituutin siirtolaisuuskokoelma, Oikeusministeriön HILDA-asiakirjahallintajärjestelmä hanke, Naantalın kaupungin ympäristö- ja teknisen puolen arkisto sekä Varsinais-Suomen hyvinvointialueen (VARHA) asiakirjahallinta. Tarkastelemani arkistot ja asiakirjahallinnon yksiköt edustavat valtionhallinnon keskus- ja erityisarkistoja, kunnallisia arkistoja sekä arkistoinaistoja säilyttäviä yksityisiä laitoksia kuten instituutteja.

Esseeni sijoittuu Jari Lybeckin määrittelemän asiakirjahallinnan ja arkistotoimen päällekkäin asetettujen toimien piiriin.¹ Asiakirjahallinta on kattokäsite, johon sisältyvät asiakirjojen laatiminen, käyttäminen, vastaanottaminen sekä hävittäminen tai säilyttäminen. Organisaatioiden, kuten erilaisten viranomaisen asiakirjojen käsittely kuuluu asiakirjahallinnan

piiriin, usein tietohallinnon alle, jossa Pekka Henttonen mukaan ohjataan ja valvotaan asiakirjojen aktiivivaiheen prosesseja tiettyjen periaatteiden kuten lainsäädännön mukaisesti. Valtion viranomaisten asiakirjahallinnassa arkistoinniksi määritellyt asiakirjat päätyvät päätearkistovaiheessa Kansallisarkistoon, kun taas kuntien aineistot jäävät yleensä kuntien säilytettäväksi. Kansallisarkiston sähköisen arkistoinnin palvelu on kuitenkin laajentumassa koko julkishallinnon käyttöön vuodesta 2025 alkaen, jolloin kunnat voivat siirtää pysyvästi säilytettävää asiakirja-aineistoaan Astia-tietokantaan.² Aktiivivaiheen päättymisen jälkeen ne asiakirjat, jotka asiakirjahallinnassa valitaan säilytettäväksi voivat valtiollisten ja kunnallisten toimijoiden lisäksi päätyä kulttuurihistoriallisiin päätearkistoihin.³ Kulttuurihistorialliset päätearkistot ovat kulttuuriperintöorganisaatioita eli toimijoita, jotka kokoavat ja säilyttävät kollektiivista muistia, sekä tukevat aktiivisesti sen käyttöä yhteiskunnassa.⁴ Viranomaisten ja muiden organisaatioiden asiakirjahallinta on ollut historiansa aikana lainsäädännön tasolla usein tarkemmin säädeltyä kuin yksityisten toimijoiden, kuten kulttuurihistoriallisten päätearkistojen.⁵ Viranomais- ja kulttuurihistoriallisten päätearkistojen toiminnassa on kuitenkin esseeni pohjalta löydettävissä samankaltaisuuksia, joiden ymmärtäminen tukee mielestäni arkistoalan ja asiakirjahallinnan teorian ja käytänteiden kehittämistä.

1 Lybeck 2006, 19–20.

2 Sähköinen lähde: Sähköisen arkistoinnin palvelun laajentaminen | Kansallisarkisto.

3 Henttonen 2015, 10–13, 161–163.

4 Hupaniittu 2021, 22.

5 Markkanen 2020, 30.

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) ohjeismateriaalikoelma

Sain ensimmäinen kokemukseni arkisto- ja asiakirjahallinnan alalla työskentelyn moninaisista käytänteistä tekemässäni korkeakouluharjoittelussa Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa (KAVI). Osaksi historia-, arkisto- ja kulttuurialaa sijoittuva KAVI on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen valtionvirasto, joka toimii yhteiskunnallisesti merkittävässä tehtävässä kotimaisen audiovisuaalisen kulttuurin kokoajana, säilyttäjänä sekä sen esittäjänä. KAVI:n toimintaa ohjaa Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista, joka määrittelee sen tehtäviksi muun muassa elokuvien, sekä radio- ja televisio arkiston (RTVA) aineistojen arkistoinnin.⁶ Viranomaisarkiston piirteet paistavat KAVI:n toiminnassa läpi, vaikka se keskittyykin audiovisuaalista kulttuuria koskevien usein yksityisten aineistojen kulttuurihistoriallisena päätearkistona toimimiseen. KAVI:ssa työskentelee useita arkistoalan ammattilaisia kuten kotimaisen elokuvakokoelman asiantuntijoita, oheismateriaali aineistojen arkistotyöntekijöitä sekä arkistoaineistoja hyödyntäviä alantutkijoita.

Sijoituin KAVI:n organisaatiossa oheismateriaali- puolelle, jossa työskennellään elokuvien tuotanto- ja pressimateriaalien sekä niihin liittyvien asiakirjojen parissa. Pääasiallisesti työtehtäväkseni tuli arkistoida ja järjestää elokuvastudio Suomi-Filmi Oy:n (1919–) ja sen osaksi kuuluvien tytäryhtiöiden elokuvien tuotanto-, levitys- ja esitystoimintaan keskittyvät aikaisemmin järjestämättömät yhtiöasiakirjat. Arkistoaineisto oli saatu KAVI:in usean vuoden kuluessa pelastushankintana ja ollut tämän jälkeen arkistotilassa kymmenissä pahvilaatikoissa järjestelemättömänä. Arkiston läpikäyminen oli siis jäänyt tekijänsä odottavaksi projektiksi, mistä useat KAVI:n tahot olivat luontevasti kiinnostuneita sen historiallisen merkittävyyden vuoksi.

Työnkuvaani kuului Suomi-Filmin monipuolisten asiakirjojen läpikäynti, seulonta, lajittelu, ylös kirjaaminen sähköiseen Tenho -tietokantaan, materiaalin pakkaaminen arkistokansioihin sekä niiden järjestäminen ja hyllytys KAVI:n Pasilan arkistotilassa. Työ vaati arkistoinnin perusteiden tuntemusta, suunnitelmallisuutta, sekä perehtymistä arkiston sisältöön, materiaaleihin ja arkistoalan metodologiaan. Arkistotyöskentelyyn käytettävä aika on usein rajallista ja monet pelastushankintana saadut yksityisten toimijoiden asiakirjat voivat odottaa järjestämistään jopa vuosia kuten huomasi Suomi-Filmin arkiston ta-

pauksessa. Paperisen arkiston järjestelyssä sain apua arkistokokonaisuuden kanssa toimineilta tutkijoilta Juha Seitajärveltä ja erityisesti nykyiseltä SKS:n arkistonjohtaja Outi Hupaniitulta, mikä oli keskeistä projektin onnistumisen kannalta.

Suomi-Filmin arkiston järjestämisessä sain soveltaa arkistoteorialle keskeisen provenienssiperiaatteen noudattamista. Ulla-Maija Peltonen määrittelee ulkoisen provenienssiperiaatteen eli alkuperäperiaatteen tarkoittavan sitä, että eri arkistonmuodostajien arkistoja ei saa sekoittaa keskenään. Sisäinen provenienssiperiaate eli struktuuriperiaate taas tarkoittaa sitä, että arkistonmuodostajan asiakirjatiedoilleen antama alkuperäinen järjestys tulee säilyttää tai palauttaa jälkikäteen, jos se on kadonnut.⁷ Suomi-Filmin arkiston alkuperäisestä järjestyksestä ei ollut säilynyt metatietoja, joten sen löytäminen ja palauttaminen tapahtui pääosin asiakirjakokonaisuuksien, kuten kirjeenvaihdon sekä elokuvakohtaisten työsopimusten ja suunnitelmien muodostavien kansiokokonaisuuksien kautta. Myös yhtiön historiikkien ja tutkimusten lukeminen auttoi provenienssin palauttamisessa. Osaksi Suomi-Filmin arkistoa kuului myös siihen sulautuneiden tytäryhtiöiden aineistoja, joista suurin osa ulkoisesta provenienssiperiaatteesta huolimatta oli mielekkäintä arkistoida osaksi emoyhtiön arkistoa, näiden pienempien yhtiöiden ollessa toiminnaltaan vain lyhytikäisiä.

Suomi-Filmin arkiston provenienssin mukaisessa järjestämisessä korostuivat yksityisen toimijan arkistojen ominaispiirteet kuten laajat kirjeaineistot. Peltonen käsittelee saman tyyppisiä aineistoja henkilöarkistojen näkökulmasta. Omassa työssäni tein osaltani myös vanhan arkiston provenienssin palauttamista sekä uudelleen tarkastelua ja kuvailua arkistollisten nykykäytänteiden mukaisesti, minkä Peltonen määrittelee revisioinniksi.⁸ Tuotin Suomi-Filmin materiaaleista keräämistäni tiedoista tekstinkäsittelyohjelmalla ABC-arkistokaavan mukaisen listauksen yhtiön asiakirja-aineistosta antaen omat luokat yhtiön harjoittaman elokuvatoiminnan eri osa-alueiden mukaan, sekä emoyhtiöön liitetyille tytäryhtiöille. Arkistotyöni päämääränä oli aineiston tulevan tutkimuskäytön helpottaminen. Työni tuotti kokonaiskuvan Suomi-Filmin paperiarkistosta, jonka luokittelua voi vielä tulevaisuudessa jatkaa ja kehittää eteenpäin tutkimuksellisten ja arkistollisten tarpeiden mukaisesti.

Harjoitteluni aikana sain kuvan KAVI:ssa tehtävän valtavan arkistotyön merkittävytydestä historiallis-

6 KAVI virastona, sähköinen lähde <https://kavi.fi/kansallinen-audiovisuaalinen-instituutti-palvelee/kavi-virastona/>.

7 Peltonen 2021, 48.

8 Peltonen 2021, 57–61.

ten lähdeaineistojen saatavaksi tekemisen taustalla. Keskeistä päätearkistotyöskentelyssä on mielestäni aineistojen saatavuuden näkyväksi tekeminen niitä käyttäville henkilöille kuten tutkijoille. Tätä tapahtui esitellessäni työtäni KAVI:n johdolle, vastatessani arkistosta kiinnostuneiden tutkijoiden tietopyyntöihin sekä myöhemmin esitellessäni Suomi-Filmiin keskittyvää graduprojektiani yliopistolla.⁹ Eri tyyppisten arkistokokonaisuuksien arkistointii liittyen ja muissa tehtävissä toimiessani sain tehdä yhteistyötä erilaisten materiaalien arkistointiin erikoistuneen henkilökunnan ja kirjaston työntekijöiden kanssa. Erikoistuneiden arkistoalan työntekijöiden välinen yhteistyö on keskeistä alalla toimimisessa. Päätearkistojen ja yksityisten aineistojen lahjoittajien välisen yhteistyön merkittävyyttä taas on korostettu arkistotieteessä. Harjoitteluni aikana sain havainnoida, kuinka KAVI tekee mittavaa yhteistyötä organisaationsa ulkopuolelle eri yhteiskunnan tasojen, elokuva-alan toimijoiden ja yksilöiden kuten useiden lahjoittajien kanssa.

Harjoittelussani KAVI:n kulttuurihistoriallisessa päätearkistossa tein paljon elokuvayritysten arkistomateriaalin läpikäyntiä, jonka järjestäminen ja listaminen arkistoluetteloksi oli kulttuurihistoriallisesti merkittävää. Resurssien puute, kuitenkin vaikuttaa kulttuuripuolen arkistointiin keskittyvän organisaation toiminnan taustalla. Työskentely KAVI:ssa kehitti konkreettisia taitojani fyysisen paperiarkiston parissa työskentelystä, josta on ollut minulle moninaista hyötyä myöhemmissä alan työpaikoissa. Arkistotyön kautta kehityin ja opin, kuinka vanha järjestelmättömän yritysarkistokokonaisuuden kanssa tulee toimia ja, kuinka se tulee järjestää. Harjoitteluni siis avasi minulle mahdollisuuden, jo ennen arkisto-opintojeni alkamista vuoden 2020 alussa, kehittyä ja hakeutua työskentelemään arkistoalalle.

Turun Siirtolaisuusinstituutin asiakirjahallinta ja siirtolaisuuskokoelma

Seuraava arkistoalan työkokemukseni sijoittui kulttuurihistoriallisten päätearkistojen sekä yksityisten instituuttien ja tutkimusarkistojen piiriin. Tein opintojeni osaksi liittyvän korkeakouluharjoittelun Turun Siirtolaisuusinstituutin arkistossa 1.5. – 31.8.2021. Turussa, Seinäjoella ja Vaasassa toimivan instituutin tehtäviin kuuluu maastamuuton ja maa-

hanmuuton dokumentointi sekä tutkimus Suomessa ja kansainvälisesti.¹⁰ Instituutilla on tärkeä tehtävä toimia asiantuntijaorganisaationa viranomaisille. Instituutin henkilöstöön kuuluu toimitusjohtajan lisäksi noin 16 tutkijaa sekä seitsemän vakituista työntekijää sisältäen arkistonhoitajan ja digitointiin palkatun henkilön.¹¹ Arkiston sijaan instituutin toiminnan pääpainopiste on siis tutkimuksessa, mutta arkistointi ja asiakirjahallinta tukevat tätä tehtävää keskeisellä tavalla.

Instituutti perustettiin alun perin Turun yliopiston Yleisen historian oppiaineen, alle vuonna 1974 professori Olavi Koivukankaan sekä muiden tutkijoiden toimesta.¹² Nykyään oppiaineen kanssa tehdään yhteistyötä erityisesti arkistomateriaalien osalta niistä osan ollessa talletettuna Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteentutkimuksen laitoksen arkiston Yleisen historian kokoelmaan. Instituutin arkisto toimii myös läheisessä yhteistyössä organisaation kirjaston kanssa.

Kirjastojen ja arkistojen tekemä läheinen yhteistyö ja toiminnan päällekkäisyys korostuivat sekä Siirtolaisuusinstituutin että KAVI:n harjoitteluissani. Kirjastojen ja arkistojen läheisen ajoittain päällekkäin menevien toimialueiden taustalla on jo Jenkinsonin ja Schellenbergin Yhdysvaltojen kontekstissa esittämä ajatus, jonka mukaan arkistoaineistot (manuscripts) kuuluvat kirjastoille ja museoille. Suomalainen malli taas muistuttaa enemmän kanadalaisten ”total archives” –ajatusta, jossa yksityiset aineistot määriteltiin arkistoinstituution osaksi.¹³ Suomalaisessa arkistojähtelussa myös yksityisten toimijoiden asiakirjat ja päätearkistojen aineistot on nähty osana arkistoalan kenttää.¹⁴

Instituutin arkisto jakautuu Siirtolaisuuskokoelmiin ja instituutin toimintaan liittyvään virka-arkistoon. Siirtolaiskokoelma muistuttaa muodoltaan kulttuuriperintö- ja tutkimusarkistoja, joiden toimintatapojen sekä rakenteen tuntemusta siihen voidaan soveltaa. Kokoelmat koostuvat 1970-luvulta lähtien tutkimuksen tuloksena sekä siirtolaisten lahjoitusten kautta karttuneista suomalaisten maastamuuttoon liittyvistä asiakirjoista yli tuhannelta eri arkistonmuodostajalta, jotka on järjestelty saapumisjärjestyksessä arkistotunnuksittain. Siirtolaisuuskokoelma kuuluu yksityisarkistojen piiriin, joista on arkistotieteellisesti

9 Ks. Suomi-Filmi Oy:n palveluksessa: Yritysarkisto elokuvayhtiön toimintamuotojen kuvaajana 1919–1939. Turun yliopisto 2023. <https://www.utupub.fi/handle/10024/176142>.

10 Sähköinen lähde, <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/>.

11 Sähköinen lähde, <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/instituutti/organisaatio/>.

12 Björklund 2009, 30–31.

13 Fisher 2009 2–3.

14 Lybeck 2006, 19–20

kirjoitettu vähemmän. Rob Fisherin mukaan jo alaa määrittäneiden Sir Hilary Jenkinsonin and T.R. Schellenbergin tekstit, kuitenkin määrittivät yksityisten toimijoiden aineistoja viranomaisten ohella tehden eron näiden kahden välille, sekä korostaen yksityisten aineistojen autenttisuutta ja todistusvoimaa.¹⁵ Nykyisessä tutkimuksessa yksityisarkistojen käsittely on lisääntynyt kuten lähteinäni käyttämissä Hupaniitun ja Ulla-Maija Peltosen teoksessa, sen taustalla olevassa Akatemia hankkeessa sekä alan pro gradu –tutkimuksessa.¹⁶

Pääosin työskentelin Siirtolaisuuskokoelmiin kuuluvan ja digitalisoidun Pohjanmaan aluekeskuksen arkistoaineiston (SIPA) parissa, joka sisälsi muun muassa lehtileikkeitä, valokuvia, matkustusasiakirjoja, kortteja sekä niiden kopioita. Keskityin aineiston läpikäyntiin, luettelointiin sekä meta- ja kuvailutietojen keräämiseen ja syöttämiseen Excel-taulukkoon. Tavoitteena oli edistää aineiston käynnistymässä olutta integraatiota kansallisen FINNA-tietokannan kanssa, jonne on keskitetty metatietoja ja digitoituja kopioita kotimaisten kirjastojen ja kulttuurihistoriallisten päätearkistojen aineistoista. Aluksi perehdyin arkistomateriaaliin, minkä apuna oli digitoitujen asiakirjojen lisäksi niiden vastaanottamiseen liittyviä käsikirjoitettuja arkistoluetteloita, sekä tietoja jo digitoitujen asiakirjojen metatietojen kokonaisuudesta. Etsin näitä asiakirjojen kuvailun kannalta keskeisiä metatietoja kuten arkistotunnisteita, vuosilukuja, paikkoja, henkilöitä sekä erilaisia asiasanoja. Jeffrey Pomerantzin mukaan metadatan piiriin kuuluvat metatiedot auttavat kompleksisen objektin, kuten asiakirjan esittämisessä yksinkertaistetussa muodossa, joka auttaa niiden löytämisessä.¹⁷ Metatietojen keräys siis vaatii kykyä tiivistää asiakirjojen sisältämää informaatiota yksinkertaisesti esitettävään muotoon, mikä tukee niiden myöhempää sähköistä saatavuutta.

Siirtolaisuuskokoelmien sähköisen arkistointityön lisäksi sain myös ensikosketuksen virka-arkiston asiakirjahallintaan. Sen taustalla on sähköinen arkistonmuodostussuunnitelma (eAMS), joka ohjaa sähköistä arkistonmuodostusta, toteuttaa tietosuojaa ja julkisuusperiaatetta sekä toimii tietopalvelun ja organisaation toiminnan suunnittelun apuvälineenä.¹⁸ Pääsin päivittämään eAMS:in rakennetta sisäiselle verkkolevylle tallennettujen tietojen osalta Excel-taulukointiohjelmalla sekä suunnittelemaan virka-arkiston verkkolevyn kansiorakennetta uudelleen instituutin

henkilökunnalta, saamieni toiveiden pohjalta, joissa korostuivat aineistojen helppo löydettävyys. Jouduin pohtimaan eAMS:aan kirjattujen aineistojen sähköisen säilytyspaikan uudelleen organisointia, koska tavoitteena oli päällekkäisiä kansioita ja asiakirjoja sisältävän verkkolevyn käytön helpottaminen. Instituutin virka-arkiston parissa työskentely vaati sekä instituutin toiminnan organisaation ja historian tuntemusta, että tietoa eAMS:in toiminnasta.

Pääsin myös osallistumaan kulttuuriperintötoimijan arkistotilojen hallintaan auttamalla arkistonhoitajaa instituutin arkiston tulevan muuton valmistelussa. Myös KAVI:ssa työskennellessäni arkiston muutto oli suunnitteluvaiheessa. Kulttuurihistoriallisten päätearkistojen muutot ovat harjoittelujeni pohjalta yleisiä liittyen, mikä usein liittyy niiden rahoitukseen ja arkistoaineistojen oikeanlaisen säilyttämisen vaatimuksiin. Arkistoalan ammattilaisen tulee hallita käytännön arkistotiloissa työskentelyn perusteet sekä tuntea eri asiakirjamateriaalien säilytysolosuhteisiin vaikuttavat tekijät kuten lämpötila, kosteus sekä aineistojen tietoturvallisen säilyttämisen varmistaminen muun muassa kulkuoikeuksilla. Instituutin arkistotilassa työskentelyn kautta käsitykseni vahvistui siitä, kuinka pienissä arkistoissa on usein vain yksi arkistosta vastaava henkilö, jolle asiakirjamateriaalin ylläpito ja järjesteleminen kuuluvat, joten heidän osaamisensa tulee olla laaja-alaista. Perehdyin myös laajempaan Siirtolaisuusinstituutin arkiston suunnittelu- ja kehittämisprojekteihin, sekä yleisesti arkiston merkitykseen organisaatiossa. Arkistotyöhön liittyvä tiedonetsintä sekä opintojeni kautta saadun teoreettisen tiedon soveltaminen käytäntöön olivat keskeisessä osassa harjoittelussani. Siirtolaisuusinstituutin arkiston ja asiakirjahallinnan parissa työskentely antoi näkökulman yksityisen kulttuuriperintöä tallentavan organisaation toimintaan, jossa oltiin vasta siirtymässä sähköisten järjestelmien hyödyntämiseen, mikä on monessa arkisto-organisaatiossa ajankohtainen ja aikkaa vievä prosessi.

Oikeusministeriön asiakirjahallinnan HILDA-hanke

Asiakirjahallinnon suunnittelun ja käyttöönoton tehtäviin perehdyin ollessani korkeakouluharjoittelijana oikeusministeriön hallinto- ja ohjausosaston tietoyksikön HILDA-hankkeessa 1.4.–30.6.2022. HILDA-hanke on oikeusministeriön asettama hanke,

15 Fisher 2009, 1–2.

16 Ks. Hupaniitu & Peltonen 2021; “Making and Interpreting National Pasts – Role of Finnish Archives as Networks of Power and Sites of Memory” -tutkimusprojekti; Väisänen 2019; Nummenpää 2023.

17 Pomerantz 2015, 11.

18 Sähköinen lähde, <https://kansallisarkisto.fi/ams-ja-tos>.

jossa oikeushallinnon virastot ottavat käyttöön yhteisen asianhallintajärjestelmän hallinnollisten asioiden käsittelyyn. Tavoitteena useiden virastojen siirtyminen laajamittaisesti paperimuotoisesta sähköisen asianhallinnan käyttöön, joka kattaa asiakirjojen koko elinkaaren aina asioiden vireille tulosta niiden arkistointiin asti. Hankkeessa pyrittiin hallinnollisten asioiden tiedonhallinnan käytänteiden yhtenäistämiseen oikeushallinnonalalla.¹⁹

Hankkeessa toteutuu Lybeckin ajatus siitä, kuinka tietotekniikka voi toimia asiakirjahallinnon apuvälineenä esimerkiksi sähköisten järjestelmien ja arkistonmuodostussuunnitelmien kautta, jotka synnyttävät sähköisiä asiakirja-aineistoja.²⁰ Pelkästään sähköisten aineistojen muodostuminen oikeudenalan virastojen asianhallinnassa oli myös HILDA-hankkeen keskeinen tavoite. Kuten Siirtolaisuusinstituutin aineistojen metatietojen keräyksessä myös HILDA-hankkeessa korostui arkistoalalla nykyään keskeinen digitaalinen siirtymä, jossa toimintoja ja aineistoja siirretään yhä enemmän saatavaksi sähköisessä muodossa. Sähköistä siirtymää hyvin edustavien metatietojen käyttö on Pomerantzin mukaan laajentunut kaikkialle asiakirjahallinnan organisaatioiden käyttöön.²¹ Tämän vuoksi alalla työskentelyssä on tärkeää huomioida sähköisyyden tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen, mutta myös tietoturvaan liittyvät kysymykset.

HILDA-hankkeessa pääsin työskentelemään yhdessä hanketiimin asianhallinnan monialaisten ammattilaisten kanssa, jotka tulivat sekä julkiselta, että yksityiseltä puolelta. Mielestäni yhteistyö eritaustaisten alan ammattilaisten kanssa mahdollisti sekä hankkeen tehokkaamman toteutumisen, että kokemuksen kartuttamisen asianhallinnan moninaisista käytänteistä. Sain myös tuoda esiin omaa näkökulmaani arkistoalan ja asiakirjahallinnan opiskelijana, sekä uutena hanketyöntekijänä siitä miten asianhallintajärjestelmä näyttäytyy sitä ensi kertaa käyttävälle, mutta alaa jo hieman tuntevalle henkilölle. Keskeistä hankkeessa oli sen pilotointi ja kouluttaminen oikeudenalan virastossa, mitä omalta osaltani edistin vieden tietoa siitä eri virastoille ja sidosryhmille. Osaksi tätä kuului hankeviestintä muun muassa tiedotteiden ja haastatteluiden laatimisen muodossa oikeushallinnon intranettiin sekä sähköisen asianhallinnan koulutusten suunnittelu virtuaaliseen oppimisympäristöön eOppivan Moodleen. Hankkeessa työskentely

antoi käytännön näkökulman siihen, kuinka tärkeää organisaatioiden sähköiseen asianhallintaan siirtymisessä on siitä tiedottaminen ja kouluttaminen sekä myönteisen ilmapiirin luominen usein esiintyvän muutosvastarinnan vähentämiseksi, mitä edistettiin erilaisten tilaisuuksien avulla.

Tärkeä osa arkistoalaa ja asiakirjahallintaa on määrittellä päätearkistoinnin ja hävittämisen käytänteet. Jos asiakirjoja ei siirretä arkistoitavaksi ne hävitetään eli niiden määräajan säilytettävät asiakirjalliset tiedot poistetaan arkistosta ja asiakirjat tuhotaan tietosuojaan noudattaen.²² Osallistuin HILDA-hankkeen sähköisen hävittämisen ja arkistoinnin kehittämisprojektin toteuttamista suunnittelevaan työpajan valmisteluun erityisesti alan ajankohtaiseen terminologiaan perehtymisen osalta, sekä suunnittelemalla virtuaalista koulutusta sähköisestä hävittämisestä ja arkistoinnista. Koulutuksen suunnitteluun ja käytännön toteutukseen liittyen minun täytyi ottaa haltuun siihen liittyvää arkisto- ja tiedonhallinta lainsäädäntöä sekä siinä tapahtuneita muutoksia.²³ Sain koulutuksen tekemiseen liittyen myös apua ja palautetta oikeudenalan virastojen esimiehiltä ja johdolta sekä hankkeen koulutustiimiltä, joiden pohjalta kehitin koulutusta paremmaksi.

Koulutuksen tekemisen ja koko HILDA-hankkeen harjoittelun pohjalta opin, kuinka merkittävää asianhallinnan prosessien suunnittelussa on ottaa huomioon sitä käyttävien asiantuntijoiden tarpeet ja toiveet. Näitä soveltamalla on päämääränä luoda käytänteet, jotka palvelevat kaikkia asianhallinnan käyttäjiä mahdollisimman hyvin. Lybeck korostaa asiakirjoista vastaavien ammattilaisten mukaan ottamista sähköisen asianhallinnan suunnitteluun, jolloin heidän tuntemansa alan vaatimukset tulee paremmin huomioitua.²⁴

Naantalın kaupungin ympäristö- ja teknisen puolen virka-arkisto

Naantalın kaupungin maankäyttöön ja ympäristön suojelun osaston virka-arkiston viimeisten paperisten aineistojen läpikäynti ja järjestely olivat työtehtävänäni kunnallisten arkistojen parissa. Lybeckin mukaan kunnalliset keskusarkistot kuten kaupunkien arkistot ovat usein organisatorisesti osa kunnan keskushallintoa. Kaupunkien tehtävänä on arkistoida kunnan pysyvästi säilytettävää arkistoaineistoa, mutta myös

19 HILDA-hanke, sähköinen lähde <https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM004:00/2019>.

20 Lybeck 2006, 70.

21 Pomerantz 2015, 14–15.

22 Lybeck 2006, 261.

23 Arkistolainsäädännön uudistaminen, sähköinen lähde <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM057:00/2021>.

24 Lybeck 2006, 70.

alueen historian ja kulttuurin kannalta merkityksellistä yksityisten toimijoiden arkistoaineistoa.²⁵ Minut orientoi tehtävään Naantalın kaupungin arkistosta ja asiantuntijasta vastaava tiedonhallinnan asiantuntija, joka työskenteli itse pääosin kirjaamossa, mutta kaupungin arkistointitoiminnasta vastaavana henkilönä.

Työhöni kuului maankäytön ja ympäristönsuojelu osaston työntekijöiden käyttämien ja yhteen koostamien paperisten asiakirjojen läpikäynti. Aineisto sisälsi monenlaisia asiakirjatyyppejä kuten lausuntopyyntöjä, tarkkailuraportteja, tarkastusmuistioita ja kuulutuksia. Keskeinen asiakirjaryhmä olivat viranhaltijapäätökset, jotka koottiin omiin kansioihinsa päätöskokonaisuuksittain liitteineen sekä aikajärjestykseen uusimmasta vanhimpaan. Asiakirjojen yhteen kokoamisen lisäksi minun tuli perehtyä näiden viranomaisten asiakirjojen säilytysaikoihin ja niitä määrittävään ympäristölainsäädäntöön. Oman kokemukseni mukaan asiakirjahallinnan tehtävissä käsiteltävää organisaatiota koskevan lainsäädännön tunteminen on työssä keskeisessä osassa.

Asiakirjoille, joiden säilytysaika oli päättynyt, täytyi tehdä hävittämistä. Tämä tarkoitti asiakirjojen yhteen kokoamista, hävitysluettelon tekemistä ja hyväksyttämistä arkistosta vastaavalla henkilöllä sekä lopullista hävittämistä tietosuojasta. Hävitettäviä asiakirjatyyppejä olivat kaupungin ulkopuolisilta toimijoilta tulleet infokirjeet ja kuulutuspyynnöt sekä selkeät kirjaamattomat kopiot jo arkistossa olevista asiakirjoista. Kopioiden löytämiseksi minun piti vertailla arkistoon jo talletettuja materiaaleja läpikäymiini asiakirjoihin, missä auttoi niihin kaupungin kirjaamossa tehdyt ja niiden saapumis- tai tekoajasta kertovat leimat ja merkinnät. Arkistoaineistoja koskevat säilytysajat ja hävittämisen perusteet vaihtelevat onko kyse yksityisten toimijoiden tai viranomaisten asiakirjoista. Viranomaisten asiakirjojen säilytysajat määritellään lainsäädännössä, kun taas yksityisten toimijoiden aineistojen osalta säätely koskee usein vain kirjanpidollisia aineistoja. Säilytysaikoja tulee vanhempien asiakirjojen kohdalla usein etsiä niiden tekoajankohdan kunnallisten asiakirjojen säilytysaikaoppaista, joita Kuntaliitto on julkaissut.

Asiakirjojen arkistoinnin lisäksi sain tehdä aineistojen sähköistä integraatiota, kaupungin päätösten siirtämisessä Dynasty 6 ja Dynasty 10 –asianhallintajärjestelmäversioiden välillä sekä perehtyä sen taustalla vaikuttavaan tiedonohjaussuunnitelmaan (TOS).

Maankäytön ja ympäristön suojelun virkamiesten sekä sihteerien parissa työskentelyn kautta ymmärsin, miten arkistointi- ja asiantuntijan tehtäviä tehdään usein muiden töiden ohessa eikä niiden suorittamiseen ole aina saatu alan koulutusta vaan ennemmin kokemusta käytännön tekemisen kautta. Nykyään tilanne on myös osittain parantanut useiden koulutusohjelmien kuten Turun yliopiston arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopintojen kautta, joista valmistuvilla on vahva teoreettinen pohja ja harjoitteluiden kautta käytännön kokemusta työskennellä alan tehtävissä sekä viranomais- että kulttuuriperintöorganisaatioissa. Koulutautuneet alan asiantuntijat ovat keskeisessä roolissa neuvon organisaatioiden muita työntekijöitä asiantuntijoina.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen (VARHA) asiakirjahallinnon yksikkö

Pääsin harjoittelija nimikkeellä töihin arkistoalan koulutustani vastaavaan tehtävään Varsinais-Suomen hyvinvointialueen (VARHA) asiakirjahallinnon yksikön keskeiseen toimipaikkaan kirjaamoon, joka vastaa käytännössä kaikista hyvinvointialueen asiakirjahallinnasta ja sen suunnittelusta. Osana valtakunnallista sosiaali- ja terveystieteiden uudistamisesta vuoden 2023 alusta toimintansa aloittanut VARHA kokoaa yhteen alueen 27 kunnan sotepalvelut, sekä erikoissairaanhoidon, vammaispalvelut, lastensuojelun ja pelastuslaitoksen.²⁶ Uusi toiminnaltaan laaja ja monipuolinen organisaatio vaatii tuekseen hyvin järjestetyn ja tehokkaan asiakirjahallinnon yksikön, joka jakautuu yhteiseen kirjaamoon sekä alueellisiin potilas- ja sosiaalihuollon arkistoihin. Henttonen toteaa organisaatioiden asiakirjahallinnan olevan osa tietohallintoa, joka vastaa organisaation asiakirjojen käsittelystä kuten niiden kirjaamisesta asiantuntijajärjestelmiin, säilyttämisestä sekä metatietojen keräyksestä. Tärkeää tässä ovat organisaation sisäiset ja ulkoiset kuten lainsäädännölliset tarpeet sekä mahdollisten tietosuojaa riskien minimointi.²⁷ Kaikkia nämä osat yhdistyivät työskentelyssä VARHA:n kirjaamossa, joka toimii organisaation asiakirjahallinnon keskuksena, mistä yksittäisten arkistojen ja alueiden asiakirjojen käsittelyä ohjataan.

Työssäni keskeinen työkalu on Twebin tuottama Vasu –asiakirjahallintajärjestelmä, jonne kirjataan postitse ja sähköisesti VARHA:lle tulleet asiakirjapyyntö sekä lähetetään ne käsittelyyn niistä vastaaville sote-alan ammattilaisille ja arkistoille. Lybeckin

25 Lybeck 2006, 183.

26 Varsinais-Suomen hyvinvointialue, sähköinen lähde 2023, <https://www.varha.fi/fi/tietoa-varhasta/varsinais-suomen-hyvinvointialue>.

27 Henttonen 2015, 161–162.

määrittelee asianhallintajärjestelmästä olevan sähköinen tietojärjestelmä, jonka avulla organisaation tehtäviin kuuluvia asioita ja niihin liittyviä erilaisia asiakirjoja voidaan hallita ja käsitellä ennalta määriteltyjen sääntöjen mukaisesti. Vasun tapauksessa asiankäsitteilyjärjestelmään kuuluvat diaarityyppinen rekisteröinti osa sekä itse asiakirjat ja niiden käsittelyyn liittyvät erilaiset sovellukset ja toimistotyökalut.²⁸ Vasussa näitä apuohjelmia ovat muun muassa sähköpostista tallennettavien asiakirjojen käyttöön soveltuva Apila-sovelma, sekä viranhaltijapäätökset sisältävä Valmu-järjestelmä.

Kirjaamoon saapuu myös paljon postia, koska sen osoite on määritelty VARHA:n viralliseksi posti-osoitteeksi, jonka läpikäynti ja eteenpäin jakelu sekä kirjattavien asioiden skannaaminen sähköiseen muotoon vaatii paljon työtä. Asiakaspalvelua kirjaamossa tehdään paikalle tulevien asiakkaiden ja puhelimeen vastaamisen kautta. Keskeisintä kirjaamon työssä on Vasu -järjestelmän käytön ja sen monien ominaisuuksien hallitsemisen lisäksi tuntee VARHA:n organisaatio, jonka mukaan muun muassa asiakirjapyyntöjä, muistutuksia ja oikaisuvaatimuksia jaellaan eteenpäin käsittelyyn.

Varsinaisen kirjaamistyön lisäksi asiakirjahallinnon toiminnan suunnittelu on ollut keskeisessä osassa. Kokoontuminen viikoittain kirjaamon työntekijöiden esimiesten ja asiakirjahallinnon suunnittelijoiden kanssa pohtimaan sähköisen tiedonohjaussuunnitelman kautta Vasun käytön parantamista tietäntyyppisten asioiden kirjaamisen prosessia sekä kirjaamon tehtävien mahdollisimman tehokasta hoitamista. Kirjaamon toiminta vaatii myös yhteydenpitoa muiden VARHA:n yksiköiden kanssa. TOS:n ohella alalla käytetään termiä eAMS, joka on sähköinen versio perinteisesti paperisesta arkistonmuodostussuunnitelmasta (AMS). Se sisältää asiakirjahallinnan rakenne - ja ohjaustietojen lisäksi tietojärjestelmissä tapahtuvaa tietojenkäsittelyä ja arkistointia ohjaavia tietoja kuten organisaation tehtävät niiden eri vaiheissa kertyvät tiedot ja asiakirjat taustatietoineen sekä säilytysajat.²⁹

Työskentely kirjaamossa opetti minulle käytännönsä kaikkien asioiden asiakirjahallinnon alasta ja on tukenut opinnoissa saamaani teoreettista pohjaa. Oman ammatillisen kokemukseni vahvistuminen ja asiakirjahallinnon työn mielekkyys sai minut esimieheni tukemana hakemaan vakituista paikkaa samasta yksiköstä, mutta asiakirjapyyntöjen pääte pisteestä. Sijoituin vuoden 2024 alusta Turun sosiaalihuollon arkiston asiakirjahallinnon tiimiin arkistosihteerinä,

joka vastaa sosiaalipuolen asiakirjapyyntöjen käsittelystä vastaanottaen tietopyynnöt, hakien asiakirjat sähköisestä Effic -järjestelmästä tai paperiarkistosta sekä lähettäen pyydyt asiakirjat eteenpäin hyväksyttäväksi sosiaalityöntekijöille ja lopulta niitä pyytävälle asiakkaalle. Kirjaamotyötä muistuttava, mutta eri päässä asiakirjahallintaa toimiva arkistotyöskentely antaa mahdollisuuden perehtyä myös tähän arkistotalan ja asiakirjahallinnan puoleen kehittäen ammatillista osaamistani ja tietämystäni eteenpäin jota voin myöhemmin urallani välittää uusille alan ammattilaisille.

Yhteenveto

Useiden arkistotalan ja asiakirjahallinnon harjoittelu ja työkokemukseni kautta olen oppinut monipuolisesti Kulttuurihistoriallisten päätearkistojen sekä viranomaisen asiakirjahallinnon käytänteitä. KAVI:n oheismateriaalipuolen arkistossa opin erityisesti paperisten asiakirjojen kanssa työskentelyn periaatteita sekä arkistotalalle keskeisen provenienssiperiaatteen noudattamista ja sen soveltamista vanhan yritysarkiston järjestelyssä ja arkistoluettelon muodostamisessa. Yhteistyö päätearkistojen ja kirjastojen, sekä asiakirjojen lahjoittajien välillä on merkittävää arkistotalan tehtävien suorittamiseksi. Arkistotalan ja asiakirjahallinnon ammatillisen tulee omata monipuolista osaamista erilaisten asiakirjatyyppeiden niin fyysisten kuin sähköisten parista sekä niiden taustalla vaikuttavien järjestelmät ja menetelmät. Yksityisarkistojen aineistojen käsittely ja teoretisointi vahvistuivat harjoittelussani Siirtolaisuusinstituutin arkistossa. Instituutin Siirtolaisuuskokoelmien metatietojen keräys liittyi osaksi arkistotalan ja asiakirjahallinnon laajempaa digitalisointi kehitystä. Opin myös sähköisen arkistonmuodostussuunnitelma (eAMS) rakentamisen perusteita, jonka taustalla vaikuttavat organisaation henkilöstön tarpeet.

Oikeusministeriön HILDA-hanke liittyi osaksi arkistotalan ja asiakirjahallinnon nykyään pinnalla olevaa digitalisointi kehitystä ja sen kautta toimintatapojen sekä käytänteiden yhtenäistämistä. HILDA:n kaltaisen uuden asiakirjahallintajärjestelmän pilotoinnin onnistumisessa korostuu alan moniammatillinen yhteistyö sekä hankkeesta tiedottaminen. Koulutusten toteuttaminen järjestelmää käyttävälle asiantuntijoille ja heidän toiveiden huomioiminen mahdollistavat tehokkaan siirtymän ja vähentävät muutosvastarintaa. Ennen asianhallinnon digitaalista siirtymää täytyy viimeiset paperiset asiakirjat

28 Lybeck 2006, 71.

29 Tiedonohjaussuunnitelma -PowerPoint-esitys. Metsäntutkimuslaitos (METLA). SIPA:n suunnittelupäivät 17.5.2011.

järjestellä, seuloa ja hävittää kuten opin Naantalin kaupungin maankäyttöön ja ympäristön suojelun virka-arkistossa työskennellessäni. Tätä varten tulee tuntee kyseisten viranomaisten asiakirjojen säilytysaikoja sekä niitä määrittävään lainsäädäntöä, joka oli keskeistä seuraavassa työssäni Varhan asiakirjahallin-

nossa. Yksikön kirjaamossa työskennellessäni korostui asianhallintajärjestelmän käytön hallinta, mutta myös sen taustalla vaikuttavan TOS:n rakenteen ymmärtäminen ja kehittämisen paremmin organisaation prosesseja vastaavaksi.

LÄHTEET

- Arkistot ja kulttuuriperintö. 2021. Toim. Outi Hupaniittu & Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Sähköinen lähde: <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.268/> [Haettu 31.5.2024].
- Björklund, Krister. 2009. Työtä sydämellä. Olavi Koivukangas, siirtolaisuusinstituutin johtaja 1974-2009. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Fisher, Rob. 2009. In Search of a Theory on Private Archives: The Foundational Writings of Jenkinson and Schellenberg Revisited. *Archivaria*. Vol. 67.
- Henttonen, Pekka. 2023. Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen. Avain, Helsinki.
- Lybeck, Jari et al: Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja. Arkistolaitoksen toimituksia 2, Arkistolaitos, Helsinki 2006. Sähköinen julkaisu: https://kansallisarkisto.fi/documents/141232930/150078237/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf/0d3d4ee5-da0c-caff-ef73-0f6595543ba3/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf?t=1677240609514 [Haettu 31.5.2024].
- ”Making and Interpreting National Pasts – Role of Finnish Archives as Networks of Power and Sites of Memory” – tutkimusprojekti. 2011 – 2014/2019. Turun yliopisto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Markkanen, Jere. 2020. Arkistot lastemme parhaaksi? Kotkan kaupungin lastensuojeluarkistojen muodostuminen 1920–1939. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku.
- Nummenpää, Alexandra: ”En huvudbok från 1792 och en lång rad andra värdefulla dokument” : En studie av Dalsbruks Järnverks arkiv, ca 1987-2022. Avhandling pro gradu i nordisk historia. Åbo Akademi, 2023.
- Pomerantz, Jeffrey. 2015. Metadata. MIT Press, London.
- Väisänen, Anuliina. 2019. Yksityisarkistot arkistotieteellisessä keskustelussa. Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/105143> [Haettu 31.5.2024].

SÄHKÖISET LÄHTEET

- Arkistolainsäädännön uudistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö 16.9.2021. <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM057:00/2021> [Haettu 31.5.2024].
- Arkistonmuodostussuunnitelma ja tiedonohjaussuunnitelma. Kansallisarkisto 2023. <https://kansallisarkisto.fi/ams-ja-tos> [Haettu 31.5.2024].
- HILDA-hanke. 2019. <https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM004:00/2019> [Haettu 31.5.2024].
- KAVI virastona. 2022. <https://kavi.fi/kansallinen-audiovisuaalinen-instituutti-palvelee/kavi-virastona/> [Haettu 31.5.2024].
- Siirtolaisuusinstituutti. <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/> [Haettu 31.5.2024].
- Siirtolaisuusinstituutti organisaatio. <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/instituutti/organisaatio/> [Haettu 31.5.2024].
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue. 2023. <https://www.varha.fi/fi/tietoa-varhasta/varsinais-suomen-hyvinvointialue> [Haettu 31.5.2024].
- Sähköisen arkistoinnin palvelu laajenee koko julkishallintoon. Kansallisarkisto 2024. <https://kansallisarkisto.fi/sapa-laajennus> [Haettu 27.11.2024].

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN ARKISTO KULTTUURIPERINNÖN TALLENTAJANA JA SÄILYTTÄJÄNÄ

Johanna Skurnik

Johdanto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston kaltaiset yksityisarkistot ovat merkittäviä kulttuuriperinnön määrittämisen, tallentamisen ja säilyttämisen paikkoja. Niillä on suuri yhteiskunnallinen ja tutkimuksellinen arvo, sillä yksityisarkistojen kokoelmien aineistot moninaistavat julkishallinnon tuottamien asiakirjojen antamaa kuvaa menneisyydestä.¹ Tässä esseessä tarkastelen SKS:n arkistoa kulttuuriperinnön tallentajana ja säilyttäjänä ja pohdin kulttuuriperintöprosessiin liittyviä vallankäytön kysymyksiä kyseisen arkiston kontekstissa. Kiinnitän huomiota siihen, millä tavalla SKS:n arkisto julkisessa kuvauksessaan määrittelee rooliaan kulttuuriperinnön säilyttäjänä, ottaa kantaa kulttuuriperinnön käsitteeseen ja kertoo aineiston hankintapolitiikastaan. Lisäksi tarkastelen, miten arkisto viestii aineistojensa saavutettavuudesta. Esseessä SKS:n arkisto toimii tapaustutkimuksena, jonka kautta havainnollistan kulttuuriperinnön tallentamiseen ja säilyttämiseen liittyviä laajempia kysymyksiä, jotka ovat relevantteja myös muille arkistoille.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston karttuminen

SKS perustettiin vuonna 1831, ajankohtana, jolloin kansallinen kiinnostus suomalaisuutta kohtaan alkoi herätä. Heti perustamisestaan lähtien arkiston

keskeinen intressi oli kerätä kaikki Suomea ja suomalaisia koskeva aineisto, mihin vaikutti osin muutaman vuoden takainen Turun palo ja siinä tuhoutuneet isot kansanperintökokoelmat. SKS alkoi myös kustantaa suomenkielistä kirjallisuutta ja organisoida keruumatkoja Karjalaan kansanperinteen tallentamiseksi. Seuran arkistoon myös talletettiin jo verrattain varhain ensimmäiset yksityisarkistot, sillä seuran toiminnassa mukana olleet henkilöt lahjoittivat aineistonsa seuralle säilytettäväksi.²

Arkistoihin tallennettavat aineistot riippuvat aina kyseessä olevan arkiston painopisteistä. SKS:n arkiston aineistot koostuvat yksityisarkistoista sekä keruiden avulla muodostetuista aineistoista. Suomen arkistokentällä SKS:n arkisto on yksi monista yksityisarkistoista säilyttävistä organisaatioista, joihin lukeutuvat myös Kansallisarkisto ja Kansalliskirjasto. Kansallisarkiston kyky vastaanottaa uusia yksityisiä kokoelmia on kuitenkin rajallinen ja sen vuoksi Suomessa yksityisillä valtionapuarkistoilla on merkittävä rooli erilaisten kokoelmien ja siten moninaisen kulttuuriperinnön säilyttämisessä.³ Nykyisin SKS:n arkisto koostuu yli kolmesta hyllykilometristä aineistoja.⁴

SKS:n arkiston koko kasvaa jatkuvasti. Sinne hankitaan aineistoja, jotka myöhemmin saatetaan kulttuuriperinnöstä kiinnostuneiden käyttöön.⁵ Aineistot karttuvat arkistoon tulevien aineistolahjoitusten tuloksena. SKS siis ottaa vastaan yksityisarkistoja.

1 Hupaniittu ja Peltonen, ”Arkistot ja kulttuuriperintö”, 12.

2 Hupaniittu 2023.

3 Yksityisiä valtionapuarkistojen toiminnan taustalla ovat säätiöt ja yhdistykset ja niitä ovat esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, Svenska Litteratursällskapetin arkisto, Kansan Arkisto, Keskustan ja maaseudun arkisto, Porvarillisen Työn Arkisto, Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto, Liikunnan ja urheilun kulttuurikeskus TAHTO, Svenska centralarkivet, Toimihenkilöarkisto, Työväen Arkisto ja Urho Kekkosen arkisto.

4 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston verkkosivut 2023.

5 Hupaniittu 2023.

SKS:n verkkosivuilla arkiston hankintapolitiikasta kerrotaan varsin yksityiskohtaisesti ja aineistojen lahjoitusta harkitsevia ohjeistetaan tarkasti lahjoituksiin liittyvistä reunaehdoista. Hankintapolitiikan mukaisesti aineistolahjoituksia (tekstiä, kuvia, äänitteitä, videoita) otetaan vastaan kirjallisuuden ja kulttuurihistorian sekä perinteen ja nykykulttuurin alalta. Koska SKS:n keskeinen tehtävä on ”edistää, tutkia ja tehdä tunnetuksi suomalaista kulttuuria” ja saattaa kokoelmiinsa tallennettua kulttuuriperintöä ”tutkijoiden ja muiden kiinnostuneiden käyttöön”, arkistoon ei oteta vastaan aineistoja, jotka ovat pysyvästi käytöltä suljettuja. Käyttörajoituksia aineistoissa voi olla, mutta keskeistä on, että aineistojen tulee olla näistä rajoituksista huolimatta käytettävissä.⁶

Tietoa arkistojen kartuntahistoriasta on mahdollista jäljittää useiden lähteiden kautta: esimerkiksi seuran kokouspöytäkirjoihin on kirjattu tietoja vastaanotetuista lahjoituksista. Tämän lisäksi SKS:lla oli 1800-luvulla käytössä kartuntakirja, johon kirjattiin sekä kirjastoon että käsikirjoituskokoelmiin vastaanotetut aineistot vuosina 1831–1897. Kirjallisuuden ja kulttuurihistorian aineistoille aloitettiin oma kartuntakirja vuonna 1898.⁷ Historiansa saatossa SKS:n arkiston hankintastrategiaan ovat vaikuttaneet seuran eri asiantuntijaelimet, mutta avoimet keruuilmoitukset esimerkiksi sanomalehdissä ovat johtaneet siihen, että arkistoja on vastaanotettu jo 1800-luvulta lähtien spontaaneina lahjoituksina.⁸

Vastaanotettavien aineistojen reunaehdoja on myös määritelty. Lähtökohtaisesti SKS ottaa arkistokokoelmia kuvaavan esitteensä mukaan vastaan kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelmaan ”kirjailijoiden, kääntäjien ja muiden kulttuurivaikuttajien sekä SKS:n piirissä toimineiden henkilöiden alkuperäisaineistoja” sekä kirjallisten yhdistysten aineistoja.⁹ Käytännössä esimerkiksi kirjailijoiden kohdalla SKS on kiinnostunut ammattimaisten kirjailijoiden aineistoista eli sellaisten henkilöiden tuottamista aineistoista, jotka ovat julkaisseet työtään.¹⁰ Perinteen ja nykykulttuurin kokoelmaan taas otetaan vastaan keruukilpailuiden ja yksittäisten kerääjien kartuttamaa perinnetietoa ja muistitietoa eri muodoissa. SKS organisoi itse sään-

nöllisesti keruita eri teemoista ja eri toimijat, kuten tutkijat, voivat myös ehdottaa itselleen mielenkiintoisia aihepiirejä keruiden teemoiksi.¹¹

Kuten Hupaniittu ja Peltonen korostavat Terry Cookin neljään arkistoparadigmaan viitaten, nykyisin arkistojen rooli on muuttunut ”tiedostavaksi välittäjäksi”.¹² Tämä tarkoittaa, että arkistojen tunnustetaan olevan vallankäytön paikkoja, joissa tehtävät valinnat vaikuttavat siihen, millaista kulttuuriperintöä säilytetään ja miten se tehdään yleisöille näkyväksi ja saavutettavaksi. Arkistojen kokoelmien karttumista ohjaa hankintapolitiikka, jonka perusteella määritetään, että millä periaatteilla aineistoja otetaan vastaan. Arkistonhoitajat tekevät valintoja ja karsivat aineistoja niitä arkistoidessaan. Hupaniittu, joka toimii SKS:n arkiston johtajana, painottaakin luennollaan, että arkistojen hankintapolitiikkaan ja aineistojen arvonnäilytykseen liittyvät kysymykset ovat haastavia, sillä SKS:n aineistojen kartutuksessa pyritään olennaisten aineistokokonaisuuksien hankintaan. Avoin kysymys kuitenkin on, mikä on sitä ”olennaista”, jota kulttuuriperinnöstä pyritään säilyttämään.¹³ Toisin sanoen, mikä on edustavaa ja kansallisesti merkittävää aineistoa, jota arkistojen tulee arkistolain mukaan tallentaa ja säilyttää?¹⁴

Arkistoitaviksi valittavien aineistojen arvonnäilytyksen ohella olennainen kysymys SKS:n arkistossa liittyy mekanismeihin, joilla aineetonta kulttuuriperintöä säilötään. Hupaniittu kuvaa hyvin, kuinka tallentaja ”muuntaa aineetonta kulttuuriperintöä aineelliseen muotoon omista lähtökohdistaan”, mikä vaikuttaa siihen, ”mitä valitaan mukaan ja mitä jää pois”. Näin on olemassa teoreettinen vaara, että arkisto esimerkiksi tukee olemassa olevia valtahierarkioita sivuuttaen kyseessä olevan kulttuuriperinnön toimijat.¹⁵

SKS:n arkiston esite kuvaa mielestäni hyvin selvänaisesti, että millaiset aineistot sitä ensisijaisesti kiinnostavat. Toisaalta arkiston toiminnan yhteydessä on pyrkimys tallentaa ”suomalainen yhteiskunta mahdollisimman monipuolisesti” ja dokumentoida arkista elämää maantieteellisesti kattavasti.¹⁶ Tämä monipuolisuuden tavoite on ihailtava, sillä mennei-

6 ”Tule kartuttamaan yhteistä kulttuuriperintöä! Arkiston esite”; Hupaniittu 2023

7 Peltonen, ”Provenienssiperiaatteen kulmia”, 52.

8 Peltonen, ”Henkilöarkistot: Kuka kelpaa historiaan?”, 214.

9 ”Tule kartuttamaan yhteistä kulttuuriperintöä! Arkiston esite”.

10 Hupaniittu 2023.

11 ”Tule kartuttamaan yhteistä kulttuuriperintöä! Arkiston esite”.

12 Hupaniittu ja Peltonen, ”Arkistot ja kulttuuriperintö”, 11.

13 Hupaniittu 2023.

14 Hupaniittu ja Peltonen, ”Arkistot ja kulttuuriperintö”, 10.

15 Hupaniittu, ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö”, 32.

16 ”Tule kartuttamaan yhteistä kulttuuriperintöä! Arkiston esite”; Hupaniittu 2023

sydässä arkistoja on karttunut erityisesti vallankäytäjiltä ja miehiltä. Siten tavoite pyrkii varmasti osittain vastaamaan tutkijoiden usein tekemään havainnosta arkistojen sukupuolittuneisuudesta. Esimerkiksi suomalaisen naisten arkistoja on tallennettu autonomian ajan lopulta lähtien ja niiden säilyttämiseen ovat vaikuttaneet merkittävästi tuon ajan arkistonhoitajien preferenssit ja näkemykset siitä, mikä on säilyttämisen arvoista.¹⁷ Yksityisten aineistojen arkistointiin liittyy myös aina kysymys muistin politiikasta: mitä lahjoitettavaksi valikoituu, liittyy ihmisten preferenssiin sen suhteen, miten he haluavat menneisyyden muistaa ja mahdollisesti tuota muistoa parannella. Olennaista on myös missä määrin ihmiset haluavat tulla muistetuiksi ja jättää jälkensä arkistoihin.¹⁸ Tämän vuoksi monipuolisuuteen liittyvä keruutavoite asettaa arkistolle aina myös haasteen: keitä arkisto todella tavoittaa?

Kuten Ulla-Maija Peltonen, joka on analysoinut SKS:n arkistoon historiallisesti valikoituneita henkilöarkistoja, painottaa, kyse on myös siitä, miten ihmiset identifioituvat tiettyihin arkistoihin. Useimmiten arkistoihin päätyy kohderyhmänä olevista ihmisistä koulutetuimpien ja vaikutusvaltaisimpien ihmisten – usein vielä miesten – aineistoja. Tämän vuoksi niin SKS:ssa kuin muissakin henkilöarkistoissa arkistoinnissa pääosa ”tavallisia ihmisiä” koskevasta aineistoista on muistitietoaineistoa, mutta varsinaisia henkilöarkistoja arkistoista ei löydy. Samasta syystä myös naisten osuus karttuneista aineistoista on miehiin verrattuna vähäinen.¹⁹ Henkilöarkistoja vastaanottavien organisaatioiden kannalta yleisesti olennainen kysymys mielestäni onkin, että ketkä kokevat, että heidän elämänsä aikana kartuttamansa asiakirjat ovat arkistoinnista arvoisia ja kenelle ajatus oman itsen tai suvun arkistoinnista on lähtökohtaisesti hyvin vieras. Tähän taas vaikuttaa arkistoista muodostetut mielikuvat, jotka saattavat jo lähtökohtaisesti olla tiettyjä ryhmiä poissulkevia.

Kulttuuriperinnön käsite SKS:n arkistossa

Arkiston hankintapolitiikan ytimessä on tiettyihin aihepiireihin liittyvien aineistojen tallentamisen ja säilyttämisen ohella siis ajatus siitä, että aineistot

tulevat olemaan merkityksellisiä kulttuuriperinnöstä kiinnostuneille. Kulttuuriperinnön käsite ei ole yksiselitteinen, sillä periaatteessa kaikki voi olla kulttuuriperintöä. Kulttuuriperinnön käsite on siis merkittävästi laajentunut ajasta, jolloin vain eliitin perintöä pidettiin kulttuuriperintönä.²⁰ Käsitteen määritelmät ovatkin historiallisesti muuttuvia ja eri yhteiskunnallisissa konteksteissa käsite myös määritellään eri tavoin. Kuten SKS:n arkiston hankintapolitiikkaan liittyvät näkökohdat osoittavat, arkistoissa tällä hetkellä tehtävät valinnat ja hankinnat määrittelevät tulevaisuuden kulttuuriperintöä merkittäväällä tavalla. Siksi onkin kiinnostavaa analysoida, kuinka SKS:n arkisto itse viestii tehtävästään kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja millä tavalla käsitettä käytetään arkiston hankintapolitiikan kuvauksessa.

Kulttuuriperintö-käsite on vakiintunut osaksi yhteiskunnallista keskustelua Suomessa erityisesti 2000-luvulla, mutta käsitteellä on pitkä historia. Kulttuuriperintö kattaa sekä aineettoman että aineellisen kulttuuriperinnön: tiivistäen kyseessä on jonkin ryhmän sukupolvelta toiselle suullisesti tai materiaalisesti kuljettamat kulttuurin raaka-aineet.²¹ Käsitteen kehittymisen kannalta merkittävää on ollut toisen maailmansodan jälkeinen aika, jolloin se on institutionalisoitunut. Unescon yleissopimus vuodelta 1972 sisältää niin sanotun virallisen kulttuuriperinnön käsitteen määritelmän, jonka mukaan kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisen tavoitteena on ihmiskunnan yhteisen kulttuuri- ja luontokohteiden säilyttäminen. Vuonna 2003 solmittiin sopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta, jolla viitataan suullisten perinteiden, esittävien taiteiden, rituaalien, tiedon ja käsitysten suojelemiseen ja säilyttämiseen.²² Kulttuuriperintö ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin perinne, sillä perinteessä on kyse sukupolvelta toiselle välittyvästä kulttuurisesta tiedosta. Kulttuuriperinnön tavoitin myös perinne on prosessi, joka on tuotettu ja määritetty.²³

Kulttuuriperinnön käsitteen käyttö vaihtelee kontekstista toiseen. Arkistojen ja muiden muistiorganisaatioiden arkipäivässä kulttuuriperinnön käsitteeseen suhtaudutaan varsin käytännönläheisesti verrattuna arkistoteoreettiseen keskusteluun, eikä sitä välttämättä aina edes määritellä, vaikka sitä käytetään.

17 Vainio-Korhonen, ”Kadonneet ja unohdetut Ruotsin ajalla eläneiden naisten kirjeet ja päiväkirjat julkisissa arkistoissa”, 147.

18 Vainio-Korhonen, 159; Peltonen, ”Henkilöarkistot: Kuka kelpaa historiaan?”, 226–29.

19 Peltonen, ”Henkilöarkistot: Kuka kelpaa historiaan?”, 225–26, 230–31.

20 Lillbroända-Annala, ”Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä”, 19.

21 Lillbroända-Annala, 21.

22 Hupaniitti, ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö”; Tuomi-Nikula, Haanpää, ja Kivilaakso, ”Kulttuuriperintökysymysten jäljillä”.

23 Anttonen, ”Kolumni: Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä”, 2.

Keskustelua käsitteen merkityksestä onkin käyty Suomessa erityisesti museokentällä, muttei niinkään arkistoalalla.²⁴ Arkistojen kohdalla puhutaan toisinaan myös käsitteellisesti tarkentaen asiakirjallisesta kulttuuriperinnöstä, joka selvästi suuntaa ymmärrystä arkistoissa säilytettävän kulttuuriperinnön luonteesta.²⁵

Kulttuuriperinnön käsitteeseen liittyy kulttuuriperintöprosessin käsite, joka tarkoittaa yhteisön, yksilön tai instituutioiden valitsemaa menneisyyden jälkeä, jota vaalitaan ja säilytetään tietoisesti kulttuuriperintönä. Käsite havainnollistaa toisaalta sitä, että kulttuuriperintö on jatkuvassa muutoksessa ja toisaalta suuntaa katseen toimijoihin, jotka kulttuuriperinnön tuottamiseen osallistuvat. Kulttuuriperintö on siis aktiivisesti yhteisöllisesti luotu asia, jota ohjaavat tapamme arvottaa aineetonta ja aineellista maailmaa.²⁶ Tässä prosessissa arkistojen, kirjastojen ja museoiden ammattilaisilla on tärkeä rooli, sillä he valitsevat, määrittelevät ja arvottavat kulttuuriperintöä.²⁷

Arkistojen hankintapolitiikat tuleekin ymmärtää kulttuuriperintöprosessin olennaisina osina, sillä niihin liittyvät aineistolahjoitukset ja päätökset ottaa vastaan tiettyjä aineistoja ja tehdä ne saavutettaviksi tietyllä tapaa ovat tekoja, joiden kautta aineistoja vaalitaan kulttuuriperintönä. Vaikka periaatteessa mitä tahansa voidaan ottaa osaksi arkistojen, museoiden ja kirjastojen kokoelmia arvokkaana kulttuuriperintönä, käytännössä vastaanottamiseen vaikuttaa hankintapolitiikan reunaehtojen lisäksi esimerkiksi tilankäyttöön liittyvät kysymykset. Kuten Tuomi-Nikula, Haanpää ja Kivilaakso toteavat, hankintoihin vaikuttaa myös se, että kuriositeettien sijaan nykyisin pyritään keräämään niin sanottuja ”tyypillisiä” aineistoja.²⁸ Kuten Kivistö korostaa, kulttuuriperintöprosessissa havainnollistuu usein eri toimijoiden intressit, toimintamallit ja valtasuhteet, minkä vuoksi kulttuuriperintö voidaan ymmärtää kauttaaltaan sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä, kuten kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen piirissä tehdään.²⁹

SKS:n arkiston verkkosivuilla kulttuuriperinnön käsite korostuu useassa yhteydessä. Ensinnäkin potentiaaliset aineistojen lahjoittajat kutsutaan ”kartuttamaan yhteistä kulttuuriperintöä!”. Sivustolla ja

aineiston luovuttamiseen liittyvässä esitteessä myös käytetään kulttuuriperinnön käsitettä määrittelemään aineistotyyppisiä, joista arkisto on kiinnostunut: kyseessä ovat aineistot, jotka liittyvät suomalaiseen kulttuuriperintöön. Erityisesti kulttuuriperinnön käsite korostuu muistitietokeruiden kuvailussa: jokaisella on mahdollisuus keruiden kautta tuottaa kulttuuriperintöä. Sivustolla myös kerrotaan seikkaperäisesti, kuinka henkilötietoja käsitellään tällaisten aineistojen luovutusten ja käytön kohdalla ja kuvataan myös, kuinka aineistot kulkeutuvat lahjoittajalta maanalaisiin makasiineihin, jossa ne tulevat säilymään pysyvästi.³⁰ SKS:n arkiston verkkosivujen yksiselitteinen viesti on, että kulttuuriperintö on arkistossa hyvissä käsissä ja säilyy siellä ikuisesti.

Kulttuuriperinnön käsitettä ei kuitenkaan yksiselitteisesti määritellä missään kohtaa sivustoja, vaan sen merkitys avautuu ensisijaisesti ympäröivän tekstin perusteella ja sitä tunnutaan käyttävän jokseenkin synonyymisesti kulttuurin, perinteen ja menneisyyden jälkien kanssa. Tämä onkin yksi käsitteen nykykäytön tunnusmerkeistä.³¹ Sivustolla ei siten myöskään korostu kulttuuriperinnön tuottamiseen olennaisesti liittyvät valitsemisen, karsinnan ja arvottamisen prosessit. Tämä on toki implisiittisesti läsnä kuvauksissa, joissa rajataan arkiston kiinnostuksen kohteena olevia aineistoja kaikesta mahdollisesti arkistoitavasta aineistosta, mutta SKS ei mitenkään korosta valitsemansa valintojen tekijänä. Esimerkiksi aineistojen arkistointia kuvaavassa osiossa ainoastaan todetaan, että arkistosta karsitaan pois siihen kuulumaton aineisto, mutta ei tarkemmin eritellä, että mitä tämä tyypillisesti tarkoittaa ja kuka arkistoon kuulumattoman aineiston määrittelee. SKS:n arkisto siis nojaa oletettuun ymmärrykseen kulttuuriperinnön käsitteestä ja ikään kuin käyttää sitä strategisena työkaluna säilytettävien aineistojen ja potentiaalisesti karttuvien aineistojen kuvaamisessa.

Verkko-sivuilla kuitenkin väistetään mahdollisesti epämiellyttävät kysymykset siitä, kenen kulttuuriperintöä käytännössä säilytetään ja liittyykö aineistoihin jonkinlaisia vinoumia. Kuten Ulla-Maija Peltonen on osoittanut, SKS:n arkistossa korostuvat erityisesti

24 Hupaniittu, ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö”, 22–24.

25 Hupaniittu, ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö”.

26 Lillbroända-Annala, ”Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä”, 27, 29. Ks. myös Tuomi-Nikula, Haanpää, ja Kivilaakso, ”Kulttuuriperintökysymysten jäljillä”, 20.

27 Kivistö 2023; Lillbroända-Annala, ”Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä”, 30. Ks. myös Tuomi-Nikula, Haanpää, ja Kivilaakso, ”Kulttuuriperintökysymysten jäljillä”, 19.

28 Tuomi-Nikula, Haanpää, ja Kivilaakso, ”Kulttuuriperintökysymysten jäljillä”, 21.

29 Kivistö 2023.

30 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston verkkosivut 2023.

31 Tuomi-Nikula, Haanpää, ja Kivilaakso, ”Kulttuuriperintökysymysten jäljillä”, 14.

miesten aineistot.³² Olisiko arkiston siis mahdollista esimerkiksi eksplisiittisesti pyrkiä kartuttamaan erityisesti naiskirjailijoiden tai vastaavien toimijoiden aineistoja? Toinen pohtimisen arvoinen näkökulma arkistoammattilaisille sukupuolen lisäksi on intersektionaalisen näkökulman merkitys arkistoaineistojen karttumiselle, mitä osittain jo Peltoseen viitaten sivusin yllä. Sukupuolen lisäksi myös ihmisen yhteiskuntaluokka, uskonto, seksuaalisuus ja etninen tausta vaikuttaa kokemuksiin todellisuudesta ja voidaankin ajatella, että nämä kaikki tekijät ja niiden väliset suhteet vaikuttavat siten myös siihen, että missä määrin tämä kokee yhteyttä eri arkistoinstituutioihin. Tällä taas on merkitystä arkistojen aineistojen ja kulttuuriperinnön karttumiselle.

Aineistojen saavutettavuus ja niiden sisällöistä viestiminen

Keskusteluissa kulttuuriperinnön säilyttämisestä on kyse vallankäytön reaalista kysymyksistä, jotka konkretisoituvat arkistoissa tehdyissä valinnoista paitsi sen suhteen, mitä kokoelmiin hankitaan, myös sen suhteen, miten niitä saatetaan suuren yleisön käytettäviksi. SKS:n kaikille avoimet arkistot sijaitsevat Helsingissä ja Joensuussa ja SKS viestii aineistokokoelmistaan erityisesti verkkosivujensa kautta. Sivustojen avulla on mahdollista tehdä esitutkimusta arkistossa säilytettäviin aineistoihin liittyen verkkoluetteloiden avulla ja matalalla kynnyksellä ottaa yhteyttä arkiston henkilökuntaan kiinnostavien aineistojen paikantamiseksi. Lisäksi sivusto ohjaa tutustumaan aineistoluetteloon Finnassa. Finnasta myös löytyy pieni kokoelma verkossa saatavilla olevia aineistoja (tällä hetkellä 607 osumaa) ja osa arkistokokonaisuuksista on luetteloitu sinne asiakirjatasolla. Olennaista on, että verkossa ja Finnassa jaetut luettelot antavat vain osittaisesti tietoa saatavilla olevista aineistoista ja kattavimmin tietoa saa ottamalla yhteyttä arkiston henkilökuntaan.³³

Arkiston järjestäminen, luettelointi ja kuvailu ovat keskeisimmät asiat, joita arkistonhoitajat tekevät saatukseen aineistot potentiaalisten käyttäjien saataville. Nykyisin aineistojen digitointi on noussut tärkeäksi osaksi aineistojen hallintaa kaikissa arkistoissa. Keskeisin arkistojen järjestämisestä ohjaava periaate on provenienssiperiaate, joka yksinkertaisuudessaan viittaa ajatukseen arkistoaineistojen säilyttämisestä ja järjestämisestä alkuperäisessä yhteydessään. Provenienssiperiaatteen vastakohtana pidetään pertinens-

siperiaatetta, jossa aineistot järjestetään esimerkiksi aihepiirin mukaan, erottaen ne tällöin alkuperäisestä asiakirjallisesta kontekstistaan.³⁴ Arkistojen luettelointa selatessa piiloon usein jää tämä arkistoaineistojen hallitsemisen todellisuus, mikä vaikuttaa merkittävästi siihen, että millaisia aineistokokonaisuuksia yleisön on mahdollista arkistohuoneessa tai verkon välityksellä päästä tutkimaan.

SKS:n arkistossa säilytettäviä aineistoja on eri aikoina käsitelty, kuvailtu ja järjestetty eri tavoin. Vaikka provenienssiperiaate on pääosin ohjannut arkistokokonaisuuksien järjestämistä, ei tämä ole ollut yksioikoista. Esimerkiksi arkistokokonaisuuksista on pitkään erotettu omaksi kokonaisuudekseen valokuvat, jotka on järjestetty aiheiden mukaisesti. Ulla-Maija Peltonen on tutkinut Anna ja Eva Ingmanin arkistojen kulkeutumista osaksi SKS:n kokoelmia ja niiden hallintaa arkistossa. Tapaustutkimuksensa perusteella Peltonen argumentoi, että provenienssi on usein käytännössä arkistossa rakentuva imaginaarinen asia. Peltosen mukaan Ingmanien arkiston hallinta osoittaa, että ”on tulkinnanvaraista, mikä on provenienssi ja miten se ymmärretään ja tulkitaan”.³⁵ Tämä on tärkeä johtopäätös ja huomio, sillä se osoittaa, että kuinka SKS:n kaltaiset arkistolliset toimijat käyttävät valtaa paitsi arvonmäärityksessä, myös aineistoja hallitessaan ja arkistokokoelmista viestiessään ja siten vaikuttavat niiden kulttuuriperintöarvon määrittymiseen.

Peltosen mukaan arkistoaineistojen kanssa työskennellessä on aina hyväksyttävä, että aineistoja on voitu historian saatossa tulkita ja kuvailla puutteellisesti tai sijoittaa väärin. Tämän vuoksi arkistoissa välillä myös revisioidaan arkistokokonaisuuksia tutkimalla niihin liittyviä tietosisältöjä ja kyseessä olevien aineistojen laajempia konteksteja. Revisiointiprosessien avulla on esimerkiksi mahdollista muodostaa yhteyksiä arkistossa eri paikkoihin tallennettujen aineistojen välille ja näin parantaa ymmärrystä arkistoidun aineistokokonaisuuden kulttuuriperintöarvosta. Revisiointiprosessin tuloksena arkisto voidaan uudelleen järjestää, mahdollisesti sijoittaen paikannetut uudet aineistot osaksi sitä, tai sitten kuvailutietoja lisäämällä. Näin aineistojen saavutettavuus usein parantuu ja mahdollisesti aiemmin ”näkymättömiin” jääneet aineistot pääsevät uudella tavalla esiin. Esimerkiksi valokuvien säilyttäminen omana kokoelmanaan aiheiden ja maantieteellisen kokonaisuuden mukaan ryhmiteltynä on pahimmillaan saattanut

32 Peltonen, ”Henkilöarkistot: Kuka kelpaa historiaan?”

33 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston verkkosivut 2023.

34 Ks. myös Henttonen, Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen (Uud. laitos).

35 Peltonen, ”Provenienssiperiaatteen kulmia”, 59.

katkaista niiden alkuperäisen arkistoyhteyden, mikä on vaikuttanut niiden tutkimukselliseen käyttöön.³⁶ Revisiointiprosessin avulla näitä katkoksia on mahdollista paikata.

Aineistojen kuvailulla eli metatiedoilla on suuri merkitys sen kannalta, että missä määrin arkistot pystyvät viestimään siitä kulttuuriperinnöstä, jota ne säilyttävät, ja näin tekemään ne yhteiskunnassa näkyviksi. Kuten jo yllä totesin, SKS:n arkiston sähköisesti tarjoamat luettelot antavat vain perustiedot aineistoista ja kattavat luettelot runsaine yksityiskohtineen löytyvät arkistosta fyysisinä kopioina. Arkiston verkkosivuilla kuitenkin korostetaan useita aineistokokonaisuuksia erillisinä nostoina, mikä välittää konkreettista tietoa siitä, millaisia kulttuuriperinnön kannalta tärkeitä aineistoja arkistossa säilytetään ja miten niitä pääsee tutkimaan. Osan kohdalla kyse on verkon kautta saavutettavasta aineistosta, joten niitä voi tutkia halutessaan omalta kotisohvalta.

Aineistojen digitointi onkin nykyään keskeinen menetelmä, jonka avulla aineistojen saavutettavuutta ja kulttuuriperinnön kannalta merkittävistä aineistoista viestimistä voidaan parantaa. Digitoitujen aineistojen sisällöistä voidaan myös viestiä kokonaisvaltaisesti, sillä avoimesti verkossa saataville oleviin aineistoihin ei liity käyttörajoituksia. Digitoinnin prioriteetteihin vaikuttaa prosessin merkitys aineiston käytettävyydelle. Esimerkiksi SKS:n arkistossa on digitoinnissa priorisoitu ääninauhojen digitointia, sillä nämä aineistot ovat vaarassa muuttua käyttökeltomiksi ajan kuluessa nopeammin kuin paperiaineistot.³⁷ Arkiston verkkosivuilla digitointia avataan kattavasti ja kuvataan sen merkitystä ensisijaisesti aineistojen säilyttämisen kannalta. Tiettyjen kokielmien kohdalla aineistojen saavutettavuus verkon välityksellä toimii mahdollisuutena havainnollistaa arkiston kokoelmiin kuuluvan aineiston kulttuuriperintöarvoa. Tämä on ilmeistä esimerkiksi itseoppineiden kansanihmisten kirjoituksia esittelevässä Kynällä kyntäjät -oppimisaineistokokonaisuudessa.³⁸

Lopuksi

Kulttuuriperinnön vaaliminen SKS:n arkiston kaltaisessa organisaatiossa – kuten muissakin arkistoissa – on moniulotteinen prosessi. Arkistoinstituution valta näkyy kulttuuriperintöprosessin eri vaiheissa aina säilytykseen otettavien aineistojen valinnasta niiden seulontaan, järjestämiseen, luettelointiin, ku-

vailuun ja digitointiin. Arkiston käyttäjälle näistä kysymyksistä kommunikoidaan osittain SKS:n arkiston julkisilla sivuilla ja ne konkretisoituvat aineistoja käytettäessä. SKS:n kokoelmia kuvataan arkiston sivuilla laaja-alaisesti ja ne linkitetään monin tavoin kulttuuriperintökeskusteluun. SKS:n arkiston verkkosivut havainnollistavat kulttuuriperintökäsitteen arkipäiväisyyttä ja monikäyttöisyyttä. Arkiston hankintapolitiikkaa kuvataan laaja-alaisesti ja sen avulla pyritään inklusiivisuuteen.

On kuitenkin mielenkiintoinen kysymys, että missä määrin tunnettu SKS:n arkisto ja sen avoin keruupolitiikka eri yhteiskuntaluokissa on ja kuinka keruut tavoittavat erilaiset, eri sukupuolia ja taustoja edustavat ihmiset. Uskoisin, että kirjallisuuteen ja kulttuuriin liittyvät lahjoittajat ovat selvärajaisempi ja herkemmin itsensä identifioiva ryhmä, joka on tietoisempi SKS:n arkiston arkistollisista intresseistä. Kuten Ulla-Maija Peltonen on todennut, arkistot myös itse osallistuvat prosessiin, jossa tuotetaan käsityksiä siitä, kenen elämä on muistamisen, kertomisen ja arkistoinnin arvoinen.³⁹ Tämä suuntaa ihmisten näkemystä arkistoja kohtaan ja vaikuttaa lopulta siihen, kuinka herkästi ihmiset omia asiakirjojaan esimerkiksi SKS:n arkiston kaltaisille toimijoille tarjoavat.

36 Peltonen, 59–60.

37 Hupaniittu 2023.

38 Kynällä kyntäjät -oppimisaineisto 2018.

39 Peltonen, ”Henkilöarkistot: Kuka kelpaa historiaan?”, 230–31.

LÄHDELUETTELO

- Anttonen, Pertti. ”Kolumni: Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä”. *Elore* 16, nro 1 (2009): 1–8.
- Henttonen, Pekka. 2023. *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen* (Uud. laitos). Avain.
- Hupaniittu, Outi. 2021. ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö”. Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*, toimittanut Outi Hupaniittu ja Ulla-Maija Peltonen, 21–46. Tietolipas 268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hupaniittu, Outi, ja Ulla-Maija Peltonen. 2021. ”Arkistot ja kulttuuriperintö”. Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*, toimittanut Outi Hupaniittu ja Ulla-Maija Peltonen, 7–20. Tietolipas 268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hupaniittu, Outi. Luento kurssilla *Arkistot ja kulttuuriperintö*, Turun yliopisto, 25.9.2023.
- Kivistö, Terhi. Luento kurssilla *Arkistot ja kulttuuriperintö*, Turun yliopisto, 28.8.2023.
- Kynällä kyntäjät -oppimisyhteisö. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (2018), <https://kynallakyntajat.finlit.fi>, luettu 1.5.2024.
- Lillbroända-Annala, Sanna. ”Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä”. Teoksessa *Muuttuva kulttuuriperintö. Det föränderliga kulturarvet*, toimittanut Tytti Steel, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala, ja Maija Santikko, 19–40. *Ethnos-toimite* 16. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 2014.
- Peltonen, Ulla-Maija. 2021. ”Henkilöarkistot: Kuka kelpaa historiaan?”. Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*, toimittanut Outi Hupaniittu ja Ulla-Maija Peltonen, 211–47. Tietolipas 268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- . 2021. ”Provenienssiperiaatteen kulmia”. Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*, toimittanut Outi Hupaniittu ja Ulla-Maija Peltonen, 47–80. Tietolipas 268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston verkkosivut, <https://www.finlit.fi/arkisto/>, luettu 21.11.2023.
- ”Tule kartuttamaan yhteistä kulttuuriperintöä! Arkiston esite”, https://www.finlit.fi/wp-content/uploads/2023/10/SKS_arkisto_esite_2021.pdf, luettu 21.11.2023.
- Tuomi-Nikula, Outi, Riina Haanpää, ja Aura Kivilaakso. 2013. ”Kulttuuriperintökysymysten jäljillä”. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?*, toimittanut Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää, ja Aura Kivilaakso, 12–27. Tietolipas 243. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vainio-Korhonen, Kirsi. 2021. ”Kadonneet ja unohdetut Ruotsin ajalla eläneiden naisten kirjeet ja päiväkirjat julkisissa arkistoissa”. Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*, toimittanut Outi Hupaniittu ja Ulla-Maija Peltonen, 146–65. Tietolipas 268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

MUSEOLOGIA, PORI

MUSEOTOIMINTAA UTOPIASSA: MAHDOLLISUUKSIEN TULEVAISUUS

Heli Karjula

Johdanto

Virpi Vanhalinna työskentelee museolehtorina länsisuomalaisen kaupungin museossa. Tänäpäin hänen tehtävänäpäin on toimia oppaana joukolle innokkaita museologian opiskelijoita. Opiskelijoita kiinnostavat erityisesti kysymykset museon tehtävistä ja toiminnan tavoitteista, sekä miten museolaki vaikuttaa museon toimintaan. Opastuskierroksella tavataan myös yksi museon työntekijä, joka kertoo mielenkiintoisesta työstään.

Virpi Vanhalinna herää pirteänä uuteen aamuun kotonaan, Raumalla. Edessä on viimeinen työviikko, hän on juuri jäämässä eläkkeelle täytettyään 80 vuotta. Työt aluemuseolla eivät suinkaan lopu tähän, mutta vakituinen työ museolla päättyy, asuminen Vanhassa Raumassa, museoalueella, kuitenkin jatkuu. Vuonna 1991 Unescon maailmanperintöluetteloon hyväksyty ja sittemmin vuonna 2091, alueen täyttäessä 100 vuotta, kokonaan museoitu Vanha Rauma on saatu säilymään ainutlaatuisena esimerkkinä elävästä ja hyvin säilyneestä vanhasta pohjoismaisesta puukaupungista. Säilyminen on onnistunut asuttamalla koko alue ihmisillä, joilla on halua säilyttää ainutlaatuinen alue eheänä ja elävänä. Koko alue on tänä päivänä museota, ja asukkaat tavalla tai toisella liittyvät museon toimintaan, vielä eläkkeelle jäädessäänkin.

Vuonna 2123 herättiin vihdoin huomaamaan, etteivät aluemuseot yksin pysty eivätkä ehdi tallentaa kaikkea, mitä haluttaisiin säilyttää. Siinä vaiheessa Unesco heräsi maailmanlaajuisesti huomioimaan museotoiminnan tärkeyden ja alettiin miettimään keinoja ja mahdollisuuksia säilyttää kulttuuriperintöä elävänä myös tuleville sukupolville. Jokaisen maan museotoiminta liitettiin Unescon maailmanperintölistalle säilytettävänä toimintana ja se helpotti asioi-

den eteenpäin viemisessä. Valtiot velvoitettiin etsimään keinoja säilyttää maansa kulttuuria ja perinteitä, ja museotoiminnasta tuli toiminnan kantava voima.

Eri maissa perustettiin valtioiden ja museoiden yhteisiä Unescon valvomia kehitysryhmiä, jotka alkoivat miettiä toiminnan uudelleen organisointia ja mahdollisuuksia kussakin maassa. Suomessa mentiin asiaan todella syvälle, ymmärrettiin kuinka tärkeää olisi eri alojen yhteistyö, jotta saataisiin varat ja resurssit riittämään. Monialainen työryhmä alkoi kehittää uudennlaisia toimintatapoja ja miettiä myös ympäristöjä uudelta näkökannalta.

Monialaisessa työryhmässä oivallettiin, että jo vuosia oli ollut muutama paikka, joissa esimerkiksi asuntojen esineistö ja ympäristö saattoi olla epokissa, ne olivat museot, elokuvat ja teatterit. Kodeissa ympäristö muodostui aina kerroksellisuudesta, harvoin vain johonkin tiettyyn aikaan sijoittuvana. Museoissa esineistö oli esillä, mutta harvemmin oikeassa ympäristössä kun taas elokuvissa ja teattereissa käytettiin mahdollisimman tarkkoja ympäristöjä lavasteissa ja aikaan sopivaa esineistöä haettiin mahdollisuuksien mukaan.

Aloitettiin yhteistyö filmitoiminnassa, teatterien ja museoiden kesken. Valtio oli osana toimintaa, mikä mahdollisti myös rakennussuojelun, sillä monet käyttämättömät vanhat rakennukset saivat uuden käyttötarkoituksen yhteistyön myötä. Tarvittiin tiloja esineistöjen säilytykseen ja taloja käytettiin myös kuvaamiseen. Sillä museotoiminnassa oli huomattu, ettei pelkkä esineiden säilyttäminen ja esillä olo enää piisannut kertomaan uusille sukupolville, kuinka esineitä käytettiin. Ja teollistumisen myötä esimerkiksi monet käsityökalut ja -taidot ym. esineistö olivat jäämässä unholaan.

Yhteistyö oli hedelmällistä. Varastoissa oli run-

saasti pelastettua esineistöä, osa museoituja ja osa rekvisiitta varastoihin sijoitettuja. Vanhojen esineiden luovutuksia tuli enää harvemmin ihmisiltä, mutta niiden sekä uudempien sijoittaminen oikeaan varastoon helpottui, kun säilytystilat olivat teattereilla ja museoilla yhteiset.

Museoilla ei olisi ollut resursseja tehdä filmejä eri esineistöjen käytöstä, mutta saadakseen esitettyä kuinka niitä oli ennen käytetty, tarvittiin eläviä filmejä. Filmillä säilyi niin esineen käyttötarkoitus kuin myös esimerkiksi ajan kuvaa tehdystä työstä tahi harastuksesta. Filmitoiminta museon kokoelmiin niin epokissa olevia teatteri esityksiä kuin myös museoilla järjestettyjä työnäytöksiä, joita sitten säilytettiin museon filmikokoelmissa. Vastineeksi museot auttoivat mahdollisuuksien mukaan sekä teattereita että filmitoimintaa saamaan käyttöönsä oikea-aikaista esineistöä.

Yhteistyö vastasi lisäksi suureen huoleen käyttämättöminä katoavista vanhoista rakennuksista. Vuosina 1970–2050 vallalle pääsyt kertakäyttörakentaminen oli jättänyt jälkensä, vain harva sen ajan rakennus oli enää tallella ja käyttökelpoisena. Nykyajan ympäristösaasteille allerginen väestö ei pystynyt edes vierailemaan hometaloissa saatikka niissä asumaan, kaikki oli pitänyt tuhota, yksi toisensa jälkeen. Vain valtavirrasta itsepäisesti poikenneet, perinnerakentamisesta kiinnostuneet, olivat onnistuneet rakentamaan taloja, jotka säilyivät, kuten edeltäjänsäkin, ennen 1960-lukua rakennetut, joita nyt vielä oli jäljellä. Vanha rakennuskanta, ennen vuotta 2100, poikkesi totaalisesti nykyaikaisista liitoalustoilla olevista kodeista, joissa ihmiset asuivat ja pääsivät sijoittumaan maapallolla mihin milloinkin halusivat, toki sen mukaan missä oli niille varattuja, vapaita paikkoja.

Vanhoja rakennuksia oli museoitu, niille oli keksitty käyttöä, jotta ne saatiin säilymään. Yksi säilytysmuoto oli asuntojen asuttaminen. Asukkaat olivat ikään kuin museon ”työntekijöitä” ja he saivat valtiolta tukea asuntojen ylläpitoon. Ja hyvä esimerkki oli Vanha Rauma, jossa koko alue oli nykyään museoituina kohteena, missä järjestettiin koko alueen avoimia ovia ja erilaisia työnäytöksiä ja elämäntavasta kertovia toimintaviikkoja, joihin asukkaat osallistuivat omalla toiminnallaan. Asuttamalla autioita rakennuksia oli saatu museoitua myös runsaasti pihapiirejä ja ne saatiin asukkaiden toimesta säilytettyä elävinä ja hyväkuntoisina. Maakunnissa oli onnistuttu säilyttämään myös muutamia kokonaisia kyliä alkuperäisessä asussaan, tai no, niin alkuperäisessä kuin ne nyt olivat vielä tuolloin 2123. Olihan sieltä ne pahimmat homekohteet jouduttu tuhoamaan, mutta pelastettu se mikä oli onnistuttu vielä kunnostamaan, jotta esi-

merkkejä eri aikakausilta säilyisi myös tuleville sukupolville, jotka eivät olleet ikinä asuneet maanpinnalle rakennetuissa taloissa.

Virpi Vanhalinna oli innoissaan päästessään kertomaan kaikesta museoon liittyvästä toiminnasta yliopiston museologian innokkaille oppilaille. Porukassa oli aina muutama, joka innostui aiheesta niin paljon, että hän päätti pyrkiä johonkin museotoiminnan piiriin. Onneksi heillä voitiin maksaa oppilaille harjoitteluajalta palkkaa, sillä taattiin harjoittelijoiden jatkuva saaminen museolle. Se oli myös yksi tapa saada uusia asukkaita museoituihin rakennuksiin ja asuinlähiöihin, jotta ne säilyisivät.

Oli menossa Vanhan Rauman avoimet viikot, joita järjestettiin kolmen kuukauden välein ja oppilaat olivat jo osallistuneet viikon tapahtumiin ja työpajoihin. Lisäksi he olivat vierailleet filmikeskuksessa katsomassa eri aikakausiin sijoittuvia filmejä. Nyt oli vuorossa museon esittely, jossa sijaitti museon kiinteät ja vaihtuvat näyttelyt.

Museotoiminnan esittelyä yliopiston opiskelijoille

Tervetuloa tutustumaan museomme ja kiertämään nämä tämänhetkiset pysyvät näyttelymme sekä ajan-kohtaiset kiertävät ja vierailevat näyttelymme näissä tiloissa. Sain alkuviikosta laatimianne kysymyksiä etukäteen ja pyrin niihin nyt vastaamaan. Toki saa esittää lisäkysymyksiä, jos niitä ilmenee.

Tänä vuonna juhlimme saavutuksia koko maana. Olemme saaneet Unescolta kunniamaininnan vuoden museomaana. Suomi on kunnostautunut valtakunnallisella monialaisella yhteistyöllä ja uusilla ideoilla, joista muutkin maat voivat ottaa mallia. Kuten ehkä kaikki tietävät on kunkin maan museotoiminta Unescon maailmanperintölistalla säilytettävien toimintojen joukossa, ja sitä pyrimme kaikin tavoin edelleen kehittämään. Olemme päässeet esimerkillisen pitkälle tavoitteissamme jo vuosia sitten, yhdistämällä toimintaa monialaisella yhteistyöllä, ilman sitä emme ehkä olisi tässä. Teille jaetuissa esitteissä on tarkemmin kerrottu eri toiminnoista ja yhteistyöstä eri tahojen kanssa, ja niistä puhuimmekin jo alkuviikosta, kun tulitte tapahtumaviikolle.

Monia kiinnosti mikä ohjaa toimintaamme museolla. Ja hyvin pitkälti asioihin vaikuttaa niinkin vanha asia kuin vuonna 2019 laadittu Museolaki. Siihen ei sittemmin hirveästi ole tullut muutoksia ja edelleen sen ohjeet ovat toimintamme ohjenuorina ja selkärankana, muodostaen tavoitteemme ja päämäärämme.

Museolain tavoitteena on ollut laatia selkeät ohjeet ja määräykset, joita noudattamalla on helpompi yllä-

pitää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä. Lain velvoittamana museoiden tehtävä on edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen säilymistä tuleville sukupolville, mitä parhaamme mukaan pyrimme noudattamaan. Lisäksi laki edellyttää yhteisöllisyyden edistämistä, jatkuvuutta ja kulttuurista monimuotoisuutta, jota toimintamme myös tukee esimerkiksi järjestämällä erilaisia tilaisuuksia, luentoja ja ohjattuja kiertoja kohteissamme.

Museoiden tehtävä on myös edistää sivistystä, hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja demokratiaa omalla toiminnallaan.

Näitä lain velvoitteita pyrimme toteuttamaan tallentamalla ja säilyttämällä taidetta sekä kulttuuri- ja luonnonperintöämme. Hyödynnämme ja edistämme erilaisten aineistojen ja sisältöjen tutkimista. Samalla pyrimme myös edistämään näiden aineistojen ja tiedon saatavuutta, saavutettavuutta ja käyttöä. Museoiden tarkoitus on myös taiteen sekä kulttuuri- ja luonnonperinnön esittäminen ja elämysten tuottaminen ja tarjoaminen kävijöille. Toiminnallamme edistämme yleisötyötä ja vuorovaikutusta sekä opetusta ja kasvatusta, kuten nyt esimerkiksi tämä teille järjestetty viikon mittainen ekskursion vanhan Rauman museoalueella.

Museolaissa ammatillisella museolla tarkoitettiin ennen valtion, kunnan tai kuntayhtymän taikka muun yhteisön tai säätiön ylläpitämää sääntömääräisesti museotoimintaa harjoittavaa toimintayksikköä, jolla on kokoelmat, vakituista ammatillista henkilöstöä ja joka on avoinna yleisölle. Siihen on nyt tullut pieni muutos näiden parin sadan vuoden aikana, nykyään kaikki museot ovat monialaisen Museoyhtymän ylläpitämiä, Unescon toiminnallisina maailmanperintökohteina toimivia. Mutta toki kunkin museon tavoitteena on saada tuloja toiminnastaan, joka helpottaa taloutta. Mutta enää se ei ole vain tukien tai museon oman tuoton varassa, Museoyhtymän omistus takaa, että toiminta jatkuu koko maassa. Museoita poistuu vain, jos ei saada henkilökuntaa jollekin alueelle.

Museoyhtymää perustettaessa museolakia käytettiin hyödyksi ja sen avulla määriteltiin mitkä museot pääsevät sen piiriin. Museon ylläpitäjänä oli silloin kunta tai kuntayhtymä taikka sellainen yksityinen yhteisö tai säätiö, jonka sääntömääräisiin tehtäviin kuului museotoiminnan harjoittaminen tai museon ylläpitäminen. Ja muita määrääviä tekijöitä oli, että museon toiminnalle olisi taloudelliset edellytykset, mutta sitä ei ylläpidetä taloudellisen voiton tavoittelemiseksi. Lisäksi museoilla tuli olla toimintaa ohjaavat säännöt, joissa sen vastuualue on määritelty sekä koelma ja kokoelmapoliittinen ohjelma.

Kun Museoyhtymä perustettiin kaikkien museoiden kokoelmien säilyminen museokokoelmana turvattiin museon mahdollisesti lopettaessa toimintansa. Museoyhtymään kuuluvan museon tulee olla avoinna yleisölle säännöllisesti, sen toiminta on ympärivuotista ja sen kokoelmat ovat museon käyttäjien tavoitettavissa ja museon tilat ovat tarkoituksenmukaiset.

Museoyhtymän lisäksi museoilla on toiminnasta vastaava päätoiminen johtaja, jolla on virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja tehtävän edellyttämä riittävä perehtyneisyys museon toimialaan ja tehtäviin ja lisäksi museolla on vähintään kaksi päätoimisessa palvelussuhteessa työskentelevää museoalan asiantuntijaa, joista toinen voi olla samalla museon johtaja ja joilla on soveltuva korkeakoulututkinto sekä suoritettut museologian perusopinnot. Lisäksi museolla on riittävä määrä muuta henkilöstöä ja museolla on monivuotisia tavoitteita, toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma. Näistä säädöksistä on haluttu pitää kiinni, toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. Edelleen nämä lakipykälät vaikuttavat ja esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriö päättää museon ylläpitäjän hakemuksesta valtion talousarvion rajoissa museon hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi ja Museoyhtymään pääsystä. Päätöstä tehdessään ministeriö ottaa huomioon valtionosuuden tarpeellisuuden 4 §:n 2 momentissa säädetyn tavoitteen kannalta.

Lisäksi kullakin alueella on alueellinen vastuumuseon, jonka tehtävänä on toimialueellaan koko aluetta koskevien asioiden hoitaminen, ja edellä mainittujen asioiden lisäksi velvollisuus toimia kulttuuriperinnön asiantuntijana sekä kehittää ja edistää museotoimintaa, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriperinnön tallentamista ja digitaalista saatavuutta. Vastuumuseo toimii lisäksi kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana, joka antaa lausuntoja, osallistuu asiantuntijana viranomaisneuvotteluihin ja antaa neuvontaa, sekä kehittää ja edistää kulttuuriympäristön vaalimista, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalista tallentamista ja saatavuutta. Museoyhtymän perustamisen aikoihin ja monialaisen yhteistyön myötä, vastuumuseoiden vaikutus ympäristön vaalimiseen on lisääntynyt, kun ne ottavat osaa kaupunkien viheralueyksiköiden viheralueita säilyttäviiin toimintoihin. Puistojen ja luonnonsuojelualueiden hoito ja ylläpito vaatii nykyään erikoisosaamista ja tarkkuutta, jotta ympäristön pilaantumattomat osat saadaan vielä toimimaan.

Vaikka aika rientää ja vuodet vaihtuvat, ei museoiden perustuskäytännön ole merkittävästi muuttunut.

Tässä lyhyesti museon nykyisestä toiminnasta.

Seuraavaksi teille omaa työtään esittelee museon työntekijä Tytti Tomera. Hän valottaa tehtäviään ja kertoo myös tulevasta, uudesta aluevaltauksistamme hiukan lisää. Teille on myös luvattu, että pääsette kierroksen lopuksi testaamaan palvelua ensimmäisten joukossa. Pientä iltapalaa löytyy aulasta kierroksen lopuksi. Kiitos teille ja laittakaa hakemuksia tulemaan, harjoittelupaikat ovat taas jaossa.

Tytti ole hyvä.

Työntekijän kertomaa

Hei, nimeni on Tytti Tomera ja olen ollut Raamalla museolla 15 vuotta. Asun Vanhan Rauman museoalueen talossa, eläen vanhassa maailmassa. Hoidan taloa ja puutarhaa, joihin koulutuksen olen saanut museon kurssittamana. Lisäksi olen välillä museomyymälässä, markkinoinnissa ja museon internetpalveluissa.

Olen koulutukseltani museoalan audiovisuaalinen visionääri. Työskentelen virtuaalimaailman parissa, myös täällä museolla. Virtuaalitodellisuuden kehittäminen ja museon kokoelmien esittely sen avulla ovat päätyötäni museolla.

Meillä on ollut kehitteillä nyt muutaman vuosikymmenen virtuaalitodellisuus, jossa asiakas pääsi itse kokemaan paikkoja, ympäristöjä ja esineistön käyttöä ikään kuin olisi itse keskellä tapahtumia. Minä olen tullut mukaan, kun olemme päässeet hienosäätövaiheeseen silloin 15 vuotta sitten. Tämä on vaatinut paljon kuvaamista ja myös pohjatöitä asioiden selvittämiseksi, jotta kaikki olisi mahdollisimman todenmukaista. Esimerkiksi ei ole enää ketään, joka kertoisi kuinka eräällä vanhalla yhteydenottolaitteella eli niin sanotulla lankapuhelimella otettiin yhteyttä

toiseen käyttäjään. Laitetta pidettiin pöydällä, johdolla seinään kytkettynä. Kaikki tieto on ollut kaivettava vanhoilta filmeiltä ja kirjoituksista. Onneksi laitetta käytettiin paljon vanhoissa elokuvissa, joten esimerkkejä on löytynyt runsaasti. Myös museon kokoelmista löytyy näitä laitteita ja sanallista informaatiota arkistoistamme.

Tänään pääsette virtuaalimaailmaan, jollaista ette varmaan ole missään nähneet, jos ette ole museoalueiden kotimuseoissa vierailleet. Esineistö voi olla sieltä tuttua, mutta virtuaalimaailmassa näette jonkun tekevän esineillä jotain ja voitte itsekin kokeilla toimintoja. Menemme yhdessä tyhjään tilaan, virtuaaliliikumme, laitamme lasit päähän ja kytkemme laitteen päälle. Kaikki näkevät toisensa ja voin opastaa teitä siellä tarkemmin. Jos jotakuta alkaa pyörryttää, kertokaa, niin autan sinut istumaan. Tila on iso ja seinustoilla on penkit, joille voi mennä hetkeksi. Penkkejä ei näe virtuaalimaailmassa, ellen kytke niitä päälle.

Maailma, johon nyt menemme, on keittiö. Ensin piipahdamme 1800-luvulla, siirrymme siitä 1900-luvulle ja siitä 2000-luvulle. Keittiö oli siis paikka asunnossa, jossa ennen valmistettiin itse ruokaa. Paikalla voi olla myös eläimiä, joita ei pidä pelästyä. Niitä pidettiin ennen lemmikkeinä. Mikään virtuaalimaailmassa ei voi vahingoittaa teitä, vaikka ne näyttävät aivan todellisilta eli tämä ei mitenkään eroa normaalista virtuaaliympäristöstänne, missä päivittäin käytte yliopistolla kouluanne, vain ympäristö ja toiminnat keittiössä ovat nyt hiukan erilaisia.

LÄHTEET

<https://www.vanharauma.fi/unescon-maailmanperintokohde/vanha-rauma-30-vuotta-juhlavuosi/>

Museolaki 314/2019 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX® <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>

TIILINUMMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS: KOHDEALUE 8

Nina Sundell ja Tia Kinnunen

Johdanto

Kuvat 1 ja 2: Kartta: Paikkatietoikkuna. Tasona: vuoden 2023 ortoilmakuvat. Muokkaus: Nina Sundell

Tiilinummi on Porin 10. kaupunginosa, joka sijaitsee 6. kaupunginosan eli Päärnäisen tai ”Kuukkarin” eteläpuolella. Alueellisesti se rajautuu kahdelta sivultaan kapeaan puistoakseliin – pohjoisessa Kalevanpuistoon sekä läntiseltä sivultaan Rauhanpuistoon. Nimestään huolimatta molemmat puistot ovat pääasiassa sekä kevyelle että autoliikenteelle suunniteltuja kulkuväyliä. Etelässä Tiilinummi rajautuu pienen suojaviheralueen takana kulkevaan Valtatie 2:een sekä Raumantiehen yhtyvään Luvianpuistokatuun. Itäiseltä sivultaan Tiilinummen ympäristöä rajaa rautatieasemalta Reposaaren satamaan vievä pistoraide.

Tämän selvityksen kohdealue on Päärnäistenpuiston läntiseen reunaan rajautuva ja Kustaanpolun, Känervankadun, Tapionkadun sekä Kielokadun väliselle alueelle sijoittuva asuinkortteli, jossa on 17 pensasaidalla rajattua tonttia rakennuksineen.

Aiemmat selvitykset

Tiilinummen alueelta ei ole aiemmin tehty inventointia, mutta Satakunnan Museon Y-Pakista löytyy Tiilinummen alueesta Satakunnan rakennusperintöselvitykset vuosilta 2005 ja 2023. Vuoden 2005 selvityksessä alue kuvaillaan lyhyesti 1940-luvulla rakentuneeksi omakotitaloalueeksi, jossa tontteja rajaavat pensasaidat.¹ Myöhempi selvitys vuodelta 2023 on laajempi, ja luo kuvaa yhtenäisestä jälleenrakennuskauden asuinalueesta, jossa on nähtävissä tyyppitalorakentaminen ja joka on pääosin säilyttänyt ominaispiirteensä. Selvityksessä Tiilinummen historialliset arvot ilmentävät rakentumisajankohtansa asutus- ja kaavahistoriaa tyyppillisesti sekä edustavasti ja alue on maisemallisesti arvotettu kaupunkikuvallisesti merkittäväksi kokonaisuudeksi.²

1 Satakunnan Museon Y-pakki, <https://www.y-pakki.fi/to.aspx?id=2.100390>.

2 Satakunnan Museon Y-pakki, <https://www.y-pakki.fi/to.aspx?id=5.100390>.

Kaavoituskatsaus

Maakuntakaavat

Voimassa olevan Satakunnan maakuntakaavan mukaan Tiilinummi on arvoitettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi kaavamerkinnällä A ja kh2.³

Yleiskaavat

Nykyistä Tiilinummea vastaava alue on ensimmäistä kertaa nähtävillä kaavoituksessa Harald Andersinin suunnittelemassa Porin yleiskaavassa vuodelta 1923 osana Päärnäistä.

Porin kantakaupungin yleiskaavassa 2025 Tiilinummen alue on merkitty S-2-alueeksi, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää.⁴ Omaleimainen luonne tarkoittaa Tiilinummen kohdalla pientalovaltaista asuinalueutta, jonka tontteja reunustaa kasvillisuus. Alueen rakennuskannan arkkitehtoninen ilme edustaa tyyppillisesti ja edustavasti jälleenrakennuskauden rintamamiestaloja puutarhoineen.

Asemakaavat

Kuva 3

Suomen Rautatiemuseon arkistokokoelmien karttakokoelmista löytyy Porin kaupungin rakennuskonttorissa laadittu asemakartta vuodelta 1928, jossa Tiilinummen alue näyttäytyy kaavassa erilaisena.⁵ Onkin syytä olettaa, että kyseinen suunnitelma ei ole toteutunut, koska Tiilinummen ensimmäinen asemakaava ja sen muutosehdotus on päivätty 22.6.1940, ja se on tullut lainvoimaiseksi 22.7.1940. Tämän selvityksen kohdealueen tonteille on merkitty kaavassa ”Rakennusala enintään 2 asuinhuoneistoa käsittävää raken-

nusta varten, jonka asuntopinta-ala saa enintään olla 100m²”. Samassa asemakaavassa rakennetun kulttuuriympäristön kasvillisuuden osalta määriteltiin ”Tontin saa ympäröidä korkeintaan 1 m korkuisella, mieluummin harvalla aidalla. Aidaksi hyväksytään myöskin pensasaita.”⁶ Uusimmassa, vireillä olevassa kaavoituskatsauksessa on keskustan ja eteläisen Porin osayleiskaavassa merkitty Tiilinummen osalta ”länsipään rakennuskannan vaaliminen ja kaavan ajantasaistaminen.”⁷

Kuva 4: Lähde: kartta.pori.fi. Tiilinummen voimassa oleva asemakaava 22.7.1940. Kartan muokkaus: Nina Sundell.

Tiilinummen historiaa

Vuoden 1840 Gyldeninin kaupunkikartassa⁸ sekä Tiilinummi että Päärnäinen ovat vielä rakentamattomaa seutua, jossa maa-ala on hyödynnetty pelloiksi ja laidunmaiksi.⁹ F.J. Lindstömin mukaan piirrettyssä Porin kaupungin kartassa vuodelta 1895 on nykyisen Tiilinummen alueella merkitty karttaan tiilitehdas ja -uuneja.¹⁰

Kuva 5: Lähde: vanhatkartat.fi. Karttatasot: Senaatin-kartta vuodelta 1904 sekä taustakartta. Muokkaus: Nina Sundell.

3 Satakunnan vaihemaakuntakaava 2, Maakuntakaavayhdistelmä (arcgis.com).

4 Porin kantakaupungin yleiskaava 2025, s 39. KANTAKAUPUNGIN YLEISKAAVA 2025 (pori.fi).

5 Suomen Rautatiemuseon arkistokokoelman karttakokoelma, kuvan krediitti Mika Koivunen. Porin kaupungin asemakartta | Suomen Rautatiemuseo | Finna.fi.

6 kartta.pori.fi. Karttatasot: kaavamääräykset; Tiilinummi. Kaavatunnus 609 1971; asemakaava. Porin kaupungin karttapalvelu.

7 Kaavoituskatsau_kokokartta (arcgis.com).

8 Porin kaupunkikartta | Museovirasto | Finna.fi.

9 Aukia & Virtanen, 44 sekä Suomen kaupunkien kartat, Pori - Helsingin kaupunginarkisto (disec.fi)

10 Aukia & Virtanen, 24–25.

Nimeämisen välityksellä Tiilinummi nimenä vihjaa sen kiinnittyvän porilaiseen tiiliteollisuuteen, ja kuten oheisessa vuoden 1904 Senaatinkartasta voi todentaa, näkyy kartassa tässä yhteydessä tarkastelun kohdealueen 8 kohdalla rakennelmia, jotka ovat tiilitehtaita. Porissa muodostui jo 1700-luvun lopulla halli- ja manufaktuurioikeuden myötä merkittävää tiiliteollisuutta, ja kaupunki olikin Satakunnan merkittävin tiiliteollisuuskeskus.¹¹ Tulipalot olivat yleisiä puutalovaltaisissa kaupungeissa, ja Porin vuoden 1852 tulipalon jälkeen kaupungissa lisättiin myös kivitalorakentamista ja kaupunkiin perustettiin useita tiilitehtaita lisää. 1800-luvun alkuvuosina niitä oli kahdeksan, joista osa sijaitsi Päärnäisissä ja sen eteläpuolisilla pelloilla eli nykyisen Tiilinummen alueella.

Kuva 6: Lähde: Paikkatietoikkuna. Tasona vuoden 1946 ortoilmakuva. Kuvan muokkaus: Nina Sundell.

Pysyviä jälkiä alueen tiiliteollisuuteen liittyvästä menneisyydestä ei maisemallisesti tai rakenteellisesti ole näkyvissä, mutta tekstien kautta välittyvien kulttuuristen representaatioiden kuten nimeämisen kautta on Tiilinummen menneisyys näkyvänä tänäkin päivänä. Senaatinkartassa näkyvä Tiiliruukki on nykyään vaihtunut nimistössä Tiilinummeksi ja alueen Kanervankatu ja Nummenkatu liittyvät nimistönsä välityksellä edelleenkin nummen kasvillisuuteen. Nimeämisen kautta myös Päärnäistenpuisto yhdistää Tiilinummen edelleenkin siihen usein liitettyyn Päärnäisten kaupunginosaan. Slangisanana ”Kympperi” viittaa Tiilinummeen 10. kaupunginosana sekä

aiempaan käytäntöön nimittää alueita numeraalisesti. Vuonna 1952 Porin kaupungin kadunnimitystoimikunta nimesi aiemmin numeroidut kaupunginosat uudelleen ja Tiilinummi nimenä viittasi aiemmin alueella toimineisiin useisiin tiilitehtaisiin.¹²

Tiilinummen omakotitaloalueen rakennuskanta alkoi varsinaisesti muotoutumaan 1940-luvulla talvisodan päätyttyä, mutta rakennustoiminta on alkanut 10. kaupunginosassa jo 1930-luvulla.¹³ Sodan jälkeen rakennusala kohtasi lukuisia haasteita, sillä oli rakennettava enemmän, nopeammalla tahdilla sekä pienemmillä resursseilla. Yksi merkittävimmistä haasteista jälleenrakentamiskaudella oli erityisesti evakkoväestöä koskeva asuntopula, jota pyrittiin aluksi helpottamaan Ruotsin valtion lahjoittamalla omakotitaloilla eli niin sanotuilla ruotsalaistaloilla.¹⁴ Kyseisiä taloja lahjoitettiin Suomeen 2000 ja niitä sijoitettiin eri puolille maata, esimerkiksi Tampereelle, Helsinkiin, Turkuun ja Lahteen.¹⁵ Suuri määrä taloista sijoitettiin myös Porin Tiilinummeen.

Satakunnan Kansan artikkelissa vuodelta 1941 kerrotaan, että ruotsalaistalojen kysyntä oli huomattavasti suurempaa kuin mitä niitä oli mahdollista myydä, jolloin oli mahdollista luovuttaa niitä ensisijaisesti siirtoväelle.¹⁶ Tiilinummen alueelle on rakennettu 50 ruotsalaistaloa¹⁷, mutta tarkasteltavalla kohdealueella numero 8 niitä ei ole. Alue koostuu viehättävistä, jälleenrakennuskaudelle tyypillisistä puisista rintamamiestaloista, jotka muistuttavat ruotsalaistaloja materiaaleiltaan. Ruotsalaistalojen tapaan myös rintamamiestalojen rakentaminen aloitettiin asuntopulan ja työttömyyden vauhdittamana. Rintamamiestalot sopivatkin erinomaisesti sarjatuotantoon, sillä ne oli mahdollista rakentaa pääosin puusta, joten ne olivat tehokas vaihtoehto asuntopulan lievittämiseksi.¹⁸

Tiilinummen alue ei ole laajentunut alueellisesti kovinkaan paljoa vuosien saatossa, mutta alueelle on rakentunut paljon lisää taloja 1940-luvulta lähtien, joten asutus on tiheämpää.

11 1558-1636 | Uusi kaupunki - Satakunnan Museo (pori.fi).

12 13.11.1952 Helsingin Sanomat.

13 Aukia & Virtanen 52.

14 Arkkitehtuurimuseo 2024.

15 Arkkitehtuurimuseo 2024.

16 Satakunnan Kansa 1941.

17 Ajan Suunta 1941; Satakunnan Kansa 1941.

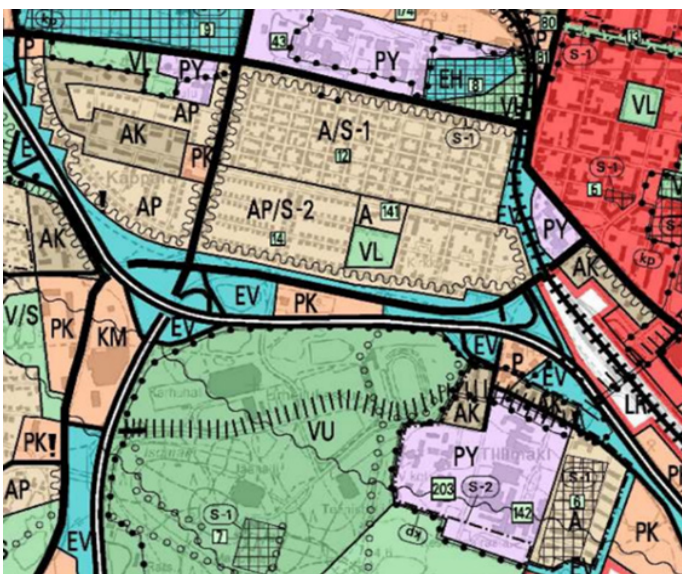
18 Arkkitehtuurimuseo 2024.

Kuvat 7, 8 ja 9: Tiilinummen kulttuuriympäristön kehittyminen vuoden 1904 Senaatinkartan (vanhatkartat.fi), 1946 ortoilmakuvan (Paikkatietoikkuna) sekä 2023 ortoilmakuvan (Paikkatietoikkuna) kautta tarkasteltuna. Karttojen muokaus: Nina Sundell.

Kohdealue 8

Vaikka Tiilinummi aiemmin miellettiin usein osaksi Päärnäistä eli 6. kaupunginosaa ovat niiden asemakaavat verrattain erilaiset. Kuudennen kaupunginosan rakennuskanta on 1800-luvun lopulta ja se on RKY-alue eli valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä; sen asemakaava toisintaa Porin sääntillistä ruutuasemakaavaa, vaikka jäikin sen ulkopuolelle. Päärnäisten tonttien rakennustiheys on tiivis, mutta kuten oheiset ilmakuvat selventävät, ovat Tiilinummen tontit rakennettu väljemmin ja rakennukset sijoittuvat tontin etuosaan lähelle katulinjausta. Tiilinummi vertautuukin enemmän ajallisesti ja asemakaavaltaan sen länsipuolella olevaan Käppärän kaupunginosaan.

Kuva 10: Porin kantakaupungin yleiskaava 2025.

Laajemmassa katsauksessa Tiilinummi sijoittuu erilaisten toimintaympäristöjen keskelle. Päärnäisen ja Käppärän asuinalueet rajaavat sitä kahdelta sivulta muodostaen asumiseen liittyvän suojaisan toimintaympäristön. Tiilinummen asuinalueen eteläisellä sivulla oleva kapea suojaviher- ja lähivirkistysalue muodostaa sen ympärille rajauksen Luvianpuistoka-

dun ja Helsingintien liikenneympäristöltä; valmisteilla olevassa kaavoituksessa on huomattu alueen tarve melusuojuukselle. Itäisellä sivulla kulkeva rautatelinjauus liittyy aluetta ympäröivään liikenneympäristöön. Valtateiden taakse jäävä Karhuhalli sekä muu urheil- ja virkistyspalveluiden alue mahdollistaa ulkoilumahdollisuudet suhteellisen lähellä Tiilinummen asuinalueita.

Liikkuminen ja sen kulkureitit

Jo ennen kohdealueen 8 rakentumista on Senaatinkartasta vuodelta 1904 havaittavissa sen kaakkoisella nurkalla menevä kulkureitti läpi Päärnäistenpuiston. Eli jo ennen kaupungin rakentamaa infrastruktuuria on alueella ollut hyväksi havaittu kulkureitti, joka näkyy vuosikymmeniä kartoilla, mutta joka tänä päivänä on kadonnut kulttuuriympäristöstä.

Kohdealue 8 rajautuu kahdelta sivulta tärkeään kulkuväylään ja on Tiilinummen sisäisen liikenteen solmukohdassa – Kielokatu toimii Käppärään suuntaavan liikenteen syöttöväylänä ja Tapionkatu ohjaa liikennettä Päärnäisten läpi hyödyntäen Porin ruutuasemakaavaa. Mainitut kadut ovat kestopäällysteisiä; sen sijaan Kustaanpolku sekä Kanervankatu ovat alueen rakentamisen ajankohtaa mukailleen sora- ja betonipäällysteisiä, autenttista tunnelmaa korostaen. Porin kantakaupungin yleiskaavassa 2025 on Tiilinummen alueelle mainittu meluntorjuntatarve.

Kuten historiallisista ilmakuvista voi todeta, Tiilinummen sisäisiä tielinjauksia koskeva rakennettu kulttuuriympäristö on muotoutunut alueen kaavoituksen yhteydessä 1940-luvulta lähtien, ja se on säilynyt muuttumattomana tähän päivään asti. Tämän ansioista katunäkymät ovat säilyneet hyvin pientaloalueelle ominaisina, johon on vaikuttanut lähinnä kasvillisuudessa tapahtuneet muutokset. Kanervankadun puistoon suuntaavan katunäkymän kiintopisteenä on nykyään täysimittaiseksi kasvanut puu, joka luo rauhallista tunnelmaa.

Kuvat 11 ja 12: Satakunnan Museon arkistokokoelmat, digitoimaton aineisto, 1972 kuvaaja Jari Pyy. Kuva oikealla: Nina Sundell 2024.

Tiilinummen lähellä oleva rautatieasema ja valtatiet ovat osa tärkeää Porin seutuliikenteen solmu-kohtaa. Sen linjauksia laitettiin alulle jo 1940-luvulla vastaamaan yhteiskunnan nopeaa autoistumista. Kokemaenjoen aluesuunnitelman vuoden 1943 linjaukset muuttivat Tiilinummen läheistä kulttuuriympäristöä pysyvästi niiden toteutuessa 1950- ja 1960-luvuilla. Mäntyluotoon suuntaava pikatie oli esimerkiksi vuonna 1962 Porin keskustan autoliikenteen syöttöväylä sekä liikenteen solmukohta pikatien ja Porin keskustan alueella.¹⁹

sijärjestelmät, viemärointi sekä katuvalaistus. Poriin perustettiin viemärilaitos vuonna 1893, ja sen toiminta laajentui erityisesti sotien jälkeen, kun esikauptunkialueille sekä uusille omakotitaloalueille kuten Tiilinummele tarvittiin viemäriverkostot, joiden tarvetta nopea rakentaminen lisäsi.²⁰ Kohdealueen hulevesijärjestelmän kaadot tienreunoissa ovat minimaaliset, ilman selviä ojituksia. Näin kadunreuna rajautuu suoraan tonttiin, joka vaikuttaa katunäkymän tunnelmaan.

Kuva 13: Satakunnan Museon arkistokokoelman digitoimaton kuva vuodelta 1972, kuvaaja Jari Pyy.

Julkinen liikenne on Tiilinummele tällä hetkellä hyvin vähäistä. Kohdealueella 8 ei kulje lainkaan busseja, ja Tiilinummen ainoat bussipysäkit ovatkin Rauhankuiston varrella. Satakunnan Museon arkistokuvista voidaan huomata, että esimerkiksi Kielokadun varrella on sijainnut bussipysäkki vielä 1970-luvulla, jolloin yksityisautoilu on ollut vähäisempää, joten myös julkiselle liikenteelle on ollut enemmän tarvetta.

Infrastruktuuuri

Kohdealueella myös infrastruktuuuri vaikuttaa alueen autenttisuuteen sekä katunäkymään. Teiden lisäksi infrastruktuuuriin kuuluu esimerkiksi huleve-

Kuva 14: Kuvaaja Tia Kinnunen 2024.

Tarkkaillessa aluetta voidaan huomata, että katuvalaisimia on modernisoitu, sillä alueen valaisimet ovat nykyään metallisia ja visuaalisesti erilaisia kuin aiemmin. Kuitenkin myös vanhoja puisia sähköpylväitä on jätetty katunäkymään, jotka puolestaan lisäävät kohteen autenttisuutta ja vaikuttavat tunnelmaan.

¹⁹ Koivuniemi 110–118

²⁰ Koivuniemi 2004, 446

Kasvillisuus

Kuvat 15, 16 ja 17: Satakunnan Museon arkistokokoelman digitoimaton aineisto, Jari Pyy 1972, kuvat oikealla; kuvaaja Tia Kinnunen 2024.

Kohdealueen säilyneisyys ja yhtenäisyys on nähtävissä tontteja rajaavissa aidoissa ja porteissa sekä kasvillisuudessa. Tiilinummen asemakaavassa vuodelta 1940 määritellään, että tontit saa ympäröidä korkeintaan 1 m mittaisella aidalla ja myös pensasaidat hyväksytään. Tätä käytäntöä on selvästi noudatettu, sillä nykyään kohdealueella on nähtävissä enimmäkseen pensasaidoilla rajattuja tontteja.

Pensasaidat ovat havaittavissa esimerkiksi myös 1970-luvulla Satakunnan arkiston kuvamateriaalista, ja kuvien perusteella aidat näyttäisivät olleen suunnilleen saman korkuisia ja suurimmaksi osaksi hyvin hoidettuja. Tällä hetkellä aitojen korkeus kohdealueella vaihtelee, mutta aitojen ulkomuodon perusteella niiden hoito vaikuttaisi olevan edelleen tärkeää asukkaille.

Kuvat 18 ja 19: Kielokatu 3 vuodelta 1972; Satakunnan Museon kuvakokoelman digitoimaton aineisto, kuvaaja Jari Pyy, alla kuvaaja Tia Kinnunen 2024.

Kuvat 20, 21, 22 ja 23: Kaksi ensimmäistä kuvaa vasemmalta, kuvaaja Tia Kinnunen; seuraavat kaksi kuvaa, kuvaaja Nina Sundell 2024.

Lisäksi alueelle ominaista rakennettua kulttuuriympäristöä ovat erilaiset viehättävät portit, jotka sijaitsevat tonttien reunalla, usein pensasaitojen yhteydessä. Joitakin portteja on alueella uusittu tai poistettu kokonaan. Osa alueen porteista on nähtävissä myös arkistokuvissa, ja useilla tonteilla vaikuttaisi säilyneen alkuperäiset portit, jotka lisäävät alueen autenttisuutta.

Kohdealueen tonttien pihossa on myös paljon muita istutuksia, kuten puita. Erityisesti erilaiset puut luovat yhtenäisyyttä alueella, sillä lähes jokaisen tontin pihassa kasvaa jokin puulaji. Joukossa on myös muutama kohde, jotka rikkovat alueen yhtenäisyyttä kokonsa vuoksi. Esimerkiksi Kielokadun varrella huomio kiinnittyy suureen mäntyyn sekä vastaavasti Kanervankadulla valtaviin tuijiin, jotka katkaisevat alueellisen yhtenäisyyden ja jatkuvuuden kadulla, ja ovat hyvin dominoivassa osassa näkymää.

Johtopäätökset

Kohdealue 8 ilmentää rakennuskautensa kulttuuriympäristöä kohtalaisen hyvin, ja se on säilyttänyt suurimmalta osin yhtenäisen ilmeensä. Alueella on tehty julkisivuremontteja ja lisärakentamista, ja infrastruktuuria on modernisoitu vastaamaan tämän päivän standardeja. Muutostyöt liittyvät enimmäkseen rakennusten kunnostamiseen ja ylläpitoon, mutta siitä huolimatta esimerkiksi pihapiireihin on jätetty alkuperäisiä portteja ja pensasaitojen korkeus noudattelee edelleenkin 1940-luvun asemakaavaa. Autenttiseen tunnelmaan vaikuttavat niin sorapäällysteiset tiet kuin viehättävät rintamamiestalojen pihapiirit runsaine istutuksineen. Muutoksista huolimatta alue edustaa tyyppillisesti ja todistusvoimaisesti jälleenrakennuskautta ja siellä on nähtävissä kerroksellisuutta, josta ilmenee eri aikakausille tyyppillisiä piirteitä.

Arvot

Historiallisilta arvoiltaan Tiilinummen asutushistoria edustaa tyyppillistä sotien jälkeistä pientalojen asuinrakentamista. Kohteen rakentaminen on varsinaisesti aloitettu sodan jälkeisen työttömyys- ja asuntopulan vuoksi, joka on ollut sosiaalishistoriallisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävä vaihe Suomen historiassa, ja jonka vuoksi myös kohdealue on historiallisesti tärkeä.

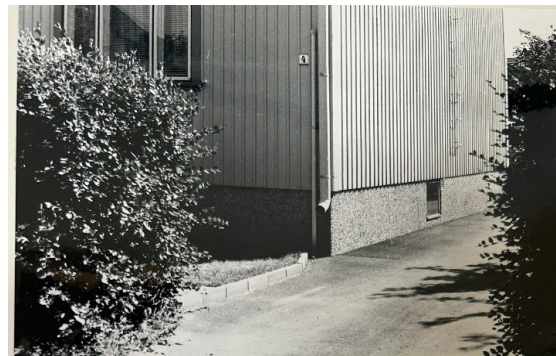
Rintamamiestalorakentamista voidaan pitää 1940–50-lukujen innovaationa sekä rakennushistoriallisena ilmiönä, jota kohdealue ilmentää erinäisistä muutostöistä huolimatta hyvin. Kohde on tärkeä myös kaupunkisuunnittelun ja kaavahistorian näkökulmasta, sillä tyyppitalojen pihapiirit kaavoitettiin väljemmiksi kuin vaikkapa 1800-luvun suljetut piha-

piirit, jättäen tilaa erilaisille toiminnoille, kasvimaille sekä istutuksille. Siten Tiilinummi on kaavahistorialtaan edustamansa ajanjakson tyyppinen edustaja.

Maisemallisilta ja kaupunkikuvallisilta arvoiltaan Päärnäistenpuiston länsipuolelle sijoittuva pientaloalue ja kohdealue 8 on tärkeä osa Tiilinummen jälleenrakennuskaudella syntynyttä tyyppitalorakentamista.

Kuvat 24 ja 25: Satakunnan Museon arkistokokoelmat, digitoimaton aineisto; kuvaaja Jari Pyy 1972. Alla kuvaaja Nina Sundell 2024.

Kuvat 26 ja 27: Satakunnan Museon arkistokokoelmat, digitoimaton aineisto; kuvaaja Jari Pyy 1972. Alla kuvaaja Nina Sundell 2024.

Kuvat 28 ja 29: Satakunnan Museon arkistokokoelmat, digitoimaton aineisto, Jari Pyy 1972. Oikealla kuvaaja Tia Kinunen 2024.

LÄHTEET

Kurssin MUSP4000-3003 Museot ja kulttuuriympäristö aineisto.

KIRJALLISUUS

Aukia, Markku & Virtanen, Timo J. 1993. Porilaisten kaupunki. Asumista ja tapakulttuuria noin 1880–1980. Satakunnan Museo. Kokemäki.

Koivuniemi, Jussi. 2004. Porin kaupungin historia. [4], Joen rytmissä: 1940–2000. Porin kaupunki-Hämeenlinna.

Pesonen, Risto. 2021. Tupakkiaskin kannesta massakustomointiin. Rakennustieto Oy. Helsinki.

VERKKOLÄHTEET

Kaikki Internet-lähteet tarkistettu 2.5.2024.

Arkkitehtuurimuseo verkkosivut. 2024. Johdanto jälleenrakennuskauteen. Viitattu 27.4.2024. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketit/jalleenrakennuskausi/>

Arkkitehtuurimuseo verkkosivut. 2024. Ruotsin lahjatalot. Viitattu 27.4.2024. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketit/jalleenrakennuskausi/rintamamiestaloalueet/>

Kaarnametsä, Helena, Rosendahl, Suvi & Nummelin, Lisa. 2019. Porin ruutukaavakeskusta. Modernin rakennusperinnön inventointi 2019. Satakunnan Museo. inventointi_ruutukaavakeskusta_22102019_netti.pdf (pori.fi)

Ruuth, J. W., "Porin historia II," DIGI - Yleisten kirjastojen digitoimaa aineistoa, viitattu 27. huhtikuuta 2024, <https://digi.kirjastot.fi/items/show/124670>

Satakunnan Museon Y-pakki. Satakunnan rakennusperintö. 2005. <https://www.y-pakki.fi/to.aspx?id=2.100390>

Satakunnan Museon Y-pakki. Satakunnan rakennusperintö. 2023. <https://www.y-pakki.fi/to.aspx?id=5.100390>

SANOMA- JA AIKAKAUSILEHDET

Ajan Suunta. 31.7.1941, NO 173, Maalaistyylisiä ruotsalaistaloja Porin kaupungissa – kussakin 6 ha maata Helsingin Sanomat. 13.11.1952, NO 308; Historiasta nimet Porin kaupunginosille.

Satakunnan kansa. 30.1.1941, NO 24; Porin ruotsalaistalojen ensimmäiset asukkaat pääsevät muuttamaan helmikuun alussa.

Uusi Aika .27.3.2019, NO 12; Porilainen kaukolämpö täyttää 50 vuotta.

JULKAISEMATON ALKUPERÄISAINEISTO

Kaikki Jari Pyyntä ottamat kuvat ovat Satakunnan Museon kuva-arkiston digitoimatonta aineistoa.

KUVALÄHTEET

Satakunnan Museon kuva-arkisto

Kenttäretkien 15.4.2024 ja 24.4.2024 valokuvat Tia Kinnunen ja Nina Sundell

KARTAT

Paikkatietoikkuna.fi. Paikkatietoikkuna.

Porin kaupungin karttapalvelu .2024. <https://kartta.pori.fi/ims>

timomeriluoto.kapsi.fi. Pori asemakaava 1895.jpg (5137×4006) (timomeriluoto.kapsi.fi)

Vanhat kartat.fi. Vanhat kartat - Suomi

Finna.fi. Porin kaupunkikartta | Museovirasto | Finna.fi

MUSEOLOGIA, TURKU

Johdatus museologiaan

LASIVITRIINISTÄ HOLOGRAMMIIN: MUSEOIDEN KEHITYKSEN HEIJASTUMINEN MUSEONÄYTTELYI- HIN MENNEISYYDESTÄ TULEVAISUUTEEN

Veera Laukkanen

Johdanto

Museon rooli sen ensiaskelista lähtien on ollut maailmankuvan ja ympäröivän yhteiskunnan esittäjänä. Kuriositeettikabinetit kokosivat yhteen maailman ihmeitä, jotka kasvoivat yksityisistä kokoelmista hiljalleen kohti yleistä ja yhteistä kokoelmaa, museota. (Turpeinen 2005: 45–49.) Esineet ovat museoiden lähtökohta, josta on lähtenyt muotoutumaan ajatus aineellisesta ja aineettomasta kulttuuriperinnöstä, jota museoiden tehtävänä on vaalia.

Museoiden kehitys on tullut pitkälle ensimmäisistä kuriositeettikabineteista, mutta esineet ovat edelleen oleellinen osa museokokoelmia, vaikka kulttuuriperinnön moninaistumisen myötä niiden rinnalle on tullut myös muuta aineistoa. Esinekokoelmia on kunkin ajan museonäyttelyissä esitelty eri tavoin ja niihin on liitetty erilaisia merkityksiä. Näkemykseni mukaan muutos on hyvin konkreettisesti näkyvillä juuri siinä, millaiseen ympäristöön ja kontekstiin esineet on sijoitettu. Mitkä asiat ovat muuttuneet? Miltä esineiden rooli näyttelyissä näyttää tulevaisuudessa?

Esseessä keskityn kuvailemaan museoiden ja museonäyttelyiden kehitystä sekä muutosta museoiden alkuaajoista aina tulevaisuuskuvitelmiin saakka. Havainnollistan kehityskulkua eri lähteiden ja esimerkkien avulla. Aloitan kappaleet kirjoittamillani kaunokirjallisilla kuvailuilla, jotka konkreettisesti esittävät yleisölle näkyvän muutoksen eri aikoina näyttelyesineiden näkökulmasta.

Lasivitriineihin lukitut – menneisyys

Kattoa kurkottelevan lasivitriinin sisällä lepää kolmekymmentä erilaista kivikirvestä. Museokävijä

lähestyy lasia varovasti, silmät liikkuvat esinerivistä toiseen. Hän huomaa kivikirveiden muodon muuttuvan rivin loppupäähän mennessä. Kehitystä. Hän jää miettimään, miltä aikakaudelta esineet ovat ja mitä ne meille todella kertovat. Ympäriällä kohoavat luke-mattomat muut vitriinit, jotka ovat pullollaan erilaisia esineiden rivejä. Kävijä kulkee pian seuraavan vitriinin luo ja unohtaa runsauden keskellä jo hetken päästä yksittäiset kivikirveet. Onpa hienoja esineitä, näin runsas muinainen kulttuuri on täällä meilläkin ollut, museokävijä ehkä ajattelee vaeltaessaan suuren huoneen vitriinien peittämällä reunoilla.

Museoiden alkutaipaleella yksityiset kokoelmat ja kuriositeettikabinetit keskittyivät esittelemään maailmaa eksoottisen esineistön avulla. Laajempaan kokonaisuutena Firenzeen perustettiin 1500-luvulla maailmankabinetti, jossa tarkoituksena oli kerätä yhteen paikkaan koko maailmaa kuvaava esinekokoelma. (Turpeinen 2005: 45–47.) 1800-luvulla museot siirtyivät suuriin esinekokoelmiin, joiden oli tarkoitus runsaudellaan esittää laajalle yleisölle esineiden typologiaa ja niiden kehitystä. Museokävijän tehtäväksi jäi itse päätellä laajasta esinekokoelmasta se, mitä esineet kertoivat kulttuuristaan ja evoluutiostaan. (Turpeinen 2005: 61–64.) Tämä museoiden alkuaikojen kehitys kuvaa hyvin sitä, kuinka kokoelmat olivat vain harvojen ja hyväosaisten hallittuina, minkä myötä esinekokoelmat päätyivät kuvaamaan vahvasti sitä, mitä kunkin aikana koettiin arvokkaaksi kuvaamaan ympäröivää maailmaa.

Kuten yllä olevassa kirjoittamassani kaunokirjallisessa kuvauksessa esitetään, kivikirveet ovat 1800-luvun museon hengen mukaisesti esitetty runsauden

keskellä, jotta katsoja saa käsityksen esinemuodon kehityksestä. Vitriinissä oleva kivikirves on passiivinen esine, yksi esimerkki muiden keskellä, jolloin vastuu esineen tulkittamisesta jäi pääosin katsojalle. Esimerkiksi arkeologisten esineiden arvo tunnustettiin jo 1600-luvulla Suomessa, jolloin antikviteetti- ja kaatissa esitettiin vaatimus tarjota muinaisesineet kruunun lunastettavaksi (Pettersson & Kinanen 2010: 129). Arkeologiset esineet, kuten kivikirveet, nähtiin siis arvossaan jo museoiden alkuaikana. Myös esineiden laittaminen vitriinien taakse kuvasti jo aikanaan sitä, kuinka esineet olivat niin arvokkaita, etteivät ne voineet olla kenen tahansa kosketettavissa (Turpeinen 2005: 69–70).

Esineiden valitseminen osaksi museonäyttelyä oli ja on edelleen vallankäyttöä. Kun museo ottaa jonkin tietyn esineen osaksi näyttelyä, se julistaa sen merkittävaksi. Myös esineen sijoitteluun ja kategorisointiin vaikuttaa se, missä yhteydessä esine halutaan esittää ja miten se välittyy museokävijälle. (Turpeinen 2005: 52–55.) Tähän liittyy näyttelysuunnittelun eettinen vastuu. Jos kivikirves on osana laajaa kokoelmaa muita esihistoriallisia esineitä, se yhdistää sen osaksi niitä eikä erotu yksilönä. Tämän vuoksi esineiden valinnalla ja niiden esitystavalla näyttelyissä on suuri rooli siinä, millaista tietoa ne välittävät museokävijöille. Vastuu on suuri erityisesti herkkien aiheiden parissa työskennellessä.

Museoiden kehitys siihen, mitä ne ovat nykypäivänä, on kulkenut useiden vaiheiden kautta. Ne ovat kulkeneet yksityisistä kuriositeettikabineteista kohti yleistä tilaa, joiden tarkoituksena on avata yhteistä kulttuuriperintöä mahdollisimman monelle. Kansallismuseon perustamisen aikaan 1800-luvun loppupuolella museot ja niiden kokoelmat nähtiin Suomessa mahdollisuutena esittää ja kuvata kulttuuria sekä sivistyksen kehittymistä, jotka toimivat myös valistavina tekijöinä (Pettersson & Kinanen 2010: 94–135). Kulttuurin ja sivistyksen kuvaaminen ovat tulkintani mukaan säilyneet edelleen museoiden tärkeinä tehtävinä, mutta kokoelmien pääpaino on laajentunut koskettamaan yhä useampia ihmisryhmiä.

Elävä ja puhuva esine – nykyisyys

Matka museonäyttelyn halki on kuin polku. Ensimmäisenä kronologisessa järjestyksessä avautuu kivikausi. Tummiksi maalattujen seinien vierustoilla kohooa pieniä kohdevalolla valaistuja vitriinejä, jotka paljastavat sisuksissaan lepäävät esineet. Valitut esineet ovat harkittuja, yksi kutakin esinetyyppiä. Yhden vitriinin viereen on sijoitettu kosketettava kivikirves. Pienet kädet hamuilevat esinettä kohti, sen pinta tuntuu pehmeältä sormien alla. Viereisessä infokyltissä

kerrotaan esineen olevan vasarakirves, jota kivikauden ihmiset ovat tuhansia vuosia sitten käyttäneet. Nyt se on tässä, kertomassa meille ajan käsityötaidosta ja käyttöesineistä. Museokävijä kulkee esineen ja vitriinin luota toiselle, sormet edelleen kihelmöiden kivikirveen kosketuksesta.

Nykyään esineiden eri merkitykset ja niiden muovautuminen näyttelysuunnittelun sekä esinevalintojen myötä on tiedostettu vahvemmin. Yhdellä esineellä voi olla monenlaisia merkityksiä, joita valitaan nostettavaksi esiin näyttelysuunnittelun avulla (Turpeinen 2005: 81). Tähän liittyy myös aiemmin nostamani museoiden vallankäyttö. Yllä olevassa kuvauksessa kivikirves on osana muiden esihistoriallisten esineiden kontekstia, jota infotaulut valottavat. Esineitä on kuitenkin vähemmän kuin aiemmin, jolloin yhden esineen kertomisvoima korostuu. Museovierailijalla on mahdollisuus tehdä omia tulkintojaan esimerkiksi koskettamalla näköaistin lisäksi ja ympäröivä maisema tuo museovierailuun elämyksellisen ulottuvuuden. Vaikka tässä tapauksessa kivikirves kertoo menneisyydestä, tulkitsen museoesineen olevan luomassa myös nykyisyyttä, sillä se on läsnä tässä hetkessä.

Vieraillessani Kansallismuseossa vuonna 2022 huomioni kiinnittyi Esihistoria-perusnäyttelyssä esillä olleisiin kivikautisiin esineisiin, jotka olivat museokävijöiden kosketettavissa. Kosketettaviksi esineiksi oli valittu sellaisia esineitä, joilla ei ollut arkeologista kontekstia tai muuta lisäarvoa, jotka olisivat tehneet niistä tutkimuksellisesti arvokkaita. Koen, että osana museonäyttelyä ja moniaistillista kokemusta kävijöiden kosketettavissa olevat esineet tuovat lisäarvoa näyttelyyn ja siihen, miten esineitä voi tulkita muullakin kuin näköaistilla. Samanlainen valinta oli tehty myös Nautelankosken museon Kivikauden jäljillä -perusnäyttelyssä, jossa vierailin syksyllä 2023. Kivikautta käsitelleen näyttelyn tueksi oli valittu kivikauden liittyviä esineitä, joita museokävijä sai koskettaa ja tutkia.

Nykypäivänä museoita on monenkokoisia ja monenlaisille kohderyhmille eri esinekokoelmineen. Museotyöllä pyritään huomioimaan eri ihmisryhmät, jotta museot olisivat saavutettavia mahdollisimman monelle. Saavutettavuuteen on kiinnitetty huomiota esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön tarkistuslistoilla ja muilla ohjeistuksilla. Julkaisuissa kehoitetaan huomioimaan esimerkiksi sitä, miten eri aisteja voi hyödyntää näyttelyissä ja miten tietoa ja elämyksiä voi saada useilla eri tavoilla (Salonlahti & Salovaara 2021). Näen tämän olevan nykypäivänä asia, johon kasvavissa määrin kiinnitetään huomiota, jotta museot kuvaisivat kaikkien yhteistä kulttuuriperintöä. Tä-

hän yhdistyy myös se, kuinka eri aistien käyttäminen museoesineitä tulkittaessa voi avata monille sellaisia näkökulmia ja mahdollisuuksia, joita esimerkiksi pelkän näköaistin avulla ei ole mahdollista saavuttaa.

Museot ovat jatkuvan muutoksen alaisia, sillä ne kuvaavat ympäröivää yhteiskuntaa. Tämä on heijastunut myös arkeologisia esineitä esitteleviin esihistorianäyttelyihin. Uusi tutkimustieto, saavutettavuus ja museotyön tavoitteet ovat vaikuttaneet siihen, miten esineitä esitetään. Tämä on saanut vanhat esihistoriaa käsittelevät perusnäyttelyt uudistumaan, kun on ymmärretty, että yleisöä palvelee paremmin ymmärrettävät ja lyhyemmät infotekstit sekä sijoittelu, jotta uudet esineet mahtuisivat osaksi näyttelyitä. (McManus 1996: 54–55.) Näyttelyihin valittuihin esineisiin vaikuttaa se, mitkä ovat kokoelmapolitiikan kunkin ajan intressit. Johdatus museologiaan -kurssin luennoilla (2023) pohdittiin muun muassa kokoelmapoistojen merkitystä, jotta uudet esineet voivat löytää paikan osana kokoelmia ja näyttelyitä. Tilojen rajallisuus vaikuttaa siis siihen, miten ja millaista kulttuuriperintöä esitetään sekä säilytetään.

Nykypäivänä museoissa on alettu ottaa askelia kohti osallistavaa museotyötä, jossa kävijä saa osallistua näyttelyn rakentamiseen. Myös tasa-arvo ja vastuullisuus ovat nousseet ajankohtaisiksi teemoiksi. (Mattila 2018: 10–14.) Museonäyttelyiden rakentamisessa pyritään huomioimaan vahvemmin vähemmistöjä sekä osallistumaan dekolonisaatioon muun muassa palauttamalla siirtomaista ja alkuperäiskansoilta aikanaan vietyjä esineitä (Rastas & Koivunen 2021: 21–48). Näen, että nykypäivänä museoiden tärkeäksi asiaksi on noussut juuri tiedostavuus, mikä on heijastunut saavutettavuuteen ja osallistavuuteen osana näyttelyitä. Työ on kuitenkin edelleen kesken.

Johdatus museologiaan -kurssin luennoilla (2023) pohdittiin myös sitä, kuinka digitaalisuuden merkitys museoissa ja museotyössä kasvaa nykyhetkessä jatkuvasti. Esimerkiksi museokokoelmat siirtyvät digitaalisiin tietokantoihin, nettiin on tullut kaikkien saataville erilaisia museoiden verkkonäyttelyitä ja teknologiaa hyödynnetään osana fyysisiä museonäyttelyitä. Näen, että tämä on kasvava ilmiö niin tässä hetkessä kuin tulevaisuudessakin. Digitaalisuudella on oma tehtävänsä saavutettavuudessa, kun museoiden tallettama kulttuuriperintö on yhä useamman käsillä. Näin myös alun esimerkin kivikirves voi olla digitoitujen aineistojen myötä tarkasteltava omalta kotisohvalta käsin.

Fyysisestä esineestä hologrammiin – tulevaisuus

Museokävijä astuu hämärästi valaistuun näyttelytilaan. Ympärillä soi esihistorian maisemaan sopivaa taustaaääntä: nuotion rapinaa, kivityökalujen työstöääniä. Keskellä näyttelytilaa on kivikirves, jonka ympärillä on hologrammikuva. Esine asettuu kivikautiseen ympäristöönsä, hiekkaharjuiselle maalle mäntyjen väliin. Kävijä lähestyy, kuva herää henkiin. Maisema liikkuu, kuvassa oleva ihminen tarttuu kirveeseen. Hologrammikuvan vieressä on vastaava esine, jota saa koskettaa. Sen paino tuntuu kädessä luontevalta, painavalta. Hän jatkaa matkaansa esineeltä toiselle, jotka vuoron perään heräävät henkiin omassa ympäristössään. Näyttelytila kietoo kävijän todellisuuteen, joka ylettyy tuhansien vuosien päähän.

Nykypäivän kehityksen mukaisesti myös museot ovat osana digitaalisuuden ja teknologian murrosta. Muutos näkyy muun muassa osana museokokoelmien kokoelmatyötä ja verkkonäyttelyitä. Vuoden 2023 kesällä vierailin Kuopion museossa, jonka Ihmisen aika -perusnäyttelyn osana olivat VR-lasit. Lasien avulla museokävijä pystyi tarkastelemaan esihistorian maisemaa ja käyttämään kivikautisia työkaluja virtuaalisessa todellisuudessa. Yllä olevassa katkelmassa kuvaan kuviteltua museonäyttelyn tulevaisuutta, jossa kivikirves herätetään henkiin osaksi kivikautista maisemaa hologrammikuvan avulla. Vaikka kyse on vain tulevaisuuskuvitelmasta, uskon nykyisen kehityksen myötä uusien teknologioiden saapuvan osaksi menneisyydestä kertovia museosisältöjä sellaisilla tavoilla, joita tässä hetkessä on vielä haastavaa ennustaa.

Vuonna 2018 Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi museopoliittisen ohjelman vuodelle 2030. Siinä keskitytään jo tässä hetkessä oleviin museoalan arvoihin ja tavoitteisiin, mutta ennakoidaan myös tulevaisuutta ja sen kehityskulkuja. Julkaisussa näkyy digitaalisuus, mutta sen lisäksi ajankohtaiset ilmiöt kuten ilmastonmuutos ja globaalius korostuvat. (Mattila 2018: 10–11.) Tämä heijastelee mielestäni sitä, että museot pyrkivät olemaan aktiivisia yhteiskunnan toimijoita. Niillä on oma tärkeä roolinsa kulttuuriperinnön säilyttäjänä, jonka tulee heijastella yhteiskunnan muuttuvia ilmiöitä ja palvella vierailijoita kuvaamalla menneisyyden lisäksi nykypäivän sekä jopa tulevaisuuden asioita.

Pohdittaessa tulevaisuuden museosisältöjä herää paljon kysymyksiä, joita museotyössä on otettava huomioon. Koska osallistavuus on kasvavissa määrin tärkeä osa museotyötä, millaisia merkityksiä yhteisö voi luoda esimerkiksi esihistorialliseen esineeseen, joka ei ole ollut aktiivisessa ja toiminnallisessa roo-

lissa nykykulttuurissa? Museoesine on osaltaan luomassa nykyaikaa, mutta myös tulevaisuutta osana kulttuuriperintöä. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittisessa ohjelmassa korostuukin se, kuinka museoiden tehtävänä on tukea yksilöitä ja yhteisöjä siinä, miten he itse määrittelevät ja hyödyntävät kulttuuriperintöään (Mattila 2018: 14). Museotyössä ollaan tulkintani mukaan liikkumassa kohti osallistavaa ja avointa kulttuuria pois päin siitä, että jokin ylempi taho määrittelee kulttuuriperintöä ja sen käyttöä.

Museoiden tulevaisuus kohdistuu erityisesti siihen, kuinka kävijän ja museon välistä suhdetta voidaan ajatella uudelleen. Kävijät voidaan ottaa osaksi näyttelyiden rakentamista, mutta myös näyttää avoimemmin sitä, mitä kulissien takana tapahtuu esimerkiksi näyttelyitä kootessa. (Turpeinen 2005: 218.) Tämä näkyy jo nykyajassa. Esimerkiksi Johdatus museologiaan -kurssin luennoilla keskusteltiin siitä, kuinka Turkuun perustettavan Historian ja tulevaisuuden museon hankkeen osaksi on aktiivisesti otettu mukaan yksilöitä ja yhteisöjä. Mielenkiintoista onkin nähdä, miten esimerkiksi kivikautiset esineet voitaisiin tulevaisuudessa tuoda näkyviin raikkaalla tavalla yhdistämällä kulttuuriperintöä ja nykypäivän tulkintoja.

Vaikka moni asia on keskellä jatkuvaa muutosta ja murrosta museoissa, monet asiat säilyvät. Museoiden rooli kulttuuriperinnön vaalijana ja muistiorganisaationa tulee säilymään. Vuonna 2008 suoritetun kyselyn mukaan ihmisillä on monenlaisia muistoja liittyen museoihin, ja niihin liitettiin elämyksiä ja muistoja, jotka heijastuivat omaan elämään. Vastauksista tuli ilmi se, kuinka museot ovat kiinteä ja elävä osa kulttuuria, jonne mennään hakemaan elämyksellisiä kokemuksia ja kuulemaan tarinoita. (Pettersson & Kinanen 2010: 113–120.) Vaikka kyselyssä ja vastauksissa keskityttiin menneisyyteen, uskon samojen asioiden säilyvän vielä kauas tulevaisuuteen. Museot tulevat säilymään muistojen paikkana, joihin mennään niin hankkimaan uusia muistoja kuin myös muistelemaan vanhoja.

Näen museotalan pyrkivän jatkuvaan ennakoitukykyyn, sillä museot heijastelevat ympäröivää yhteiskuntaa. Se pyrkii mukailemaan sen muutoksia, mikä näkyy museonäyttelyiden aiheissa ja esineiden esillepanossa. Kivikirves tulee luultavasti olemaan aina kivikaudesta kertova esine, mutta se, miten sen eri merkityksiä esitetään, voi muuttua paljonkin. Uuden tutkimustiedon ja teknologian myötä näyttelyrakenne voi muuttua, mutta esineet ja niiden kertomisvoima pysyvät näkökulmani mukaan samanlaisina. Monet museotalan kysymykset, jotka ovat läsnä nykypäivässä, tulevat heijastumaan ja jopa vahvistumaan tule-

vaisuudessa. Uskon, että esineet tulevat olemaan aina osa museonäyttelyitä tavalla tai toisella, mutta millä eri tavoin niihin tullaan tulevaisuudessa liittämään merkityksiä ja tulkintoja esimerkiksi näyttelysuunnittelun avulla? Tätä voimme nykyhetkestä käsin vain arvailla.

Yhteenveto

Museoiden kehityskaari yksityisistä kokoelmista kohti yhteistä kulttuuriperintöä on ollut monipolvinen. Näkökulmien ja yhteiskunnan muutos on heijastunut siihen, miten kussakin ajassa esineitä on näyttelyissä esitelty. Esineet, kuten kivikirveet, ovat kulkeneet suurista vitriineistä kohti museonäyttelyitä, joissa yhdellä esineellä ja sen tarinalla on yhä suurempi kertomisvoima osana kokonaisuutta. Näyttelytekniikka on kehittynyt ja teknologia on mahdollistanut uudet kertomistavat sekä esillepanot. Nykypäivänä näyttelysuunnittelussa on myös pyritty ottamaan aktiivisemmin huomioon saavutettavuus ja vähemmistöt, jotta museoiden vaalimat kokoelmat olisivat yhä vahvemmin yhteiskunnan yhteistä ja moninaista kulttuuriperintöä.

Museot ovat osa yhteiskuntaa kulttuuriperinnön säilyttäjinä ja muistiorganisaatioina, minkä vuoksi ne heijastelevat väistämättä myös yhteiskunnan jatkuvaa muutosta. Museot seuraavat aktiivisesti ajankohtaisia ilmiöitä, mikä tulee näkökulmani mukaan vain vahvistumaan tulevaisuudessa ja museotalan ajankohtaisessa keskustelussa. Olemme keskellä suuria muutoksia, kuten teknologian ja globaalien ilmiöiden saralla, jotka näkyvät jo nyt museoissa ja niiden näyttelysisälöissä. Voimme vain arvailla, mitä sellaista tulemme tulevaisuudessa näkemään museoissa, jota on mahdollonta kuvitella nykyhetkestä käsin.

VIITATUT LUENNOT

Johdatus museologiaan -kurssin luennot. Syksy 2023.

MUSEONÄYTTELYT

Kansallismuseo: Esihistoria-perusnäyttely. Vierailtu 4.8.2022.

Kuopion museo: Ihmisen aika -perusnäyttely. Vierailtu 11.8.2023.

Nautelankosken museo: Kivikauden jäljillä -perusnäyttely. Vierailtu 26.10.2023.

KIRJALLISUUS

Mattila, Mirva (toim.). 2018. Mahdollisuuksien museo. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:11. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

McManus, Paulette M. (edit.). 1996. Archaeological displays and the public: Museology and interpretation. London: Institute of Archaeology, University College London.

Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.). 2010. Suomen museohistoria. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Rastas, Anna & Koivunen, Leila (toim.). 2021. Marginaaleista museoihin. Tampere: Vastapaino.

Salonlahti, Outi & Salovaara, Sari. 2021. Museoiden saavutettavuuden ja moninaisuuden tarkistuslista. Kulttuuria kaikille -palvelun julkaisuja 2021:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Turpeinen, Outi. 2005. Merkityksellinen museoesine. Kriittinen visuaalisuus kulttuurihistoriallisen museon näyttelysuunnittelussa. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

PYSYVÄ MUTTA MUUNTAUTUVA: MUSEOIDEN MUUTTUVISTA TOIMINTATAVOISTA JA NIIHIN KOHDISTUVISTA ODOTUKSISTA

Meri Moen

Museon etymologia juontaa kreikan sanaan museion, antiikinaikaiseen tieteen ja taiteen jumalattarien, muusien pyhitettyyn paikkaan (Rönkkö 2007, 71). Siihen on alusta alkaen liitetty käsityksiä oppineisuudesta ja tiedosta, ja yhä 1700-luvun lopulla museo miellettiin fyysisen tilan sijaan mieluummin järjestelmäksi, jolla jäsentää maailmaa (mt. 71, 78–79). Museon toiminta on sen historian aikana kulkenut tästä käsitteellisestä muodosta 1800-luvun ja 1900-luvun alun esinekeskeiseen ja siitä maailmansotien jälkeiseen ilmiökeskeiseen muotoon (Vilkuna 2007, 47). Museo näyttää muotoutuvan elämyseskeisempään suuntaan ja oppimiskeskukseksi, josta yhtäältä käytetään nimitystä 'museon heurekoituminen', mutta joka toisaalta kantaa kaukaista kaikua. Aloitan esseeni museoiden muuttuvien toimintatapojen tarkastelun lyhyesti suomalaisen museohistorian kartoituksella, josta siirryn museoiden toimintatapojen kulmakiviin eli alan yleisiin määritelmiin ja museoinsituutiota koskevaan lainsäädäntöön. Näistä jatkan museoalan ammattilaisten esityksiin pohtiakseni museon menneitä, nykyisiä ja tulevia tapoja toimia, muuntautua vaihtuvien odotusten mukaisesti ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Keskityn tarkemmin ekologisuuden ja saavutettavuuden aiheisiin niiden ajankohtaisuuden vuoksi, mutta myös koska näen erityisesti näissä alan toimintaa kehittävän potentiaalin.

Museohistoria aloitetaan tyypillisesti renessanssista varakkaiden, alkuun kuninkaiden ja hallitsijoiden ja sittemmin aatelisten ja lopulta porvarien, kokoelmista, josta se jatketaan myöhemmin 1700-luvulla muodostuneisiin ensimmäisiin julkisiin museoihin (Vilkuna 2007, 44). Kerääminen ja oppiminen on kuitenkin aina ollut ihmiselle luontaista, minkä

vuoksi museon toiminnalle voi löytää juuria jo kivi-kauden varastokätköistä vuoden 3000 eaa. tienoilta (ks. Rönkkö 2007, 71). Museo, sellaisena instituutiona kuin se nykyään mielletään, nähdään olevan 1700-luvulta peräisin siinä mielessä, että museoista tuli silloin julkisia kokoelmia – vielä silloin julkinen ei kuitenkaan viitannut kuin ylempään yhteiskuntasäätyyn mutta sittemmin museon yleisöllä on tarkoitettu koko väestöä (Rönkkö 2007, 83; Vilkuna 2007, 45). 1800-luvun aikana avoimia museoita perustettiin huomattavissa määrin läpi Euroopan (Vilkuna 2007, 45). Vuosisadan lopussa yksittäisten museoiden kokoelmat olivat kasvaneet niin, etteivät ne mahtuneet enää pelkästään näyttelytiloihin (Rönkkö 2007, 86). Kasvavan kokoelman ylläpito vaati varastotilan lisäksi erikoistuneempaa asiantuntijuutta ja siten museohistorian 1900-luku nähdään erityisesti ammatillistumisen ajanjaksona (Pettersson 2021, 132; Rönkkö 2007, 86). 1900-luvun aikana kehittyi myös nykyään yleinen museon toimintamuoto, jossa korostuu vaihtuvien näyttelyiden tuottaminen (Rönkkö 2007, 88).

Suomessa ja Pohjoismaissa museoinstituutio on muotoutunut läheisessä yhteydessä yliopistoon, mikä eroaa eurooppalaisesta kuningashuoneiden kokoelmista lähteneestä museokehityksestä. Suomessa vielä 1880-luvulla suurimmat kulttuuriperinnölliset kokoelmat olivat yliopistolla ja on kertovaa, että Kansallismuseo rakentui juuri tämän kokoelman pohjalle (Härö 2010, 133). Akateeminen vaikutus näkyy pohjoismaisissa museoissa alkuun voimakkaan kansan kouluttamisen funktiona (Pettersson 2021, 120). Samaa aikaan myös nationalismi ja valistuksen ajan perintö vaikuttivat pyrkimykseen rakentaa museon esittämälle esineistölle ja taiteelle yhtenäinen tarina

(mt.). Museon toimintatavat olivat siis Suomessa alkuun ensisijaisesti sivistäviä ja kulttuurin uskottiin vahvistavan kansakuntaa (Levanto 2010, 94). Pedagogisuus on edelleen museotoiminnan keskiössä, mutta käsitys tiedon luonteesta ja tiedon jakamisesta on muuttunut merkittävästi. Yhden huolellisesti kootun kokonaisuuden sijaan pyritään korostamaan tiedon avoimuutta. (Pettersson 2021, 120.) Uuden museologian mukainen toiminta kyseenalaistaa vanhoja, hallitsevia ja länsimaisesta näkökulmasta katsovia historian kerrontatapoja, ja pyrkii tuomaan esiin vaihtoehtoisia kantoja ja puhumaan useista totuuksista (McCarthy 2023, 384).

1900-luvun aikaisesta alan ammatillistumisesta ja järjestäytymisestä kertoo myös museotoimintaan liittyvän lainsäädännön kehittyminen. Museolaissa (314/2019 2§) museon tehtäviksi määrätään kulttuuri- ja luonnonperinnön tallentaminen ja säilyttäminen, aineiston tutkiminen sekä aineistojen ja sen tiedon saavutettavuuden edistäminen. Lisäksi museon tulee esittää sen kokoelmaa ja siihen liittyvää aineistoa ja tarjota elämyksiä, ja lopuksi edistää muun muassa yleisötyötä ja opetusta (Museolaki 314/2019). Laissa määritellään myös, miten museon tulee konkreettisesti toimia tehdessään näitä tehtäviä ollakseen ammatillinen museo ja siten oikeutettu valtionosuuteen (ks. Museolaki 314/2019, 5§). Kullakin museolla tulee muun muassa olla oma vastuualue ja kokoelmaohjelma, jotka ohjaavat toimintaa eteenpäin (Museolaki 314/2019, 5§ kohta 4 ja 5). Valtioneuvoston asetus museoista 1192/2005 erittelee tarkemmin museotyyppien, kuten alueellisen vastuumuseon ja valtakunnallisen erikoismuseon, tehtäviä ja toimintoja. Muita tällä hetkellä museotoimintaan vaikuttavia ohjeita ovat ICOMin museotyön eettiset säännöt sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön Museopoliittinen ohjelma 2030, joka asettaa tavoitteeksi, että Suomen museot olisivat Euroopan ajankohtaisimpia ja jossa myös muun muassa puhutaan kävijöistä asiakkaina (ks. OKM 2018). Lisäksi alaan vaikuttaa lakeja kuten tekijänoikeuslaki, ja eri alan sopimuksia, kuten Faron sopimus kulttuurisesta demokratiasta, UNESCO:n maailmanperintösopimus ja Haagin yleissopimus 1954 kulttuuriomaisuuden suojelusta merkittävien turvallisuusuuhkien aikana (Museojuridiikka, wikipedia-sivu).

Kansainvälinen museoneuvosto ICOM päivitti usean vuoden kestäneen valmistelun jälkeen syksynä 2022 uuden museomääritelmän, jonka suomenkielinen versio valmistui seuraavana vuonna. Tuoreessa määritelmässä, ja siten alan toimintaa pitkään ohjaavassa esityksessä, museota luonnehditaan yleishyödylliseksi, avoimeksi, saavutettavaksi ja pysyväksi

instituutioksi (ICOM Finland, www-sivu). Sen toiminnaksi luetaan perinnön kerääminen, tutkiminen ja säilyttäminen, sekä sen tulkitseminen ja näytteille asettaminen. Näiden perinteisiksi mieltämieni piirteiden lisäksi museon kuuluu uuden määritelmän mukaan tarjota ”monipuolisia oppimisen, ilon, pohdinnan ja tiedon jakamisen kokemuksia”. (mt.) Toimintaa kuvataan eteenpäin eettiseksi ja ammatilliseksi, yhteisöjen kanssa tapahtuvaksi, ja monimuotoisuutta ja kestävästä kehitystä edistäväksi (mt.). Vanhassa määritelmässä toimintaa perusteltiin mielihyvää tuottamisella, mutta uudessa määritelmässä se on korvattu ilmaisulla ilon kokemusten tarjoamisella. Mielihyvä toimi mielestäni paremmin, koska se ei edellytä, että museossa tapahtuneen kokemuksen tulisi olla iloinen ollakseen mielihyvää tuottava. Estetiikan alkeista on tuttua, että mielihyvää voi tuntea tavasta, jolla vaikeita asioita käsitellään – suoranaista iloa ei ehkä. Uusi määritelmä eroaa vanhasta myös siten, että taloudellisen hyödyn tavoittelemattomuus on vaihdettu yleishyödyllisyyteen ja määritelmään on lisätty yhteisöjen kanssa toimiminen. Vanhassa määritelmässä museo edisti tutkimusta ja opetusta, ja tuotti mielihyvää hankkiessaan säilyttäessään ja asettaessaan näytille kulttuuriperintöä. Uudessa museot edistävät monimuotoisuutta ja kestävästä kehitystä, kun taas ne tarjoavat monipuolisen oppimisen, pohdinnan ja tiedon jakamisen kokemuksia.

Kimmo Levä, silloinen Suomen museoliiton pääsihteeri ja nykyinen Kansallisgallerian pääjohtaja, kirjoitti vuonna 2016 uuden määritelmän tarpeesta. Hän esitti, ettei vanha enää kattanut museon laajentunutta yhteiskunnallista roolia ja sen myötä museotoimintaan kohdistuvia odotuksia, kuten erilaisten sosiaalisten, hyvinvoinnillisten ja oppimiseen liittyvien palvelujen tuottamista. Hän kritisoi uuden määritelmän keskustelussa museotoiminnan itseisarvon sivuuttamista. (Levä 2016.) Hän kirjoitti aiheesta uudelleen Kansallisgallerian blogissa ja esitti että ”uusi määritelmä on enemmän vanha päivitys kuin varsinaisesti uusi” (Levä 2023). Museo-käsitteen laajuutta selittää se, että sitä on eri aikoina käytetty eri merkityksissä ja eri merkitykset ovat ikään kuin muovautuneet siihen kumulatiivisesti (Rönkkö 2007, 70). Museo on myös vääjäämättä aina muuttuva, sillä se on voimakkaan kulttuuri- ja aikasidonnainen (Rönkkö 2007, 71). Museologit Peter van Mensch ja Leontine Meijer-van Mensch (2011, 59) kirjoittavat Flaamilaisen kulttuuriperintöinstituutti FARON kehittämästä uudesta museoalan tehtävänkuvasta, niin kutsutusta kulttuuriperinnön välittäjästä. Toimen ensisijaiseksi tehtäväksi on kirjattu vuorovaikutuksen ja tapahtumien järjestämisen instituutin ja yleisön välille (mt.

60). Eivätkö kaikki museoammattilaiset ole tällaisia kulttuuriperinnön välittäjiä tai toisaalta eivätkö museomääritelmät ohjaa siihen, että museon on itsessään tarkoitus olla tällainen välittäjä? Onko ala erikoistunut niin, että perustavanlaatuinen tehtävä on jäänyt yksittäisten tehtävien väliin ja jolle on nähty tarpeen suojata oma vastaava?

Esimerkki toisesta uudesta, mutta sen sijaan museoalan ulkopuolelta tulleesta tehtävänimikkeestä on ekokoordinaattori, jonka tehtävä on selvittää mahdollisia keinoja pienentää kyseisten instituutioiden toiminnan ja taideteostuotannon aiheuttamia päästöjä (ks. Rajavuori 2020). Uudessa museomääritelmässä asetettiin, että museon toiminta tulisi edistää kestävästä kehitystä (ks. ICOM Finland, www-iviu). Kestävä kehitys on ympäristöystävällisyyttä laajempi kokonaisuus, mutta sen sisällyttämisestä museomääritelmään seuraa, että myös ekologisuus ja ilmastotoimet kuuluvat museon toimintatapoihin sen muiden tehtävien lailla. Taidehistorioitsija ja museoammattilainen Christian Hoffmann otti luennollaan puheeksi Just Stop Oil -aktivistiryhmän ja kysyi kurssilaisten kantaa aiheesta. Hoffman (2023) tulkitsi mielenilmausten kertovan siitä, että esineistä on museokontekstissa muodostunut ikään kuin pyhänjäännöksiä ja että museoesineet ovat sen myötä saavuttaneet laajemmassa populaarikulttuurissa ikonisen aseman, mikä altistaa esineet yllä mainitunlaiselle uhalle. Olen samaa mieltä esineiden korostuneesta merkityksensä niiden museoitessa, mutta tulkitsen mielenosoituksia eri näkökulmasta. Nähdäkseni, tämän ja viime vuoden museoissa tapahtunut ilmastoaktivismi heijastaa kolmea museoiden toimintatapoihin liittyvää ulottuvuutta: ennen kaikkea se kertoo siitä, että museo tai sen esittämä taide eli näyttelytoiminta nähdään alustana julkiselle keskustelulle ja siten samalla museo nähdään yhteiskunnallisena vaikuttajatoimijana, minkä lisäksi ne heijastavat myös museon kestävässä kehityksessä liittyvään toimintaan kohdistuvia odotuksia. Miten museoalalla suhtaudutaan tähän?

Suomen museoliiton koulutus- ja kehittämisasiantuntija Pauliina Kinanen toteutti alkuvuonna kyselyn, jossa kartoitettiin museoammattilaisten mielipiteitä ympäristövastuullisuudesta museoalalla (ks. Kinanen 20231). Keskeisimmät haasteet liittyivät museoiden rakennusten energiaratkaisuihin sekä henkilökunnan ajan- ja tiedonpuutteeseen. Resurssipuute selittää myös sitä, ettei ulkopuolista konsultointipalvelua ole vielä yleisesti hyödynnetty lisäkustannusten vuoksi. Kinanen esittää, että noin 90% vastanneista oli sitä mieltä, että ”museoiden tulisi olla yhteiskunnan kokonaisuuden näkökulmasta edelläkävijöitä ympäristövastuullisuudesta ja tavoitella hiilineutraaliutta”.

(Kinanen 20231.) Prosenttiluku on yllättävän korkea. Selittääkö lukua se, että kysymyksessä on itse asiassa kaksi kysymystä (edelläkävijyys ja hiilineutraaliuden tavoittelu), vai ovatko 90% vastanneista museoammattilaisista sitä mieltä, että museoiden tulisi olla edelläkävijöitä näissä asioissa? 70% vastanneista näkee, että ympäristövastuullisuus tulisi huomioida yleisesti toiminnassa sen olematta kuitenkaan toiminnan prioriteetti (Kinanen 20231). Silti Kinanen yhteenveoaa, että museot nähdään tässä edelläkävijöiksi ja niiden rooli tärkeäksi. Jälleen vasta lopussa mainitaan, ikään kuin alaviitteenä, että museon toiminta edistää myös sellaisenaan ja kokonaisuudessaan kestävästä kehitystä. (ks. Kinanen 20231.)

Vastauksissa tehdyistä toimista nousi esiin yleisiä toimenpiteitä, kuten uusiutuvaan energiaan siirtyminen, kierrättäminen ja uusiokäyttö, etäyhteyksien hyödyntäminen sekä kasvisruokaan kannustaminen museon yhteydessä olevissa kahviloissa tai ravintoloissa (ks. Kinanen 20232). Itse museoiden sisältötoimintaan liittyi vähemmän tehtyjä toimenpiteitä, mutta niihin kuului niin käytännön ratkaisuja kuten teos- ja esinekuljetusten yhdistäminen ja hapottomaan silkkipaperiin siirtyminen, mutta myös käsitteellisempiä ratkaisuja kuten ympäristökasvatuksen ja aiheeseen liittyvän näyttelysisällön lisääminen. Yli puolet museoista (54%) nosti esiin, että ympäristön ja ilmastotilannetta on käsitelty näyttelyteemoissa. Esimerkkeinä viimeaikaisista ympäristöä käsittelevistä näyttelyistä mainitaan muun muassa Turun taidemuseon posthumanistisesti pohtiva kokoelmanäyttely ja vastaavia näkökulmia käsittelevä Ateneumin kokoelmanäyttely, sekä Kiasman Daniel Steegmann Mangrané -näyttely. Lisäksi huomioidaan Amos Rexin tämän vuoden näyttelyt, joissa on ollut esillä ympäristöä ja ilmastoa käsitteleviä teoksia. (Kinanen 20232.) Erityisesti Mangranén teokset ovat tässä suhteessa jääneet mieleeni. Ne kiinnittivät tehokkaasti kävijä-kokijan huomiota fyysisen ympäristön kohtaamiseen ja aistimiseen esimerkiksi näyttelytilan kattavalla epätasaisella maastolla (Mahdollisuuksien maisema, 2022) ja teosten vieraannuttamiskeinoilla (esimerkiksi teoksessa Oranssit appelsiinit, 2021). Kiasman näyttelyn voi siten mieltää ympäristövastuulliseksi, koska sen teokset kiinnittävät huomiota siihen, miten alleviivatun pieni muutos voi aiheuttaa suuren eron kokemuksessa. Juuri tällaiset kokemukset ovat tärkeitä juuri nyt ohjaamaan ympäristövastuullisuuteen ja motivoimaan ilmastotoimiin, ja museo on sellaisille kokemuksille turvallinen paikka.

Näkisin, että näyttelytoiminnassa piilee museon suuri voimavara ja potentiaali niin ympäristövastuullisuudessa kuin laajemmin muiden kestävästä ke-

hityksen tavoitteiden kohdalla aina eriarvoisuuden vähentämisestä tiedon saavutettavuuden lisäämiseen. Sanotaan usein, että taide, museot ja näyttelyt muodostavat erityislaatuisen tilan käsitellä uusia näkökulmia ja aiheita. Tätä potentiaalia voisi hyödyntää vielä aktiivisemmin ja entistä enemmän. Taidehistorioitsija Daniel Karlholm (2021) on kysynyt, onko maailmalla varaa tehdä uusia taideteoksia. Ehdottomasti on. Taideteoksilla ja näyttelyillä on valtava potentiaali tutustuttaa kokija uusiin näkökulmiin, mutta sisältö ei kuitenkaan suoraan kompensoi hiilijalanjälkeä. Taidetta ympäröivää infrastruktuuria voi muuttaa kestävämmäksi. Samalla olen sitä mieltä, että on keinoitekoista asettaa taide ja näyttelytoiminta muusta yhteiskunnasta erilliseksi kentäksi, jossa olisi sellaisenaan yksinkertaisempaa toimia ympäristöystävällisesti. Museot ovat muiden instituutioiden lailla osa samaa yhteiskunnallista kenttää ja kohtaa samanlaisia haasteita ympäristövastuullisuudessa kuin sen muut toimijat. Taide- ja kulttuuriala mielletään kuitenkin usein edelläkävijöiksi, niin kuin myös Kinanen (2023) teettämässä kyselyssä tulee ilmi.

Viime vuosina museoiden yhteiskunnallista vaikuttamista on nähty enenevässä määrin sosiaalisessa mediassa, jossa museot muiden yksityisten ja julkisten henkilöiden profiilien tavoin ilmaisevat tukea yhteiskunnallisiin asioihin, ajoittain liittäen kokoelmansa teoksia kuvituskuviksi. Vaikuttaa siltä, että museoilta odotetaan tämänkaltaista yhteiskuntavaikuttamista, vaikka museoilla on itseisarvoisesti mahdollisuus siihen. Näyttely on viestinnällinen väline, kuten Jean Davallon (2023, 180) on muotoillut. Se on samaan aikaan jollain tietyllä selitystekniikalla järjestetty kokonaisuus, ja ihmisen ja esineen (sekä sen edustaman aiheen) kohtaamisen mahdollistava tila (mt.). Nykyään museon näyttelytoimintaa suunnitellaan yleensä useita vuosia eteenpäin, mutta tulisiko ohjelmassa olla joustovaraa ajankohtaisille yhteiskunnallisten aiheiden käsittelylle? Susanna Pettersson kirjoitti esimerkiksi Ateneumista vuoden 2015 pakolaiskriisissä, jolloin taidemuseon julkisivuun ripustettiin taiteilijan EGS teos *Europe's Greatest Shame #11* (2015) (Pettersson 2021, 129). Museotoiminta voi kantaa sosiaalista vastuuta myös muilla keinoilla, kuten esimerkiksi huolehtimalla siitä, että museon aineistoa esittelevissä teksteissä käytetty kieli on inklusiivista tai kattavasti kontekstioitua, jos se jostain syystä ei sitä voi olla.

Osa-alue, jonka voi nähdä ajankohtaiseksi koko suomalaisen museohistorian aikana (vaikka eri astein toteutuneeksi) on saavutettavuus, sillä viimeistään 1800-luvulta lähtöiset museot olivat ohjelmallisesti tarkoitettu kaikille. Taidehistorioitsija Marjatta Levanto oli Suomen ensimmäinen museolehtori ja hä-

net tunnetaan museopedagogian kehittämisestä. Hän kertoo, että usein jonkin uuden edessä on tapahtunut yleisöryntäys, jonka jälkeen kävijämäärät ovat kuitenkin palautuneet takaisin alhaisiin lukuihin (Levanto 2010, 94, 95, 97). Suomen museoita alussa toimintaa ohjaava kansanvalistus-teema ei tavoittanut yleisöä; kävijäkunta ei ollut niin laaja kuin toivottiin ja samaan aikaan julkisessa keskustelussa toimintaa vauhdittiin helpommin lähestyttävämmäksi (mt. 96). Keinot, joilla kävijäkuntaa pyrittiin kasvattamaan, olivat varsin yksinkertaiset, mutta ne muodostavat edelleen keskeisen osan museon saavutettavuuden lähtökohdista. Näitä ovat laajat aukioloajat, yleistajuiset sekä syventävät tekstit, monipuolinen opastustoiminta ja eri ikäisille suunnattu toiminta. (mt. 99.) Saavutettavuuden osa-alue ja museopedagogiikka ovat sittemmin kasvaneet alkuun lapsiin ja opastukseen liittyvästä toiminnasta koko museokäyntiä kattavaan yleisötyöhön, mutta silti vastaavaa keskustelua museon lähestyttävyydestä käydään edelleen (mt. 96, 105). Yleisön tavoittamista mitattiin pitkään vain kävijämäärillä ja vasta 1980-luvulla toteutettiin ensimmäiset kävijätutkimukset, joiden avulla on saatu tarkempaa ymmärrystä kävijöistä (mt. 108, 109). Suomen museoliiton kävijätutkimusten 2002 mukaan kävijäkunta koostui edelleen hyvin koulutetusta väestöstä; vähemmän koulutetut, työttömät sekä maaseuduilla asuvat ilmenevät edelleen huonommin tavoitettuna ryhmänä (mt. 109). Levanto (2010, 109) kuvaa sen kertovan ”karun tosiasian” eli sen, että suurin osa, jopa seitsemän museokävijää kymmenestä, ovat sattunnaisia kävijöitä tai ensikertalaisia. Tätä joukkoa ei välttämättä kiinnosta niinkään museotoiminta, vaan museo näyttäytyy heille ensisijaisesti sosiaalisena vapaa-ajan vieton paikkana (mt.). Olen eri mieltä. Ensikertalaisten 70% osuus museokävijöistä kertoo suuresta potentiaalista ja siitä, että museo myös tavoittaa niitä, jotka eivät tavallisesti käy näyttelyissä tai muutoin osoita kiinnostusta näyttely- tai kokoelmatoimintaan. Tästä näkökulmasta haasteellisempi osuus on jo saavutettu. Seuraavaksi heidät tulee saada palaamaan uudelleen.

Huomasin, että olin pitkään pohtinut saavutettavuutta korostuneen teorialähtöisesti, kun työskenteilin museovalvojana Helsingissä. Seurasin aiemmin opintojen aikana puheenvuoroja, joissa keskusteltiin museosta julkisena tilana ja olohuoneena, ja arvojen keinoja sille, miten esimerkiksi museokäynnin ei tarvitsi alkaa kielloilla. Pääkaupungin taidemuseoiden suuri kävijämäärä teki minuun vaikutuksen ja huomasin ohjeiden tarpeellisuuden ja niiden arvon. Selkeät ohjeet toiminnalle edistävät teos- ja asiakasturvallisuuden lisäksi saavutettavuutta. Kiellot tai säännöt

eivät itsessään tee kohteesta vaikeampaa lähestyä. Ohjeiden ja käyttäytymissääntöjen esilläolo on tärkeää, jotta museo olisi helposti saavutettava. Silloin henkilö, joka ei ole aiemmin käynyt museossa, saa käyntiä koskevat tarpeelliset tiedot mahdollisimman helposti. Käyttäytymisohjeiden sijaan voi ennemmin kehittää tapaa, joilla ne esitetään. Sekin tosin punoo itseensä haasteita; kun jotain on kiellettävä, on se pedagogista ja inklusiivista perustella, mutta samalla on ratkaistava, miten kiellon kertoisi mahdollisimman tiivistä ja ytimekkäästi niin, että se yhä mahtuisi helposti luettavaan info-tilaan ja lähestyttävään muotoon. Olohuone-tematiikka on peräisin museon hahmottamisesta julkisena tilana (Levanto 2010, 107). 1960- ja 1970-luvuilla museo oli jonkinlaisessa kriisissä ja ajatus elävästä museosta keräsi runsaasti kannatusta ja monenlaisia ilmenemismuotoja (mt. 102). Suomessa erityisesti Amos Andersonin taidemuseo oli merkittävä kokeillessaan monipuolisesti näyttely- tai kokoelmatoiminnan ulkopuolista toimintaa ja kehottaessaan kävijöitä olemaan kuin kotonaan (mt.). Tarvitseeko museo olla olohuone? Olohuone-diskurssi kertoo kehityskulusta museotoiminnan historiassa kuninkaallisesta kabinetista avoimeen museoon, mutta samalla olohuoneella on runsaasti assosiaatioita vapaasti liikkumisesta. Voisiko toimintaa välittää myös suurelle yleisölle sisällön ehdoilla viihteen, huolettoman vapaa-ajan tai elämyksen tavoittelun sijaan?

Museoiden nykyinen ideaali on osallistava museo (Mensch & Meijer-van Mensch 2011, 96). 1970-luvulta kehittyneen niin kutsutun uuden museologian tunnuspiirteenä on yhteisö-käsitteen keskeisyys (mt. 98). Yhteisö-käsite on ollut minulle vaikea hahmottaa. Käsitettä käytetään varsin konkreettisen toiminnan kohteena, mutta samalla se tuntuu kovin abstraktilta – kuka museon yhteisö todella on? Tarkennettu käsite 'Heritage community' taipuu haastavasti suoraan suomeksi, mutta sillä viitataan joukkoon ihmisiä, joita yhdistää samojen kulttuuriperinnön tiettyjen osien arvostaminen, ja jotka haluavat näiden kohteiden säilyvän ja välittyvän tulevaisuuteen (Mensch & Meijer-van Mensch 2011, 55). Käsite kiteyttää sille tärkeimmän ja välttää yhteisö-käsitteen yhteydessä perinteisesti korostuneesti määriteltyjen identiteetti-tiluokkien asettamisen (mt.). Mielestäni käsite on loistava; käsite rajaa joukon tarpeeksi niin, että se onnistuu ohjaamaan sille toivottua toimintaa, mutta kuitenkin ilman potentiaalisen kohdejoukon rajoittamista. Kun yhteisöstä on selvempi kuva, on sitä

osallistavaa toimintaa myös helpompi suunnitella. Osallistaminen on sateenvarjotermi, joka kattaa monenlaisia tarkoituksia ja muotoja (muun muassa osallistavan ja avustavan toiminnan, yhteistyöhön tai yhdessä luomiseen perustuvaa tai tapahtuman kestitävää toimintaa) (Mensch & Meijer-van Mensch 2011, 56). Museoiden yleisöä osallistavat hankkeet ovat usein luonteeltaan yhteisluovien sijaan yhteistyöhön perustuvia, ja ne rajoittuvat useimmiten näyttelyihin eikä museon kokoelmapuolen toimintoihin (mt. 57). Samansuuntaista osallistamista ilmeni tämän kurssin ekskursionilla, joskin hienoilla eroilla. Merenkulun valtakunnallinen vastuumuseo Forum Marinumissa vastattiin esimerkiksi yhteisön toiveeseen järjestämällä näyttely, joka ei muuten olisi kuulunut kokoelmaohjelman vuoksi näyttelytoimintaan, kertoi museon kehittämispäällikkö Maija Karhu. Museo osallistutti myös muita museon ulkopuolisia 'yhteisöön kuuluvia' toimijoita tekemään näyttelyä (ml.). Nautelankosken kulttuurihistoriallinen paikallismuseo taas hyödynsi yhteisön apua myös Menschien viittaamassa sisäisissä tehtävissä, kuten luetteloinnissa, niin kuin amanuenssi Terhi Ykspetäjä-Remes kertoi, mutta on olennaista, että vapaaehtoiset olivat useimmiten eläköityneitä ammattilaisia.

Museo on kasvanut kulttuuritilaksi, jossa yhdistyy gallerian, kirjaston ja arkiston toimintoja (McCarthy 2023, 385) ja tilaksi, jota myös merkittävässä määrässä käytetään sosiaalisiin vapaa-ajan tarkoituksiin ja elämysten kokemiseen (ks. Levanto 2010, 109). Alkuun museotoiminta oli avointa vain rajatulle joukolle ja nyt sen on tarkoitus olla kaikkia varten. On selvää, että suuremmassa yleisössä on myös enemmän hajontaa. Kaikkiin vetoaminen ei kuitenkaan tarvitse ilmetä jokaiselle jotakin -laisena yhdistelmänä, vaan se voi yksinkertaisuudessaan tarkoittaa, että toiminnan on perustavanlaatuisesti oltava monipuolista ja -muotoista, teoskylteistä opastointiin. Toiminnan tai sisällön ei niinkään tarvitse muuttua vaan muun tautua paremmin välittyväksi. Laajentunut tehtävä ja rooli yhteiskunnassa edellyttävät uudenlaisia toimintatapoja ja asiantuntijuuksia, mutta se ei saisi tapahtua perinteisen osaamisen kustannuksella tai museotoiminnan itseisarvollisen merkityksen sivuttamisella. Kuten Pettersson (2021, 126) viittaa artikkelissaan, on taidehistorioitsija tehokkaampaa kouluttaa johtajaksi kuin johtajaa taide- ja museoalan asiantuntijaksi.

LÄHTEET:

- Davallon, Jean. 2023. ”Exhibition” teoksessa *Dictionary of Museology* (toim.) François Mairesse. International Council of Museums. New York: Routledge. 180.
- Härö, Mikko. 2010. ”Maan museotoimen kivijalka eli museoviraston ja Suomen kansallismuseon historiaa” teoksessa *Suomen museohistoriaa* (toim.) Susanna Pettersson & Pauliina Kinanen. Helsinki, Suomen Kirjallisuuden Seura, 129–152.
- Hoffmann, Christian. 2023. ”Taidemuseoiden kokoelmatyö” -luento. 26.9.2023. Museologian oppiaine, Turun yliopisto.
- ICOM Finland, www-sivu. 2023. ”ICOMin uusi museomääritelmä käännetty suomeksi.” Tiedote., 19.08.2023. <https://icomfinland.fi/2023/08/19/icom-in-uusi-museomaaritelma-kaannetty-suomeksi/>. Haettu 26.10.2023
- Karlholm, Dan. 2021. ”The Climate of Art History” -luento. 18.3.2021. Taidehistorian oppiaine, Åbo Akademi.
- Kinanen, Pauliina. 2023. ”Mitä museolalla ajatellaan ympäristövastuullisuudesta? Kartoitusta ympäristövastuullisuuteen liittyvistä ajatuksista ja toimista museolalla, osa 1” *MuseoPro*, 11.5.2023. https://www.museopro.fi/fi/artikkelit.php?aid=17213&hakustr=osall#a_17213
- Kinanen, Pauliina. 2023. ” Millaisia käytännön toimia museoissa on tehty ympäristövastuullisuuden edistämiseksi? Kysely ympäristövastuullisuuteen liittyvistä ajatuksista ja toimista museolalla, osa 2.” *MuseoPro*, 16.5.2023. https://www.museopro.fi/fi/artikkelit.php?aid=17227&hakustr=osall#a_17227.
- Levanto, Marjatta. 2010. ”Suomen museoiden yleisöt” teoksessa *Suomen museohistoria* (toim.) Susanna Pettersson & Pauliina Kinanen. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 94–109.
- Levä, Kimmo. 2016. ”Mikä museo on?”, *Suomen museoliitto*, 7.10.2016. <https://museoliitto.blogspot.com/2016/10/mika-museo-on.html> Haettu 26.10.2023.
- Levä, Kimmo (2023) ”Museot ovat muutoksessa – jopa takaisin valtaapitävien brändäyskeinoksi”, Pääjohtajan Blogi, 24.5.2023. <https://www.kansallisgalleria.fi/fi/artikkelit/museot-ovat-muutoksessa-jopa-takaisin-valtaapitavien-brandayskeinoiksi> Haettu 26.10.2023
- McCarthy, Conal. 2023. ”The New Museology in Practice” teoksessa *Dictionary of Museology* (toim.) François Mairesse. International Council of Museums. New York: Routledge, 384–386. Mensch, Peter van & Meijer-van Mensch, Léontine (2011) *New trends in museology*. Celje: Museum of Recent history.
- Museojuridiikka wikipedia-sivu. 2023. ”Museojuridiikka”. Wikipedia, viimeksi päivitetty 15.10.2023. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Museojuridiikka>, Haettu 18.10.2023.
- Museolaki (314/2019). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>.
- OKM. 2018. ”Mahdollisuuksien museo – Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030” (toim.) Mirva Mattila. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:11. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 3.
- Pettersson, Susanna. 2021. ”Museum Leadership – New competencies and the cycle of change” teoksessa *Museum Studies. Bridging Theory and Practice* (toim.) Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessmann. Stockholm: ICOFOM. 118–136.
- Rajavuori, Tuuli. 2020. ”Taidealan ensimmäinen ekokoordinaattori on aloittanut työnsä”, *MuseoPro*, 6.3.2020. https://www.museopro.fi/fi/utiset.php?aid=14866&hakustr=osall#a_14866 Rönkkö, Marja-Liisa (2007) ”Museoiden idea ja historia” teoksessa *Museologia tänään* (toim.) Pauliina Kinnunen. Helsinki: Suomen museoliitto, 70–92.
- Valtioneuvoston asetus museoista (1192/2005) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20051192>.
- Vilkuna, Janne. 2007. ”Museologian vaiheita” teoksessa *Museologia tänään* (toim.) Pauliina Kinnunen. Helsinki: Suomen museoliitto, 44–67.

NEUROEPÄTYYPILLISET MUSEOSSA:

KYSYMYKSIÄ OSALLISUUDESTA

Minna Muiluvuori

Johdanto: kenen museo on?

2000-luvulla keskustelu on kääntynyt yhä enemmän määrin museoiden suhteen kysymykseen marginalisoiduista ryhmistä, saavutettavuudesta ja diversiteetin huomioimisesta. Kauan aikaa suomalaisilla museoilla ei ole ollut selkeää kuvaa kävijöistään. (Levanto 2010, 108.) Keskeiseksi kysymykseksi on noussut se, keitä museon yleisöksi käsitetään. Tavoitteeksi onkin asetettu, että museo olisi avoin kaikille – mutta onko se? (Rastas, Koivunen & Kallio 2021, 24, 31.) Museoissa saavutettavuutta on monenlaista: fyysisen lisäksi kyse on muun muassa tiedollisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta saavutettavuudesta. Kyse on myös kaikkien mahdollisuudesta osallisuuteen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 14.)

Tässä esseessä tarkastelen yhtä vielä hyvin voimakkaasti museoissa ohitettua kohderyhmää: neuroepätyypillisiä, kuten esimerkiksi ihmisiä, joilla on ADHD tai Tourette tai he ovat autistisia. Neuroepätyypillisyyteen liitetään usein aivojen luonnollinen monimuotoisuuden kirjo, joka heijastuu ihmisen toimintaan kokonaisvaltaisesti esimerkiksi kokemusten, aistien, toiminnan, kognitioiden ja tunteiden kautta. Toisaalta neuroepätyypillisyyttä ymmärretään myös yhteiskunnallisesta perspektiivistä käsin, jolloin erityisesti yhteiskunnan esitetään luovan esteitä neuroepätyypillisille.

Lähden kysymäänkin aineistoja, luentoja ja museoekskursioita hyväksi käyttäen sitä, minkälaisia toimintatapoja museoilla on ollut ennen, nyt ja mahdollisesti tulevaisuudessa, joita voitaisiin käyttää osallisuuden kokemuksen lisäämiseksi. Kuinka myös ns. näkymätöntä vammaisuutta (engl. hidden disability), joka syntyy ennen kaikkea suhteessa yhteiskunnan luomiin rakenteisiin, voitaisiin alkaa ottamaan huomioon museoissa yhä monimuotoisemmin vaikut-

tamistapojen kautta? Kyse onkin siis ennen kaikkea saavutettavuuden laajentamisesta koskemaan kaikkia marginaaliryhmiä.

Lähden tarkastelemaan tätä ensin fyysisen, ns. näkyvän, vammaisuuden ja osallisuuden näkökulmasta käsin, sitten perehdyn kuinka museoiden toimintatavat ovat muuttuneet yhä osallisuutta korostavammiksi ja lopulta tarkastelen, kuinka museoiden osallistamiskeinot näyttäytyvät neuroepätyypillisten silmin. Käsittelen tätä erityisesti aistien, kokemuksellisuuden sekä museoiden portinvartiuden suhteen. Reflektoin myös itse neuroepätyypillisenä, kuinka museot voisivat vastata paremmin kaikkien tarpeisiin.

Inklusio ja saavutettavuus: mitä näkyvä vammaisuus voi kertoa näkymättömästä?

Erityisesti museoiden arvot suuntavat niiden vaikuttamistapoja. Jo varhaiset periaatteet 1900-luvulla ohjasivat inklusion ajatukseen, joka sisältää muun muassa saavutettavuuden, representaatioiden ja osallisuuden näkökulmat (van Mensch 2011, 49). Kuitenkin voidaan argumentoida, että tämä inklusion ajatus on keskittynyt enimmäkseen fyysiseen vammaisuuteen, kuten pyörätuoliramppien, selkeiden tilaratkaisujen tai kuulovammaisten palveluiden parantamiseen – mitkä nekin toteutuivat vaihtelevasti esimerkiksi museoissa, joissa vierailimme museologian kurssin aikana. (Rieger & Strickfaden 2018, 50.) Esimerkiksi Forum Marinum oli hyvin sokkeloinen paikka ja kuurojen palveluissa oli parantamisen varaa. Turun taidemuseossa esittelytekstit taas olivat hyvin pieniä ja Turun yliopiston kasvi- ja eläintieteellinen museoissa näyttelysisältöä oli hajanaisesti ympäri tilaa esimerkiksi katossa.

Varsinkin representaatioiden ja tietosisällön näkökulmasta kaikki vammaisuutta edustavat ryhmät

ovat olleet hiljennettyjä, piilotettuja ja implisiittisiä sekä usein kuvattu menetyksien ja haasteiden kautta (Rieger & Strickfaden 2018, 49, 52). Janice Rieger ja Megan Strickfaden tutkivat Kanadan sotamuseossa sekä Australian kansalliskalleriassa kuinka vammaisuutta muistetaan, unohdetaan ja hiljennetään. Muistaminen painottui kummankin museon suhteen lääketieteelliseen malliin vammaisuudesta: saavutettavuuteen, kuten välineisiin, tiloihin ja ramppeihin. Unohtamista sen sijaan tapahtui esimerkiksi tilaratkaisujen, vammaisten työntekijöiden tuen puutteen ja näyttelyissä vammaisuudesta kertomisen suhteen. Suoranainen hiljentäminen liittyi museoissa ableismiin, kuten siihen, että vammaisuus sanaa ei käytetty ja vammaisuudesta kertominen kehystettiin vahvasti yksin vamman kautta – usein nämä henkilöt olivat vain vammansa. (Rieger & Strickfaden 2018, 49, 53–57.)

Mitä siis nämä huomiot voivat kertoa neuroepätyypillisten asemasta museoissa? Se, että vammaisuutta ei vielä oteta huomioon kunnolla suurimmassa osassa museoita, on lähtökohta myös neuroepätyypillisyyden tarkasteluun. Voidaan esimerkiksi todeta, että vammaisuudesta on hyvin pinttyneet stereotyyppiset kuvat ja siihen on liitetty ns. säälivää voitottelu-puhetta. Muun muassa näiden stereotyyppien mukaan yksikään pyörätuolin käyttäjä ei voi kävellä tai sokea nähdä mitään – joista kumpikaan ei pidä paikansa. Myös esimerkiksi ADHD:seen ja autismiin liittyy samanlaisia vahvoja stereotyyppioita. Museot näyttävätkin asennoituvan vammaisuuteen ensisijaisesti fyysisenä ja näkyvänä. ”Sitä mitä ei näe, ei ole olemassa” tuntuu kuvaavan vahvasti museoiden lähestymistapaa.

Museoiden toimintatapojen muutos: kohti osallisuutta

Museoiden toimintatapojen tarkastelu on yksi näkökulma neuroepätyypillisyyden ja osallisuuden teemoihin. Alkuaikoina museoita määritteli vahva esinekeskeisyys ja niiden toiminta suuntautuikin ensisijaisesti säilytystyöhön, jota tehtiin museota itseään, ei sen kävijöitä varten (Levanto 2010, 97). Museotoimintaa oli Suomessa jo 1500-luvulla, mutta vasta 1900-luvulta alkaen voidaan puhua modernista museotoiminnasta (Rönkkö 2007, 70, 77). Kuitenkaan museoilla ei ollut paljoakaan tietoa kävijöistään, mikä heijastui yleiseen tyytymättömyyteen museon toimintatapoja kohtaan: puhuttiin eräänlaisesta ”museoväsymyksestä”. Tämän seurauksena onkin alettu nähdä yhä enemmän siirtymää tiedosta elämyksiin. Muun muassa aukioloaikoja pidennettiin, lapsitoimintaa kehiteltiin ja kausijulkaisuja toimitettiin. (Le-

vanto 2010, 96, 99–100.) Osallisuus alkoikin näkyä museoiden toiminnassa vähitellen. Kuitenkaan tuona aikana neuroepätyypillisyyttä ei tunnettu, joten myöskään vaikuttamiskeinoja heidän suhteensa ei ollut ainakaan tietoisesti.

Vielä tuosta on edetty eteenpäin ja nykyään tiedon ja elämyksien sijaan puhutaankin kokonaisvaltaisesta vuorovaikutuksesta. 2000-luvulla museon toimintatapoihin ovat tulleet esimerkiksi brändäys, digitaalisuus ja uudet toimintamuodot, kuten henkilökohtaisuutta ja merkityksellisyyttä korostavat työpajat, tapahtumapäivät ja esitykset. (Levanto 2010, 105–106.) Esimerkiksi digitaalisuus on alkanut näkyä sen suhteen, että materiaaleja ja kokoelmia on verkossa yhä enemmän saavutettavissa. Digitaalisuus ja sen tuomat muutokset on mahdollistaneet uusia toimintatapoja. Forum Marinumin virtuaalinäyttelyt ovat yksi esimerkki tässä. Toisaalta kuten kandidaatintutkielmassani havainnoin, niin digitaaliset alustat jättävät tietynlaisia kokemuksia pois.

Tämä asiakaslähtöisyyden ja ymmärryksen korostaminen nykyään on luonutkin siis enemmän osallistumismahdollisuuksia kaikille museokävijöille. Osallisuus voidaan käsittää eräänlaisena sateenvarjoterminä, joka on museoiden suhteen painottunut näyttelyiden tekemiseen (van Mensch 2011, 56–57). Tärkeäksi on koettu se, että myös museoissa kävijöillä on ääni ja mahdollisuus ilmaista itseään. Kysymykseksi on noussut, kuka omistaa perinnön ja mikä on oikeastaan museoammattilaisten rooli tämän perinnön suhteen (van Mensch 2011, 57–58).

Toisaalta näyttelyiden osallisuuden suhteen on alettu miettimään sitä, kuinka näyttelyistä voitaisiin tehdä kokemuksellisimpia kävijöilleen, sillä nyt ne keskittyvät enimmäkseen lukemiseen ja katselemiseen. Esimerkiksi kaikki museot, joihin teimme kurssin aikana ekskursioita, painoutuivat enimmäkseen vain näyttelyissä kiertämiseen ja asioiden katsomiseen – näköaistiin. Toisaalta museoissa, kuten Turun taidemuseossa, tämä on ymmärrettävää. Nautelankosken museossa taas esimerkiksi useimmat esineet olivat lasin takana ihan käytäntöä, kuten lämpötiloja ja valoa, koskevista syistä.

Yleensä siis kun puhutaan osallisuudesta, se ei kata esimerkiksi dokumentointia, konservointia tai tutkimusta (van Mensch 2011, 57). Kuitenkin huomiota on esimerkiksi myös kiinnitetty osallisuuden suhteen fyysiseen ympäristöön, aisteihin, selkokielen, hintoihin ja selkeisiin verkkosivuihin. Nämä toimintamallit ovat pystyneet ehkäisemään syrjäytymistä, mutta toisaalta ne eivät ole täysin kokonaisvaltaisia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 10–11; Rastas, Koivunen & Kallio 2021, 31.)

Osallisuus ja neuroepätyypilliset

Neuroepätyypilliset kokevat usein maailman eri tavalla kuin muut. Esimerkiksi neuroepätyypillisillä on usein vahvoja aistiyli ja -aliherkkyksiä eli aistikokemukset voivat olla poikkeuksellisen intensiivisiä tai toisaalta ne eivät välttämättä tunnu melkein miltään. Muun muassa museoissa, joissa vierailimme kurssin aikana huomasin esimerkiksi, että muun muassa Forum Marinumilla oli paljon kirkkaita ja välkkyviä näyttöjä sekä esimerkiksi museoesineet haisivat hyvin voimakkaasti. Joissakin museoissa, joissa osallisuutta näyttelyiden teemoihin on pyritty luomaan esimerkiksi interaktiivisella äänimaailmalla, voivat nämä keinot olla hyvin kuormittavia. Esimerkiksi Tampereen Vapriikin Suomen sisällissotaa käsittelevässä näyttelyssä tulee ilman minkäänlaista etukäteistä varoitusta pommitusten ääniä. Tällaiset aisteihin liittyvät asiat saattavat jäädä monilta muilta huomaamatta, mutta neuroepätyypillisille ne saattavat jopa rajoittaa museokokemusta tai johtaa siihen että museoon ei tulla uudestaan. Museo synnyttää hyvin erilaisia kokemuksia eri kävijöistä ja usein neuroepätyypillisten kokemukset eroavat selkeästi muiden ryhmien kokemuksista.

Toisaalta aistikokemukset voivat olla jotakin, mikä tuo neuroepätyypillisille syvällisyyttä museokokemukseen, koska maailmaa hahmotetaan usein vahvasti aistimaailman kautta. Esimerkiksi Nautelankosken museossa oli tehty mahdolliseksi, että muun muassa meripihkaa ja luuta pystyi koskettamaan. Turun Qwenselin talossa taas kävijä voi haistella eri yrttejä. Nämä voivat olla merkittäviä kokemuksia neuroepätyypillisille ja lisätä muiden museokävijöiden rinnalla osallisuutta museokokemuksiin nähden. Esimerkiksi Lahden Nastolan kotiseutumuseossa, jossa olin kesätöissä, ja Turun Kuralan kylämässä, kaikkeen saa koskea ja esineiden kanssa saa olla vuorovaikutuksessa: voit esimerkiksi istua sohvalle ja lukea 1950-luvun aikakauslehtiä samalla kun haistat keittiöstä tulevan ruoan, jota museotyöntekijät valmistavat. Osallisuuden kannalta tämä jotakin mihin yleensä ei ole totuttu ja se usein heijastuu kävijöiden varovaisuuteen näissä museoissa. Koskettaminen tuntuu monille pelottavalta.

Muita aisteja alettiinkin ottaa huomioon 1970-luvulla museoissa peruskoulu-uudistuksen ja kasvavien lapsimäärien myötä (Levanto 2010, 105). Tämä herätti minussa pohdintaa koskien sisällön suuntaamista ja rajaamista tietyille museoyleisölle. Esimerkiksi Forum Marinumilla lapsia ohjataan leikkipaikalle, jotta koko näyttelyn jaksaisi käydä läpi. Kuitenkaan aikuisille mitään kevennystä ja tällaista mahdollisuutta ei tarjota ja leikkiä ei edes nähdä aikuisille suotavana tekemisenä.

Kuitenkin esimerkiksi monille neuroepätyypillisille tällainen mahdollisuus pitää taukoa museosisällöistä, jotka usein keskittyvät tekstien lukemiseen (mikä on myös ongelmallista esimerkiksi ihmisten suhteen, joilla on dysleksia), ja tehdä jotakin jotta lopun näytelyn jaksaisi käydä läpi.

Muun muassa Turun linnassa on tällä hetkellä Prinsessa matka -niminen näyttely, joka esittelytekstin mukaan on suunnattu lapsille. Näyttely oli minusta hyvin suunniteltu elämyksellinen museokokemus ja se vastasi tarpeisiini neuroepätyypillisenä aikuisena. Näyttelyssä oli esimerkiksi interaktiivista toimintaa, kuten linna, jossa räjähteli ja tekstit olivat huomattavasti yksinkertaistettuja. Jäinkin pohtimaan näyttelyssä käymiseni jälkeen sitä, miksi sitä ei ole suunnattu kaikille ja miksi se on selkeästi rajattu näyttelyn kuvauksessakin jo pelkästään lapsille. Museo luokin usein välillä tiedostamattomasti tiukkoja raameja, jotka kahlitsevat kävijöitä tiettyihin jäykkiin rooleihin. Koenkin, että jos museot haluavat lisätä osallisuutta – osallistaa museokävijöitä museokokemuksiin, täytyy näistä raameista osittain pyrkiä irrottautumaan. Aikuisuus ei ole sama asia kuin se, että ihminen ei haluaisi oppia ja kokea uutta. Toisin sanoen neuroepätyypillisenä monet lapsille yksin suunnatut kokemukset voisivat olla hyvin rikkaita neuroepätyypillisille nuorille, aikuisille ja vanhuksille.

Minulla nousi ajatuksia myös museoiden portinvartiuden eli sen, että museoammattilaiset yksin ovat luomassa tietoa ja kokemuksia, suhteen. Oletuksena on, että akateemiset museotyöntekijät tietävät enemmän ja voivat kertoa enemmän. Usein neuroepätyypillisillä on vahvoja mielenkiinnonkohteita ja vahvuuksia, jotka vertautuvat monien vuosikymmenten asiantuntijuuteen jopa. Tämä on jotakin, mitä museot voisivat käyttää hyväkseen ja samalla lisätä toimintamalliensa osallisuutta. Museoiden portinvartius on jotakin minkä on karsiinnuttava ja samalla erilaisen ammattilaisten yhteistyörakenteita tulisi lisätä (van Mensch 2011, 53; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 18).

Osallisuuden vahvistaminen

Minkälaisia käytännön keinoja meillä sitten on neuroepätyypillisten osallisuuden vahvistamiseksi? Selkeänä ongelmana on ollut museoiden keskittyminen yksin näyttelyihin (McMillen & Frances 2017, 119). Kuitenkin yksi yleisessä tutkimuksessa ehdotettu ratkaisu monien marginaaliryhmien osallistamiseksi on ollut yhteisön vahvistaminen. Toisaalta on nähty, että monet modernit ilmiöt, kuten sosiaalinen media, haastavat tätä. (Van Mensch 2011, 54–55; McMillen & Frances 2017, 121.) Tämä ei kuitenkaan ole koko

kuva. Eräessä tutkimuksessa, joka tehtiin fyysisesti vammaisten parissa, löydettiin, että sosiaalinen media vähensi sosiaalista syrjäytymistä, laajensi maailmankuvaa ja tuki inklusion toteutumista (McMillen & Frances 2017, 115–116). Oikealla tavalla käytettynä media voikin olla yksi ratkaisu museoille luoda myös neuroepätyypillisille turvallisempia ja mukavampia museokäyntejä. Museon sivut voisivat esimerkiksi pitää sisällään tietoa näyttelyiden aistikuormittavuudesta sekä ottaa neuroepätyypillisiä osaksi tekemään vaikka museoille verkkosisältöä. Esimerkiksi itse olen kauan ollut kiinnostunut vanhojen rakennusten, kuten Turun Luostarinmäen ja monien kotiseutumuseoiden sekä Titanic-laivan, rekonstruoinnista erilaisilla pelialustoilla. Museot voisivat käyttää pelisisältöjä omien sisältöjensä rinnalla ja tätä kautta houkutella aiempaa laajempaa yleisöä.

Toisaalta myös museoammattilaiset tarvitsevat lisää tietoutta neuroepätyypillisyydestä. Jäin esimerkiksi pohtimaan maailmalla jo melko hyvin tunnettua, Suomessa ei melkein ollenkaan, olevaa Sunflower Lanyard -ilmiötä, joka on rakentunut hidden disability -tietoisuuden ympärille viime vuosina. Tunnistettavassa vihreässä kaulanauhassa on läpinäkyvä tasku, johon nauhan käyttäjä voi haluamansa mukaan laittaa omaa tilannettaan kuvaavia kortteja, joissa on tietoa henkilöstä. Esimerkiksi kortissa saattaa lukea, että sen kantaja on autistinen tai hänellä on ns. ”hidden disability”. Tätä Sunflower Lanyard -konseptia on hyväksikäytetty esimerkiksi lentokentillä, jolloin henkilöstö voi huomioida asiakkaidensa eroavat tarpeet. Mikäli tämä konsepti leviäisi joskus Suomeen, niin museotkin voisivat käyttää sitä hyväkseen. Toisaalta museot

voisivat luoda myös vierailijoilleen jo nyt erilaisia tapoja viestiä eroavista tarpeistaan.

Myös yhä holistisempi tutkimus on yksi mahdollisuus vaikuttaa museoiden tapoihin ottaa eri marginaaliryhmät huomioon (Rieger & Strickfaden 2018, 59). Etsiessäni kirjallisuutta tähän esseeseen huomasin, että neuroepätyypillisiä ei ole tutkittu varsinkaan Suomessa melkein ollenkaan yhtenä mahdollisena museovierailijoiden joukkona. Myös kansainvälinen tutkimus on vielä hyvin niukkaa ja sitä leimaavat usein vanhentunut tieto sekä stereotypiat. Tämä paljastaakin keskeisen tutkimusaukon aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa.

Kaiken kaikkiaan tapoja lisätä neuroepätyypillistenkin osallisuutta museoissa aina näyttelyistä muuhun taustalla tehtävään museotoimintaan on paljon ja olen esittänyt tässä esseessä vain muutamia käytännön ehdotuksia. Näen, että monienkaan näiden keinojen käyttöönotto ei vaadi museoilta hirveästi. Mitä se todella vaatii museoilta on tietoutta, avoimuutta ja hyväksyntää. Monia kysymyksiä jää ilmaan tämän esseeseen suhteen. Ennen kaikkea kysymys siitä, kuinka luoda museo, joka vastaa monenlaisiin erilaisiin tarpeisiin, jää pohdituttamaan. Esimerkiksi jos toiselle hajut ovat hyvin voimakkaita ja estävät kokemuksia, kun taas toiselle ne rikastuttavat niitä – niin miten museo voi olla paikka näille kummallekin kävijälle. Miten museot voisivat olla häivyttämässä jäykkiä roolejaan, joita ne luovat museokävijöilleen? Kuinka muuten neuroepätyypillisiä voisi huomioida museon toimintatavoissa nyt ja tulevaisuudessa? Ehkä suurimmaksi kysymykseksi kuitenkin nousee, onko mahdollista luoda museota, joka olisi kaikille.

LÄHDELUETTELO

- Levanto, Marjatta. 2010. Suomen museoiden yleisöt. Teoksessa Susanna Pettersson & Pauliina Kinanen (toim.) Suomen museohistoria (2010), 94–109. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- McMillen, Rebecca & Frances Alter. 2017. Social media, social inclusion, and museum disability access. *Museums & social issues* 12 (2), 115–125. <https://doi.org/10.1080/15596893.2017.1361689>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Mahdollisuuksien museo - Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160600>. Viitattu 27.10.2023.
- Rastas, Anna; Leila Koivunen & Kalle Kallio. 2021. Vastuullinen museotyö. Marginaalien tunnistamisesta vähemmistöjen mukaan ottamiseen ja dekolonisointiprojekteihin. Anna Rastas & Leila Koivunen (toim.) *Marginaaleista museoihin*, 21–56. Tampere, Vastapaino.
- Rieger, Janice & Megan Strickfaden. 2018. Dis/ordered assemblages of disability in museums. Teoksessa Bree Hadley & Donna McDonald (toim.) *The Routledge Handbook of Disability Arts, Culture, and Media*, 48–61. Boca Raton: Routledge.
- Rönkkö, Marja-Liisa. 2007. Museon idea ja historia. Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*, 70–92. Helsinki, Suomen museoliitto.
- Van Mensch, Peter & Léontine Meijer-van Mensch. 2011. Participation. *New trends in museology*. Celje: Museum of Recent history.

MUSEOT ANTROPOSEENIN AIKAKAUDELLA

Suvi Vepsä

Kaksi nuorta päällään t-paidat, joissa lukee teksti ”JUST STOP OIL”, pysähtyvät Vincent Van Goghin ikonisen auringonkukka-maalauksen¹ eteen. He kavaavat taskuistaan tomaattisäilyketölkkit, avaavat ne ja heittävät sisällön maalauksen päälle. Suojalasi ehkäisee suurimmat vahingot, mutta näky on silti hurja. Lopuksi aktivistit liimaavat kätensä seinään maalauksen viereen. Toinen heistä alkaa puhua:

”Kumpi on arvokkaampaa, taide vai elämä? Onko taide arvokkaampaa kuin ruoka, arvokkaampaa kuin oikeudenmukaisuus? Olemmeko enemmän huolestuneita taideteoksen suojelusta, kuin planeettamme ja ihmisten suojelusta?”²

Kyseessä on brittiläisen Just Stop Oil -aktivistiryhmän Lontoon National Galleryssa toteuttama aktio, joita on sittemmin toistettu ympäri Eurooppaa eri taidemuseoissa. Aktioiden ensisijaisena tavoitteena on vastustaa fossiilisen energian käyttöä ja painostaa päättäjiä nopeampaan toimintaan ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi, mutta kritiikkiä on kohdistettu myös suoraan museoihin ja muihin kulttuuri-instituutioihin: museoita on vaadittu lopettamaan sponsorisopimukset öljy-yhtiöiden kanssa ja ottamaan jämäkämmin kantaa ilmastonmuutoksen torjumisen puolesta.³ Aktiot ovat herättäneet paljon keskustelua eri medioissa ja jakaneet mielipiteitä voimakkaasti puolin ja toisin.

Oli ”tomaattikeitto-iskuista” sitten mitä mieltä tahansa, voidaan aktivistien sanoa onnistuneet ainakin

yhdessä asiassa: keskustelun herättämisessä. Ovatko historiallisesti merkittäviin taideteoksiin kohdistuvat aktiot oikeutettuja, vai kohdistuuko kritiikki väärään paikkaan? Millainen rooli museoilla on ilmastonmuutoksen torjumisessa? Millaisia keinoja museoilla on vaikuttaa yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja poliitisiin päätöksiin?

Tässä esseessä tarkastelen museoiden yhteiskunnallista roolia niin kutsutun antroposeenin aikakaudella. Antroposeeni, ”ihmisen aika”, on geologien ehdottama nimitys uudelle geologiselle aikakaudelle, jossa ihmisen toiminta on jättänyt pysyvät jäljet planeettamme maa- ja kallioperään, ilmastoon, meriin, ekosysteemeihin sekä koko maapallojärjestelmän toimintaan (esim. Lummaa 2017, 1).⁴ Akuuteimpia antroposeenin ajan ongelmia ovat hälyttävällä tahdilla ilmastonmuutos ja sen aiheuttamat planetaarisen tason vaikutukset: sään ääri-ilmiöt, luonnonkatastrofit ja luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen. Esseessä tarkastelen museoiden roolia antroposeenin ajan käsitteellistämiseksi ja ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi, ulottaen pohdintani myös laajempiin kysymyksiin ihmisten ja luonnon välisistä suhteista, joihin myös museotyö kietoutuu.

Museot yhteiskunnallisina vaikuttajina

Kuten museologi ja taidehistorioitsija Marja-Liisa Rönkkö (2007, 73) esittää, usko kulttuuriperinnön merkitykseen kasvaa erityisesti kriisitilanteissa. Siten ei varmastikaan ole sattumaa, että museoiden sosiaa-

1 Vincent van Gogh, Sunflowers, 1888. Öljy kankaalle, 92,2cm x 73 cm. National Gallery, Lontoo.

2 Ks. esim. Guardian News Youtube-kanava 14.10.2022: <https://www.youtube.com/watch?v=LTdqzu-BXg> Puheen käänös: Suvi Vepsä.

3 Just Stop Oil -aktivistiryhmän kannanotto aktion puolesta: <https://juststopoil.org/2022/10/31/just-stop-oils-response-to-the-van-gogh-sunflowers-action/>

4 Antroposeenista keskusteltaessa on tärkeä huomioida, ettei vastuu ilmastonmuutoksesta ja ympäristökriiseistä jakaudu tasaisesti kaikkien maapallon ihmisten kesken, kuten eivät sen vaikutuksetkaan. Ns. globaalin etelän maat aiheuttavat vähiten ilmastopäästöjä, mutta kärsivät ilmastonmuutoksesta ensimmäisenä.

lisesta ja poliittisesta vastuusta on alettu enenevissä määrin puhua viime vuosikymmenten aikana, kun tietoisuus maapalloa uhkaavista kriiseistä on lisääntynyt. Yhteiskunnallisista muutoksista ja erilaisista poliittisista virtauksista kummunneet keskustelut museoiden tehtävistä ovat olleet viime vuosina vilkkaita sekä museoalan sisällä että sen ulkopuolella (Rastas, Koivunen & Kallio 2021, 26). Keskustelua on käyty muun muassa siitä, onko museoilla eettinen vastuu osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen (ks. esim. Lyons & Bosworth 2019).

Rönkkö (2007, 72) huomauttaa, että museoiden yhteiskunnallisesta vastuusta puhuttaessa on tärkeä muistaa museoiden olevan lähtökohdiltaan yhteisöllisiä instituutioita, jotka heijastavat, muokkaavat ja luovat käsityksiämme itsestämme ja todellisuudesta. Museot ovat opetuksen, fasilitoinnin, osallistamisen ja viihdyttämisen paikkoja, ja sellaisina merkittäviä yhteiskunnallisia toimijoita (Robbins et al. 2021, 11). Museoiden yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen merkitys on tunnustettu jo pitkään, niin kutsutun uuden museologian alkuajoista lähtien. Siinä missä vanha museologia keskittyi kokoelmiin ja niistä huolehtimiseen, on 1970-luvulla syntynyt uusi museologia käsitellyt museotyön merkityksiä ja museoiden vastuuta yhteiskunnassa laajemmin (Robbins et al. 2021, 11; Rastas, Koivunen & Kallio 2021, 26).

Museologi Janne Vilkuna nimeää kolme yhteiskunnallista perustehtävää, jotka hänen mukaansa kuuluvat nykyaikaiseen museo- ja ympäristökasvatustyöhön ja niitä toteuttaville muistiorganisaatioille. Nämä ovat: 1. Auttaa ihmisiä ymmärtämään historiaa, yhdistämään menneisyyden ja nykyisyyden mielekkäällä tavalla sekä suunnittelemaan tulevaa. 2. Aktivoida ja yllyttää ihmisiä ottamaan vastuu omasta elämästään, lähimmäisistään ja ympäristöstään. 3. Luoda järjestystä ja turvallisuutta usein sekavalta ja uhkaavalta tuntuvaan maailmaan. (Vilkuna 2007, 17–18.) Kaikkien näiden osa-alueiden merkitys korostuu entisestään antroposeenin ajan haasteiden edessä.

Luotettuina tiedon tallentajina, säilyttäjinä ja tuottajina museot ovat myös vallankäyttäjiä ja poliittisia toimijoita (Enqvist 2021, 22; Robbins 2021, 47). Museoilla on valta päättää, mistä näkökulmasta tietoa tuotetaan, kenen ääni tulee kuuluviin ja millaiset näkökulmat jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Näihin päätöksiin vaikuttavat aina tietyt ideologiat ja arvot, joiden näkyväksi tekeminen on tärkeää valtarakenteiden purkamiseksi. (Enqvist 2021, 19–20; Robbins 2021, 47–48.) Valtarakenteiden purkaminen ei tarkoita neutraaliuden tai objektiivisuuden tavoittelua – sellaisen saavuttaminen ei todellisuudessa ole mahdollista – vaan museoiden sosiaalisen ja poliittisen

vaikutusvallan tunnustamista ja kriittistä tarkastelua, joka läpäisee kaikki museotyön osa-alueet kokoelma- ja tutkimustyöstä näyttelyihin ja yleisötyöhön. Teoksessa *Museum activism* tutkijat Steve Lyons ja Kai Bosworth (2019, 174–175) esittävät, että tullakseen merkittäviksi toimijoiksi ilmastokriisin torjumisessa museoiden tulisi pikemminkin hylätä niille ominainen poliittisen neutraaliuden tavoittelu ja pyrkiä avoimemmin ja määrätietoisemmin toimimaan ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Seuraavassa luvussa pohdintä, mikä merkitys museokokoelmilla on antroposeenin aikana.

Museot tiedon kerääjinä, säilyttäjinä ja tuottajina

Vaikka ymmärrys museoista ja museotyöstä painottuu nykyään objektien sijaan yhteisöihin, nähdään museoiden ensisijaisena tehtävänä edelleen aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön tutkiminen, kerääminen, säilyttäminen, tulkitseminen ja näytteille asettaminen (ICOM:in museomääritelmä 2022). Siten museokokoelmat ovat edelleen museon sydän (Höyhä, Jantunen & Paaskoski 2021, 181). Kokoelmat ovat arvokkaita tiedon tuottamisen paikkoja, eräänlaisia materiaalsen tarinankerronnan välineitä (Newell, Robin & Wehner 2017, 28), jotka auttavat meitä ymmärtämään erilaisia kulttuurisia ja ekologisia kehityslinjoja historiasta nykypäivään.

Kuten Vilkuna (2007, 31) muistuttaa, yhteisökeskeisen museotyön keskeinen pyrkimys on tuottaa yhteiskunnan käyttöön tietoa, jolla ajatellaan olevan merkitystä kansalaiskeskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa. Erityisesti luonnontieteellisillä museoilla on nykyisessä kasvavan tiedevastaisessa kulttuurissa suuri rooli tieteellisen tiedon tekemisessä ymmärrettäväksi tavoilla, jotka eivät kuitenkaan liiaksi yksinkertaista tai yksipuolista kuvaamme todellisuudesta. Ekologisesti ja kulttuurisesti kestävämmän tulevaisuuden rakentaminen vaatii sekä ymmärrystä historiasta ja nykypäivästä, että kykyä kuvitella mahdollisia tulevaisuuksia (Vilkuna 2007, 31; Höyhä, Jantunen & Paaskoski 2021, 181). Erilaiset museokokoelmat voidaan nähdä ilmastonmuutoksen ajallisten prosessien materialisoinnina (Newell, Robin & Wehner 2017, 25). Sellaisina niillä on erityinen potentiaali luoda tilaa uudennaisille visuaalisille, affektiivisille ja ruumiillisille havainnoinnin ja tietämisen tavoille, joita kipeästi tarvitsemme antroposeenin haasteiden kohtaamisessa (ibid. 28).

Kokoelmien kartuttaminen on tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa: kulttuuri- ja luonnonperintöä tallennetaan, vaalitaan ja säilytetään aina erityisesti tuleville sukupolville, jotka hyödyntävät, käyt-

tävät ja tulkitsevat sitä omassa ajassaan. Esimerkiksi luonnontieteellisten museoiden kokoelmat muodostavat tulevaisuuden luonnontieteellisen tutkimuksen perustan. Kuten Turun yliopiston Kasvimuseon tutkija Samuli Lehtonen huomauttaa, ensimmäiset kasvinäytteiden kerääjät ja tallentajat eivät vielä osanneet kuvitellakaan, millaisella teknologialla näytteitä nykypäivänä tutkitaan. Nykyään jopa yli 200 vuotta vanhat näytteet tarjoavat arvokasta tietoa siitä, millainen maailma on ollut ennen, ja millä tavalla se on muuttunut. Samalla tavalla emme voi vielä kuin arvailla, millaista tietoa tulevaisuuden tutkijat tänä päivänä kerätyistä näytteistä saavat. (Lehtonen 12.10.2023, museologian ekskursion Turun yliopiston Luonnontieteelliseen museoon.) Antroposeenin ajan ilmiöt, kuten ihmisen aiheuttama kuudes joukkosukupuutto, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen ja ilmastomuutos ennakoimattomine vaikutuksineen luovat uudenlaisen merkityksen luonnontieteellisten kokoelmien kartuttamiselle ja säilyttämiselle. On esimerkiksi hyvin todennäköistä, että tulevaisuuden museokokoelmat pitävät sisällään yhä enenevässä määrin lajeja, jotka ovat kokonaan hävinneet luonnosta.

Myös kulttuurihistorialliset museot ja taidemuseot tallentavat omien erityisalojensa näkökulmasta tärkeää tietoa nykyajan ilmiöistä ja ihmisistä tulevaisuuden sukupolville. Tällä hetkellä koottavat museokokoelmat kertovat tulevaisuudessa siitä, miten ihmiset toimivat aikana, jota voidaan jo nykyhetkestä käsin kutsua ihmiskunnan ja koko maanpäällisen elämän käännekohdaksi. Viime vuosikymmeninä museot ovatkin yhä enenevässä määrin alkaneet tallentaa myös immateriaalista kulttuuriperintöä (ks. esim. Rissanen 2019). Museoiden tulevaisuutta pohtiessamme meidän tulee kuvitella kokoelmia, jotka ovat relevantteja tuleville sukupolville ja aloittaa niiden kerääminen tässä hetkessä (Newell, Robin & Wehner 2017, 35). Arvioiden tekeminen suinkaan ei ole yksinkertaista tai ongelmattonta, eikä, kuten todettu, vapaata arvoista ja ideologioista. Ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävässä kokoelmatyössä apuna toimii ajantasainen ja dynaaminen kokoelmapolitiikka, jonka keskiössä on yhteisöjen tukeminen antroposeenin ajan haasteisiin ja muutoksiin vastaamisessa (kokoelmapolitiikasta ks. esim. Sarantola-Weiss 2021).

Aiemmissa museokäsityksissä autenttisten, aitojen ja alkuperäisten esineiden ajateltiin toimivan ”suorana siltana historialliseen todellisuuteen” (Rönkkö 2007, 70). Kuten edellisessä luvussa esitin, uuden museologian myötä museoita ja siten myös museoesineitä on

alettu tarkastella kriittisemmin. Nykyään esineitä tarkastellaankin osana niiden kontekstia, jonka nähdään antavan niille merkityksen (ibid). Esineiden ajatellaan olevan reittejä, joiden kautta moninaiset tarinat voivat virrata ja tulla kuulluiksi (Newell, Robin & Wehner 2017, 26). Siksi kokoelmatyössä onkin tärkeä pohtia, kenen näkökulmasta tarinoita kerrotaan, kenen ääni tulee kuulluksi ja kenen näkökulma jää huomiotta. Niin kutsuttujen museologisten kompromissien tekeminen, eli erilaisten näkökulmien ja kriteerien välillä tasapainottelu on useimmiten välttämätöntä (Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2021, 170), mutta näiden valintojen taustalla vaikuttavien arvojen ja ideologioiden näkyväksi tekeminen ja aktiivinen purkaminen auttavat inklusiivisempien kokoelmien rakentamisessa, mikä taas mahdollistaa monipuolisempia käsityksiä siitä, millaisia tulevaisuuksia kohti haluamme pyrkiä. Näkökulmien moninaisuus voidaan taata esimerkiksi osallistamalla yhteisöjä kokoelman kartoittamiseen, tulkintaan ja esittämiseen (ks. esim. Juvonen 2021; Ollila 2021; Rastas 2021). Tällöin sen sijaan, että museoammattilaiset pyrkisivät ”antamaan äänen” erilaisille ryhmille ja yhteisöille, niille tarjotaan mahdollisuus puhua itse omasta puolestaan. Mutta entä ne toiset, joilla ei ole kykyä puhua, ainakaan tavalla, jonka me ihmiset helposti ymmärtäisimme? Seuraavassa luvussa tarkastelen sitä, miten museot voivat auttaa meitä laajentamaan ymmärrystämme maailmasta, toisista lajeista, sekä yhteisestä tulevaisuudestamme.

Museot uudenlaisen ajattelun mahdollistajina ja kohtaamisten tiloina

Antroposeenin ajan haasteisiin vastaaminen vaatii ihmiskeskeisen maailmankuvan purkamista: sen ymmärtämistä, että ihmisinä olemme kaikki erottamattomasti kytköksissä ja riippuvaisia myös ei-inhimillisistä maailmoista ja toisista lajeista. Myös kulttuuriperintö ja sitä kautta museot rakentuvat moninaisissa inhimillisten ja ei-inhimillisten sekä sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten voimien verkostoissa.

Museoinstituutiot ja niiden tutkimus kuitenkin edelleen usein uusintavat ihmiskeskeisiä näkökulmia ja ajattelutapoja (ks. esim. Cameron 2015). Esimerkiksi museoiden perinteinen jakautuminen luonnontieteellisiin museoihin sekä kulttuuri- ja taidehistoriallisiin museoihin voidaan nähdä vahvistavan luonto-kulttuuri-kahtiajakoa, jossa ihminen erotetaan tiukasti luonnosta ja toisista lajeista ja asetetaan niiden yläpuolelle.⁵ Myös perinteiset hierarkkiset kokoelmien luokittelun ja järjestämisen tavat voidaan

5 Jaotteluilla on myös rasistisia ja kolonialistisia ulottuvuuksia, mikä näkyy muun muassa niissä tavoissa, joilla länsimaisten ja ei-länsimaisten ihmisten kulttuuriperintöä jaotellaan eri museoissa taideobjekteiksi ja primitiivisiksi

nähdä näitä eroja vahvistavina. Tämän jaottelun on esitetty olevan perimmäinen syy nykyisten ympäristökriisien taustalla: kun ihmiskunta nähdään luomakunnan kruununa, voidaan luontoa ja toisia lajeja hyödyntää ja hyväksikäyttää loputtomiin. (Ibid.)

Kulttuurintutkija Fiona R. Cameron (ibid. 19) esittää, että kulttuurin ja luonnon, inhimillisen ja ei-inhimillisen, sekä tietävän subjektin ja tiedon kohteena olevan objektin välisille dualismeille perustuvat museotyön käytännöt ovat kykenemättömiä vastaamaan antroposeenin ajan ongelmiin, sillä ne sivuuttavat lajien väliset yhteenkietoutumiset ja riippuvuussuhteet. Kuraattori ja antropologi Kirsten Wehner (2017, 119) kuitenkin toteaa, että museokokoelmien kanssa työskentely voi myös opettaa meitä suhtautumaan luontoon ja toisiin lajeihin uudella, empaattisemmalla tavalla. Hän peräänkuuluttaa uudenlaista, dialogisempaa ja inklusiivisempaa kokoelmatyöskentelyä, joka ylittäisi sekä luonto-kulttuuri -jaottelut että näihin kytkeytyvät rajat eri tieteenalojen välillä ja loisi tilaa uudenglaisille ymmärryksille ihmisestä osana ekologisia yhteisöjä.

Museoiden merkitystä ilmastonmuutoksen torjunnassa erityisesti kuratoinnin näkökulmasta käsittelevässä teoksessa *Curating the Future: Museums, Communities and Climate Change* Jennifer Newell, Libby Robin ja Kirsten Wehner (2017, 26–29) esittävät, että erityisesti näyttelytoiminnan kautta museoilla on mahdollisuus herättää ihmisten kiinnostus ja kannustaa heitä löytämään ratkaisuja ilmastonmuutokseen. Heidän mukaansa näyttelyt voivat tarjota vaihtoehdon nykyajan nopealle ja spektaakkelihakuiselle mediakulttuurille ja luoda siten rauhallisen ja turvallisen tilan reflektoida ja rakentaa uusia yhteistyön ja dialogin muotoja, joiden painopisteenä on ratkaisujen löytäminen ja uudenlaisten mahdollisten tulevaisuuksien kuvittelu. Ne voivat myös auttaa ihmisiä käsittelemään ilmastonmuutokseen, ympäristökriiseihin ja lajikatoon liittyviä tunteita, kuten surua, ahdistusta, hämmennystä ja vihaa (ibid. 37). Ilmasto- ja ympäristöteemoja voidaan tuoda esiin ja ymmärrystä syventää myös näyttelyiden yhteydessä järjestettävien opastusten ja työpajojen avulla.

Näyttelyissä antroposeenin aikakerrostumia on mahdollisuus tuoda esiin tavalla, joka herättelee mei-

tä pohtimaan toimintamme ja valintojemme vaikutuksia ympäristöömme ja toisiin lajeihin (Newell, Robin & Wehner 2017, 28). Esimerkiksi Ateneumin taidemuseon vastikään uudistetussa kokoelmanäyttelyssä keskeiseksi teemaksi on nostettu juuri ajallisuus sekä modernin ihmisen että luonnon näkökulmasta.⁶ Taidekokoelmiaan ilmastonmuutoksen ja ei-inhimillisten toisten näkökulmasta ovat viime vuosina esitelleet myös esimerkiksi Nykytaiteen museo Kiasma⁷ sekä Turun taidemuseo.⁸

Erilaiset esineet ja materiaalit voivat myös auttaa konkretisoimaan ilmastonmuutosta, joka jää helposti hyvin epämääräiseksi (Robin et al. 2017, 267). Näyttelyiden kautta voidaan myös esitellä vaihtoehtoja kestävämpään toimintaan ja kulutukseen: perinteisiin työtavoin laadukkaista materiaaleista valmistetut tavat voivat tarjota inspiraatiota ja vaihtoehtoja nykyisen kertakäyttökulttuurin esineille (KEKE – Museot ja kestävä kehitys, 24).

Museot voivat toimia ihmisille henkilökohtaisina refleктоimisen ja oivallusten paikkoina, mutta myös aktiivisina, laadukasta, nyansoitua ja monipuolista tietoa tarjoavina tiloina, joissa eri lähtökohdista tulevat ihmiset voivat kokoontua yhteen pohtimaan aikamme suuria kysymyksiä (Robin et al. 2017, 267). Erityisesti taidemuseot ovat viime vuosina aktivoituneet erilaisina keskustelun areenoina, tuoden yhteen ihmisiä taiteen ja kulttuurin, tieteen sekä aktivismin kentiltä. Kulttuurihistoriallisilla erityismuseoilla puolestaan on mahdollisuus tuoda luoda dialogia oman alansa asiantuntijoiden, harrastajien sekä suurten yleisöjen välille. Esimerkiksi merenkulkumuseo Forum Marinumin vierailulla (museologian ekskursion Forum Marinumiin 24.10.2023) meille kerrottiin, että vaikka varsinaista ilmastonmuutokseen tai esimerkiksi Itämeren tilanteeseen liittyvää näyttelyä ei ollut suunnitteilla Turun saaristoa esittelevän 40 000+ näyttelyn⁹ lisäksi, pyrkii museo tarjoamaan tiloja aiheita käsitteleville keskusteluille eri yhteistyökumppaneiden kanssa.

Lopuksi

Suomen museoliiton kestävä kehityksen työryhmän laatimassa oppaassa ”KEKE – Museot ja kestävä

etnografiseksi artefakteiksi (museoiden dekolonisoimisesta ks. esim. Brown, Rueda & Brulon Soares (toim.) 2022; Bergeron & Rivet (toim.) 2021; Brulon Soares (toim.) 2020).

6 Ateneumin taidemuseo: Ajan Kysymys. Saatavissa: <https://ateneum.fi/nayttelyt/ajan-kysymys/>. Viitattu 25.11.2025.

7 Nykytaiteen museo Kiasma: Yhteiselo. Saatavissa: <https://kiasma.fi/nayttelyt/yhteiselo/>. Viitattu 25.11.2023.

8 Turun taidemuseo: Handle With Care. Saatavissa: <https://turuntaidemuseo.fi/nayttelyt/handle-with-care>. Viitattu 25.11.2023.

9 Forum Marinum: 40 000+. Saatavissa: <https://www.forum-marinum.fi/fi/nayttelyt/40-000/>. Viitattu 25.11.2023.

kehitys¹⁰ todetaan, että kulttuurin kuluttaminen on itsessään osa kestävästä kehitystä, ja siten kestävyys on museotoiminnan oletusarvo. Kestävämmän tulevaisuuden rakentaminen on kirjattu sekä kansainvälisen museoneuvosto ICOM:in yhteiseen museomääritelmään¹¹, että Suomen Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittiseen ohjelmaan (Mattila 2018). Suomalaisilla museoilla on halu toimia kestävästä kehityksen suunnannäyttäjänä. Esimerkiksi Museoliiton koulutus- ja kehittämissasiantuntija Pauliina Kinasen ympäristöalan erikoisammattitutkinnon osana toteutetusta kyselystä käy ilmi, että yli puolet kyselyyn vastanneista koki, että heidän edustamassaan museossa ympäristövastuullisuus on prioriteettina niin strategisesti kuin käytännön tasolla. Toisaalta useat vastaajat kertoivat, että vaikka ympäristövastuullisuutta pidetään tärkeänä, ei sitä mainita strategiatasolla, eivätkä käytännön toimet ole riittäviä. (Kinanen 2023.) Olen tässä esseessä rajannut museoiden arkipäivän ilmastotoimet käsittelyn ulkopuolelle, en vähätelläkseni aiheen tärkeyttä, vaan keskittyäkseni tarkemmin museoiden rooliin antroposeenin ajan käsitteellistäjänä.¹²

Kulttuuri-instituutioilla on suuri rooli uudenlaisten tulevaisuuksien kuvittelussa ja kehittämisessä (Newell, Robin & Wehner 2017, 25). Museot voivat olla osa ilmastomuutoksen vastaista taistelua kerää-

mällä, tuottamalla ja esittämällä uudenlaista tietoa, toimimalla keskustelun ja kohtaamisten paikkoina sekä näyttämällä esimerkkiä oman toimintansa kautta. Huolimatta nykyajan polarisoituneesta ja osin tiedevastaisesta ilmapiiristä, museot mielletään edelleen laajalti luotettavina tiedon lähteinä. Siten niillä on mahdollisuus toimia yhteisöllisinä ja inklusiivisina paikkoina pohtia ratkaisuja ilmastomuutokseen ja ympäristökriiseihin (ibid). Moniammatillisina, yhteisöllisinä, teoriaa ja käytäntöä laajasti ja luovasti yhdistelevinä instituutioina museoilla on aivan erityinen potentiaali tuoda ihmisiä yhteen suunnittelemaan ja toteuttamaan parempia tulevaisuuksia.

Vuonna 2022 ICOM julkaisi 92:n museojohtajan allekirjoittaman lausunnon¹³, jossa vastustettiin Just Stop Oilin sekä muiden aktivistiryhmien ”tomaattikeitto-iskuja” vedoten kulttuuriperinnön säilyttämiseen sekä hauraiden ja korvaamattomien kulttuuriesineiden turvallisuuden takaamiseen. On kuitenkin tärkeä muistaa, että antroposeenin ajan ongelmat ovat uhka myös kulttuuri- ja luonnonperinnöllemme. Ilmasto- ja ympäristökriisien ratkaisemisessa on kyse koko museoalan tulevaisuudesta: mikä merkitys on kulttuuriperinnöllä ilman elinkelpoista planeettaa?

KIRJALLISUUS

- Bergeron, Yves & Michéle, Rivet (toim.). 2021. Decolonising Museology 2 / Décoloniser la Muséeologie 2 / Descolonizando la Museología 2. ICOFOM & ICOM. Saatavissa: https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2022/03/2021_icofom_decoloniser_museologie.pdf. Viitattu 25.11.2023.
- Brown, Karen, González Rueda, Ana S. & Brulon Soares, Bruno (toim.). 2022. Decolonizing the Curriculum / Descolonizar el currículo. ICOFOM & ICOM. Saatavissa: https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2022/03/2022_Decolonising_Museology_3.pdf. Viitattu 25.11.2023.
- Brulon Soares, Bruno (toim.). 2020. Decolonizando a Museología / Decolonizando la Museología & Decolonising Museology 1. ICOFOM & ICOM. Saatavissa: <https://drive.google.com/file/d/1CouJaf14o6UmlqZqBBByc83uqjcG5fFjk/view>. Viitattu 25.11.2023.
- Cameron, Fiona R. 2015. Ecologizing Experimentations. A Method and Manifesto for Composing a Post-humanist Museum. Teoksessa Fiona R. Cameron & Brett Neilson (toim.) Climate Change and Museum
-
- 10 Vastaavanlaisen raportin on julkaissut myös Network of European Museum Organisations NEMO. Saatavissa: https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/Publications/NEMO_Report_Museums_in_the_climate_crisis_11.2022.pdf. Viitattu 25.11.2023.
- 11 Määritelmän vuonna 2023 hyväksytty suomennos on seuraava: ”Museo on yleishyödyllinen, pysyvä ja yhteiskuntaa palveleva instituutio. Se tutkii, kerää, säilyttää, tulkitsee ja asettaa näytteille aineellista ja aineetonta perintöä. Museot ovat yleisölle avoimia, saavutettavia ja inklusiivisia. Museot edistävät monimuotoisuutta ja kestävästä kehitystä. Ne toimivat ja viestivät eettisesti ja ammattimaisesti, yhdessä yhteisöjensä kanssa. Museot tarjoavat monipuolisia oppimisen, ilon, pohdinnan ja tiedon jakamisen kokemuksia.” ICOM Finland: Museomääritelmä. Saatavissa: <https://icomfinland.fi/museomaaritelma/>. Viitattu 25.11.2023.
- 12 Museotyöhön liittyvistä arkipäivän ilmastotoimista voi lukea esimerkiksi Museoliiton ”KEKE – Museot ja kestävä kehitys” -oppaasta sekä Museokauppakäsikirjasta (saatavissa: <https://museoliitto.fi/publication/museokauppakasiikirja/>. Viitattu 25.11.2023), NEMO:n aihetta käsittelevästä selvityksestä (ks. viite 9).
- 13 ICOM Germany: Statement: Attacks on artworks in museums. Saatavissa: <https://icom-deutschland.de/de/nachrichten/564-statement-attacks-on-artworks-in-museums.html>. Viitattu 25.11.2023.

- Futures, 16–33. Routledge, New York & London.
- Enqvist, Johanna. 2021. Reflections on Museology – Classifications, conceptualisations and concepts at the core of museology theory and practice. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 18–39. ICOFOM, Stockholm. Saatavissa: https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2021/11/bridging_theory_and_practice.pdf. Viitattu: 25.11.2023.
- Häyhä, Heikki, Jantunen, Sari & Paaskoski, Leena. 2021. How to be Dynamic – The potential of analysing significance in Finnish museum collections. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 169–184. ICOFOM, Stockholm. Saatavissa: https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2021/11/bridging_theory_and_practice.pdf. Viitattu: 25.11.2023.
- Juvonen, Tuula. 2021. Kohti sateenkaarevaa museota – Muistiorganisaatio sukupuoli – ja seksuaalivähemmistöjen marginalisointia purkamassa. Teoksessa Anna Rastas & Leila Koivunen (toim.) *Marginaaleista museoihin*, 267–286. Vastapaino, Tampere.
- Lummaa, Karoliina. 2017. Antroposeeni: ihmisen aika geologiassa ja kirjallisuudentutkimuksessa. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN* 1, 68–77. Saatavissa: <https://doi.org/10.30665/av.66194>.
- Lyons, Steve & Bosworth, Kai. 2019. Museums in the Climate Emergency. Teoksessa Robert R. Janes ja Richard Sandell (toim.) *Museum Activism*, 174–185. Routledge, New York & London.
- Newell, Jennifer, Robin, Libby & Wehner, Kirsten. 2017. Introduction. Curating connections in a climate-changed world. Teoksessa Jennifer Newell, Libby Robin & Kirsten Wehner (toim.) *Curating the Future: Museums, Communities and Climate Change*, 25–40. Routledge, New York & London.
- Ollila, Maria. 2021. Romanikulttuurin tallentaminen museon kokoelmaan yhdessä romaniyhteisöön kuuluvan asiantuntijan kanssa. Teoksessa Anna Rastas & Leila Koivunen (toim.) *Marginaaleista museoihin*, 309–315. Vastapaino, Tampere.
- Rastas, Anna. 2021. Museot, rasismi ja antirasismi. Teoksessa Anna Rastas ja Leila Koivunen (toim.) *Marginaaleista museoihin*, 163–191. Vastapaino, Tampere.
- Rastas, Anna, Koivunen, Leila & Kallio, Kalle. 2021. Vastuullinen museotyö. Marginaalien tunnistamisesta vähemmistöjen mukaan ottamiseen ja dekolonisointiprojekteihin. Teoksessa Anna Rastas ja Leila Koivunen (toim.) *Marginaaleista museoihin*, 21–56. Vastapaino: Tampere.
- Robbins, Nina. 2021. Locating Museology Outside the Box. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 40–62 ICOFOM, Stockholm. Saatavissa: https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2021/11/bridging_theory_and_practice.pdf. Viitattu: 25.11.2023.
- Robbins, Nina, Thomas, Suzie, Tuominen, Minna & Wessman, Anna. 2021. Introduction to the Book. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 9–14 ICOFOM, Stockholm. Saatavissa: https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2021/11/bridging_theory_and_practice.pdf. Viitattu: 25.11.2023.
- Robin, Libby, Avango, Dag, Keogh, Luke, Möllers, Nina & Trischler, Helmut. 2017. Displaying the Anthropocene in and Beyond Museums. Teoksessa Jennifer Newell, Libby Robin & Kirsten Wehner (toim.) *Curating the Future: Museums, Communities and Climate Change*, 267–284. Routledge, New York & London.
- Rönkkö, Marja-Liisa. 2007. Museon idea ja historia. Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*, 70–92. Suomen museoliitto, Helsinki.
- Sarantola-Weiss, Minna. 2021. Collection Policy – Experiences and challenges. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 185–207. ICOFOM, Stockholm. Saatavissa: https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2021/11/bridging_theory_and_practice.pdf. Viitattu: 25.11.2023.
- Vilkuna, Janne. 2007. Yhteinen kulttuuriperintömme. Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*, 12–43. Suomen museoliitto, Helsinki.
- Wehner, Kirsten. 2017. Towards an Ecological Museology. Responding to the animal-objects of the Australian

Institute of Anatomy collection. Teoksessa Jennifer Newell, Libby Robin ja Kirsten Wehner (toim.) Curating the Future: Museums, Communities and Climate Change, 106–120. Routledge, New York and London.

INTERNET-LÄHTEET

- Ateneumin taidemuseo: Kokoelma: Ajan Kysymys. Saatavissa: <https://ateneum.fi/nayttelyt/ajan-kysymys/>. Viitattu: 25.11.2023.
- Forum Marinum: 40 000+ Koe maailman suurin saaristo kosketusetäisyydeltä. Saatavissa: <https://www.forum-marinum.fi/fi/nayttelyt/40-000/>. Viitattu: 25.11.2023.
- Guardian News Youtube-kanava 14.10.2022. Just Stop Oil activists throw tomato soup on Van Gogh's Sunflowers painting at National Gallery. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=LTdqzu-BXg>. Viitattu: 25.11.2023.
- ICOM – International council of museums Germany 9.11.2022: Statement: Attacks on artworks in museums. Saatavissa: <https://icom-deutschland.de/de/nachrichten/564-statement-attacks-on-artworks-in-museums.html>. Viitattu: 25.11.2023.
- Just Stop Oil: Just Stop Oil's response to the Van Gogh 'Sunflowers' action. Saatavissa: <https://juststopoil.org/2022/10/31/just-stop-oils-response-to-the-van-gogh-sunflowers-action/>. Viitattu: 25.11.2023.
- Kinanen, Pauliina 2023: Mitä museoalalla ajatellaan ympäristövastuullisuudesta? MuseoPro 11.5.2023. Saatavissa: https://www.museopro.fi/fi/artikkelit.php?aid=17213&hakustr=kinanen#a_17213. Viitattu 25.11.2023.
- Mattila, Mirva 2018: Mahdollisuuksien museo – Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:11. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-557-0>
- Network of European Museum Organisations NEMO: Museums in the climate crisis. Survey results and recommendations for the sustainable transition of Europe. Saatavissa: https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/Publications/NEMO_Report_Museums_in_the_climate_crisis_11.2022.pdf. Viitattu: 25.11.2023.
- Nykytaiteen museo Kiasma: Yhteiselo. Saatavissa: <https://kiasma.fi/nayttelyt/yhteiselo/>. Viitattu: 25.11.2023.
- Rissanen, Anni 2019: Aineettomuus hiipii museomaailmaan. MuseoPro 9.12.2019. Saatavissa: https://www.museopro.fi/fi/artikkelit.php?aid=14321&hakustr=aineettomuus%2520museoissa#a_14321. Viitattu 25.11.2023.
- Saavalainen, Janne (toim.): Keke – Museot ja kestävä kehitys. Suomen museoliitto, Kestävän kehityksen työryhmä. Saatavissa: https://museoliitto.fi/wp-content/uploads/2023/10/SML_KEKE_aukeamittain.pdf. Viitattu 25.11.2023.
- Suomen museoliitto 2020: Euro enemmän – Museokauppakäsikirja. Suomen museoliiton julkaisuja 78. Saatavissa: <https://museoliitto.fi/wp-content/uploads/2023/10/Museokauppakäsikirja.pdf>. Viitattu 25.11.2023.
- Turun taidemuseo: Handle With Care. Saatavissa: <https://turuntaidemuseo.fi/nayttelyt/handle-with-care>. Viitattu: 25.11.2023.

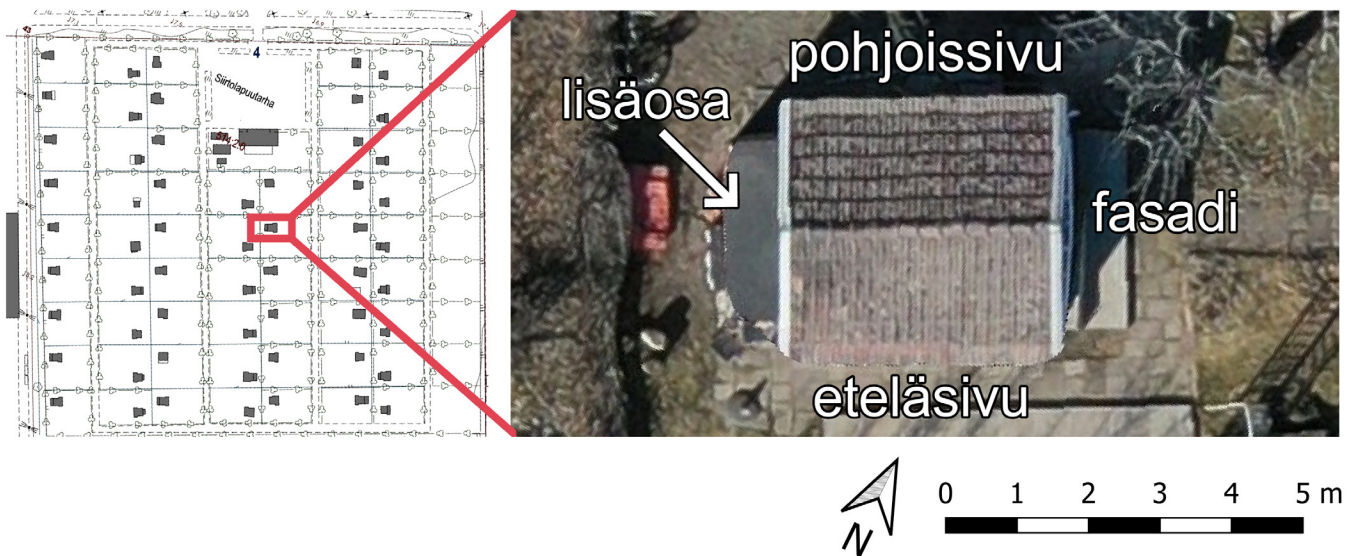
VIITATUT JOHDATUS MUSEOLOGIAAN -KURSSIN ESKURSIOT

- 12.10.2023. Turun yliopiston kasvimuseo. Yliopistotutkija Samuli Lehtonen.
- 24.10.2023. Forum Marinum. Kehittämispäällikkö Maija Karhu, Museolehtori ja asiakaspalveluvastaava Noora Rummukainen ja Kokoelma-amanuenssi Sari Mäenpää.

Rakennettu kulttuuriperintö

POSTMODERNIN ELÄVÄÄ ESTETIIKKA KUPITTAALLA: VILLA PÖLLÖN DIVE-ANALYYSI

Paavo Jordman

Kuva 1. Ilmakuva Villa Pöllöstä ja indeksikartta Kupittaaan siirtolapuutarhasta. Ilmakuvan on ottanut Juha Ruohonen 17.4.2023. Indeksikarttana on Turun ja Kaarinan maastokartta, jonka olen hakenut Turun kaupungin WMS-palvelusta.

Johdanto

Tämä teksti on DIVE-analyysi Turun Kupittaaan siirtolapuutarhan mökistä nro 29 eli Villa Pöllöstä. Käsittelen työssä mökin ominaislaatua ja arvoja rakennettuna kulttuuriympäristönä eri toimijoiden näkökulmista. DIVE-analyysille ominaiseen tapaan otan huomioon niin yksityisen, julkisen, kolmannen kuin neljännenkin sektorin toimijat (Museovirasto 2013, 3, 14). Huomioin toimijoina eritoten siirtolapuutarhan palstojen hoitajat eli puutarhalaiset, Kupittaaan ryhmäpuutarhayhdistys ry:n, Turun kaupungin kaupunkiympäristötoimialan viranhaltijat sekä rakennusperinnön parissa toimivat ammattilaiset Turun museokeskuksessa. En kiinnitä työssä huomiota palstan nro 29 kokonaisuuteen, vaikka sekin ansaitsisi nähdäkseni oman DIVE-analyysinsä.

Kuvaus

Villa Pöllö on yksi Kupittaaan siirtolapuutarhan alkuperäisistä puumökeistä. Sen sijainti (Kuva 1) vastaa Maanmittauslaitoksen historiallista ilmakuvaa vuodelta 1939, eli mökki on rakennettu viimeistään silloin. Tulkitseen Turun kaupunginarkiston rakennuspiirustuksia siten, että mökki edustaa päivämajatyyppeä A2. Mökkiä on kuitenkin muokattu paljon, mikä on muuttanut mökin luonteen ainutlaatuisiksi. Kuvaan seuraavaksi yksityiskohtaisesti mökin nykytilan ja lähihistoriassa tapahtuneet muutokset, sillä aiempien kehityskaarien selvittäminen vaatisi laajempaa jatkotutkimusta.

Kuva 2. Villa Pöllön eteläsivu ja lisäosa 9.4.2024. Huomaa taso eteläseinustalla sekä vaihteleva väritys lisäosan ovelta. Kuvan on ottanut kenttätyöryhmä, johon kuului lisäksi Suvi Vepsä ja Sasu Wahlberg. Wahlberg on arkistoinut kuvan HKTL-arkistoon museologian valokuvakokoelmaan (MUSE/dg).

Mökin avokuisti on muutettu umpinaiseksi, entinen etuseinä osin avattu (MUSE/dg/4204–4205) ja pääovi siirretty fasadilta kuistin pohjoissivulle. Ovi on kuitenkin ilmeisesti alkuperäinen, sillä se muistuttaa muiden mökkien ovia, joissa on kuusenlatvan muotoinen panelointi (ks. MUSE/p/35). Mökin takasivulle on rakennettu lapekattoinen lisäosa, jonka sisäänkäynti on ulkoa (Kuva 2). Lisäksi entisen kuistin reunaan on lisätty pieni komero, jossa on puutavaraa (Kuva 3). Ulkoseinät on maalattu monivärisiksi, joskin ainakin pääovessa ja komeron sisäseinässä on nähtävissä aiempia maalikerroksia. Ikkuna on alkuperäisellä paikallaan eteläseinässä, tosin sen alle on lisätty taso. Kattoa on jatkettu yhdellä rivillä savitiiliä (Haast.), jollaisia on varastoituna palstan takaosassa. Lisäksi fasadille on lisätty kiinteä penkki. Mökin sisätiloissa ei ole rakennuspiirustuksen osoittamia komeroita tai penkkejä vaan uudempia ruoanlaitto- ja oleskelutiloja. Sisätilojen välikatto on hieman notkolla (MUSE/dg/4206). Pöllöaiheinen estetiikka muodostaa mökille ominaisen, tunnistettavan kokonaisuuden: fasadissa ja palstan portissa on pöllön kuva, jonka puutarhalaiset ovat teettäneet painotalossa (Haast.).

Kuva 3. Komeron valokuva, jonka olen ottanut 9.4.2024. Komero sijaitsee kuistin pohjoissivussa, fasadilta katsoen oikealla. Komeron sisäseinästä pilkistää aiempi vihreä maali.

Tulkinta

Mökin ilmiasu ja siihen viime vuosina tehdyt laajat muutokset ovat merkityksellisiä palstan nykyisille puutarhalaisille. Ilmiasu on jatkuvassa muutoksessa, mikä vastaa puutarhalaisten tarpeisiin. Esimerkiksi eteläseinustan taso on lisätty, jotta puutarhalaiset voivat tarjoilla mökin ikkunasta ruokaa suoraan ulos (Haast.). Fasadin penkki taas on heidän mukaansa tehty istumiseen ”aamuauringossa”. Nämä merkitykset kuvaavat mökin aktiivista käyttöä vapaa-ajan vieton paikkana. Ne pitävät mökin käyttökelpoisena ja tulkintani mukaan parantavat sen käyttöedellytyksiä ja muutoksensietokykyä tulevaisuudessa.

Toisaalta muutokset heikentävät mökin edustavuutta 1930-luvun rakentamistyylin edustajana. Mökin ainutlaatuinen luonne murtaa samalla koko siirtolapuutarhalle ominaista, kerralla suunniteltua (Lilja 1990, 14) visuaalista ilmettä ja siten siirtolapuutarhan integriteettiä. Visuaalinen iloittelu antaa kuitenkin viitteitä kulttuurisesta käänteestä, jossa siirtolapuutarhan tyyppiinrakennusten ohjailema yhtenäiskulttuuri on purkautumassa yksilölliseksi kansanrakentamiseksi. Vastaava kulttuurinen prosessi on Puustisen (2006, 187, 255, 331) mukaan tapahtunut suomalaisessa arkkitehtuurissa. Käyttämäni kansanrakentamisen käsitettä on puolestaan soveltanut nykyaikaiseen rakentamiseen Tuomisalo (2018, 19–22). Hän tosin päätyy erittelemään nykyrakentamista käsitteellä ”uusi vernakulaari”, mikä sekin on mielestäni osuva käsite Villa Pöllön ominaislaadun tulkinnassa.

Arvotus

Koska mökin ilmiasu on muutoksessa, sen tärkeimmät arvot ovat aineellisen sijaan aineettomia eli elävää perintöä (ks. Kanerva & Mitchell 2015, 23). Mökin aineettomat arvot ovat moninaisia. Sillä on ensinnäkin käyttöarvoa puutarhalaisille, mikä jatkaa

TUTKIMUSAINEISTO

Haast. = Palstan nro 29 puutarhalaisen haastattelu, 9.4.2024. Haastattelija: Paavo Jordman.

MUSE/dg/4204–4207: Villa Pöllön sisätilojen valokuvat, 9.4.2024. Kuvaaja: Paavo Jordman. Museologian kokoelma, HKTL-arkisto, Turun yliopisto. Haluan kunnioittaa puutarhalaisten yksityisyyttä, mistä syystä en ole julkaissut kuvia tässä kurssityössä.

MUSE/p/35: Kupittaan siirtolapuutarhan mökin nro 14 pääsisäänkäynnin oven mittauspiirros, 9.4.2024. Tekijät: Sasu Wahlberg, Paavo Jordman ja Suvi Vepsä. Museologian kokoelma, HKTL-arkisto, Turun yliopisto.

KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET

Hakala, Pirkko. 1989. Turun siirtolapuutarhayhteisöt 1934–1980. Turun yliopiston kansatieteen laitoksen toimituksia 14. Turun yliopisto, Turku.

siirtolapuutarhamökkien käyttötapojen perinnettä (ks. Hakala 1989, 58–70). Lisäksi mökin visuaalisella ilmeellä voi olla elämysarvoa puutarhassa vieraileville kaupunkilaisille, mikä vastaa Turun kaupungin (2024) tavoitteita siirtolapuutarhan kehittämiseksi.

Mökin aineellinen ilmiasu kuten sen mittasuhteet säilyttävät jonkin verran historiallista tietoarvoa. Tämän osoittaa se, että olen kyennyt jäljittämään mökin tyyppin vertailemalla ilmiasua rakennuspiirustuksiin. Lisäksi oven ja komeron maalikerroksilla on arvoa mökin historiallisen värityksen kuvaajina.

Toteutus ja yhteenveto

Annan seuraavaksi toimenpidesuosituksia mökin arvon säilyttämiseksi elävänä rakennusperintönä. Suosittelem palstan nro 29 puutarhalaisia jatkamaan mökin aktiivista käyttöä ja vastaamaan tarvittaessa ongelmatilanteisiin esimerkiksi korjaamalla notkolla olevaa välikattoa. Toisaalta suosittelen kiinnittämään huomiota kulttuuriseen kestävyYTEEN ja siihen, ettei mökin käyttötapa heikennä edellytyksiä sen välittämiseen tuleville puutarhalaisukupolville. Apuna voisi olla ajatuskoe ”mitä mieltä tästä muutoksesta ollaan 2100-luvulla?”. Lisäksi kehotan säilyttämään mökissä olevia menneisyyden jälkiä kuten maalikerroksia.

Suosittelen Turun kaupunkiympäristötoimialaa ja museokeskusta tunnistamaan, että siirtolapuutarhan mökit voivat tarjota alustan arkiselle itseilmmaiselle, ”postmodernin estetiikalle” (Rautkorpi 2007, 135). Tällainen toiminta voinee parhaimmillaan luoda kestäviä jälkiä 2020-luvun turkulaisesta kansanrakentamisesta. Voitaisiinko parhaaseen tulokseen päästä, jos viranhaltijat, ryhmäpuutarhayhdistys ja puutarhalaiset olisivat Puustisen (2006) kuvaamalla tavalla aktiivisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja reflektoisivat toimintansa seurauksia yhdessä?

- Kanerva, Anna & Ritva Mitchell (toim.). 2015. Elävä aineeton kulttuuriperintö - Hankkeen loppuraportti. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, Helsinki. Saatavissa: <https://www.cupore.fi/julkaisut/elava-aineeton-kulttuuriperinto-hankkeen-loppuraportti>.
- Lilja, Ulla-Maija. 1990. Maja siirtolapuutarhaan. Suomen Siirtolapuutarhaliitto r.y. & Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Museovirasto. 2013. Kulttuuriympäristöanalyysi - opas DIVE-menetelmän käyttöön. Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/rakennettu-kulttuuriymparisto>.
- Puustinen, Sari. 2006. Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne - Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta. Yhdyskuntasuunnittelun väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu, Espoo. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-3662-5>.
- Rautkorpi, Tiina. 2008. Dialogi yhteiskehittelyn näyttämöllä. Teoksessa Karkulehto, Sanna & Kimmo Laine (toim.) Call for Creative Futures Conference Proceedings. Konferenssijulkaisu. Oulun yliopisto, Oulu. Saatavissa: http://www.cream oulu.fi/documents/ccf_ebook1.pdf.
- Tuomisalo, Mimma. 2018. Uusi vernakulaari - sekä sen paikka arkkitehtuurin, kansanrakentamisen ja kaupunkiaktiivisuuden välimaastossa. Arkkitehtuurin kandidaatintutkielma. Aalto-yliopisto, Espoo. Saatavissa tekijältä.
- Turun kaupunki. 2024. Kupittaaan siirtolapuutarha - kehittämissuunnitelman tavoitteet. Saatavissa: <https://ah.turku.fi/kh/2024/0422010x/Images/2296690.pdf>.

KUPITTAAN SIIRTOLAPUUTARHA

Aura Peltoniemi

Kuvaus

Kupittaaan siirtolapuutarha sijaitsee Turun kaupungissa, Kurjenmäen kaupunginosassa Kupittaaan puiston läheisyydessä Uudenmaantien, Kunnallissairaalan ja Citymarketin rajaamalla puistoalueella. Alueella sijaitsee 57 palstaa pienine mökkeineen, joita vuokraa Turun kaupunki. Fyysisenä ympäristönä Kupittaaan siirtolapuutarha vastaa Suomen ja muiden Euroopan maiden siirtolapuutarhoja: mökit on sijoitettu pienille pensasaitojen ympäröimille palstoille, joilla on viljelty koriste- ja hyötykasveja, vihanneksia, marjapensaita ja hedelmäpuita (Hakala 1989: 93).

Kupittaaan siirtolapuutarhan historian juuret voi hahmottaa 1700-luvulle, kun Kupittaaan kylpylän yhteyteen muodostettiin puisto kävelyhetkiä varten. 1820-luvulla kylpylän toiminta-alue laajennettiin Kaivuhuone-juhlasalirakennuksella ja eliitin promenadipuistolla, joka kattoi noin puolentoista hehtaarin kokoisen palstan. Alue oli lauta-aidoin rajattu ja varvioitu ja sitä ympäröi pellot ja laidunmaat kaupungin vuokramailla (Pihlman 2024). 1800-luvulla alueella toimi erilaisia kansalaisseuroja, kuten Turun puidenistutusseura (1821–1827) ja Suomen puutarhaviilijysseura (1837–1855). Seurat ajoivat toimia kaupunkitilan viheriöittämiseksi, kuten puidenistutus kaupungin kaunistukseksi, puutarha-alan koulun ja kasvitieteellisen puutarhan perustaminen ja hyöty- ja koristekasvien tutkimus. Kupittaaan puutarhakoulu siirtyi Turun kaupungille vuosiksi 1862–1898, jolloin Kupittaaasta alettiin kaavailla avointa kansanpuistoa erityisesti työläisille. Puutarhakoulu perustettiin uudelleen vuonna 1933 ja sen toiminta jatkui 1970-luvun lopulle saakka. Nykyinen Kupittaaan siirtolapuutarha perustettiin vuonna 1934 ja vuonna 1935 perustettiin Kupittaaan Ryhmäpuutarhayhdistys (Pihlman 2024).

Tulkinta

Kohteen historiallisen kehityksen voi nähdä yltävän 1700-luvulle ja jatkavan perinteitä 1800-luvun kansalaisseuratoiminnasta. Siirtolapuutarhan perinteinen idea työväestön ja lapsiperheiden elämänlaadun parantamisesta terveellisen ravinnon ja ulkoilmassa reippailun avulla osana yhteisöä on ajansaotossa kehittynyt mutta tarve yhteydestä luontoon ja yhteisöön on säilynyt. Kupittaaan siirtolapuutarha on merkittävä osa Turun kaupunkihistoriaa ja -kuva. Se muodostaa monimuotoisen kaupunkialueen, jossa yhdistyy ihmisten, kasvien ja eläinten vuorovaikutus. Alue on erityinen – se on Turun vanhin siirtolapuutarha, jossa on rikas kulttuurihistoria mutta joka on myös kasvikannoiltaan arvokas.

Kupittaaan siirtolapuutarhan perustamisaikana viljely on kiinnostanut erityisesti nuoria ihmisiä. 1930-luvulla vuokraajien suurin ikäryhmä on ollut 21–30-vuotiaat, 1940-luvulla 40–60-vuotiaat ja 1960–1980-luvuilla 50–60-vuotiaat (Hakala 1989: 22; Pihlman 2024). Siirtolapuutarhan ikärakenne on vanhentunut sen perustamisesta lähtien, mutta nyt myös uudet sukupolvet ovat alkaneet vuokrata palstoja. Siirtolapuutarhat ovat liittyneet tiiviisti kaupungistumiseen. Niiden perustamisen aikoina ne helpottivat kehoja työ- ja asuinoloja ja niihin kytkeytyi myös taloudellista merkitystä (Hakala 1989: 15). Nyt alati urbanisoituvamassa maailmassa viheralueiden merkitys on noussut kaupungeissa entisestään. Ympäristö- ja ilmastotietoisuuden noustessa entistä ajankohtaisemmaksi kiinnostus kaupunkiviljelyä kohtaan on alkanut uudelleen levitä. Kupittaaan siirtolapuutarhassa tämä ilmenee muun muassa kasvilavojen ja yrittävien lisääntymisenä ja kompostoinnin toteuttamisena (Pihlajamäki 2022: 20). Siirtolapuutarhat elävät ajassa ja niihin kytkeytyy erilaisia merkityksiä eri aikoina.

Arvot

Kupittaaan siirtolapuutarhaan liittyy monenlaisia arvoja. Siinä yhdistyy ihmisen ja luonnon vuorovaikutus. Kohteen ympärille rakentuu sekä historiallista tietoa että yhteisön ja yksilön kokemuksia ja tarinoita. Kohde lisää tietoa myös kasvilajien monimuotoisuudesta, luonnonilmiöistä ja kiertotaloudesta. Rakennettuna kulttuuriympäristönä se on edelleen elinvoimainen ja luonteeltaan dynaaminen: se palvelee sen siinä ajassa kaivattuja tarpeita ja merkitsee erilaisia asioita eri ihmisille. Tämä on avainasemassa kohteen muutoksensietokykyyn ja kehittymiseen.

Elämys- ja käyttöarvojen puolesta kohde tukee ihmisten henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Puutarhapalstat kaunistavat kaupunkikuvaa mutta toimivat myös hyvinä ulkoilu- liikkumis-, ja virkistyspaikkoina. Alue on helposti saavutettava ja elinvoimainen ja tukee sekä yksilöllistä että yhteistöllistä hyvinvointia. Kentällä toteuttamissani haastatteluissa molemmat haastateltavat korostivat siirtolapuutarhan yhteisöllisyyttä. Se tuo viljelijät yhteen ja lisää vuorovaikutusta. Kaupunki hyötyy myös hyvin hoidetusta vihheralueesta, jonka viljelijät pitävät siitä huolta.

Toteutus

Kupittaaan siirtolapuutarha rakennettuna kulttuuriympäristönä tarjoaa monia käyttötarkoituksia. Se

LÄHTEET

Pihlman, Sirkku. 2024. Kupittaaan puutarhojen historiakatsaus. Rakennettu kulttuuriympäristö, museologia. Åbo Akademi 10.3.2024.

Hakala, Pirkko. 1989. Turun siirtolapuutarhayhteisöt 1934–1980. Turun yliopiston kansatieteen laitoksen toimituksia 14. Turku.

Pihlajamäki, Tiina. 2022. Miksi Kupittaaan siirtolapuutarha pitäisi säilyttää.

Verkkolähteet

Kupittaaan siirtolapuutarha. Kupittaaan ryhmäpuutarhayhdistys ry. [https://www.kupittaansiirt\[apuutarha.fi/](https://www.kupittaansiirt[apuutarha.fi/) [Haettu 11.5.2024]

Avoimet puutarhat. Kupittaaan siirtolapuutarha. [https://www.avoimetpuutarhat.fi/puutarhat/kupittaa_siirtolapuutarha/](https://www.avoimetpuutarhat.fi/puutarhat/kupittaaan_siirtolapuutarha/) [Haettu 11.5.2024]

on tärkeä paikka palstojen viljelijöille mutta samalla koko kaupungille. Kupittaaan siirtolapuutarhan kulttuurihistoriallinen ja ekologinen arvo tulee tunnistaa ja alueen kehittäminen tulee turvata ja sen säilymistä tulee suojella. Aluetta tulee kehittää kestävän kehityksen periaatteiden mukaan sen omilla ehdoilla, sen kasvillisuudesta ja rakennuksista tulee pitää huolta ja sen tulee myös jatkossa oltava kaupunkilaisille helposti saavutettava virkistysalue.

Yhteenveto

Kupittaaan siirtolapuutarha on kulttuurillisesti ja ekologisesti erityinen. Se on osa Turun kaupungin historiaa ja kertoo kaupungistumisen ja ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Kupittaaan siirtolapuutarha on elävä osa Turun kaupunkikuvaa ja -ympäristöä ja se tukee luonnon monimuotoisuutta. Se on helposti saavutettavissa ja ylläpitää kaupunkilaisten henkistä ja fyysistä hyvinvointia.

DIVE-ANALYYSI KUPITTAAN SIIRTOLAPUUTARHASTA

Saga Sillanpää

Kuvaus

Tämän DIVE-analyysin kohteena on Turun 1930-luvulla perustettu Kupittaaan siirtolapuutarha. Siirtolapuutarha sijaitsee lähellä Uudenmaantien toisella puolella olevaa Kupittaaanpuistoa – Suomen suurinta ja vanhinta kaupunginpuistoa.¹ Sen takana taas sijaitsee tavaratalo K-Citymarket ja sen pysäköintialue. Siirtolapuutarhan sisäänkäynti on Kunnallissairaalanpuistossa, jonka toisella puolella sijaitsee valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi luokiteltu² Kupittaaan ruotsalaistaloalue. Turussa on yhteensä kolme siirtolapuutarhaa, jotka sijaitsevat Kupittaaan lisäksi Peltolassa ja Hirvensalon Illoisissa. Kupittaaan siirtolapuutarha koostuu keskusmajasta sekä 56 palstasta mökkeineen ja sen toimintaa pyörittää Kupittaaan ryhmäpuutarhayhdistys.

Tulkinta

Euroopassa siirtolapuutarhatoiminnan ajatus nousi 1800-luvun aikana kaupungistumisen takia. Pohjoismaisen siirtolapuutarhaliikkeen edelläkävijämaana voidaan pitää Tanskaa, jossa tällainen toiminta käynnistyi jo 1820-luvulla. Aluksi siirtolapuutarhojen tarkoitusta perusteltiin kaupunkien työväen puutteellisten työ- ja asuintilojen kompensoimisella sekä sillä, että palstojen viljelysadosta saisi lisätuloja. Suurimpana perusteluna oli kuitenkin työväen terveys; puutarhat olisivat vapaa-ajalla työväelle helppo pakopaikka tehtaiden tai toimistojen epäterveellisistä ympäristöistä. Ruotsissa siirtolapuutarhoista tuli suosittuja

ensimmäisen maailmansodan aikaan elintarvikepuulan ja omavaraisuuden houkuttelevuuden vuoksi.³

Suomeen siirtolapuutarhaliike rantautui vuonna 1915 ja ensimmäisiä siirtolapuutarhoja perustettiin esimerkiksi Helsinkiin, Tampereelle ja Ouluun. Turkuun suunniteltiin samoihin aikoihin puutarhaa lähteestään tunnetulle Kupittaaan alueelle, mutta sen perustaminen alkoi kuitenkin vasta 1930-luvulla. Perustamista juuri Kupittaaalle selittänee alueen kaupunkiviljelyn perinne; Suomen ensimmäinen puutarhakoulu perustettiin sinne vuonna 1841, ja Kupittaaata käytettiin elintarvikepuulan aikana vuosina 1917–1920 perunanviljelyyn. Puutarhan perustamista kaupunkiin ajoi muun muassa vuosina 1930–1931 toiminut Turun siirtolapuutarhayhdistys. Siirtolapuutarha Turkuun perustettiin lopulta vuonna 1934 kaupunginvaltuuston päätöksellä. Puutarhatoiminnan alkaessa perustettiin vuonna 1935 Turun ryhmäpuutarhayhdistys, joka muutti nimensä Kupittaaan ryhmäpuutarhayhdistykseksi vuonna 1947. Siirtolapuutarhojen perustamisen huippuaikaa Suomessa oli 1940-luku, jolloin uusia puutarhoja perustettiin 15, mutta seuraavina vuosikymmeninä huomattavasti vähemmän.⁴

Kupittaaan siirtolapuutarhaan kuului valmiina 66 mökkiä,⁵ mutta nykyään niitä on 56, koska 1960-luvulla⁶ laajennetun Uudenmaantien vieressä olleet mökit on purettu ja jäljelle on jätetty viljelykäyttöön tarkoitettuja palstoja. Siirtolapuutarha edustaa pienipalstaista siirtolapuutarha-tyyppiä, sillä keskimääräinen palstakoko alueella on 280 m², kun taas esimerkiksi Helsingissä palstojen keskikoko on 300–400 m². Mökkejä on rakennettu kolmen eri mallin tyyppipi-

1 Pihlajamäki 2022, 57.

2 Pihlajamäki 2022, 67.

3 Hakala 1989, 11, 13, 15.

4 Hakala 1989, 13–14, 17, 71; Pihlajamäki 2020, 8–9.

5 Hakala 1989, 132.

6 Hakala 1989, 132.

rustusten mukaisesti joko päivä- tai yöpymismajoiksi. Mökkeihin ei ole vuosien saatossa tehty kovin suuria muutoksia – alun perin niihin kuuluneet avokuistit on kuitenkin ollut tavallista rakennuttua umpeen lisätilan takia ja myös työkalukopit ovat olleet yleisiä lisäyksiä. Alkuun kaikki mökit oli tavallista maalata samanvärisiksi,⁷ mutta nykyään puutarhassa on väriltään monenlaisia mökkejä.

Kupittaaan siirtolapuutarha on ollut aika ajoittain lakkauttamisuhan alla ensimmäisen vuokra-ajan päätyttyä vuonna 1964. Alueen lakkauttamisesta on ollut esityksiä, kuten kerrostalojen rakentamista alueelle ja puutarhan siirtämistä Koroiisiin, jotka eivät ole kuitenkaan menneet läpi. 2000–2020-lukujen välillä oli 20 vuoden pituinen vuokrasopimus kaupungin ja siirtolapuutarhan palstojen viljelijöiden kesken. Viimeisin vuokrasopimus on kattanut ajanjakson 2020–2025, joten alueen toiminnan jatkuminen tämän jälkeen on tullut kysymykseen ja Turun yleiskaava 2029:n käsittely on vielä kesken. Lakkauttamissuunnitelmat ovat herättäneet tunteita ja kannustaneet ihmisiä esimerkiksi perustamaan adressin siirtolapuutarhan säilyttämisestä.⁸

Arvottaminen

Siirtolapuutarhan säilyttämistä pohtiessa olennainen kysymys on, mitä menetettäisiin, jos siirtolapuutarha lakkautettaisiin tai siirrettäisiin Kupittaaasta Koroiisiin? Ensinnäkin Kupittaaan siirtolapuutarha on yksi kolmesta Turun siirtolapuutarhoista ja sen lakkauttaminen tarkoittaisi, että läheltä Turun keskustaa katoaisi siirtolapuutarha, jolloin Turkuun jäisivät vain Peltolan ja Illoisten siirtolapuutarhat. Kupittaaan siirtolapuutarha on Turun siirtolapuutarhoista vanhin ja alueen omaleimaisuutta lisäävät sen palstoilla olevien mökkien pienimuotoisuus. Historiallisten arvojen kannalta se edustaa työväen, siirtolapuutarhaliikkeen ja kaupunkiviljelyn historiaa Suomessa ja Turussa. Se on myös osa Kupittaaan kaupunginosan historiaa puutarhakeskuksena. Esteettisen arvon näkökulmasta voidaan korostaa kohteen siirtolapuutarhayhdistyksen ja palstan viljelijöiden hoitamaa kulttuuriympäristöä, jossa palstojen mökit ovat pysyneet lähes tulkoot autenttisina. Kupittaaan siirtolapuutarha on ikään kuin pienoiskokoinen kaupunki kaupungin sisällä. Yhdessä Kupittaaanpuiston ja Kupittaaan ruotsalaistaloalueen kanssa se lisäksi muodostaa sekä kulttuuri-

historiallisesti arvokkaan että esteettisesti vaikuttavan kulttuuriympäristön kokonaisuuden.⁹

Kohteen omalaatuisuutta lisäävät puutarhan ekologiset arvot, kuten palstoissa pitkään kehittynyt monimuotoinen kasvivaranto, johon kuuluu muualla harvinaisia, mutta puutarhassa runsaasti esiintyviä kasvilajikkeita. Siirtolapuutarha myös tukee eläinten ja eliöiden lajirikkautta sekä tarjoaa avaraan Kupittaaanpuistoon verrattuna erilaisen elinympäristön esimerkiksi pölyttäjille. Lisäksi sillä on hyvinvoinnin kannalta virkistävä ja viihdyttävä arvo kaupungin julkisena viheralueena, joka tuo erilaisia ihmisiä yhteen. Se tarjoaa kaupunkilaisille mahdollisuuden tutustua puutarhaharrastukseen ja kannustaa kiertotaloutta ja kestävästä kehityksestä tukevaan elämäntapaan.¹⁰

Toteutus

Kupittaaan siirtolapuutarhan säilyttämiselle on monenlaisia keinoja ja myös monille alueen purkamista kannattavien mielipiteille olisi helppoja ratkaisuja tai vaihtoehtoja. Puutarhaa on väitetty liian suljetuksi yhteisöksi, alueeksi, josta vain harva hyötyy. Kaupunkilaisten aktivoiminen puutarhan toimintaan erilaisilla tapahtumilla ja kursseilla voisi luoda kuvaa avoimemmasta yhteisöstä. Toisaalta puutarhan jatkuvuudesta vastaa suurimmaksi osaa Kupittaaan ryhmäpuutarha-yhdistys, joka vaatii tällaisiin toimenpiteisiin enemmän resursseja ja kaupungin tukea.¹¹

Turun kaupungin tulisi jatkaa siirtolapuutarhapalstojen maanvuokrasopimusta kulttuuriympäristön säilymiseksi. Parhaimmassa tapauksessa vuokrasopimus kestäisi mahdollisimman pitkään kerrallaan, mikä kannustaisi palstojen viljelijöitä jatkamaan niiden hoitoa ja ylläpitoa ja toisi heille varmuutta toiminnan jatkuvuudesta. Kupittaaan siirtolapuutarha on kaupungin vanhin siirtolapuutarha ja sijainniltaan lähellä keskustaa – se ei ole siirrettävissä, koska se menettäisi silloin nämä ominaispiirteensä.¹² Puutarhalla tulisi olla suojeltu asema kaupungin kaavoituksissa ja se tulisi tunnustaa Turun valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi, kuten sen naapurissa oleva Kupittaaan ruotsalaistaloalue.

Yhteenveto

Vuonna 1934 perustettu Kupittaaan siirtolapuutarha on nykyään vilkkaassa kaupunkiympäristössä

7 Hakala 1989, 31–33, 36–37.

8 Pihlajamäki 2020, 71–73.

9 Pihlajamäki 2020, 41, 43, 51.

10 Pihlajamäki 2020, 26, 28, 30, 37–38.

11 Pihlajamäki 2020, 43, 80.

12 Pihlajamäki 2020, 42.

sijaitseva kulttuuriympäristö, joka pitää yllä 1800-luvulla Euroopassa nousutta sekä Suomeen 1910-luvulla levinnyttä siirtolapuutarhaliikettä. Se jatkaa myös Kupittaaan alueen pitkää puutarha- ja kaupunkiviljelyperinnettä. Kupittaaan siirtolapuutarhan nykyisen maanvuokrasopimuksen loppumisen lähestyessä on tärkeää varmistaa, että Turun kaupunki näkee puutarhan säilyttämisen arvoisena tulevaisuudessaakin. Siirtolapuutarhan harvinaisuutta lisääviä piirteitä

ovat sen pienimökkiset palstat yhdistettynä sijaintiin lähellä Turun keskustaa. Historiallisen luonteensa ja virkistysalueena toimimisen lisäksi se toimii merkittävänä kasvivarantona ja edistää kestävästä kehitystä. Ohimenevän järjestelyn sijaan Turun kaupungin tulisi nähdä siirtolapuutarha omalaatuisena kulttuuriympäristönä, jolla on oikeus pysyä alkuperäisessä paikassaan.

LÄHTEET

Kulttuuriympäristöanalyysi – opas DIVE-menetelmän käyttöön. Museovirasto. 2013.

Hakala, Pirkko. 1989. Turun siirtolapuutarhat 1934–1980. Turun yliopiston kansatieteen laitoksen toimituksia 14, Turku.

Pihlajamäki, Tiina. 2022. Miksi Kupittaaan siirtolapuutarha pitäisi säilyttää? Turku.

Museotoiminnan kehittäminen

AUDIOKÄVELYLLÄ 1600-LUVUN TURUSSA: TURUN VANHANKAUPUNGIN ALUEEN HISTORIALLISEN KUUN- NELMAPOLUN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Helvi Ermala ja Evelina Vuorikari

Kehittämistyö pähkinänkuoressa

Tämä kehittämissuunnitelma kytkeytyy Turun kaupungin Keskustan kehittämisen kärkihankkeeseen, jossa Vanhankaupungin alue on määritelty yhdeksi keskeiseksi kehittämiskohteeksi. Vanhankaupungin kehittämisessä kaupunki haluaa panostaa mm. alueen ympärivuotisen vetovoiman lisäämiseen, alueen saavutettavuuden lisäämiseen, sekä sen historiallisuuden ja paikan tunnun kokemuksen voimistamiseen. Kehittämissuunnitelmamme on toteutettu lopputyönä Turun yliopiston Museotoiminnan kehittäminen -kurssille keväällä 2024. Suunnitelmassa kuvailemme Turun Vanhankaupungin alueelle ideoidun historiallisen kuunnelmapolon tarjoamia mahdollisuuksia nostaa esiin alueen kiinnostavaa historiaa ja kulttuuriperintöä. Tavoitteenamme on tarjota uusi vaihtoehtoinen tapa tutustua ja kokea Vanhankaupungin alue. (Lünden et al., 2023).

Lähtöasetelma

Historiallinen Turun Vanhakaupunki on elävä todiste monen eri vuosisadan aikakerrostumasta. Turun Tuomiokirkko, jonka tutut kellonlyönnit rytmittävät kaupunkilaisten arkea ja joka yhdistetään vahvasti idylliseen Turun kuvastoon, rakentui paikalleen 1300-luvulla. Kirkkoa ympäröivät monet vanhat rakennukset, joista osa kuuluu Turun yliopistolle sekä Åbo Akademille. Kirkon tavoin myös yliopistolla on vahva historia alueen kanssa, sillä vuonna 1640 Turun Vanhankaupungin alueelle perustettiin Suomen ensimmäinen yliopisto, Turun Akatemia. Kirkkoa vastapäätä löytyy Vanha Suurtori, joka toimi tärkeänä kauppapaikkana turkulaisille 1200-luvulta aina

1800-luvulle saakka. Lyhyen kävelymatkan päässä Suurtorilta sijaitsee vilkasliikenteinen Hämeenkatu, joka on osa historiallista, Turusta Hämeenlinnaan saakka kulkevaa Hämeen härkätietä. Vanhankaupungin alueelle leimallista on sen kiinnostava historiallinen kerrostuneisuus, joka elää yhä tänä päivänä. Hämeenkatu on aktiivinen tie niin autoilijalle kuin ohikulkijalle, kun taas opiskelijat elävöittävät Vanhankaupungin maisemaa. Suurtori toimii sekä arkisten kohtaamisten paikkana että suosittuna suurtapahtumien näyttämönä, ja Turun Tuomiokirkko vetää puoleensa niin paikallisia kuin turistejakin. Historiastaan huolimatta Vanhankaupungin alue on jäänyt kehityksessä varjoon. (WWW7).

Tämänhetkinen Turun Vanhakaupunki kärsii tietynlaisesta päämäärän ongelmasta. Tällä viittaamme siihen, että alueella on tietyt funktionsa, jonne ihmiset osaavat suunnata. Näkyvää historiaa kumpuavat kohteet, kuten Tuomiokirkko ja Suurtori, ovat helposti asukkaiden ja vierailijoiden mielessä. Jouluisin Tuomiokirkon eteen asetetaan valtava joulukuusi, ja useat markkinat Suurtorilla ja Aurajoen varressa vetävät puoleensa kävijöitä. Hämeenkatu on tie, jonka kautta on mahdollista ajaa esimerkiksi töihin tai Helsinkiin. Yliopistojen eri rakennukset sijaitsevat pitkin Vanhakaupunkia, jonne opiskelijat tietoisesti suuntaavat. Se, mikä Vanhankaupungin alueelta kuitenkin puuttuu, on mahdollisuus vapaaseen alueen tutkimiseen ja rentoon vapaa-ajan viettoon.

Vanhankaupungin sisällä, syvemmillä Tuomiokirkosta ja Suurtorista, on monia yliopiston rakennuksia, asuinrakennuksia sekä muutama ravintola. Monet ovet ovat kiinni, jotkut rakennukset jopa tyhjiään. Yliopistojen rakennuksiin ei läheskään kaikilla kau-

punkilaisilla ole mitään syytä mennä, eikä suljettujen ovien kampusalue houkuttele ulkopuolisia sitä tutkimaan. Alue antaa itsestään vaikeasti lähestyttävän kuvan: jos et jo tiedä, minne olet menossa, ei sinulla ole asiaa tänne. Se ei kutsu ihmistä tutkimaan ja kulkemaan, tutustumaan näkemäänsä ja sen historiaan.

Aktiivisuutta alueelle on pyritty tuomaan eri tavoin. Hämeenkadun varrella on monia ravintoloita ja kauppoja, jonne on helppo saapua. Alueella on myös monia eri ulkoilureittejä, niin suosittu Aurajoen ranta kuin verkosta löydettävät teemalliset kulkureitit. Päädyimme kehittämissuunnitelmassamme ideoimaan uudenlaista kävelyreittiä Vanhankaupungin läpi, jonka avulla kävelijä voi tutustua Vanhaankaupunkiin ja sen historiaan uudella tavalla: audioon painottuvalla kerronnalla.

Kehittämistarpeet ja -tavoitteet

Turun kaupungin kehittämissuunnitelman tarkoituksena on elävöittää Vanhaankaupunkia ympäri vuoden. Sen tavoitteena on luoda alueesta kohtauspaikka sen historiaa kunnioittaen ja vahvuuksia hyödyntäen. Vanhankaupungin vahvuuksiin kuuluu esimerkiksi sen rikas yliopistoelämä, joka jää varjoon muiden kuin opiskelijoiden arjessa. Opiskelijat kulkevat kaduilla, mutta itse rakennukset ovat kuin utuisen verhon takana. Tämän lisäksi alueen kaunis arkkitehtuuri ja monet historialliset tapahtumat, kuten Turun Akatemian synty, ovat tärkeä osa aluetta ja sen luonnetta.

Kehittämissuunnitelmamme tarkoituksena on luoda uusi tapa kiinnostua alueesta ja sitä ympäröivästä historiasta. Turun kaupungin suunnitelmasta käy ilmi toive alueen historian esiintuomisesta ja mahdollisuudesta tutkia ympäröivää aluetta. Alueen ongelmana on pysähdyspaikkojen ja kutsuvuuden puute, mikä vaikuttaa ihmisten mielenkiintoon tutkia ympäristöään. Tavoitteenamme on tuoda alueen historiaa esille audioon painottuvalla kerronnalla, joka antaisi kuulijalle mahdollisuuden osallistua historian kokemiseen omaan tahtiinsa.

Kuulokkeiden käyttäjien määrä, erityisesti julkisilla paikoilla, on kasvanut viime vuosikymmenenä. Tämä heijastuu esimerkiksi kuulokkeiden tarjontaan, joka koostuu monipuolisen kokoisista, muotoisista ja eri käyttötarkoituksiin laadituista kuulokkeista. Osa jopa eristää ympäriltä kuuluvan äänen täysin. Samalla myös kuunneltu materiaali on laaja. Jotkut nauttivat musiikista, toiset radion tai erilaisten podcast -tarinoiden kuuntelemisesta. Ääni on suuressa osassa ihmisten elämää, minkä vuoksi se on oiva tapa saada yhteys ihmisiin ja saada heidät kiinnostumaan oman alueensa historiasta. Parhaimmillaan kiinnostavien

tarinoiden ja näkökulmien kuunteleminen voi auttaa kuulijaa ymmärtämään omaa suhdettaan historiallisesti monikerroksiseen paikkaan, sekä hahmottamaan myös omaa rooliaan historiallisena, paikantuneena toimijana. Lisäksi kuunnella näköaisti on vapaa tarkkailemaan ja havainnoimaan ympäröivää maailmaa. Samalla kuunnelmapolun tutkiminen voi johdattaa kulkijan sellaisellekin alueelle Vanhassakaupungissa, jossa tämä ei ole ennen käynyt. Kuunnella houkuttelee kulkijaansa tutkimusretkeilemään ja kiinnostumaan omasta ympäristöstään ja sen historian kerroksista. (WWW8; WWW9; Lammi 2015, 4–7).

Kuunnelmakävelyllä 1600-luvun turussa

Kuunnelmapolun konseptin esittely

Alueen kulttuurihistoriallisen arvon merkitys korostuu Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmassa selvästi. Kun kaupunkilaisia on pyydetty jakamaan näkemyksiään Vanhankaupungin alueen tulevaisuudesta, ovat esimerkiksi toiveet paikan tunnun vahvistamisesta sekä mielenkiintoisten kulkureittien kehittämisestä toistuneet. Kiinnostuimme erityisesti kehittämissuunnitelmassa mainituista teemoitelluista kulkureiteistä, joiden kautta aluetta voitaisiin kehittää käyttäjäystävällisemmäksi sekä saavutettavammaksi. Halusimme omassa ideassamme yhdistää ajatuksen kutsuvasta reittisuunnittelusta sekä menneisyyden läsnäolosta kaupunkitilassa. (Lúnden et al., 2023).

Ehdotuksemme Turun Vanhankaupungin alueen kehittämiseksi on historiallinen kuunnellaopastus 1600-luvun Turussa. Kuunnella tavoitteena on tuoda menneisyyden kaupunki nykyhetkestä käsin aistittavaksi ja hahmotettavaksi. Kuunnella varrella kulkija kohtaa monia erilaisia historiallisia hahmoja, jotka johdattavat tätä matkallaan Turun Vanhankaupungin alueen halki. Samalla kuulija pääsee tutustumaan hahmojen kertomusten kautta 1600-luvun ihmisen mielenmaisemaan, maailmankuvaan sekä laajemmin ajan sääty-yhteiskunnan oikeuskäsityksiin.

Turku oli 1600-luvulla yksi Ruotsin valtakunnan suurimmista kaupungeista, ja vuosisata oli kaupungin kehityksen kannalta merkittävää, suurten muutosten ja vaurastumisen aikaa. Kaupunkiin muutti paljon kauppiaita Euroopan protestanttisista maista, ja myös sen hallinnollinen merkitys Ruotsin valtakunnassa kasvoi hovioikeuden perustamisen myötä vuonna 1623. Kehitettävän alueen kannalta kiinnostava historiallinen käännekohta oli myös Turun akatemian perustaminen vuonna 1640. (Laaksonen 2007, 48.) Vanhankaupungin alue onkin toiminut pitkään merkittävänä kansainvälisen kaupan, hallinnon ja kou-

lutuksen keskuksena. Kyseisestä vuosisadasta löytyy myös runsaasti tuoretta ja kiinnostavaa tutkimustietoa. Erityisesti Turun yliopiston historiantutkija Veli Pekka Toropainen on kunnostautunut nimenomaan 1600-luvun turkulaisten elämän kartoittamisessa. Suomen historian tutkija Mari Välimäki on puolestaan perehtynyt laajasti erityisesti 1600-luvun turkulaisten opiskelijoiden elämään. Näiden ja monien muiden historiantutkijoiden tuottaman tutkimustiedon avulla pääsemme kurkistamaan 1600-luvulla eläneiden turkulaisten todellisuuteen.

Ideamme kaltaisia menneisyyden elävöittämiseen liittyviä projekteja on tehty Turussa ennenkin. Vuonna 2022 Turun Museokeskus ja Historian ja tulevaisuuden museo -hanke tuottivat Turun Linnanpuistoon virtuaalisällöstä koostuvan kokonaisuuden, jonka kautta puistossa kulkijat pääsivät loikkaamaan aikamatkalle 1800-luvun alun maisemaan. Linnanpuisto 1827-hanke toteutettiin yhteistyössä turkulaisen CTRL-Realityn kanssa. Älylaitteelle ladattavan Tarina-sovelluksen kautta käyttäjä pääsi kuulemaan rooleihin eläytyvien oppaiden kertomusta vuoden 1827 Turusta, sekä kokemaan 3D-mallinnettua kuvaa historiallisen Turun rakennuskannasta. Samaan sovellukseen on toteutettu myös Pelasta Turku! -papakopeli Vanhalla Suurtorilla. (WWW2.) Vuoteen 1827 pääsee tutustumaan tarkemmin digitaalisten mallinnusten kautta Digimuseon toteuttamissa Turku Åbo 1827 -, sekä Luostarinmäki 1827 -näyttelyissä (WWW3; WWW4). Vanhankaupungin alueella on myös toteutettu viime vuosina useita projekteja, joilla alueen historiaa pyritään tuomaan näkyväksi. Citynomadi-palveluun tuotettu reitti Muuttuva Vanhakaupunki johdattaa kulkijan tutustumaan alueen historiaan erilaisten visuaalisten aineistojen, kuvien ja tekstien avulla (WWW5).

Uusimpia teknologian muotoja on siis viime vuosina hyödynnetty enenevässä määrin menneisyyden läsnäolon korostamiseksi kaupunkitilassa. Luettelemamme sovellukset ja palvelut keskittyvät pääasiassa visuaaliseen kerrontaan erilaisten kuvien, 3D-mallinnusten sekä tekstien avulla. Esittelemämme kuunnelmapolun idean avulla mahdollistamme myös kuuloaistiin ja auditiivisiin materiaaleihin nojaava tutkimusmatkailu historialliseen Vanhankaupunkiin. Koska audiomuotoisen median kuluttaminen on viime vuosina merkittävästi lisääntynyt podcastien kasvavan suosion myötä (WWW1), voi kuunnelmapolku tavoittaa myös uusia käyttäjiä ja kulkijoita menneisyyden tarinoiden äärelle. Seuraavaksi lähdemme kulkemaan suunniteltua reittiä. Anna historian tuulien kuljettaa sinut 1600-luvun Turkuun, ja lähde mukaamme kuunnelmapolulle.

Suunniteltu kävelyreitti

Lähdet liikkeelle Luostarin välikadulta, jolla kohtaavat ensimmäisen oppaasi. Raatihuoneen vankilasta on karannut vanki, varkaudesta kiinni jäänyt laivamies Matts Larsson.

Psst! Hei, sää sielä! Sää tairat ol toril menos? Kuule, tuus tän ko mul ois tääl vaik mitä hyvää tavaraa, halvemmal saat ko mistää toripöyräst. Ai ei kelpaa vai? Sää tairat luulla olevas nii pal parempi ko meikäläine vaan kun et o koskaa joutunu varastamaa mitää. Mut ei oo kuule helppoo tämmönenkkä elämä, ehän mää muut ko koitan vaa henkiriepun säilyttää.

Mut kuule, sää tairakki ol joku muukalainen, ko vaik tää Turku onki yks suurimmist kaupunkeist täsä Ruottin niin pal hianos valtakunnas, ni kyl tääl kumminki vähä kaik tuppaa kaik jotenki päi tuntemaa. Ja sää näytäkki aiva vieraalt, kummat vaatteet o pääläs ja kaik. Mut ei hätiä, katos kyl mää sunt eteenpäi opastan täst, toril päi sää taisit ol menos? Lähre mun mukka vaa, tän päi, ja ehkä mul sit pien lantti liikenee vaivanpalkaks.

Larsson johdattaa sinut Vanhalle Suurtorille, jossa hän huomaa torin toisella laidalla torivouti Hemming Mårtenssonin - raatihuoneen vanhan vahtimestarin. Karannut vanki ei tietenkään halua törmätä entiseen vartijaansa, ja siksi Larsson lähteekin livohkaan ja jättää sinut Mårtenssonin ohjattavaksi.

Hoi, sinä siinä! Tunsitko tuota miestä, jonka kanssa äsken juttelit? Matts Larsson, siinä vasta melkoinen liero mieheksi - onnistui pakenemaan raatihuoneen vankilasta kaksi kertaa, aivan minun nenäni alta, jalkarautoista vieläpä! En vieläkään tiedä miten hän siinä onnistui, mutta sen minä sanon, että kyllä hänet vielä kiinni saadaan. Kolmatta kertaa hän ei enää pääse karkuun, siitä olen varma.

Ai kukako minä olen? Olen Hemming Mårtensson, torivouti. Näissä hommissa olen tosin ehtinyt olla vasta vähän aikaa, pitkään toimin raatihuoneen vahtimestarina tuossa torin laidalla. Se vasta oli kovaa työtä, kun piti yhdessä kaupunginpalvelijoiden kanssa vartioida raatihuoneen kellarissa ja kamareissa säilytettäviä tutkintavankeja - joita muuten riittäkin usein tungokseksi asti. Vaikka eihän vankeus ole useimmiten varsinainen rangaistuskeino, vaan vangit ovat ikään kuin säilössä, odottamassa lopullista rangaistustaan; yleensä sakkoja tai erinäisiä ruumiinrangaistuksia. Kaikenlaisesta rötöstelystä siellä istuttiin oikeudenkäyntiä odottamassa. Moni oli jättänyt velkojaan maksamatta, toisia epäiltiin pahoinpitelystä, joskus jopa murhasta.

Ai että onnistuiko monikin vanki karkaamaan raatihuoneen vankilasta? (Yskähtää vaivaantuneesti) No olihan niitäkin tapauksia, kyllä, toisinaan. Mutta minkäs sille mahtaa, kun vankeja on kovin paljon ja itse sattuu olemaan hyväsydäminen luonne.

Erityisen hyvin muistan, kun pyöveli Jöran Henriksson onnistui pakenemaan syyskuussa 1663. Kun tuomio oli julistettu, ei hän suostunutkaan menemään vankilaan: väitti joutuvansa siellä käärmeiden ja matojen syömäksi. Niinpä hän sitten pyysi minua laittamaan hänelle jalkaraudat ja ehdotti, että antaisin hänen oleilla vahtimestarin tuvassa. Kun asia tuntui olevan hänelle kovin tärkeä, niin minä suostuin. Mutta mokoma käyttikin vain laupeuttani hyväkseen, ja kun minä sitten hetkeksi poistuin huoneesta, sai Henriksson käsiinsä muurihakun ja onnistui avaamaan jalkarautansa. Huusi vielä, että ennemmin tappaisi jonkun puukolla, kuin alistuisi hänelle langetettuun tuomioon. (Huokaisee.)

Sitten oli se Märten Arpin tapaus. Ukko oli joutunut raatihuoneelle vankeuteen jäätyään kiinni laittomasta tupakkakaupasta. Eräänä päivänä hän pyysi päästä saunaan, ja ymmärräthän ettei sellaisesta pyynnöstä ole helppo kieltäytyä - etenkin, jos sinua pyydetään vielä mukaan saunomaan. Saunalle päästyämme Arp ehdotti, että hommaisimme viiniä, mutta mentyänsä sitä hakemaan ei sitten enää palannutkaan saunaan. Mokoma oli järjestänyt itselleen ulos valmiiksi pakohevosien ja reien, ja niin hän onnistuikin karkaamaan. Kun häntä ei kuulunut takaisin, määräsi oikeus että minun pitäisi istua hänen sijastaan raatihuoneella vankeudessa kunnes Arp löydettäisiin, kuvittele! Mikä nöyryytys! Että minä, joka niin pitkään palvelin uskollisesti vahtimestarin toimessa jouduin nyt istumaan vankien joukossa!

No, en onnekseni joutunut jäämään pitkäksi aikaa niille sijoilleni, sillä Arp palasi lopulta selvittämään omia sotkujaan. Vapauduttuani en kuitenkaan voinut enää palata vanhaan työhöni, ja niin minut erotettiin. Ymmärsivät sentään antaa pitkälle palvelukselleni sen verran arvoa, että pestasivat minut torivoudiksi. Sitä arvokasta virkaa olenkin hoitanut nyt vuodesta 1671 alkaen huolella ja kunnialla. Tärkeää työtä tämäkin on - onhan Turku kuitenkin yksi Ruotsin valtakunnan suurimmista kaupungeista, ja torikauppa käy vilkkaana. Mutta töistä puhuakseni, nyt täytyy rientää!

Koska Märtenssonin on jatkettava töitään, ohjeistaa hän sinut jatkamaan matkaasi Tuomiokirkkopuistoon Brahen patsaan viereen odottamaan seuraavaa opastasi. Kuinkas ollakaan, siellä kohtaat seuraavaksi

itse kenraalikuvernööri Per Brahen, kun tämä tulee sinua vastaan oman patsaansa edessä.

Mitäs sanot, lieköhän tuo näköinen? Tuo patsas pystytettiin yli kaksisataa vuotta kuolemani jälkeen. Minä en pysty sitä näkemään, mutta sinä pystyt. Sinä puolestasi et pysty näkemään minua, koska olen ollut kuollut sinun ajastasi katsottuna jo kohta neljäsataa vuotta. Emme kumpikaan voi siis aivan varmasti tietää, näyttääkö patsas todella minulta.

Per Brahe ei vaikuta olevan varsinaisesti juttutuulella, joten jatkat matkaasi kohti seuraavaa etappia, Tuomiokirkkoa. Ehkä istahdat kirkon portaille hetkeksi odottamaan seuraavaa opastasi. Notkuttuasi jonkin aikaa portailta kuulet seuraavan oppaasi äänen, kun tämä huutaa sinulle äkäisesti:

Tämä on Tuomiokirkko, eikä mikään yleinen krouvi jonka portailta voi maleksia miten huvittaa! Voi miksi minut koskaan karkotettiin tähän kirottuun kaupunkiin ojentamaan kunnottomia turkulaisia, jotka eivät osaa edes Herran huoneelle antaa sen ansaitsemaa kunnioitusta? Siksi kuningas kai minut tänne lähettikin, pistämään ruotuun nämä skorpionit ja barbaarit. En minä, Piispa Isaacus Rothovius, sentään ole suotta saanut mainetta ankarimpana kirkkoherrana koko Ruotsin valtakunnassa. Ja ankaraa kättä tässä kaupungissa tarvitaankin, se on varma.

Kun saavuin tänne ensimmäisen kerran Herran vuonna 1627, oli Tuomiokirkko kovin huonossa kunnossa, sillä se kärsinyt pahoja vaurioita vuosisadan alussa sattuneessa tulipalossa. Kuten silloin kirjoitinkin ystävälleni, valtakunnankansleri Axel Oxenstiernalle, oli kirkko hoitajiensa huolimattomuuden takia niin laiminlyöty, että sieltä puuttuivat kerrassaan kaikki sisäpuolen kaunistukset kuten urut ja soittimet, alttari-, kuori- ja seinäornamentit, sekä lisäksi myös katto, joka suojaisi edes sateelta ja lumelta. Kunnostustöihin ryhdyttiin viipymättä.

Lisäksi hiippakunnan papiston keskuudessa vallitsi yleinen taantumus, kun moni piti yhä uppiniskaisesti kiinni vanhoista katolisista tavoistaan ja uskomuksistaan. Sitä paitsi suurin osa sekä nuorista että vanhoista on perkeleellisen tottelemattomia; täällä ei kunnioiteta enempää esivaltaa kuin pappejakaan, ei välitetä neuvoista eikä rangaistuksista, vaan jokainen toimii oman tyhmän päänsä mukaan. Päättinkin laatia joukon hiippakuntasääntöjä saadakseni jotain rotia kirkkokäytäntöihin. Mielestäni on selvä asia, että jumalanpalvelukseen tulee saapua raittiina, tunnin verran paastonneena ja ajallaan. Näiden asioiden luulisi olevan itsestäänselviä, vaan ei tässä jumalat-

tomassa maassa.

Vaikka en itse osaakaan puhua suomen kieltä, varmistin kuitenkin että Raamattu vihdoinkin käännettiin kokonaisuudessaan suomeksi vuonna 1642, jotta opisi tämä kuriton väki viimein ymmärtämään Jumalan sanaa. Lisäksi perustin Turkuun kymnaasin, siis lukion, jotta papiston kunnollinen koulutus voitaisiin taata. Sittenhän kymnaasi muuttui yliopistoksi vuonna 1640, kun Turun Akatemia perustettiin. Minusta tehtiin ensimmäinen akatemian varakansleri, mikä ilkin aivan oikein.

Nyt olen puhunut riittävästi ja minulla on paljon muuta tehtävää. Rouvani lähtee opastamaan sinua seuraavaksi, hän voi kertoa enemmän siitä miten nämä kunnottomat turkulaiset ovat meitä Herran lähettiläitä kohdelleet.

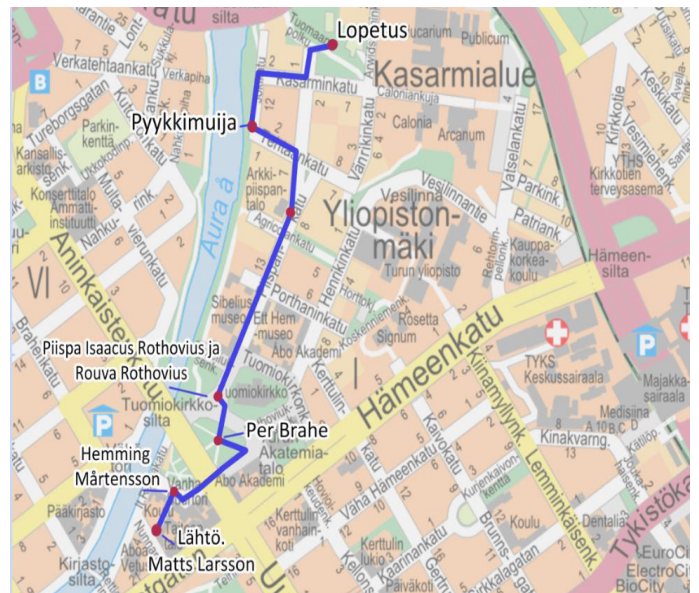
Ärtynyt piispa lähettää sinut vaimonsa matkaan, joka lähtee kanssasi kävelemään Piispankatua pitkin. Rouva Rothovius kertoo sinulle, kuinka turkulaiset eivät oikein tuntuneet lämmenneen hänen ja hänen miehensä läsnäololle kaupungissa. Yhteentörmäyksiä sattui kaupunkilaisten kanssa alinomaan, kaupungin porvarit olivat jopa haastaneet Rothoviuksen oikeuteen kun tämä oli kutsunut heitä saarnassaan "suomalaisiksi sioiksi ja koiriksi". Väsyneen oloinen rouva huokaa raskaasti:

Voi näitä turkulaisia.

Rouva Rothovius jättää sinut Piispanatalon edustalle, ja kehottaa jatkamaan matkaa joen rantaan. Siellä kohtaat seuraavan oppaasi, pyykkimuijan. Tämä on ollut pesemässä pyykkiä joen rannassa. Kädet ovat liikoamisesta ryppyiset, ja hän kantaa lanteellaan suurta ja raskasta pyykkikoria. Nainen kertoo sinulle, millaista on elämä säätyjärjestelmän alimmilla portailla. Sitten hän esittää sinulle pyynnön:

Nyt haluaisin mielelläni kuulla sinun Turustasi. Ota minut mukaasi, kuvaile minulle sinun kaupungin.

Otat kuulokkeet korviltasi, istahdat hetkeksi penkille Tuomaanpuistoon. Kuuntelet ja havainnoit ympäristöäsi. Miltä nykypäivän Turku näyttää, miltä se kuulostaa? Käytät kaikkia aistejasi kun keskityt havainnoimaan ympäristöäsi. Mitä sinä voisit kertoa oman aikasi kaupungista sinua johdattaneille 1600-luvun turkulaisille?

Havainnollistava reittikuva. Kartta Turun karttapalvelu (WWW10).

Idean mahdollisia laajennuksia

Kuunnelpolku mahdollistaa monenlaisia kuviteltavia laajennuksia ideaansa. Koska kaupungista on kerrottavissa niin monta tarinaa kuin vain riittää kertojia, voi polkuun lisätä näkökulmia ja reittivaihtoehtoja valittujen kertojien mukaan. Tämä mahdollistaa formaatin uudelleenkokemisen käyttäjän itse valitsemalla tavalla. Hän voi valita, kenen oppaan matkaan hän haluaa tällä kertaa lähteä ja kenen tarinan kokea. Oppaiden kertomien tarinoiden pituudet ja kestot voivat vaihdella paljonkin, mikä lisää kiinnostavaa dynaamista vaihtelua kuuntelukokemukseen. Tällaista vaihtelua saataisiin aikaiseksi myös lisäämällä kertojien äänten taustalle erilaisia äänimaisemia, sekä luomalla kokonaisvaltainen kuunnella kertojien tarinoiden ympärille. Ehkä jonkun kertojan puheen keskeyttääkin toinen henkilö, joka tulee tervehtimään kertojaa, solvaamaan tätä tai juoruamaan yhteisten naapurien kommelluksista. Kiinnostavaa voisi olla myös esimerkiksi, jos kuunnelman kautta kulkija pääsisi osallistumaan 1600-luvun merkittäviin tapahtumiin, kuten Turun Akatemian vihkiäistilaisuuteen.

Omassa esimerkissämme polku kulkee tiettyä reittiä, ja yksi opas jättää kulkijan aina seuraavan huomaa. Polku on myös mahdollista toteuttaa myös rastilta rastille -idealla, jossa kulkija itse päättää oman suuntansa. Tässä ajatuksessa on omat hyvät ja huonot puolensa - suunnitelmamme kaltainen valmis reitti tekee mahdolliseksi kiinnostavien henkilöhahmojen välisten dynamiikkojen ja suhteiden tutkimisen kuunnelman osana. Tämä luo kokemuksesta yhtenäisemmän, kuin mitä hajanainen rastilta rastille -konsepti tarjoaa. Toinen selkeä sisällöllinen laajennusidea on eri aikatasojen lisääminen, tai erilaisten visuaalisten

sisältöjen (esim. esinevalokuvien) lisääminen kuunnelmamateriaalin oheen. Mahdollisia laajennuksia voitaisiin toteuttaa myös yhteistyössä reitin varrella sijaitsevien erilaisten toimijoiden kanssa - ehkä kahvilayrittäjä voisi intoutua lisäämään valikoimiinsa 1600-luvun rinkelin. Alueen kulttuuritoimijat (esim. Sibeliusmuseo, Turun tuomiokirkkoseurakunta tai Aboa Vetus & Ars Nova) voisivat osoittautua myös hedelmällisiksi yhteistyökumppaneiksi.

Kuunnelmakävelyn konsepti kutsuu leikkimään ja tutkimaan kaupunkia erilaisesta historiallisesta näkökulmasta. Idealla voi leikitellä monellakin tavalla - ehkäpä hahmo yrittää lähteä opastamaan kulkijaa 1600-luvulla käytettyä reittiä pitkin, mutta huomaa sen mahdottomaksi, koska reitin päälle on rakennettu taloja. Tällainen aikatasojen ja vuosisatojen yhtentörmäyttämisen idea on hyvin kiinnostava, ja ideamme konsepti kutsuu suunnittelijaa juuri tällaiseen leikittelyyn. Kaupungin monet historian kerrokset neuvottelevat ja käyvät vuoropuhelua keskenään, kun kulkija yrittää päästä sisään vuosisatojen takaiseen todellisuuteen nykyhetkestä käsin. Kuunnelmakävelyn lopulla kulkijaa kehoitetaan hetkeksi ottamaan kuulokkeet korviltaan, ja keskittymään oman ympäristönsä aistimiseen. Näin kuulijasta tulee opas, kun hän omien aistiensa kautta leikkii johdattavansa 1600-luvun ihmisen puolestaan ihmettelemään meidän aikamme kaupunkia. Kuunnelma kysyy kuulijaltaan, millainen on hänen aikansa Turku, millaisen jäljen menneisyys on jättänyt kaupunkiin, sekä minkälaisen perinnön oma aikamme jättää puolestaan seuraavien vuosisatojen kaupunkilaisille.

Yksi mahdollinen laajennus konseptiin on, että kävelyn päätteeksi kulkija opastetaan yliopistoalueelle, missä hän pääsee kuuntelemaan nykypäivän historian tutkijoiden näkökulmia menneisyyden Turkuun. Näin nykyhetkessä tehtävä akateeminen tutkimus asettuu myös osaksi historiallista jatkumoa, jonka voidaan katsoa alkaneen Turun Akatemian perustamisesta. Samalla kulkija päätyisi liikkumaan myös yliopiston alueella, missä tällaista "tiedettä paikantuvan kuunneltavassa muodossa" -konseptia voisi kehittää edelleen loputtomiin.

Kohderyhmät, markkinointi ja palaute

Kuunnelmakävelyn ideaa voitaisiin markkinoinnissa kohdentaa monenlaisille eli ryhmille. Palvelusta voisivat löytää iloa niin paikalliset kaupunkilaiset kuin toisaalta turistitkin. Meidän esimerkiversiossamme hahmot puhuttelevat kulkijaa kanssakaupunkilaisena, jolla on itselläänkin oma suhteensa Turun kaupunkiympäristöön. Omat esimerkkikertojamme myös olettivat puheessaan, että kulkija tuntee kaupunkia jo jonkin verran, ja osaa löytää oikeaan paikkaan

odottamaan seuraavaa opasta. Kenties kuunnelman yhteyteen voisi olla hyvä liittää jonkinlainen kartta, josta kulkija voi suunnistaa tarkemmin löytääkseen oikean sijainnin. Tästä karttalisäyksestä olisi varmasti hyötyä niin kuunnelmaan tutustuville paikallisille kuin matkailijoillekin.

Kuunnelmakävelyn ideaa voisi suunnata helposti myös esimerkiksi koululaisryhmille. Omatoimisen, mutta samalla opastetun historiallisen kävelyn mahdollisuus Turun Vanhankaupungin alueella voisi kiinnostaa esimerkiksi peruskoulun historianopettajia ja heidän ohjaamiaan ryhmiä. Opetushallitus määrittelee peruskoulujen historianopetuksen tavoitteen tiivistetysti seuraavasti: "Historian opetuksen on tarkoitus ohjata oppilaita näkemään, mikä on yksilön merkitys historiallisena toimijana ja millaisia motiiveja ja muita tekijöitä historian käännteiden taustalla esiintyy" (www6). Kuunnelmakävelyllä kulkija tutustuu yksilöllisten kaupunkilaisten tarinoiden kautta toisaalta yksilöiden elämänkaariin, ja toisaalta myös laajemmin 1600-luvun sääty-yhteiskunnan valtarakennelmiin. Koska opastuksella kuljetaan hyvin itsenäisesti, sopii sisältö erityisen hyvin 5.-6.-luokkalaistalle.

Markkinointiin vaikuttaa paljon myös se, mihin sovellukseen tai digitaaliseen ympäristöön kuunnelma tuotetaan. Vastaavankaltaisia reittejä on Turussa aiemmin tuotettu Citynomadi-palveluun, joten se on yksi vartenotettava vaihtoehto käytettäväksi alustaksi. Tehokkainta olisi tuottaa kaikki reitit mahdollisimman keskitetysti samaan digitaaliseen ympäristöön. Tämä helpottaisi kaikkien reittien markkinointia, sillä käyttäjän kerran löydettyä alustalle voi hän löytää samasta paikasta monta kiinnostavaa palvelua. Reitit voivat parhaimmillaan tukea toisiaan, sillä yhdessä ne luovat kuvan Turun historian moniulotteisuudesta ja kerrostuneisuudesta. Siinä missä Citynomadiin tuotettu Muuttuva Vanhakaupunki -reitti tuo menneisyyden esille visuaalisten aineistojen avulla, voi kuunnelmakävely tehdä saman eri aistin kautta. Toinen vaihtoehto on se, että sisältö tuotettaisiin kokonaan uuteen digitaaliseen ympäristöön. Koska palaute on kehittämistyössä kultaakin kalliimpaa, voitaisiin käyttäjien kehittämisideoita ja mielipiteitä kartoittaa palautekyselyllä, johon pääsisi vastaamaan kuunnelman kuunneltuaan.

Lopuksi

Turun kaupungin laatima kehittämissuunnitelma Vanhankaupungin elävöittämisiksi tuo esille selkeän tarpeen luoda alueesta kulttuurinen keskus, jossa yhdistyvät niin vapaa-aika, ihmisen arki kuin alueen historia. Alueella on runsaasti historiallisesti merkit-

täviä kohteita, joita voi soveltaa alueen elävöittämiseksi. Kaupungin laatimassa suunnitelmassa tavoitteena on hyödyntää alueen vahvuuksia, joita rakennusten lisäksi ovat monet eri Vanhankaupungin sisällä olevat kulkureitit. Reitit kulkevat välillä jopa sokkeloit-
tain: esimerkiksi Tuomiokirkolta voi saapua suoraan yliopiston kukkulalle kaunista puistomaisemareittiä kulkien. Tämä reitti kukkulalle ei kuitenkaan ole ainoa, vaan sinne voi matkata melkein mistä tahansa. Suunnitelmamme tarkoituksena on hyödyntää alueen historian moninaisuutta ja sen tarjoamia polkuja laatimallamme kuunnelmakävelyllä, jossa kuulija pääsee tutustumaan näihin kohteisiin kuulokkeista kuunnel-

tavalla opastuksella. Se tarjoaa mahdollisuuden leik-
kisiin lähestymistapaan, jossa kuunnelmaa varten luotu hahmo kertoo alueen menneisyydestä samalla, kun kuulija kokee sen nykyhetkessä. Suunnitelmas-
samme on esitettyä yksi näistä reiteistä, mutta alueen laajuuden vuoksi kävelyreittejä on helppo lisätä. Laa-
jennuksiin on mahdollista ottaa mukaan erilaisten kulkureittien lisäksi uusia hahmoja, joiden opastus tarjoaa uudenlaisia näkökulmia kuulijalle, kenties jopa samasta kohteesta. Kuunnelmakävely yhdistää ihmisen eri aisteja ja innostaa häntä osallistumaan ympäröivän maailman havainnoimiseen nykyhetkes-
sä, alueen menneisyyttä ymmärtäen.

KIRJALLISUUS

Laaksonen, Hannu. 2007. Turun historiaa kahdeksalta vuosisadalta. Turun Historiallinen Yhdistys & Turun Historiallinen Arkisto 59, Turku 2007.

Lammi, Tuomas. 2015. Itselle kuuluva kaupunki - Kuulokkeiden käyttö kaupunkitilassa. Pro Gradu -tutkielma. Tampereen Yliopisto.

Lundén, Eero; Loukola, Tuuli; Schmidt-Thomé, Kaisa; Savolainen, Panu; Alihaanperä, Tuija & Chir, Julia (toim.). 2021. Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma. Turku. Pdf-tiedosto. turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_historiallisen_keskustan_ja_yliopistojen_alueen_kehittamissuunnitelma.pdf viitattu 26.3.2023.

INTERNET:

WWW1: Aromaa, Jonni. 2021. Näin Yle Puhe muuttuu vuodenvaihteessa - podcastien suosio myllertää myös Ylen radiotarjontaa. YLE 28.12.2021.

Näin Yle Puhe muuttuu vuodenvaihteessa – podcastien suosio myllertää myös Ylen radiotarjontaa | Yle viitattu 19.3.2024.

WWW2: Turun kaupunki. 2022. Ota aikahyppy vuoden 1827 Turun linnaan ja Linnapuistoon. Turun kaupungin tiedote 10.11.2022.

Ota aikahyppy vuoden 1827 Turun linnaan ja Linnanpuistoon | Turku.fi viitattu 19.3.2024.

WWW3: Digimuseo. n.d. Luostarinmäki 1827. Digimuseon näyttely.

Luostarinmäki 1827 - Digimuseo viitattu 26.3.2024.

WWW4: Digimuseo. n.d. Turku Åbo 1827. Digimuseon näyttely.

Turku Åbo 1827 - Digimuseo viitattu 26.3.2024.

WWW5: Iltanen, Jane. 2022. Vanhankaupungin kätkemää historiaa yritetään tuoda näkyväksi Turussa - tulipalon tuhoama Akatemian puutarha herää henkiin kännykkäsovelluksessa. Turun Sanomat 10.5.2022.

Vanhankaupungin kätkemää historiaa yritetään tuoda näkyväksi Turussa – tulipalon tuhoama Akatemian puutarha herää henkiin kännykkäsovelluksessa - Turun historia - Turun Sanomat (ts.fi) viitattu 25.3.2024.

WWW6: Opetushallitus. n.d. Historia ja yhteiskuntaoppi perusopetuksessa. Opetushallituksen verkkosivu. Historia ja yhteiskuntaoppi perusopetuksessa | Opetushallitus (oph.fi) viitattu 27.3.2024.

WWW7: Turun kaupunki. n.d. Vanha Suurtori. Turun kaupungin verkkosivu. Vanha Suurtori | Turun kaupunki (turku.fi) viitattu 26.3.2024.

WWW8: Pew Research Center 2023. Audio Podcasting Fact Sheet. 15.6.2023
Audio Podcasting Fact Sheet | (pewresearch.org) viitattu 26.3.2024.

WWW9: Mattila, Ilkka. 2023. Suomalaiset kuuntelevat musiikkia entistä useammin yksin kuulokkeilla, syy siihen löytyy elämäntilanteista. Helsingin Sanomat 6.10.2023.
Suomalaiset kuuntelevat musiikkia entistä useammin yksin kuulokkeilla, syy siihen löytyy

elämäntilanteista | Helsingin Sanomat (hs.fi) viitattu 26.3.2024.

WWW10: Turun karttapalvelu. <https://opaskartta.turku.fi/ims/> viitattu 28.3.2024

ESIMERKKIKÄSIKIRJOITUSTEN LÄHTEET

Toropainen, Veli Pekka. 2020. Turun Raatihuoneen vankilassa 1600-luvulla. Oikeutta ja historiaa-blogi.

Matthias Calonius Seura / Matthias Calonius Samfundet. 7.1.2020.

Turun raatihuoneen vankilassa 1600-luvulla | Oikeutta ja historiaa (oikeushistoria.wordpress.com) viitattu 5.3.2024.

Barbaarien ja skorpionien keskellä. Tarinoita Tuomiokirkosta -podcast. Turun Tuomiokirkko. 2023.

Tarinoita Tuomiokirkosta 1 Rothovius (turuntuomiokirkko.fi) viitattu 5.3.2024.

KOMMENTTIPUHEENVUORO

Tuija Alihaanperä, hankepäällikkö, Turun kaupunki

Helvi Ermalan ja Evelina Vuorikarin tekemä suunnitelma Turun Vanhankaupungin alueen historian esiin nostamisesta kuunnelmakävelyn keinoin on kekseliäs. He ovat hienosti ottaneet yhdeksi lähtökohdaksi ihmisten kiinnostuksen tarinoihin ja tavan liikkua kaupungilla. Työnsä taustaksi opiskelijat ovat perehtyneet hyvin alueelle tehtyyn kehittämissuunnitelmaan ja sen tavoitteisiin ja linkittivät suunnitelmansa niihin. He myös analysoivat alueen nykytilaa ja hyödyntävät huomioitaan suunnitelmassaan.

Opiskelijoiden ehdotus kuunnelmapolusta menneisyyden Turkuun on hieno. Se antaa kuulijalle mahdollisuuden kokea nykyhetkessä ja paikan päällä menneisyyden kaupunkilaisten elämää fiktiivisten tarinoiden kautta. He ovat poimineet erilaisia aikakauden henkilöahmoja, jotka tekevät kertomuksineen eläväksi alueella eletyn elämän kirjoja.

Kuunnelmapolku on suunniteltu käyttäjälähtöisesti: Koska moni kulkee kaupungilla kuulokkeet päässä, fiktiivinen kuunnelma oikeassa ympäristössä voisi kiinnostaa erityisesti heitä. Toteutus istuu siten parhaimmillaan luontevasti kaupunkilaisten elämään.

Opiskelijat pohtivat työssään oivaltavasti historiakokemuksen mahdollista syvällisempää merkitystä: ”Parhaimmillaan kiinnostavien tarinoiden ja näkökulmien kuunteleminen voi auttaa kuulijaa ymmärtämään omaa suhdettaan historiallisesti monikerroksiseen paikkaan sekä hahmottamaan myös omaa rooliaan historiallisena, paikantuneena toimijana”.

Suunnitelma kuunnelmapolusta tarjoaa uudenlaisen tavan tuoda esiin Vanhankaupungin historiaa. Se tukee Vanhankaupungin kehittämisen tavoitetta tehdä koettavaksi alueen historiaa nykyihmistä kiinnostavalla ja oivaltavalla tavalla. Toisaalta se houkuttelee kuulijan tutustumaan samalla ympäristöön, parhaimmillaan koko alueeseen. Tämän suunnitelman voisi toteuttaa vaikka saman tien!

HISTORIALLINEN RANTAREITT

Helmi Häggman, Minna Muiluvuori ja Emilia Männikkö

Kuva1: Hj. Renvall, 1913.

Lähtöasetelma ja tavoitteet

Turun vanhakaupunki on hajanainen alue, jonka uudistaminen kävijäystävällisemmäksi on keskenräinen projekti. Vanhakaupungin Aurajoen puoleinen laita on kävelyreitteinä suosittu, vaikka joen vierestä kulkevan reitin pätkä kohdasta Agricolankatu-Jokikatu puuttuu. Puuttuvan jalankulkuosuuden vuoksi tekee virallinen reitti mutkan Piispankadulle, kiertäen Arkkipiispan talon suurehkon piha-alueen. Rannan myötäisen reitin tarpeesta kertoo konkreettisesti se, että jyrkkää ja puskaista pengertä pitkin on muodostunut selvä kävelyreitti, jota ketterät kulkijat pystyvät hyvällä säällä käyttämään, mutta jota ei voi

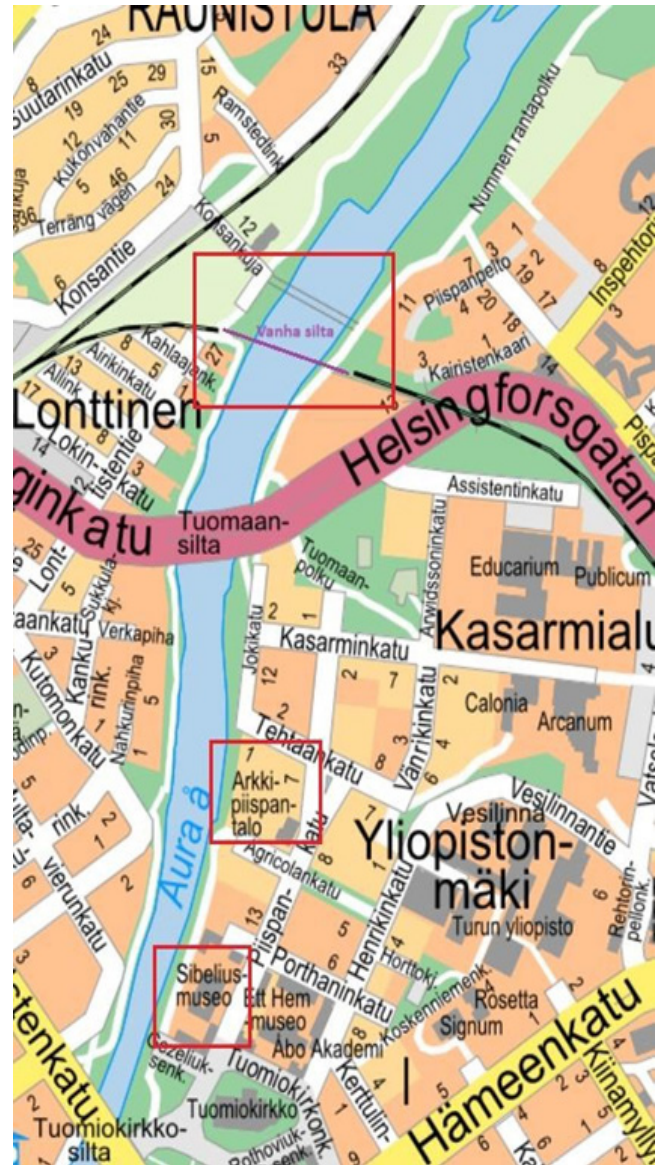
laskea käyttökelpoiseksi kävelyreitiksi. Rannan kuljetavuuden edesauttamiseksi olisi olennaista, että suora, rannanmyötäinen jalankulkureitti rakennettaisiin.

Tällaisesta rantaväylästä on suunnitelma olemassa, ja se ollaan toteuttamassa tulevaisuudessa. Suunnitelman myötä rantaväylän reitti olisi selkeämpi ja kävijäystävällisempi. Tämä mahdollistaisi jatkosuunnittelun reitin varrelle, sekä sen kohteiden toimivamman esiin nostamisen.

Kuva 2: "Kävelyreitin" nykyinen tila tammikuussa 2024.

Reitin läheisyydessä sijaitsee merkittäviä rakennushistoriallisia kohteita, jotka ovat osa rantareitin kaunista idylliä. Näitä kohteita ovat muun muassa Sibelius-museo ja Arkkipiispantalo, sekä niiden pihajha-alueet. Vanhankaupungin kohdasta jokea pohjoiseen päin sijaitsee vastikään purettu Aurajoen rautatiesilta, joka myös on kiinnostava kohde. Mainituilla kohteilla on pitkä historia, joka kietoutuu aikalaisten arkiseen elämään eri tavoin eri aikakausina. Kohteet ovat ihmisten toimesta kokeneet myös konkreettisia muutoksia ajan saatossa, mikä kertoo niiden merkitykselliseksi kokemisesta osana arkea. Vaikka reitti on suosittu ja monelle tuttu, ei reitin tai sen varrella sijaitsevien kohteiden rakennettua historiaa sekä menynyttä arkea tule välttämättä ajatelleeksi. Kehittämissuunnitelmamme tarjoaa tähän ratkaisuja.

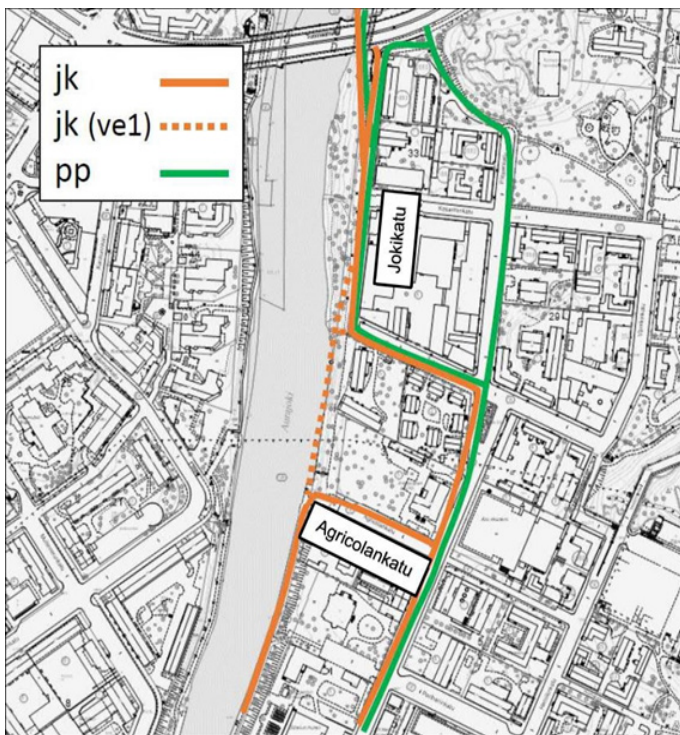

Kuva 3

Kuva 3 havainnollistaa vanhan rautatiesillan, Arkkipiispantalon sekä Sibelius-museon alueiden sijoittumisen ympäristöönsä. Kuvasta huomaa, että Sibelius-museo ja Arkkipiispantalo ovat muiden tässä tutkielmassa käsittelemättömien kohteiden kanssa osatiiviisti rakennettua vanhankaupungin historiallista kulttuurialuetta, joka on keskittynyt Tuomiokirkon ja yliopiston läheisyyteen. Rautatiesilta taas jää tästä keskittymästä sivummalle, mutta kertoo sen sijaan vanhankaupungin laitama-alueen historiaa. Kohteet kuitenkin jäävät muiden rakennusten ja sokkeloisesti rakennettujen katujen lomaan piiloon, eivätkä ne nouse selkeästi esiin kävijöille.

Myös kohteiden vierestä kulkeva rantareitti mutkittelee ja aiheuttaa sekavuutta alueella liikkuville kävijöille ja paikallisille. Tämä ongelma on tiedostettu ja Turun kaupungilla on jo vuodesta 2021 asti ollut olemassa suunnitelma rannan varalle. Suunnitelmassa on kaavailtu eri vaihtoehtoja, joista osa vaatisi suuria rakennustoimia, jotka eivät olisi kannattavia pehmeän joenpohjan päälle. Myös puiden liika rai-

vaaminen haparoittaisi pengertä ja aiheuttaisi sortumavaaran. Kyseisen dokumentin mukaan parhaiten toteutettavaksi soveltuu vaihtoehto nro. 2. Kyseisen vaihtoehdon pohjalta rantaan rakennettaisiin vastapuolen rantaa muistuttava puulaturirakenne, joka jatkuisi tuomiokirkon puolella olevan kivimuurin jatkeena Arkkipiispantalon kohdalta. Reitti nousisi Arkkipiispantalon piha-alueen jälkeen sen pohjoispuolelta pengertä myöten ylös Jokikadulle. Seuraava kuva on otettu kyseisestä suunnitelmasta vaihtoehdosta nro 2. Kuvassa vihreällä on kuvattu pyöräilyreitit, oranssilla nykyinen jalankulun reitti sekä oranssilla katkoviivalla suunnitteilla oleva jalankulkuun soveltuva rantaväylä.

Kuva 4: Turun kaupungin hankesuunnitelma ”Aurajoen rantaväylä välillä Agricolankatu – Jokikatu” (1.12.2021).

Käsitlemämme rantareitti kulkee tuomiokirkkorannalta Sibeliuksen museon sekä Arkkipiispantalon rannan puolelta viertä (olettaen, että rantaväylä tullaan rakentamaan) ja jatkaa Jokikatu pitkin Tuomaansillan (yllä olevassa kuvassa kuvan yläreunassa) ali Rautatiesillan tuntumaan asti. Sibeliuksen museon ja Arkkipiispantalon alueiden kokonaan havainnointiseksi kävijän on tosin kierrettävä kohteet myös rannasta kauempana olevan Piispankadun puolelta. Kohteet ovat kuitenkin erottamaton osa myös rannanpuoleisen reitin maisemaa ja ovat aiheellisia kulttuurishistoriallisia nostoja sen varrelta.

Viimeistään rantaväylän valmistumisen myötä olisi aiheellista ehostaa rantareittiä tavoilla, jotka korostavat alueen kulttuurishistoriallista arvoa. Tämä voi tapahtua niin aineettomien kuin fyysistenkin toimen-

piteiden avulla. Olemme koonneet kolmesta reitin läheisyydestä sijaitsevasta kohteesta tietoa rakennushistoriallisesta näkökulmasta käsin. Tätä tutkimusta voi hyödyntää alueeseen liittyvien hankkeiden täydentämisessä. Jo olemassa oleva Citynomadi-sovellus on esimerkiksi yksi alusta, jolle tekemäämme tutkimustekstiä ja etsimiämme kuvia pystyisi jopa suoraan siirtämään.

Sähköisten alustojen lisäksi voi keräämäämme tietoa käyttää myös muihin reitistä ja sen kohteista kertoviin hankkeisiin, kuten Citynomadin reittien pohjalta tehtyihin fyysisiin teemakarttoihin. Myös perinteiset infokyltit sopisivat vanhankaupungin ilmeeseen. Tyylikkästi suunnitellut kyltit olisivat eduksi muuten tavanomaisella reitillä, ja täydentäisivät alueella liikkuvien kävijöiden kokemusta.

Fyysisissä kylteissä on myös se etu, että kuka tahansa ohikulkija voi huomata muuten huomiotta jäävää tietoa, ja parhaimmillaan kiinnostua aiheesta enemmänkin. Sähköisten sovellusten löytäminen vaatii jo valmiiksi tietoa joko aiheesta tai sovelluksesta, ja siten tavoittaa vain rajatun kohderyhmän.

Kävijöiden lisäksi olennainen huomioitava ryhmä ovat alueen asukkaat, jotka voi nähdä aktiivisimpana kävijäryhmänä. Asukkailla on yleensä sisäpiiritietoa, joka on arvokas lähde paikallishistorian vaiheita selvitetessä. Tällaiseen ensikäden tietoon ja kokemuksiin liittyy usein henkilökohtainen side, mikä on tietenkin kiinnostava näkökulma kulttuuriprojekteissa. Ehdottoman tärkeäksi nousee myös asukkaiden mielipiteiden huomioiminen alueella tehtävien muutosten suhteen ja paikallisilla tulisi olla viimeinen sana aluetta koskevista hankkeista. Jutta Virolaisen artikkeli ”Kulttuuripoliittinen näkökulma osallistamiseen” (2015) tuo esiin osallistamisen eri muotoja. Artikkelissa nostetaan esiin, että ”[o]sallistumisen ja osallisuuden edistäminen on asetettu keskeisissä kulttuuripoliittisissa dokumenteissa yhdeksi toiminnan kärkitavoitteeksi” (Virolainen 2015, 54). Virolainen käsittää osallisuuden kokemuksen perustavanlaatuisiksi yhteiskunnallisen toimijuuden kannalta (ks. Virolainen 2015, 56–57).

Myös Turun vanhankaupungin kehittämishankkeen tavoitteissa on muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön ohessa korostanut paikallisten osallistaminen (ks. Turun kaupunki 2021, 131.) Myös historiallisen rantareitin suunnittelussa olisi hyvä esittää suunnitelmat paikallisille heidän kanavillaan, ja järjestää kyselyitä, joissa olisi mahdollista saada lisätietoa alueesta, mutta myös kuulla paikallisten mielipiteitä suunnitelmista. Kyseisen reittisuunnitelman täydentämiseksi saattaa paikallisten kanssa tehtävä yhteistyö osoittautua hedelmälliseksi; suunnitelmaan

saadaan lisää sisältöä ja paikallisten osallisuuden kokemus sekä side asuinalueeseensa syvenee.

Mahdollisuudet ja haasteet

Rannan alueen kehittämiseen liittyy sekä mahdollisuuksia että haasteita itse paikan, yleisön ja ehdottamiemme toimenpiteiden suhteen. Ranta-alueen kohdalla tärkeää on tiedostaa historian ja luonnon arvo sekä ottaa se huomioon päätöksenteossa. Esimerkiksi rannan luonnon koskemattomuus ja jatkuvuus on turvattava. Kaupunki ja museot ovatkin yksi kestävän kehityksen keskeisimmistä toimijoista, jolloin tärkeäksi nousee yhteisöjen, yhteiskunnan ja luonnon välisen tasapainon huomioon ottaminen: ihmisoikeudet ja ympäristöoikeudet kulkevat käsi-kädessä (McGhie 2019, 9, 18, 29). Kansainvälisesti on määritelty useita eri tapoja, joilla kestävä kehitys voidaan ottaa huomioon. Tälle projektille keskeisiä toimia ovat muun muassa kulttuuriperinnön suojelu, tutkimuksen teko ja kestävän turismin tukeminen, kuten paikallisten osallistaminen päätöksentekoon, luonnon moninaisuuden säilyttäminen ja negatiivisten ympäristövaikutusten minimointi. (McGhie 2019, 42, 56.)

Kylttien sijoittamisessa kyseiseen rantapiiriin on tärkeää huomioida myös niiden saavutettavuus, joka mahdollisesti saattaisi muodostua haasteeksi. Kyltit eivät esimerkiksi saa olla liian korkealla tai matalalla. Toisaalta ne on sijoitettava myös niin, että kaikki pääsevät niiden luo reitin varrella. Kylttien asettamisessa tärkeää on myös ottaa huomioon niiden sijoittuminen osaksi reittiä niin, että ne eivät esimerkiksi häiritse alueen asukkaita, luontoa, eläimiä tai näköalaa. Kestävän kehityksen huomioimisen lisäksi, jos ja kun toimenpiteitä laitetaan alulle, on vuorovaikutteinen dialogi asukkaiden kanssa tarpeen.

Mahdollisen yleisön, kuten asukkaiden ja opiskelijoiden suhteen, alueella on paljon mahdollisuuksia. Muun muassa alueella sijaitsee monia korkeakouluja, kuten Åbo Akademi. Alueella on siis paljon läpikulkuliikennettä – enimmäkseen kävely- ja pyöräilyliikennettä. Toisaalta tämä muodostuu samalla myös haasteeksi, koska alue on kovin kiireinen vilkkaimpana aikana.

Myös esimerkiksi alueen äänimaisema painottuu tämän kiireisyyden ympärille, koska lähellä sijaitsee keskustan läpi menevä autoliikenne ja kyseisellä alueella on paljon tapahtumia. Kuitenkin samalla tapahtumien ja muun kulttuuritarjonnan, kuten useiden museoiden läheisyys, tuo ihmisiä alueelle. Kuitenkaan rantareitti ei välttämättä ole paikka, johon kulkija eksyy vahingossa. Kuinka siis suunnata kävijöitä mahdolliselle rantareitille, mutta samalla turvata

sen rauhallisuus?

Toimenpiteiden suhteen mahdollisuudet ja haasteet liittyvät kysymykseen tulisiko kyse olla fyysisistä kylteistä, digitaalisesta tiedosta (Citynomadi) vai kummastakin yhtä aikaa. Fyysisten kylttien suhteen Turussa on toteutettu viime vuosina hyviä onnistuneita esimerkkitapauksia, kuten Aurajokisäätiön opastekyltit Virnamäenpuistossa tai Aurajoen rantaa kiertävä Suomen sydän - kulttuurikuntoreitti. Infotaulut eivät ole esimerkiksi kokeneet ilkivaltaa, kuten sotkemista, tai ympäröivän luonnon umpeen kasvamista tai muita luonnollisia tuhoja. Toisaalta nämä esimerkit sijoittuvat syrjäisemmille alueille ja asutusta ei ole lähettyvillä samalla tavalla kuin keskustan tuntumassa. Fyysisten kylttien hyödyt painottuvat varsinkin siihen, että ne ovat paikan päällä, tieto konkretisoituu ja sen saavuttamiseksi ei tarvita nettiyhteyttä.

Mahdolliset haasteet fyysisten kylttien suhteen liittyvät erityisesti niiden sisältöihin ja saavutettavuuden kysymyksiin. Huomioon tulee ottaa esimerkiksi tekstin koko, selkokieliisyys ja kielivalinnat. Sama tieto tulisi olla saatavilla eri kielillä, kuten suomen lisäksi erityisesti ruotsiksi, mutta myös mahdollisesti englanniksi, venäjäksi ja ukrainaksi. Kylttiin kuitenkin mahtuu vain rajallinen määrä tietoa, jolloin joko kielivaihtoehtoja tulee rajata tai kyltin kokoa harkita tekstin määrä huomioon ottaen. Fyysiset kyltit asettavat haasteiksi myös esimerkiksi sen, että tietoa ei voi kuunnella ääneen. Esimerkiksi näkövammaiset jäävät ulkopuolisiksi. Vielä yhdeksi haasteeksi fyysisten kylttien suhteen saattaa muodostua lisätiedon saavutettavuus. Koska kyltteihin mahtuva tieto on rajallista, kysymykseksi nousee, onko tietoa saatavissa vierailun jälkeen tarpeeksi monipuolisesti ja helposti. Muun muassa Turun arkkipiispantalosta on saatavilla vain vähän tietoa netissä. Tulisiko kyltteihin liittää esimerkiksi lisälukuvinkkejä tai vaikkapa QR-koodi, jonka kautta tiedon määrä voitaisiin optimoida?

Fyysisten kylttien suhteen tarkasteluun tulee ottaa myös esimerkiksi sääolosuhteiden vaikutus ja budjetikysymykset. Kylttien materiaalia huomioitaessa, on kestävä kehitys syytä pitää mielessä. Luonnonilmiöt, kuten myrskyt tai sade, voivat vaikuttaa kylttien kuntoon. Toisaalta veden läheisyys ja esimerkiksi mahdollinen veden nousu ajan mittaan voivat vaikuttaa kyltteihin. Myös talousasiat on huomioitava. Kuinka monta kylttiä alueelle asetetaan? Olisiko Citynomadi halvempi ratkaisu?

Rajoitetun tiedon määrä, kielivaihtoehdot tai sääolosuhteet eivät nouse ongelmiksi Citynomadissa. Citynomadi nettisivuna kuin ilmaisena myös soveltuksena on kaikkien käytettävissä ja tietoa voi ladata kuka vain. Tieto on siis saatavissa sekä tietokoneilla,

älypuhelimilla ja tableteilla sekä sitä voi lukea missä vain, kunhan nettiyhteys on turvattu. Digitaalinen alusta voi esimerkiksi inspiroida kävijöitä tulemaan alueelle toimien eräänlaisena matkavinkkisivustona samalla. Suora linkki Google Maps -karttapalveluun auttaa navigoimaan oikeaan paikkaan. Citynomadiin on mahdollista laittaa enemmän tietoa, ja kuvia sekä eri kielivaihtoehdot ovat valittavissa infopainikkeista. Opetus ja kulttuuriministeriö onkin listannut tällaisen saavutettavuuden merkittävänä lisäarvona.

Digitaalisuus on yhä vahvempi osa nykyisyyttä kuin myös tulevaisuutta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 25.)

Toisaalta myös digitaaliseen infoalustaan liittyy omia haasteitaan. On esimerkiksi epäselvää, tarjoaako Citynomadi mahdollisuuden kuunnella tekstejä ja tukeeko esimerkiksi sovellus erinäisiä lukuohjelmia. Myös kysymys Citynomadin tunnettavuudesta on syytä huomioida. Kuinka yleistä alustan käyttäminen on ja kuinka todennäköistä on, että vierailijat löytävät Aurajoen rantaa koskevan inforeitin? Kaiken kaikkiaan tähän kehitysehdotukseen – alueeseen, yleisöön ja toimenpiteisiin – liittyy paljon mahdollisuuksia, kehityskohteita sekä huomioon otettavia seikkoja.

Toimenpiteet

Kehityssuunnitelmaamme liittyy infotekstejä kohteista Aurajoen rannan ohella. Haluamme tuoda informaatiota kohteista yleisölle joko digitaalisesti tai fyysisesti, mieluiten molemmin tavoin.

Digitaalinen info löytyisi esimerkiksi Turun kaupungin tuottamassa Citynomadi-sovelluksessa oma reittinä. Fyysisesti informaatiota tuodaan yleisölle infokyltteinä reitillä. Koemme, että molemmat vaihtoehdot yhdistettynä toisivat mahdollisimman monipuolisesti ja laajasti informaatiota yleisölle.

Olemme kirjoittaneet kolmesta kohteesta infotekstejä esimerkkinä siitä, mitä infoa yleisölle voisi tuoda. Olemme valinneet kohteita, jotka koemme, että ovat reitillä erityisen kiinnostavia, sekä mahdollisesti laajalle yleisölle hieman tuntemattomia. Infokyltit kohteista toisivat esiin sellaista tietoa, joka ei välttämättä näy fyysisesti alueella. Näiden kolmen kohteiden lisäksi voisi hyvin esittää reitillä enemmänkin kohteita. Olennainen alkutoimenpide olisi kirjoittaa muistakin kohteista tekstiä sekä muokata tekstejä sopivaan formaattiin Citynomadiin sekä infokyltteihin.

Reitin suunnittelu riippuu myös siitä, miten uusi Aurajoen rantaväylä välillä Agricolankatu-Jokikatu toteutetaan. Ideaalitalanne olisi se, että suunnittelemamme reitti tulisi uuden rantaväylän yhteyteen, jotta infokyltit olisivat mahdollisimman lähellä Aurajokea, joka toimii reitin kohteiden yhdistäjänä. In-

fokyltit olisivat silloin vanhan ja uuden laajennetun rantaväylän yhteydessä, näkyvällä paikalla.

Reitti olisi myös paljon selkeämpi, jos rantaväylää Agricolankatu-Jokikatu uudistetaan. Jos reitti suunnitellaan nykyisen tilanteen mukaan, jossa rantaväylä ei ole helppokulkuinen, pitäisi infokylttien sekä citynomadi-reitti siirtää osittain Piispankadun puolelle, jotta kävijän ei tarvitse kulkea vanhaa polkua, kun muuri Aurajokea pitkin loppuu.

Citynomadi

Citynomadin nykyiset reitit esittelevät kohteita yleisesti yhdellä tai muutamalla kuvalla, sekä lyhyellä, muutaman lauseen tekstillä. Meidän tuottamamme tekstit ovat tätä paljon pitempiä, mutta niitä voi tulevaisuudessa tiivistää. Idea sovellukseen olisi tuottaa uusi reitti samalla tyylillä kuin aikaisemmat reitit. Mahdollisesti voisi kohteista olla muutamakin kuva, jotta saisi kohteiden historiallinen tieto visuaalisesti esille. Reitti alkaa Tuomiokirkon puolelta, ja jatkuu Sibelius-museo - Arkkipiispantalo - Rautatiesilta. Jos resursseja riittää olisi saavutettavuuden kannalta hyvä tuottaa kohteista äänitallenne, mitä voisi kuunnella, kun kävelee reitillä.

Infokyltit

Jotta kohteista saisi enemmän tietoa esille, haluamme luoda myös fyysisiä infokylttejä, jotka löytyisivät reitin ohella, joka kohteen lähellä. Kyltit olisivat kuitenkin joen puolella, eikä esimerkiksi Piispankadulla, jos vain mahdollista. Tämä toisi infoa niille, jotka spontaanisti kävelevät jokea pitkin, mutta voisi myös tuoda lisää ihmisiä alueelle, jos infokyltti-reittiä mainostettaisiin yleisesti. Kyltit mahdollistavat sen, että kohteista voi kirjoittaa hieman pitempiä tekstejä, sekä laittaa kohteista lisää kuvia (katso lyhyet versiot kohdeteksteistä).

Kylttien pitää olla säänkestäviä ja mahdollisuuksien mukaan tehty kestävästä materiaaleista, sekä helposti luettavia. Jotta kyltit olisivat mahdollisimman saavutettavia olisi hyvä saada ainakin osa tekstistä tehtyä myös pistekirjoituksella. Jos äänitallenne ei ole mahdollista Citynomadi-sovelluksessa, sen voi myös tuottaa QR-koodin taakse, jonka kävijä voi skannata infokylteistä.

Äänitallenteisiin on mahdollisesti olennaista kirjoittaa erillinen käsikirjoitus.

Pop-up tapahtuma

Ideaan kuuluu myös pop-up tapahtuma, jota järjestettäisiin, kun reitit ovat valmiit, ja infokyltit ja/tai Citynomadi-reitti julkaistaan. Ideaalitalanne olisi se, että tapahtuma järjestettäisiin, kun uusi Aurajoen rantaväylä välillä Agricolankatu-Jokikatu olisi valmis.

Tämä uudistus vaikuttaa paljon siihen, miten reitillä kävellään ja missä infokyltit sijaitsevat. Tapahtumaan voitaisiin järjestää bingo tai visa, jossa osallistujien pitää kerätä kylteistä tai citynomadista infoa kohteista, ja tehtyään tämän saa palkinnon. Pelillisuus on hauska tapa tuoda jotain erikoista tapahtumalle, ja se voi myös tuoda kävijöille osallistumisen kokemuksen (Lindholm & Eskola, 2015, 104). Tapahtumalla voidaan osallistaa sekä asukkaita ja alueen toimijoita, ja samalla kerätä mielipiteitä reitistä ja rantaväylän uudistuksesta. Kuten Mahdollisuuksien museo Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030:ssa kirjoitetaan: “Museot toimivat laajemminkin yhteiskunnallisen keskustelun foorumeina ja tuovat syvyyttä ajankohtaisiin teemoihin taustoittamalla menneisyyden ja nykyhetken ilmiöiden välisiä yhteyksiä ja tulevaisuuden näkymiä erityisesti näyttelyiden avulla.” (Mattila, 2018, 14). Suunnittelemanne projekti on myös hyvä tapa tuoda esiin yhteyksiä menneisyydestä ja nykyhetkestä alueella, sekä toimia keskustelufoorumina. Pop-up tapahtuman aikana olisi mahdollista esitellä aluetta ja reittiä eri kohderyhmille, kuten lapsille, asukkaille, alueen yrityksille tai opiskelijoille. Eri kohderyhmille kohdistuneita esitteilyjä voidaan myös järjestää tapahtuman ulkopuolella. Jos tapahtuma järjestetään ennen rantaväylän uudistamista tapahtuma voi hyvin toimia tapana kertoa sekä kerätä asukkaiden ja alueen toimijoiden mielipiteitä uudistuksen suunnitelmasta. Näin tapahtuma toimii erityisesti keskustelufoorumina.

Kohteiden tutkimus

Sibeliusmuseon piha-alue

Tiedätkö, mitä Sibelius-museon pihalta löytyy? Kun kävelet jokirantaa pitkin, näet varmasti ison kaulniin tammen, jonka vierestä löytyy kasveja ja punaisia taideteoksia. Tammen on tarinan mukaan istuttanut tunnettu tutkimusmatkailija ja tiedemies Pietari Kalm (Pehr Kalm) (1716–1779). Kalmin vanhemmat pakenivat sotaa ruotsiin, ja Kalm syntyi Ångermanlandissa vuonna 1716. Valitettavasti Kalmin isä kuoli ennen Pietarin syntymää. Kalmin äiti Catharina päätti muuttaa takaisin Suomeen rauhan tultua, ja Pietari kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1735 Turun Akatemiassa. Pietari Kalm oli aikoinaan Carl von Linnén oppipoika, ja sai vuonna 1747 Turun akatemian ensimmäisen taloustieteen professorin viran. Samana vuonna hän lähti tutkimusmatkalle Pohjois-Amerikkaan.

Turun Akatemian kasvitieteellinen puutarha, Suomen ensimmäinen botaaninen puutarha, perusti Elias Tillandz vuonna 1678, mutta Pietari Kalm kun-

nosti puutarhan 1700-luvulla, ja toi puutarhaan hyötykasveja, jota käytämme yhä tänään. Tammi museon pihalla on jäännös tästä puutarhasta.

Tammi selvisi jopa Turun palosta, ja uskotaan olevan melkein 300 vuotta vanha. Kasvitieteellinen puutarha sijaitsi nykyisen Sibelius-museon tontilla vuoteen 1828 asti. Puutarhassa kasvatettiin paljon kasveja, satoja eri lajia, jota Pietari Kalm toi tutkimusmatkoiltaan esimerkiksi Amerikasta ja Venäjältä. Puutarhassa kasvoi hedelmäpuita, marjapensaita, hyötykasveja ja jopa mulperipuita.

Kaikki lajit eivät kuitenkaan ole selvinneet Suomen oloissa. Turun palon jälkeen loput puutarhasta muutti Akatemian mukana Helsinkiin. Pietari on ollut keskeinen henkilö Suomen puutarhatalouden kehityksessä, ja häntä kutsutaan joskus Suomen puutarhatalouden isäksi.

Nykyisin pihalta löytyy vuonna 2012 hankittu ympäristötaideteos Pehr Kalm Revival, jonka on tehnyt taiteilija Jan-Erik Andersson. Teos on kahdeksasosa alkuperäisestä kasvitieteellisestä hyötykasvipuutarhasta, ja kasvatuksia ympäröi taiteilijan tekemät romanttiset punaiset kaaret sydämillä. Taideteokseen oli alun perin suunniteltu toinen osa, veistoksellinen pergolarakenne, joka taiteilijan mukaan edustaisi geometrisuutta, jota koettiin ylivoimaisena luonnolle (<https://www.anderssonart.com/pehr-kalm-revival/>). Tätä ei kuitenkaan rakennuslautakunnan vaatimusten takia toteutettu. Pihalla kasvaa muun muassa Kalmia-kasvisuvun esimerkkejä, kuten Kalmia Latifolia, Leveälehtikalmia, yksi monesta lajista, jotka ovat saaneet nimensä Kalmin mukaan. Pihalta löytyy myös ruusutarha, jossa kukkii monta eri ruusulajia. Ruusut ovat Åbo Akademin kunniatohtoriruuksija vuosilta 2002–2011.

Ennen kuin Sibelius-museon nykyinen betonibrutalistinen rakennus rakennettiin valmiiksi vuonna 1968, museo sijaitsi naapurirakennuksessa, Rosellin talossa, myös tunnettu Hus Lindmanina, joka nykyään toimii ravintolana. Rakennus alkoi kuitenkin käymään ahtaaksi museon toimelle, ja vuonna 1963 alettiin tutkia museon nykyisen tontin perustoja, ja 1966 suunniteltiin jo paalutusta. Rakennus oli sitten valmis vuonna 1968, ja museo vihittiin käyttöön. Museon arkkitehtina toimi Woldemar Baeckman, joka on suunnitellut monta muuta Åbo Akademin rakennuksista, esimerkiksi piispankadulla sijaitseva Gadolinia sekä Kirjatorni kirjaston laajennusta. Sibelius-museo edustaa 1960-luvun modernismia, ja on kieltämättä kiistelty rakennus betoniseinineen, varsinkin koska museon ympäriltä löytyy paljon 1800-luvun rakennuksia. Onko rakennus mielestäsi ruma, vai kaunis? Rakennus näyttää ulkoa matalalta harmaalta raken-

nukselta, mutta sisältä avautuu kiinnostava avoin rakennus, jonka keskipisteenä on temppelimäinen konserttisali.

Sibelius-museon ja Hus Lindmanin välillä, museon pihalla, löytyy myös Kingelinin huvimaja, joka siirrettiin tontille 1970-luvulla. Ennen siirtoa se sijaitsi Aninkaistenkadulla 8. Turun kaupunki omisti huvimajan, mutta lahjoitti rakennuksen Åbo Akademin säätiölle vuonna 2013.

Tiivistelmä:

Tiedätkö, mitä Sibelius-museon pihalta löytyy? Kun kävelet jokirantaa pitkin, näet varmasti ison kauliin tammen, jonka vierestä löytyy kasveja ja punaisia taideteoksia. Tammen on tarinan mukaan istuttanut Pietari Kalm (1716–1779). Hän oli mukana perustamassa Turun Yliopiston kasvitieteellisen hyötypuutarhan 1700-luvulla, ja tammi museon pihalla on jäännös tästä puutarhasta. Tammi selvisi jopa Turun palosta, ja uskotaan olevan noin 300 vuotta vanha.

Kasvitieteellinen puutarha sijaitsi nykyisen Sibelius-museon tontilla vuoteen 1828 asti. Nykyisin pihalta löytyy vuonna 2012 hankittu ympäristötaideteos Pehr Kalm Revival, jonka on tehnyt taiteilija Jan-Erik Andersson. Teos on kahdeksasosa alkuperäisestä kasvitieteellisestä hyötykasvipuutarhasta, ja kasvatuksia ympäröi taiteilijan tekemät romanttiset punaiset kaaret sydämällä.

Ennen kuin Sibelius-museon nykyinen betonibrutalistinen rakennus rakennettiin valmiiksi vuonna 1968, museo sijaitsi naapurirakennuksessa, Roselin talossa, myös tunnettu Hus Lindmaninna, joka nykyään toimii ravintolana. Sibelius-museon ja Hus Lindmanin välillä, museon pihalla, löytyy myös Kingelinin huvimaja, joka siirrettiin tontille 1970-luvulla. Ennen siirtoa se sijaitsi Aninkaistenkadulla 8.

Tiesitkö, että kasvitieteellisessä puutarhassa kasvatettiin monta kasvia, jotka Kalm toi Suomeen esimerkiksi Amerikasta ja Venäjältä. Muun muassa kiurun-kannukset ja ukkomansikat ovat Kalmin tuomia.

Kuva 5: Rappeutunutta rantamuuria Püispankadulla 15. Åbo i äldre tider -sarja nro. Valokuvaaja Hj. Renvall, 1913.

Kuva 6: Biskopsgatan 15, Åbo sett från åsidan; botaniska trädgården med terasser och ek samt åhuset. Sibelius-museon arkisto.

Kuva 7: Sibeliusmuseum; exteriör från åsidan, domkyrkan i fonden. Sibelius-museon arkisto.

Arkkipiispantalo

Museoviraston suojeltavana oleva arkkipiispantalo pitää sisällään valtaisan historian, joka on kuitenkin hautautunut syrjään useiden turkulaisten kuin myös ulkopaikkakuntalaisten mielissä (Museovirasto 2021). Suomen arkkipiispan virkatalona toimiva rakennus on kokenut viimeisen 130 vuoden aikana monia muutoksen tuulia aina rakennus- ja sisustustylistään asukkaiden vaihdoksiin. Tästä kertovatkin esimerkiksi rakennuksen moninaiset nimitykset, jotka ovat vaihdelleet piispanpalatsista piispantaloon ja lopulta arkkipiispantaloon (Paarma 2015, 12).

Piispankadun historia ajoittuu aina 1600-luvulle asti, jolloin sen aikaiset Piispanpellot halkoivat aluetta ja alue tunnettiin ennen kaikkea sen runsaasta piispaväestöstä. Jo tuolloin alueella oli vahva kulttuurihistoriallinen ja sosiaalinen leimansa ”herrasväen” korttelina (Paarma 2015, 11, 53).

Nykyään katu tunnetaan ennen kaikkea opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden katuna, koska yhteys lähellä sijaitseviin yliopistoihin on vahva. Jo ennen nykyisen arkkipiispantaloon rakennuttamista Turun alueella on sijainnut useita piispantaloja muun muassa Koroistenniemellä ja Kuusiston linnassa (Paarma 2015, 23).

Kuitenkin vuoden 1827 Turun palo tuhosi Piispankadun näkymän melkein täysin – jättäen silloisen piispantaloon kuitenkin koskemattomaksi. Epäillään, että vieressä sijaitseva yliopiston kasvitieteellinen puutarha olisi hidastanut palon leviämistä. Kuitenkin talo purettiin vuosisadan loppupuolella. (Paarma 2015, 11, 41, 45.) Syyksi entisen piispantaloon purkamiselle oli se, että rakennus oli varsin huonokuntoinen ja Turun kaupunkikuva oli muuttunut vuosisadan loppuun mennessä radikaalisti. Muun muassa teollistuminen, liikenneyhteyksien monipuolistuminen ja kivirakentamisen yleistyminen vaikuttivat tähän. Kaupunkia villinneen uudelleenrakennusbuumin myötä haluttiin rakennuttaa uusi arkkipiispan asemaa korostava rakennus, joka erottuisi muusta ympäristöstä. (Paarma 2015, 47.) Vielä nykyäänkin arkkipiispantalo erottuu huomattavasti muun muassa modernista Sibeliuksen museosta, Åbo Akademin rakennuksista ja muista puisista asuinrakennuksista kadulla.

Vuonna 1890 valmistunut kolmen vuoden rakennusprojekti noudatteli vahvasti sen ajan rakennustrendejä, jotka ottivat innoitusta uusrenessanssista ja ranskalaisesta hoviarkkitehtuurista. Arkkipiispantalo onkin ulkoapäin hyvin koristeellinen, mutta kuitenkin varsin hillitty arkkitehtuurityylinsä muihin edustajiin nähden korostaen rakennuksen näyttävyyttä ja arvokkuutta. Keskeiseen koristeluun kuuluu esimerkiksi rakennusta kiertävä liljanauha, joka

yleisenä arkkitehtuurisen koristelun lisäksi edustaa kristillisen symboliikan neitsyt Mariaa ja puhtautta. (Paarma 2015, 60, 64, 68–69.)

1800-2000-lukujen aikana arkkipiispantalo on ollut useaan otteeseen ehostuksen ja uudenlaisen sisustuksen kohteena. Myös alkuperäinen sisustus keskeissalijärjestelmää painottavassa rakennuksessa oli uusrenessanssinen. Kapeat käytävät johtivat keskisaliin, joiden sisustuksessa kiinnitettiin huomiota edustuksellisuuteen. Kuitenkin 1920-luvulla sisustus muuttui aikansa trendien myötä funktionalistiseksi korostaen koristeellisuuden sijaan käytännöllisyyttä. Pelkistetyt muodot, valkoinen päävärinä ja valoisuus saapuivat Turkuun modernistisina virtauksina. (Paarma 2015, 71, 100–101.) Tämän symmetrisen rakennuksen sisälle mahtuu nykyään monenlaisia huoneita aina työhuoneesta juhlasaloonkin ja kappelista toisen kerroksen vierastiloihin. Alun perin ennen kun rakennus siirtyi kirkon omistukseen vuonna 1997, yläkerran asuintilat olivat suunniteltu arkkipiispan ja tämän mahdollisesti isonkin perheen käyttöön. Uuden arkkipiispantaloon alueen yhteyteen rakennettiin myös piharakennus, joka havainnollistaa yhä tuon ajan omavaraistaloutta, koska varastotilaa ja tilaa esimerkiksi kotieläimille tarvittiin. (Paarma 2015, 71–74, 109, 206.)

Nykyään vanha ja uusi yhdistyvät osana tätä kadun patkkaa vahvasti edustaen yhtä historiallisen Turun keskeisimmistä alueista Tuomiokirkon kupeessa. Monenlaisia kirkollisia teemoja on kulkenut alueen lävitse vuosisatojen aikana. Esimerkiksi naispappeuden hyväksymistä, valtion ja kirkon kehitystä, saman sukupuolisten pariin vihkimistä ja kirkosta eroajien määrää on pohdittu kyseisen rakennuksen tiloissa. Muun muassa tasavallan presidentin vierailu ja paavi Johannes Paavali II:n ensimmäinen käynti Pohjoismaissa merkityksellistävät talon historiaa. (Paarma 2015, 195–198, 206, 228.)

Arkkipiispantaloon alue on nykyään keskeinen turistikohteeksi, vaikka avoimien ovien päiviä yleisölle järjestetään melko niukasti. Kuitenkin esimerkiksi satoja vuosia vanha jokavuotinen uudenvuodenpäivän vastaanotto on yksi keskeisimmistä tilaisuuksista tutustua residenssiin, taide- ja museoesineisiin ja sen nykyiseen sisustukseen, joka on pitkälti vuodelta 1931 (Paarma 2015, 234, 237). Muina aikoina varsinkin arkkipiispantaloon ulkopuoli korostuu. Esimerkiksi arkkipiispantaloon puutarha ja puisto ovat kaikkien ihailtavissa. Vanhimmat puut alueella ovat jopa 1800-luvulta ja varsinkin kesäisin alueella on mahdollisesti havaittavissa kaupunkialueella harvinaisena tunnettu jalavanopsasiipi-perhonen. Puustoon on aiemmin kuulunut myös poppelit, jotka nimettiin

Vanhan testamentin profeettojen, Jesajan, Jeremian, Hesekielin ja Danielin, mukaan. (Paarma 2015, 253–257.) Arkkipiispantalon lähialue onkin tunnettu jo varhain sen hyvistä ulkoilureiteistään, joita esimerkiksi aiemmat arkkipiispat ovat käyttäneet (Paarma 2015, 261). Näin vähitellen piispanpalatsista on muuntautunut virkatalo, joka on avoin koko kansalle.

Tiivistelmä

Piispankadulla, jonka historia ajoittuu aina 1600-luvun Piispanpeltoihin ja laajaan piispaväestöön, sijaitsee näyttävä arkkipiispantalo. Jo tuolloin alueella oli vahva kulttuurihistoriallinen ja sosiaalinen leimansa ”herrasväen” korttelina. Turun palo tuhosi kaupunkia laajasti vuonna 1827, mutta sen aikainen piispantalon alue säilyi juuri ja juuri. Kuitenkin vuosisadan loppuun mennessä kaupunkikuva oli muuttunut sen verran radikaalisti, että aloite uuden piispantalon rakentamiseksi otettiin keskusteluun. Kolmenvuoden rakennusurakan jälkeen vuonna 1890 valmistui nykyisenä tuntemamme arkkipiispantalo. Ulkosivun koristeellisuus, kuten rakennusta kiertävä neitsyt Mariaa ja puhtautta symboloiva liljaköynnös, muistuttaa tuon ajan uusrenessanssista virtauksista ja erottaa yhä 130 vuotta myöhemminkin rakennuksen muista kadun taloista. Symmetrinen keskisalijärjestelmää soveltava rakennus on kokenut monenlaisia muutoksia aina funktionalistisen sisustuksen ja ulkoseinien värien suhteen.

Nykyään uutta ja vanhaa yhdistävä arkkipiispantalo on ollut asumuksena monelle arkkipiispalle aina suomen kielen edistäjästä tähtien tutkijaan sekä poliitikosta evakkopiispaan. Heistä monet ovat olleet myös innokkaita alueella liikkuja. Muun muassa paavi Johannes Paavali II:n on istunut kyseisen talon penkeillä ensimmäisellä Pohjoismaiden vierailullaan vuonna 1989. Talossa onkin käyty kiihkeitä keskusteluja muun muassa naispappien vihkimisestä, kirkon ja valtion suhteista sekä saman sukupuolisten parien vihkimisestä. 2020-luvulla talon tarkoitus on painotunut enemmän arkkipiispan virkaan kuuluviin tehtäviin ja satunnaisiin avoimien ovien päiviin, joista ehkä keskeisin on perinteinen uudenvuodenpäivän vastaanotto. Vähäisen avoinna olon takia varsinkin arkkipiispantalon puutarha on saanut merkittävän aseman katukuvassa. Ennen siellä sijainneet Vanhan testamentin profeettojen nimistä ammentavat poppelit ovat korvautuneet pihalla, jossa vanhimmat puut ovat yhä 1800-luvulta. Kesäiltoina pihassa voi havaita ankkaseurueen tai mahdollisesti kaupunkialueella harvinaisen jalavanopsasiipi-perhosen. Vähitellen piispanpalatsista onkin muodostunut koko kansan virkatalo.

Kuva 8: Piispankatu 9 Agricolankatu 2, arkkipiispantalo; ulkokuva. Finna.

Aurajoen rautatiesilta

Tässä osiossa keskityn vuonna 2023 purettuun Aurajoen rautatiesillan. Perusteluni vanhan sillan muistamisen aiheellisuuteen paikantuvat sen kulttuurisen ja historiallisen arvon tunnustamiseen, vaikka silta onkin koko elinkaarensa ajan joutunut lähinnä valitusten kohteeksi. Etsin sillasta mainintoja Turkuseuran kirjoista, vanhoista digitoiduista sanomalehdistä sekä nettilehtien artikkeleista. Tutkimusprosessini oli mielenkiintoinen, vaikka jollakin tasolla koin lannistuvani yhä uudelleen, kun silta nousi keskustelussa esiin pelkästään negatiivisessa valossa.

Sillan edustaa on pidetty varsinkin ensimmäisenä vuosikymmeninä pahamaineisena ympäristönä. Ensimmäinen rikoksia kuvaileva artikkeli kertoo henkirikostapauksesta, johon liittyi juopuneita sotilaita, väkivaltaa ja rautatiesillan yli pakenemisen (Turun lehti 20.05.1913). Silta sijaitsi teollistuvan Turun laitamille rakentuneen, rikollisuuspesäkkeenä tunnetun esikaupunkialueen, Raunistulan kupeessa. Nykyäänkin sillan läheisyyteen sijoitettu asunnottomien suoja herättää joissakin ohikulkijoissa levottomuutta. Valtaosa vanhoista Aurajoen rautatiesillan maininnan sisältävistä lehtijutuista keskittyy sillan ympäristössä tapahtuneeseen rikollisuuteen ja väkivaltaan. Esimerkkejä löytyy useita. Vuonna 1913 ilmaistiin huoli sillan kupeessa usein juopottelevista sotilaista ja uutisoitiin henkirikoksesta (Turun lehti 20.05.1913). 1930-luvulla kieltolain aikaan sillan luota löytyi viinatrokarin moottorivene ja 250 litraa pirtua (Sosialisti 13.08.1930). Traaginen oli myös huhtikuussa vuonna 1939 tehty uutinen Aurajoesta ongittusta jäisestä ruumiista. Ruumis paljastui liperiläissyntyiselle muurarille kuuluvaksi. Muurari oli lapsisilminnäkijöiden

toistuksen mukaan hukuttautunut sillalta ennen talvea. (Turunmaa 09.04.1939.)

Silta on myös kaupungin hankkeena ollut rakentamisestaan asti murheenkryyni, ja siihen on uponnut tuhottomasti rahaa ja työvoimaa. Ensimmäinen takaisku sattui vuonna 1897, ennen kuin siltaa oli edes vielä rakennettu. Silloin Halisten ukot eli suuret jäälautat rikkoivat Halisten sillan kuljettaen sen rakenteita mukanaan ja hajottaen myös rautatiesillan rakennustelineet, kuten käy ilmi Rauno Lahtisen ja Pertti Aallon kirjasta Aurajoen sillat ja förit (2019). Myös tällä hetkellä vanhan rautatiesillan tilalle rakennettavien siltojen urakka pitkittyi huomattavasti alkuperäisistä suunnitelmista. Tämä ilmeisesti johtui viivästyksistä urakoitsijan ja tavarantoimittajan tahoilta, kuten käy ilmi artikkelissa ”Uusi siltasotku uhkaa pidentää Kupittaaan junakaaosta” (Helsingin Sanomat 13.03.2023). Suunnitelmien uudelleenjärjestely näyttäisi olevan korostunut teema kyseisen sillan kohdalla.

Lopulta silta päätettiin purkaa, sillä se ei kestäisi uusien junien painoa luotettavasti. Siltaa tosin pidettiin liian pienenä ja heikkorakenteisena ja vuonna 1932 (Sosialisti 22.09.1932). Myös sillan ympäristön maaperän pehmeys on aiheuttanut ongelmia, esimerkiksi Turun (ilmeisesti Tuomiokirkon) puoleisen muurin hidasta vajoamista (Sosialisti 17.07.1923). Lukuisat sillan parantelu- ja korjausprojektit sekä niiden ympärillä kiertäneet valitukset ovat toistuneet vuosikymmenestä toiseen, eikä pitkällä tähtäimellä toimivia ratkaisuja ole löydetty. Kuvaava nosto löytyy myös Uudessa Aurassa (10.08.1907) julkaistusta artikkelista, jossa valitellaan kahden venäläisen upseerin ratsuhevostensa kanssa sillalla ja sen raiteilla kulkua. Ihan tulee mieleen vuoden 2009 tapaus, jossa sillan kävelypuoli suljettiin sen kapeuden ja vaarallisten tilanteiden vuoksi, mutta avattiin kävijöiden rikoessa reitille rakennetut aidat kerta toisensa jälkeen.

Tapauksesta on kirjoitettu Rebekka Härkösen toimesta artikkeli ”Laiton jalankulku voitti väsytystais-telun Lonttisten rautatiesillalla Turussa” (Turun sanomat 28.12.2009).

Eri kävijäryhmien kokemuksia

”Toiselta paikkakunnalta Turun Raunistulaan muuttaneen opiskelijan näkökulma”

Olin surullinen, kun kuulin sillan purkusuunnitelmista, joista olin ollut autuaan tietämätön koko ensimmäisen Turussa asumani vuoden ajan. Side siltaa ja maisemareittiäni kohtaan vain syveni, kun alkoi realisoitua, että sen aika olisi pian ohi. Olin onnellinen, että ehdin kokea sillan rauhallisen ympäristön ennen maan auki repimistä ja vanhan rautatiesillan

tervantuoksuisten palkkien latomista väliaikaisen kävelysillan tukirakenteiksi. Silti, pitkittyneistä ja kallista rakennusurakoista märiseminen ja vanhan sillan rumuuteen, epäkäytännöllisyyteen ja vaarallisuuteen keskittyvä julkinen keskustelu sai minut uudella tavalla lannistuneisiin mielenmaisemiin. Itse muistelen lämmöllä ja haikaillen minua uuteen ja vieraaseen kaupunkiin maadoittanutta tukipilaria, joka johdatti minut aina perille yliopiston puolelle jokea. Muistan adrenaliiniryöpsähdyksiä junan syöksyessä korvan vierestä, ja jännitystä vatsanpohjassa, kun pyöräilin yo-kylästä kotiin aution sillan halki jo hämärtyvässä illassa, pienessä hiprakassa sillan palkkien rämistessä pyöräni alla. Muistelen lämmöllä jopa kiusallisia ohi-tuksia liian kapealla kävelyväylällä, sekä pyöräilystä perään huutelevia mummoja, jotka toki olivat vain huolissaan terveydestään, ja siitä, ettei Aurajoen rautatiesillan laitamilla tapahtuisi jo tapahtunutta enempiä onnettomuuksia.

Rautatiesillan alikulkuosuus toimi myös taiteellisenä alustana värikkäistä graffiteista päätellen, ja jo tältä osin oli osa urbaania kulttuurielämää. Silta luonnollisesti vilahteli omissakin tekeleissäni, siis runoissa, eikä muusasuhdetta voi kiistää. Tuntui kiherryttävältä, kun törmäsin fuksivuoden lopulla lyriikan kurssilla Jarkko Laineen Muovinen Buddha -teokseen (1967), jossa Turun katujen yksityiskohdat on kuvattu kuohuvan elämän ja beatkirjallisuuden rytmissä – myös rakas rautatiesiltani (Laine 1967, 25). Silta on varmasti ollut symbolisesti tärkeä paikka myös rykelmittäin ripustettujen rakkauslukkojen rakastavaisille, joiden muistot hiipuvat pikkuhiljaa tavoittamattomiin sillan purkamisen myötä. Lyhyesti, Aurajoen rautatiesilta oli minulle ensimmäisiä kiinnekohtia etsiessä itseäni uudessa kotikaupungissa. Silta kulki arjessani mukana ensimmäisen vuoden ajan, ja minä taas kävelin sitä pitkin vuodenaikojen myötä vaihtuvien maisemien keskellä – kasvaen itsekin osaksi tätä kiertoa. Voisi sanoa, että sitä kesti juuri niin kauan, että olin ehtinyt kotiin.

Rautatiesilta

Silloin tunsin kevään enteet Pehmeän tummaksi purppuraksi kääntyneen illan tuulesta, Aurajoen jäälauttojen päällä vienosti heräilevien voimien kuiskutteluista. Voimien, jotka ajavat minua kiihkoon ja maniaan, löytämään tuttuutta ja rakkautta tähän maisemaan: kosteanmärän rautatiesillan tuoksuun (Helmi Häggman, 22.2.2022)

Olin sillan viimeisten kävijöiden joukossa ja ajoitukseni Turkuun muuttamisesta tähän nähden loh-

dullinen. Vaikka koronavuosien aikana vieraaseen kaupunkiin muuttaminen ja opiskelujen aloittaminen tuntuikin raskaalta, rautatiesillan läpi kulkeminen ja sen maisemat tuntuivat olennaisilta kiinnostuskohdilta arjen merkityksellisyyden jäsentelyssä. Haluan muistaa oman kokemukseni sillasta, ja huomaan osani sillan historian jatkumossa.

Tiivistelmä

Aurajoen ratasilta on rakentamisestaan lähtien ollut epäonninen projekti. Siltaa on kritisoitu sen epäkäytännöllisyyden vuoksi, ja useista parantelu-yrityksistä huolimatta on liian heikkorakenteiseksi tuomittu silta viimein päädytty purkamaan uuden ratahankkeen vuoksi. Pitkittyneet ja kallistuneet korjaushankkeet ovat vuosikymmenestä toiseen aiheuttaneet närää, eikä tyydyttäviä ratkaisuja ole löytynyt. On kiinnostavaa huomata, kuinka samankaltaisena keskustelu on toistunut vuosikymmenestä toiseen, vaikka siltaa on paranneltu useaan otteeseen.

Sillan seutu on myös saanut pahamaineisen ja hämäräperäisen leiman keskustan laitamalla Raunistulan kupeessa: viinatrokareita, juopottelua, henkirikoksia, sillan tienoon joenvarteen ajautuneita ruumii- ja itsemurhakin. Sillan ympäristöön kiinnittyneistä lehtijutuista valtaosa kertoo rikollisuudesta, joiden kuvailussa silta on muodostunut havainnollistavaksi kiinnostuskohdaksi.

Toisaalta sillan kirkon puoleinen osio on talvisin ollut suosittua luistelumaastoa. Nykyään ei jäälle uskalleta nousta yhtä sankoin joukoin – hyvä jos ollenkaan. Silta on tosin tullut monelle paikalliselle rakkaaksi lenkkimaastoksi, tunnelmalliseksi maismareitiksi sekä tärkeäksi kulkuväyläksi.

Kulttuuriarvosta kertovat myös viimeisinä vuosinaan siltaa kaunistaneet graffitit alikulkusillan seinissä sekä sankat rakastavaisten lukkorykelmät sillan kaiteissa. Jo useaan otteeseen levennetty mutta edelleen kapea kulkuväylä vihastutti monia ja loi vaarallisia hetkiä, mutta oli silti osa rautatiesillan tervantuoksuista ja jännityksentäyteistä henkeä. Vanha silta ansaitsee tulla muistetuksi kokonaisvaltaisesti, ja on huomattava kuinka sen vaiheet kietoutuvat historialliseen ja arkiseen monin tavoin elinkaarensa eri vaiheissa.

Eilen ahkeraa harjoittelua. — TUL:n seuroilla jo jokijäällä ottelu. —
Helsingissä ja Viipurissa pelattu.

Jääkiekkoiluharjoitus täydessä käynnissä Aurajoen jäällä.
Turun Riennon jääkiekkoilijoilla oli ensimmäinen yhteisharjoitus eilen Aurajoen jäällä rautatiesillan lähistöllä. — Kuvamme on otettu mleston harjoituspoliasta.

Kuva 9: Turun sanomat (03.02.1930).

Kuva 10: H. Attila, 30.07.1932 ”Kuvan nainen on todennäköisesti nimeltään Lehtinen ja asuu Raunistulassa osoitteessa V. linja 5.” (Finna).

Kuva 11: Per-Olof Welin, 1968.

Kuva 12: Caj Koskinen (Retkipaikka.fi 21.8.2021).

Kuva 13: Mallikuva tulevista silloista: Sweco (Turku.fi 1.2.2024).

Lopuksi & jatkosuunnittelu

Kohteiden lisääminen reittiin on selvin jatke tälle suunnitelmalle, jotta reitti toisi mahdollisimman paljon kävijöille/käyttäjille. Tällä hetkellä ajatus on se, että reittiin voidaan lisätä ainakin kohteet:

Tuomiokirkon jokiranta. Tässä nostetaan esille historiallisia arjen asioita, kuten pyykkääminen Aurajoen rannalla, jään nosto joesta, Tuomiokirkonpuisto oleskelutilana tänä päivänä.

Humanisticum (nykyään Juridicum), myös kutsuttu Dahlströmin palatsiksi (Piispankatu 13), uusrenesanssihuvila joka rakennettiin 1894–1896 kauppa-

neuvos Ernst Dahlströmille.

Arken-kampusalue (Piispankatu 3–5). Esille nostetaan vanhat asuinrakennukset sekä teollisuusrakennukset vuosilta 1854 eteenpäin, sekä humanististen aineiden kampusalueen rakennus 2001–2004.

Mainituista kohteista kirjoitettaisiin samantyylliset tekstit kuten edelliset kohteet, ja liitetään ne loogisessa järjestyksessä reittiin. Pop-up tapahtuma voi myös olla hyvä tapa kerätä ideoita lisäkohteille, jotka kiinnostavat kävijöitä, jos tulevaisuudessa koetaan reittiä liian lyhyeksi.

Mainostaminen on myös olennainen toimenpide, jotta saadaan kävijöitä sekä alueelle että pop-up tapahtumaan. Sosiaalinen media, kuten Instagram ja Facebook ovat näistä edullisimmat, mutta myös maksettu mainostaminen on tarpeellista. Kuten The Creative Museum Project kirjoittaa Creative Museum toolkit – Connecting to Communities:ssa, viestintästrategiassa voidaan levittää tietoa tapahtumasta sosiaalisen median ja esimerkiksi lehdistön avulla, sekä perinteisemmällä julisteilla ja mainoksilla. Kannattaa myös käyttää yhteistyökumppaneiden ja omia verkostoja (Sunderland Bowe & Siung, s. 24). Tapahtumalle sekä reitin avaamiselle on siis hyvä luoda omat viestintäsuunnitelmat. Vaikka pop-up tapahtuma itsessään on tapa tuoda reitille näkyvyyttä,

tarvitsee myös tapahtumaa mainostaa. Hyvä idea olisi siis kutsua sekä alueen toimijoita että mediaa paikalle, ja saada artikkeleita lehtiin.

Haluamme vielä mainita kehitysehdotuksen Citynomadi-sovellukseen. Vaikka sovellus on toimiva ja konseptina todella hyvä, sovelluksen ulkonäköä voisi parantaa. Sovellus on hieman epäkäytännöllinen, ja suuren yleisön suosion saavuttamiseksi sovelluksen olisi mielestämme hyvä olla hieman yksinkertaisempi. Nykyhetkessä Citynomadin reitit näyttävät kaikki hieman erilaisilta, ja myös sisältö on vaihtelevaa, mikä on ymmärrettävää. Jotta sovelluksen näkymä olisi käyttäjäystävällisempi se vaatisi kuitenkin visuaalisen muutoksen. Visuaalinen ilme ja helppokäyttöisyys ovat mielestämme tärkeitä ominaisuuksia sovelluksessa, jos halutaan houkuttaa isoa käyttäjäkuntaa.

Projekti on oivallinen tapa kehittää yhteistyötä alueen eri tahojen kanssa, erityisesti niiden kanssa, johon kohteet liittyvät suoraan. Kehityssuunnitelmallamme haluamme tuoda Aurajoen rantareitille enemmän näkyvyyttä sekä historiallisella että nykypäivän näkökulmalla. Tuomalla esiin kiinnostavia kohteita voidaan tuoda uusia ihmisiä alueelle, sekä osallistaa jo olemassa olevaa kävijä- ja asukasryhmää. Suunnittelemamme reitti toisi ohikulkijalle mahdollisuuden pysähtyä ja miettiä aluetta, sen historiaa ja tulevaisuutta sekä luontoa, ja ihmisten omaa roolia alueella.

LÄHTEET

Lähtöasetelma ja tavoitteet

Turun kaupungin kaupunkiympäristötoimiala 1.12.2021: ”Aurajoen rantaväylä välillä Agricolankatu – Jokikatu”.

Turun karttapalvelu. <https://opaskartta.turku.fi/ims/>. Viitattu 28.3.2024.

Turun kaupunki. 2021. Turun historiallisen keskustan ja yliopiston alueen kehittämissuunnitelma.

Virolainen, Jutta. 2015. ”Kulttuuripoliittinen näkökulma osallistumiseen” teoksessa Ei-kävijästä osalliseksi: osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Toim. Lindholm, A., & Eskola, M. (2015). Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Mahdollisuudet ja haasteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Mahdollisuuksien museo. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:11. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160600>. Viitattu 24.3.2024.

McGhie, H.A. 2019. Museums and the Sustainable Development Goals: a how-to guide for museums, galleries, the cultural sector and their partners. Curating Tomorrow. Saatavissa: <https://curatingtomorrow236646048.files.wordpress.com/2019/12/museums-and-the-sustainable-development-goals-2019.pdf>. Viitattu 23.3.2024.

Toimenpiteet

<https://stiftelsenabo.fi/fi/kiinteistot/arken/> <https://stiftelsenabo.fi/fi/kiinteistot/humanisticum/>
<https://citynomadi.com/fi>

Lindholm, A., & Eskola, M. 2015. Ei-kävijästä osalliseksi: osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Toim. . Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Mattila (toim.) Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Mahdollisuuksien museo. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:11. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160600> .

Sunderland Bowe, J. & Siung, J. Creative Museum: Toolkit – Connecting to Communities

Sibelius-museo

Berggren, L., Landen, A., Ringbom, S., Ringbom, Å. & Andersson, K. 2017. Väggarna talar: Åbo Akademis byggnader under hundra år. Åbo: Åbo Akademis förlag. Sivut: 27, 68, 90–91.

Puutarha, 01.11.1916, nro 11, s. 5 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/931487?page=5>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Puutarha ja koti: Suomen kotipuutarha-liiton lehti, 01.08.1937, nro 8-9, s. 6

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/958866?page=6> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Trädgårdsodlaren : organ för Nylands svenska trädgårdssällskap i Helsingfors och Sällskapet Aura trädgårdsvänner i Åbo, 01.12.1932, nro 12, s. 5 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/946512?page=5> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Jan-Erik Andersson. <https://www.anderssonart.com/pehr-kalm-revival/> <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/2618> Viitattu 18.3.2024

<https://areena.yle.fi/podcastit/1-3044457> viitattu 18.3.2024.

<https://sibeliusmuseum.fi/kingelins-lusthus/> <https://sibeliusmuseum.fi/tradgarden-pa-sibeliusmuseums-bakgard/> <https://sibeliusmuseum.fi/antikviteten-pa-bakgarden/> <https://core.ac.uk/download/pdf/52250378.pdf> <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002536886.html> <https://aamuset.fi/artikkeli/1612562429>

Portin, P. 2011. Pietari Kalm, Suomen ekologian isä. AURAICA. Scripta a Societate Porthan edita, (4), 5–16. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/aur/article/view/4607>

Arkkipiispantalo

Museovirasto. 2021. Arkkipiispantalo. Rakennusperintörekisteri. Saatavissa: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200285. Viitattu 16.3.2024

Paarma, Jukka. 2015. Arkkipiispantalo : historia ja asukkaat. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Rautatiesilta

Lahtinen, Rauno & Aalto, Pertti. 2019. Aurajoen sillat ja förit. Turkuseuran julkaisu 49. Turkuseura - Åbosamfundet ry.

Laine, Jarkko. 1967. Muovinen Buddha: runoja. Helsinki: Otava.

Tsokkinen, Eelis. 13.3.2023. Uusi siltasotku uhkaa pidentää Kupittaa junakaaosta. Helsingin Sanomat.

Härkönen, Rebekka. 28.12.2009. Laiton jalankulku voitti väsytystaistelun Lonttisten rautatiesillalla Turussa. Turun sanomat.

Yli-Parkas, Hanne. 30.12.2022. Kiinnititkö rakkauslukon Raunistulan rautatiesillan? Se kannattaa viimeistään nyt käydä hakemassa pois sillä ensi viikolla siltaa ei enää ole. Turun sanomat.

Digitoidut sanomalehdet haulla ”rautatiesilta aurajoki” <https://digi.kansalliskirjasto.fi/search?query=rautatiesilta%20aurajoki&publicationPlace=Turku&formats=NEWSPAPER&orderBy=RELEVANCE>. Viitattu 28.3.2024.

Uusi Aura 10.08.1907.

Turun lehti 20.05.1913.

Sosialisti 13.08.1930.

Sosialisti 17.07.1923.

Sosialisti 22.09.1932.

Turunmaa 09.04.1939.

KUVAT

Valokuvaaja Hj. Renvall. 1913. Turun museokeskus. <https://www.finna.fi/Record/tmk.161069485626300?sid=4154704310&imgid=2>

Sibeliusmuseum; exteriör från åsidan, domkyrkan i fonden. Sibelius-museon arkisto. <https://saa.finna.fi/Record/sibelius.389F615EC16C4190B0E43EC982E8618F?imgid=1>

Rappeutunutta rantamuuria Piispankadulla 15. Åbo i äldre tider -sarja nro.

Valokuvaaja Hj. Renvall, 1913. Turun museokeskus. <https://www.finna.fi/Record/tmk.161069217724500?sid=4154672471&imgid=2>

Biskopsgatan 15, Åbo sett från åsidan; botaniska trädgården med terasser och ek samt åhuset. Sibelius-museon arkisto. <https://saa.finna.fi/Record/sibelius.5D5B755DFE76468CA33B17A909EDEA39?sid=4183300473>

Piispankatu 9 - Agricolankatu 2, arkkipiispantalo; ulkokuva 1959. Valokuvaaja: Carl Jacob Gardberg <https://www.finna.fi/Record/tmk.161058347446400?sid=4154722742&imgid=2>

Per-Olof Welin 1968: <https://www.finna.fi/Record/tmk.161058736839000?sid=4266268233>

Caj Koskinen 21.8.2021: <https://retkipaikka.fi/turun-kansallinen-kaupunkipuisto-kivikaudesta-moderniin-aikaan/>

Jääkiekkoa rautatiesillan edustalla Turun sanomat 03.02.1930: NO 32 Nainen, lapsi ja rautatiesilta

H. Attila. 1932. <https://www.finna.fi/Record/tmk.161049057669100?sid=4266268233>

Mallikuva rautatiesillasta: Sweco 1.2.2024: https://www.turku.fi/uutinen/2024-02-01_aurajoen-ratasilta-ja-nummen-alikulku-valmistuvat-tana-vuonna-myos-uudet

KOMMENTTIPUHEENVUORO

Tuija Alihaanperä, hankepäällikkö, Turun kaupunki

Helmi Häggmanin, Minna Muiluvuoren ja Emilia Männikön tekemä suunnitelma historiallisia kohteita esiin nostavasta rantareitistä on monipuolinen ja huomioi hienosti jokivarren monet mahdollisuudet. He ovat perehtyneet huolella Vanhankaupungin alueen kehittämissuunnitelmaan, suunnitelmaan jokirannan reitin täydentämisestä ja alueen nykytilaan ja pohtineet omaa suunnitelmaansa niihin peilaten.

Opiskelijat valitsivat reitin tutustumiskohteiksi merkittäviä rakennushistoriallisia kohteita, jotka heidän mukaansa ”... jäävät muiden rakennusten ja sokkeloisesti rakennettujen katujen lomaan piiloon, eivätkä ne nouse selkeästi esiin kävijöille”. Valitut kohteet – Sibeliuksen museo, arkkitehtitalo, vastikään purettu rautatiesilta – ovat eri aikakausilta ja tuovat jo itsessään esiin alueen historiallista kerrostuneisuutta. Erityisesti purettu rautatiesillan nostaminen mukaan on hieno oivallus siitä, että arjen historia ja varsinkin tuore sellainen voi olla monelle kulkijalle merkittävä. Siitä esimerkkinä ovat eri kävijäryhmien kokemukset, jotka he ovat liittäneet suunnitelmaansa ja joita he ovat saaneet haastatteluista. Opiskelijat ovat myös perehtyneet syvällisesti kohteiden historiaan.

Suunnitelmassa opiskelijat huomioivat oivaltavasti erityisesti kaksi asiaa: Ensinnäkin he korostavat alueen asukkaiden huomioinnin tärkeyttä, koska asukkailla on paljon tietoa paikallishistoriasta ja henkilökohtainen side siihen. Toiseksi he nostavat esiin, miten tällaisessa kohteessa on tärkeää pitää mielessä myös kestävä kehityksen huomioiminen esimerkiksi kulttuuriperinnön suojelu ja kestävä turismin tukeminen.

Historiallisen rantareitin toteutuksessa opiskelijat pohtivat toteutustavoiksi citynomadin käyttöä ja infokylttejä. Ajatus pop-up-tapahtuman järjestämisestä reitin valmistuttua oli raikas ja huomioi sen, että on tärkeää panostaa reitistä viestimiseen.

Suunnitelma historiallisesta rantareitistä tarjoaa mielenkiintoisen ja toteuttamiskelpoisen reittivaihtoehdon Vanhankaupungin alueelle. Ja kuten he mainitsevat suunnitelmassaan, reittiä on myös helppo laajentaa ja jatkaa.

MUSEOLOGIA, AVOIN YLIOPISTO

SOMEVIESTINNÄN OHJEISTUS JA SUUNNITELMA KAVIN

MUSEOKOKOELMILLE

Sanna Haukkala

Johdanto

KAVI kulttuuriperinnön säilyttäjänä

Museotoiminnan kehittämisen kurssilla päädyin valitsemaan kehittämissuunnitelmaa varten toimijan jolla ei tällä hetkellä ole ollenkaan omaa museota. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI) on Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) alainen audiovisuaalista kulttuuriperintöä vaaliva toimija sekä valvontaviranomainen (KAVI Muistiorganisaatio ja valvontaviranomainen -verkkosivu).

KAVIa ohjaa ministeriön alaisuudessa laki valtioneuvostosta (175/2003), jonka asetuksissa on määritelty virastojen tulohajauksesta erikseen tehtävän tulossopimuksen perusteella. KAVIn tulossopimukset ovat olleet joko kolmen tai neljän vuoden mittaisia ja sopimusta tarkistetaan joka vuosi. (Opetus- ja kulttuuriministeriön ja virastojen väliset tulossopimukset -verkkosivu)

Instituutin lakisäätteiset tehtävät pohjautuvat lakiin kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007 § 4 ja § 5). KAVI vastaa lakisäätteisesti elokuvien, televisio- ja radio-ohjelmien arkistointi- ja dokumentointityöstä sekä elokuvakulttuurin edistämisen koordinoinnista. KAVI vastaa myös kotimaisen elokuvaperinnön digitoinnista. KAVIn radio- ja televisioarkisto huolehtii suomalaisen radio- ja tv-kulttuurin säilymisestä tallentamalla televisio- ja radiokanavien digitaalista ohjelmavirtaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriön Audiovisuaalinen kulttuuri -verkkosivu)

Tämän lisäksi KAVilla on myös tehtävä edistää audiovisuaalista kulttuuria ja kulttuuriperintöä muun muassa esitystoiminnalla, elokuvakasvatuksella, kirjasto- ja tietopalveluilla sekä näyttely- ja julkaisutoiminnalla. Heillä on myös museokokoelma, joka on kerätty suurimmaksi osaksi lahjoituksilla, mutta joi-

takin kokonaisuuksia kuten Erkki Huhtamon Fantasmagoria-kokoelma on hankittu ostamalla (MTV 2001).

Mikä on KAVIn museokokoelma?

Historiallisesti, kun suomalaisen elokuvan arkistointia on alettu suunnitella, lähteissä on vaadittu välillä arkiston lisäksi myös elokuvamuseota. Jörn Donner vuonna 1955 kirjoitti artikkelissa Studio 2 -vuosikirjassa että ”Suomalaisen arkiston [- -] on museotarkoitustensa mukaisesti kerättävä kaikki mahdollinen materiaali suomalaisen elokuvan menneisyydestä” (Toiviainen 1997). Sitten vuonna 1957 perustettu toimija sai nimen Suomen elokuva-arkisto, sekä vuodesta 2008 lähtien Kansallinen audiovisuaalinen arkisto (KAVA), ennen nykyistä vuonna 2014 päivittynyttä nimeä jossa lopun arkisto muuttui instituutiksi.

Varsinaista museota kaivattiin monta vuosikymmentä. Sakari Toivianen artikkeli Suomen elokuva-arkiston historiasta kertovassa Filmin tähden -kirjassa päättyy toteamukseen että elokuvamuseo on jossain vaiheessa tulossa, vaikka suunnitelmat siitä ovat avoinna (Toiviainen 1997). Viimein vuonna 2004 avautui nykyisellä Kalasataman alueella Helsingin Sörnäisissä Elävän kuvan museo, joka oli avoinna kesään 2015 asti.

Museota varten koottu kokoelma sijaitsee KAVIn elokuva- ja perinne-kokoelmien kokonaisuudessa, mutta tässä yhteydessä olen saanut luvan puhua kehityssuunnitelmassa selvyiden vuoksi kokonaisuudesta museokokoelmana. Vuoden 2003 vuosikertomuksen mukaan ”...perinne-kokoelma sisältää ensisijaisesti kotimaisesta elokuvahistoriasta kertovaa materiaalia. Pääsääntöisesti lahjoituksin karttuvaan kokoelmaan kuuluu elokuvauksessa, laboroinnissa ja elokuvaesi-

tyksissä käytettyjä laitteita kuten kameroita, leikkauspöytiä, projektoreita, pukuja, lavasteita ja muuta tarpeistoa”. (Suomen elokuva-arkiston vuosikertomus 2003, 10)

Myöhemmin, vuonna 2012 päivitetystä Elävän kuvan museon kokoelmapoliittisen ohjelman luonnoksessa museon alueiksi on kirjattu ”elokuvan tuotantoprosessit, työ ja ammatit, tekninen kehitys, elokuvanlevitys ja –esitys (elokuvateatterit ja kiertue-toiminta), elokuvan vaikutus arjessa ja katsomiskulttuuri sekä sen muutos ajassa”. (KAVA 2012)

Muut elokuvista saatavat oheisaineistot kuten käsikirjoitukset, julisteet, valokuvat ja muu mainosmateriaali on sijoitettu omiin kokoelmiinsa jotka KAVIn hierarkiassa kuuluvat samaan tulosalueeseen museo-kokoelmien kanssa, mutta itsenäisinä kokoelminaan. (KAVIn Elokuvata-arkisto -verkkosivu)

Vuodesta 2015 lähtien KAVIn museokokoelmat ovat olleet pääosin siirtymässä eri varastoihin ja vuosien 2020–2022 välillä ne siirrettiin nykyiseen kokoelmavarastoon. Jatkuvasti niukkenevien resurssien aikana kukaan osapuolista ei ole nostanut uudestaan esille suunnitelmia suomalaisen elokuvan omasta museosta, mutta OKM:n ja KAVIn välisessä tulossopimuksessa vuosille 2024–2027 mainitaan ”virtuaalinen elokuvamuseo” vuoden 2027 suunnitelmana (Opetus- ja kulttuuriministeriön ja virastojen väliset tulossopimukset -verkkosivu). Ajatusta jonkinlaisesta museosta ei siis olla kuopattu kokonaan.

Lähtötilanteen kartoitus

Museotyö vuonna 2024

KAVIn organisaatiossa on tällä hetkellä kaksi henkilöä (museoamanuenssi ja museoteknikko) työskentelemässä päätoimisesti museokokoelmien parissa, heillä molemmilla on museoalan koulutusta. Kokoelmat sijaitsevat paikassa, jonne ei saa tuoda asiakkaita ja työ onkin pääosin kokoelmatyötä, jossa käsitellään jo kokoelmissa olevia aineistoja, sinne tulleita lahjoituksia, sekä lähteviä aineistolainoja. Vuonna 2022¹talletuksia tehtiin kuusi kappaletta ja luetteloituja museoesineitä oli yhteensä 13786 kappaletta (KAVI vuosikertomus 2022). Muualla lainattujen esineiden kappalemäärästä ei ole lukuja vuosiraporteissa.

Lisäksi työntekijät tekevät resurssiensa rajoissa hyvin pienimuotoista museoaineistojen esillepanoa KAVIn omissa tiloissa: tällä hetkellä KAVIn uusien toimistotilojen Bio Valentin -elokuvateatterin aulassa sekä esitystoiminnan Helsingin keskustakirjasto Oodissa sijaitsevan Kino Regina -elokuvateatterin aulan

läheisyydessä sijaitsevassa vitriinissä.

Vuosikertomuksissa on kirjoitettu vuoteen 2016 asti tarkemmin museo- ja näyttelytoiminnasta, mutta sen jälkeen vuonna 2017 on vain lyhyt maininta arkistotoiminnan juhlavuoden näyttelystä aulassa. Vuosien 2018 ja 2019 vuosikertomuksissa on näkyvissä valokuvia toteutetuista näyttelyistä - ilman esitteleviä tekstejä. Seuraavien vuosien vuosikertomuksissa näyttelytoiminnasta ei ole merkintöjä tilastolukujen lisäksi. (KAVI vuosikertomukset 2003–2007, 2011–2022)

Viestintä KAVI:ssa

KAVIn viestintäkanavat jakautuvat kahteen eri isoon kokonaisuuteen: KAVIn omat ja KAVIn palveluiden kanavat, sekä MEKUn eli mediakasvatuksen ja kuvaohjelmaluokittelun kokonaisuuteen. MEKUn hankkeilla ja palveluilla on selvät omat KAVIn viestinnästä eroavat identiteetit, eikä niitä käsitellä tässä kehityssuunnitelmassa.

Viestintää päätyökseen tekevää henkilökuntaa on KAVIn organisaatiossa kaksi henkilötyövuotta: viestinnän kokonaisilmettä ja yleisiä tehtäviä luotsaava viestintäpäällikkö sekä viestintäsuunnittelija joka vastaa kahden tulosalueen (MEKU sekä audiovisuaalisen kulttuurin edistäminen) viestinnästä. Muiden tulosalueiden viestinnästä vastaava on viestintäpäällikkö. Viestinnän sisältövastuu on kuitenkin yleensä yksiköillä, joiden yhteyshenkilöt lähettävät viestintäyksikköön ne sisällöt jotka vaativat talon yhteisten tiedotepohjien tai graafisen ilmeen käyttämistä. (Outi Heiskanen haastattelu, 12.3.2024)

KAVIlla on erilaisia joko yleisiä sekä erityisiä sosiaalisen median viestintäkanavia: KAVI löytyy Facebookista ja Youtubesta, KAVI:n kirjastolla on oma Facebook-sivunsa ja Kino Regina tilit neljässä eri palvelussa (Facebook, Instagram, X (entinen Twitter), sekä Letterboxd. Kolmella alueellisella esityssarjalla on oma Facebook-tili. Liitteessä 1 sometilit ovat tarkemmin eroteltuina.

Näiden lisäksi on myös Instagram-tili nimeltä ”arkistonaarteet”, jonne julkaistaan sisältöä KAVIn yleisistä asioista sekä KAVIn kirjastosta, Elonet-palvelun sisällöistä, alueellisista esityssarjoista sekä museokokoelmista. Arkistonaarteet -tilistä on muodostunut kanava, jonne viestintä museokokoelmista on solahduttanut luonnollisesti: syksyllä 2022 perustettu tili sisältää tällä hetkellä 27 museokokoelmiin liittyvää postausta, eli yhteensä noin 12% prosenttia tilin sisällöstä (yhteensä 220 postausta, viitattu 12.5.2024). Ensimmäisinä vuosina prosenttimäärät olivat 16% (2022,

1 Vuosiraportin terminä on ”talletus”, mutta käytännössä kaikki saadut museoesineet ovat lahjoituksia, joista tehdään lahjoitussopimus.

12/73 kpl) ja 6,5% (2023, 8/123 kpl).

Instagram-taustoitus

Työn taustoittamiseen tein samantyyppisten muiden museoiden Instagram-tilien sisältöjen vertailun: miten pitkiä tekstejä näillä oli postauksissaan, miten paljon uusimmissa postauksissa oli reel-videoita ja miten nämä käyttivät aihetunnisteita. Tehty taustoitus löytyy liitteestä 2.

Tulokset olivat yllättävän hajanaisia: muutama kotimainen museo käytti emojeja ja samantyyppistä lyhyttä, jakelevaa viestintätapaa, mutta isoin ero kaikkiin muihin verrokkeihin oli postausten tekstien pituus. Jakeleva viestintätapa on yleisin kulttuurialan toimijoiden käyttämä viestintätapa kohti yleisöä (Sainio & Ängeslevä & Harju, 19).

KAVIn museokokoelmien postauksissa viimeisimmän kymmenen postauksen pituus oli keskimäärin yli 100 sanaa, muutama meni yli 200 sanan. Toisaalta kaikissa museoissa (myös ulkomaisissa) sanamäärä oli pikemmin sadan paikkeilla kuin sen alle. Ainoastaan yksi suomalainen museo teki selvästi lyhyempiä postauksia. Jos sisällöistä syntyy helpommin pitkiä tekstejä, voisi miettiä myös olisiko parempi tuottaa suoraan blogitekstejä ja tehdä niiden pohjalta tiivistettyjä sometekstejä.

Viestintää ohjaavia ohjenuoria

Viranomaistoimijana ja OKM:n alaisena toimijana KAVIn viestintää sitovat viranomaisviestinnän säännökset, tärkeimpänä ohjeena on hallintolaki (434/2003 § 9), jossa ohjataan, että ”[v]iranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.”

Valtionhallinnon oma viestintäsuositus 2023 neuvoo myös viestinnässä sosiaalisessa mediassa ja nostaa esille viestinnän visuaalistumisen sekä median julkaisurytmin kiihtymisen. Nämä kaikki ovat näkyvissä suoraan myös sosiaalisen median viestinnässä, jossa alustojen omat algoritmit määrittelevät millainen viestintä näkyy niiden käyttäjille. Viestintäsuositus on tehty pohjaksi organisaatioiden omille viestintästrategioille sekä -ohjeille. (Valtioneuvoston kanslia 2023)

Julkisen alan toimijana KAVIa sitoo laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) joka sosiaalisen median kohdalla tarkoittaa muun muassa vaatimusta videomateriaalien tekstittämisestä. (Saavutettavasti.fi -sivusto 2023)

Kehittämistarpeet

Sosiaalisen median viestintä haarukoitui kehitystehtävän aiheeksi keskustellessamme sähköpostitse mahdollisista valittavista aiheista, joissa oli todella monta mielenkiintoista vaihtoehtoa. Viestintätehtävä

tuntui akuuteimmalta kehityskohteelta, koska se tulisi auttamaan muissakin museokokoelmien tulevissa projekteissa ja toivottavasti auttamaan KAVIn kokoelmista ja muista toiminnoista kiinnostuneen yleisön saavuttamista.

Kehityssuunnitelman lopullinen aihe, sosiaalisen median ohjeistus museokokoelmille muotoutui ensin sähköpostikirjeenvaihdossa museokokoelmien työntekijöiden kanssa tammikuussa 2024 sekä myös sähköpostihaastattelulla viestintäpäällikkö Outi Heiskasen kanssa myöhemmin maaliskuussa. Suunnitelman rakentaminen aloitettiin tapaamisella KAVIn kokelmatiloissa helmikuussa ja sitä jatkettiin kahdessa etätapaamisessa huhtikuussa sekä sähköpostitse vielä toukokuussa.

Vahvuudet (sisäiset)	Heikkoudet (sisäiset)
<ul style="list-style-type: none"> ● Vahva osaaminen ja tieto omista kokoelmista, ● Tietotekninen osaaminen ● Jo olemassa olevat sometustaidot ● Jo olemassa oleva graafinen ohjeistus ● Valtavat aineistot joita voi käyttää suoraan (omistusoikeudet siirtyneet KAVille) ● Synergia muiden talon kokoelmien ja tulosalueiden kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vähäiset resurssit ● Pitää miettiä paljonko sometyöhön voi käyttää aikaa ● Kohderyhmät vähän hakusessa / ei pystytty tunnistamaan omia "kävijöitä" kanavissa joihin muutkin tuottavat sisältöä ● Ei omaa identiteettiä/näkyvyyttä talon viestinnässä
Mahdollisuudet (ulkoiset)	Uhat (ulkoiset)
<ul style="list-style-type: none"> ● Synergian mahdollisuus eri somekanavissa samalla sisällöllä - auttaa resurssien venyttämistä ● Muut mahdollisesti käyttöön otettavat somekanavat, joissa voi käyttää samaa sisältöä ● Kertaallen tehdyn sometusmateriaalin uudelleenkäyttö muissa KAVin alueissa ● Mahdollisuus houkutella asiakkaita jotka eivät ole koskaan aiemmin kuulleetkaan KAVista tai sen palveluista ● Uudet asiakasryhmät tuovat myös muita kiinnostuneita KAVin palveluiden pariin 	<ul style="list-style-type: none"> ● Resurssien pysyvä niukkuus tai jopa nipistäminen ● Hanke/projektikohtainen kehittäminen ei johda välttämättä pitkäaikaiseen viestintään, projektit hautautuvat kun niiden rahoitus loppuu ● Mahdolliset muutokset talon yläpuolelta (Sivistyshallinto2030 -muutosohjelma): on myös riski että olemassa olevat kytkökset ja asiakasryhmät pitää rakentaa uudelleen ● Jatkuvan muutoksen perässä pysyminen viestintätavoissa (mikä toimii, mitä pitää muuttaa) ● Muutos viestintätavoissa, sometus muuttaa muotoaan (esim. seuraava "tiktok" kohoaa ja saa käyttäjien sometustavat muuttumaan, jolloin myös omaa sometusta pitää muuttaa) ● Muutokset somealustoissa: mahdolliset radikaalitkin (kuten Twitter/X) muutokset, jotka vaikuttavat siihen että somekanavia pitää poistaa käytöstä tai ei voi käyttää työvälineillä ● Metan somealustojen muutokset käyttöehdoissa tai muut isot muutokset (somesuunnitelma nojaa nyt vahvasti juuri Instagramiin sekä Facebookiin)

Kuva 1: SWOT-analyysi

Haastattelujen ja tapaamisten perusteella työntekijät kokosivat ajatuksia SWOT-analyysin periaatteiden mukaisesti virtuaaliselle kirjoitus pohjalle, jonka perusteella kokosin varsinaisen SWOT-analyysin.

SWOT-menetelmässä kootaan nelikentäksi sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia, sekä ulkoisia mahdollisuuksia ja uhkia. Näistä analyysin jatkotyöstö tarkoittaa eri kohtien läpikäymistä siitä näkökulmasta miten hyviä asioita voidaan vahvistaa edelleen ja hyödyntää niitä, heikompia asioita korjata tai torjua niiden uhkia (Ruohonen 2021).

Nykyhetken vahvuuksista nousivat esille eniten tiedot ja taidot museokokoelmista, joita voi kartuttaa

itseopiskeluna (esimerkiksi viestinnän taidot) sekä tiedon jakaminen eteenpäin museokokoelmasta. Nykyhetken heikkoudet olivat osittain asioita joihin ei vaikuttaa (esimerkiksi resurssien määrä), mutta kokoelmiin liittyvää identiteettiä voisi hyvinkin vahvistaa juuri viestintäteoilla.

Ulkopuolisiksi mahdollisuuksiksi laskin myös talon sisäisten, mutta käytännössä kaukaisempien yksiköiden tuottamia mahdollisuuksia, kuten vaikka synergiaetua viestinnässä - tätä voisi hyödyntää tekemällä tiiviimpää yhteistyötä miettien molemmille osapuolille hyödyllisiä viestintätekoja. Lisätty ja kehitetty viestintä tulee myös varmasti houkuttelemaan

SWOT-analyysi

	Toimenpiteet	(pohdinta)
Vahvuudet	Viestinnän osaamisen lisääminen. Tiedon jakaminen eteenpäin	(Miten vahvuuksia otetaan käyttöön tai miten niitä lisätään?)
Heikkoudet	Vahvistetaan kokoelmien identiteettiä somessa viestintäteoilla	(Miten heikkoudet korjataan? Onko mahdollista muuttaa heikkous vahvuudeksi?)
Mahdollisuudet	Tehdään (viestintä) yhteistyötä talon sisällä	Miten mahdollisuudet hyödynnetään?
Uhat	Varaudutaan siihen että työkalut ja viestintäympäristö tulee muuttumaan jatkuvasti. Viestiminen muissakin kuin Metan palveluissa.	Miten uhkiin varaudutaan tai niitä torjutaan? Miten uhkiin liittyvät riskit minimoidaan?

Kuva 2: SWOT-analyysistä hahmotetut toimenpiteet

somekanaviin lisää KAVIn toiminnoista kiinnostuneita ihmisiä jos ei suoranaisesti museokokoelmien tutkijoita, niin suomalaisesta elokuvan historiasta kiinnostuneita harrastajia.

Ulkoisten uhkien torjunta voi taas olla hankalaa, koska Sivistyshallinto2030 - muutosohjelman päätöksiä ei voi vielä tietää. On kuitenkin oletettavissa, että sosiaaliseen median viestintäympäristö tulee jatkuvasti muuttumaan, näihin liittyviä uhkia voi minimoida lähinnä sopeutumalla uudistuksiin ja elinikäiseen oppimiseen. Jo tehdyn viestintätöiden häviämisen uhkaa voi yrittää minimoida tallentamalla viestinnässä luodut materiaalit (esimerkiksi videot) jonnekin talon omaan säilytyspaikkaan.

Toimenpiteet

Sosiaalisen median ohjeistus

Käytännön ohjeistus miten sosiaalista mediaa kannattaa tehdä, oli selvästi akuutein tarve museokokoelmien henkilökunnalle. Jo vuonna 2011 kirjoitetussa artikkelissa Social Media and Organizational Change mainitaan yhdeksi huoleksi sosiaalisen median viestinnässä se, että sosiaalisen median sisältöjen tekeminen on pois muusta työajasta, mutta on edelleenkin yleistä isoillakin toimijoilla ettei talossa ole varsinaista päätoimista ”somettamista” työkseen tekevää ihmistä. (Allen-Greil, Edwards, Ludden, & Johnson, 2011)

Instagramissa arkistonaarteet-tilillä on yli tuhat seuraajaa (Facebookissa noin 3300), mutta näistä ei voi tehdä tässä yhteydessä varsinaista asiakasprofilointia, koska seuraajista ei pysty erottelemaan vain museokokoelmien sisältöjä seuraavia käyttäjiä. Tähän yksi mahdollinen tapa olisi tehdä asiakaskysely, johon kutsua levitettäisiin myös KAVIn Instagram-tilillä.

Tietotaidosta miten sosiaaliseen mediaan luodaan sisältöjä ei ollut puutetta, mutta tehdessäni vertailua jo tehtyjen museokokoelmien somepäivitysten kesken Instagramissa huomasin tietynlaista epäharmonia-

suutta museokokoelmia koskevien postausten välillä: esimerkiksi aiheutunnisteet ja niiden määrä vaihtelivat suuresti. Näiden yhdenmukaistaminen tulee luomaan yhtenäisempää identiteettiä museokokoelmalle.

Ohjeistuksella on tarkoitus yhtenäistää museokokoelmista tehtävää viestintää ja tehostaa sitä etenkin Metan palveluissa. Metan palveluiden algoritmi suosii tilejä jotka tuottavat tasaisesti lisää sisältöä, joten on tärkeää ettei tili hiljene pitkäksi ajaksi. Sisällöt ja mahdollisen brändin tuntevat parhaiten omat työntekijät, eikä postausten tekemistä voi ulkoistaa pois kokonaan talosta tai siirtää harjoittelijoiden vastuulle (Poikajärvi 2024).

Sosiaalisen median suunnitelman teko

Pelkkien käytännön ohjeilla ei kuitenkaan saa rakennettua museokokoelmien omaa identiteettiä verkkoon, eikä myöskään pysty hallitsemaan viestintään kuluvaan työaikaan mahdollisimman tehokkaasti. Siksi sosiaalisen median ohjeistukseen on tehty myös osuus viestinnän suunnitelmallisuudesta, museokokoelmien someidentiteetin rakentamisesta sekä sisältöjen hallitsemisesta Tähtitalvikki Poikajärven luentomateriaalien sekä erilaisten verkkolähteiden pohjalta.

Suunnitelmaan on tehty pidempään seurantaan mallipohja vuosikellosta (Liite 3), sekä kaksi esimerkeillä täytettyä suunnittelupohjaa sarjoista sekä yksittäisistä postauksista (Liite 4). Samoin liitteenä on mallipohja miten someviestinnän yhteiset sovitut käytännöt voi kirjata (Liite 5).

Muut toimenpiteet

Viestintästrategia kytkeytyy muihin strategioihin. Strateginen viestintä on noussut viime vuosina viestinnässä esille esimerkiksi siitä, miten viestintä kytkeytyy muihin toiminnassa tehtyihin suunnitelmiin. Suunnitteleamalla viestintää on mahdollista saada ennakoitavuutta sekä viestintätöiden hallitsemista (Sajakoski 2021). KAVIn tapauksessa ylimmältä tu-

levat suunnitelmat tulevat OKM:n kanssa tehdystä tulossuunnitelmasta, jonka tämänhetkinen versio on tehty vuosille 2024–2027.

Tulossopimuksesta on poimittavissa useampi tulostavoite, jotka voisi kytkeä kiinni myös museokoelmien viestintätöihin. Joukossa on esimerkiksi aiemmin mainittu virtuaalisen elokuvamuseon avaaminen vuonna 2027, johon viestintä museokokoelmista liittyy saumattomasti.

Sopimuksessa on muitakin hyvin museotyöhön kytkettäviä tulostavoitteita, jotka voisivat olla hyviä kohteita talon sisällä yhteistyössä tehdyille viestinnälle. Esimerkiksi vuodelle 2024 on merkitty esitystoiminnan asiakastutkimus, johon voisi sisällyttää kysymyksiä myös muista KAVIn sosiaalisen median kanavista. Samoin toinen esitystoiminnan tulostavoite, koneenhoitajan tehtävän vaaliminen ja filmimateriaalien esittämisen jatkuvuuden turvaaminen on tavoitteena ilmiselvä mihin voisi kytkeä mukaan myös museokokoelmien tekemän asiantuntevan someviestinnän suomalaisesta elokuvahistoriasta ja -kulttuurista. (Opetus- ja kulttuuriministeriön ja virastojen väliset tulossopimukset -verkkosivu)

Yhteistyötä ja identiteettien vahvistamista

Tärkeimmiksi osasiksi SWOT-analyysistä nousi viestintätaitojen kartuttamisen ohella yhteistyön mahdollisuus someviestinnän yhteydessä - mahdollisesti jakamaan taakkaa viestinnän toteuttamisesta kuin myös ideoimaan uusia sisältöjä (Allen-Greil, Edwards, Ludden, & Johnson, 2011). Yhteistyön mahdollisuuksia KAVIn sisällä on varmasti monia, eikä museokokoelmien henkilökunnan tuottamien sisältöjen tarvitse välttämättä pysyä vain arkistonaarteet-tilillä.

Museokokoelmien identiteettiä voisi vahvistaa myös tuomalla vuosiraportteihin takaisin osuuden elokuva- ja perinnekokoelmien näyttelytoiminnasta. Tämä voisi sisältää yhteenvedon tehdyistä näyttelylaineista, pienoisnäyttelyistä, mielenkiintoisista lahjoituksista sekä tehdystä viestintätöistä.

Samalla myös arkistonaarteet-tilin muiden toimijoiden identiteettiä voisi vahvistaa: etenkin erikseen brändätyillä KAVIn palveluilla, kuten Elonetillä saisi näkyä heidän oma visuaalinen ilmeensä Elonetin sisältöjä koskevissa postauksissa.

Muita viestinnän parannusehdotuksia

KAVIn kokonaisviestintää yksi selkeyttävä parannus olisi käydä läpi KAVIn verkkosivujen sisällöt. Tuleva Sivistyshallinto 2023–2030 -muutosohjelma tulee varmasti tuottamaan muutoksia myös KAVI:ssa, mutta se ei voi olla perusteluna sille ettei verkkosivujen vanhentuneita sisältöjä päivitetä. Kipeimmin tällä

hetkellä korjausta vaativat muutamat hajonneet tai eri paikkoihin johtavat linkit KAVIn etusivulla ja eri yksiköiden yhteystiedot-sivujen käännösversiot, joissa on suomenkielisistä sivuista eroavia tietoja.

Sivuilta tuntui puuttuvan myös järjestelmällisyyttä sisältöjen ylläpidossa: vain muutama uusimpiin vuosikertomuksiin on linkkejä, tulossopimuksesta löytyy tällä hetkellä vain edellisen vuosijakson asiakirja. Vuosikertomuksia, ohjelmavihkoja sekä muita esitteitä löytyy lisää KAVIn Issuu-tililtä, mutta suoraan sinne ei löydy linkkiä KAVIn sivuilta. Samoin OKM:n omalle sivulle josta uudemmat tulossopimukset löytyvät, ei löydy linkkiä. Parannettavien listalle voisi lisätä myös monimutkaisen valikkorakenteen selventämisen ja tarkistamisen, onko kaikista yksiköistä ja tulosalueista tasapuolisesti tietoa.

Arviointi

Museokokoelmien oma arviointi viestinnän vaikuttavuudesta voisi sisältää ainakin Museoarviointi-työkalun Asiakkaat ja yleisöt- sekä Yhteisön muisti-kehittämisalueiden arviointimallin täyttämisen, joi- ta voisi verrata someviestinnän analytiikkaan. Paras olisi, jos someviestinnän tekemiseen olisi sen verran työaikaa että sitä voisi kokeilla rennosti ja muuttaa kurssia sen mukaan kun huomataan mitkä tavat tehdä sitä tuottavat uusia yhteyksiä käyttäjiin ja tilin seuraajiin (Sitra 2013, 22–23).

Koska museokokoelmien pääosin käyttämä someviestintäkanava on myös muiden kokoelmien ja yksiköiden jakama, sen tuottamista sisällöistä ei pysty tekemään asiakasryhmien tunnistamisen lisäksi myöskään analysointia jo tehtyjen kokoelmapostausten vaikuttavuudesta. Tehtyjen postausten vaikuttavuutta on kuitenkin mahdollista analysoida Metan Business Suitessa, sekä (maksullisten) kolmansien osapuolten työkalujen avulla.

Valitettavasti kokoamani sometusohjeet ovat käytökelpoisia vain sen aikaa kun niiden somekanavat eivät muuta toimintalogiikkaansa, mikä voi olla jopa vain muutamia vuosia tai vähemmän. Sama rajallisuus toki koskee myös kaikkia muitakin kehitystyöhön käytettyjä taustamateriaaleja – kaikkia muutamaa vuotta vanhempia lähteitä pitää käsitellä erityisen kriittisesti.

LÄHTEET

VERKKOSIVUT

- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti: Elokuva-arkisto. Saatavilla: <https://kavi.fi/elokuva-arkisto/> Viitattu: 12.5.2024.
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti: Muistiorganisaatio ja valvontaviranomainen - verkkosivu. Saatavilla: <https://kavi.fi/kansallinen-audiovisuaalinen-instituutti-palvelee/> Viitattu: 12.5.2024.
- MTV. 2001. Huhtamon Fantasmagoria elokuva-arkistolle. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/huhtamon-fantasmagoria-elokuva-arkistolle/2030556> Viitattu: 12.5.2024.
- Museovirasto. 2016. Museoiden arviointimalli. Saatavilla: <https://www.museoarviointi.fi/>. Viitattu 18.5.2024
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Audiovisuaalinen kulttuuri - verkkosivu. Saatavilla: <https://okm.fi/audiovisuaalinen-kulttuuri>. Viitattu: 12.5.2024.
- Ruuhonen, Sinikka. 2021. SWOT Analyysi. Saatavilla: <https://www.muotoilu.info/index.php/tutkiva-muotoilu/metodit/swot-analyysi/> Viitattu: 15.5.2024
- Saavutettavuuskirjasto Celia. 2023. Videot ja äänitteet -sivu. Saatavilla: <https://www.saavutettavasti.fi/kuva-ja-aani/videot-ja-aanitteet/> Viitattu: 12.5.2024
- Sajakoski, Nelli. 2021. Strateginen viestintä lähtee organisaation tavoitteista. Saatavilla: <https://www.viesti.fi/strateginen-viestinta-lahtee-organisaation-tavoitteista/> Viitattu: 12.5.2024

SÄHKÖISET JULKAISUT

- Allen-Greil, D., Edwards, S., Ludden, J., & Johnson, E. 2011. Social Media and Organizational Change. Teoksessa J. Trant and D. Bearman (toim.). Museums and the Web 2011. Proceedings. Archives & Museum Informatics. Toronto. Saatavilla: https://www.museumsandtheweb.com/mw2011/papers/social_media_and_organizational_change Viitattu: 15.5.2024.
- Hallintolaki 434/2003. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434> Viitattu: 12.5.2024
- Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>. Viitattu: 12.5.2024.
- Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä 1433/2007. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071433>. Viitattu: 12.5.2024.
- Laki valtioneuvostosta 175/2003. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030175>. Viitattu: 12.5.2024.
- Sainio, Tapani & Viivi Ängeslevä, Viivi & Emma Harju. 2019. Digitaalinen yleisösuhte, kooste: OMK 2019.25. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161674>
- Sitra 2013. Altistutaan asiakkaille -verkkójulkaisu, 22-23. Saatavilla: <https://www.sitra.fi/julkaisut/altistutaan-asiakkaille/> Viitattu 15.5.2024
- Toiviainen, Sakari. 1997. Suomen elokuva-arkiston vuosikymmenet. Verkkójulkaisussa Matti Lukkarila & Olavi Similä & Sakari Toiviainen (toim) Filmin tähden 1999. Saatavilla: <https://kavi.fi/filmin-tahden>
- Valtioneuvoston kanslia. 2023. Avoimesti ajassa. Valtioneuvoston viestintäsuositus 2023. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-373-9>

ASIAKIRJAT

- Opetus- ja kulttuuriministeriön ja virastojen väliset tulossopimukset: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, 2024–2027 Tulossopimus KAVI. Saatavissa: <https://okm.fi/kulttuurin-tulosohjaus> Viitattu 12.5.2024

RAPORTIT

- SEA Vuosikertomus 2003, 10. Saatavilla: <https://issuu.com/heiskou/docs/vuke2003>

SEA/KAVA/KAVI Vuosikertomukset 2004–2007, 2011–2021. Saatavilla: <https://issuu.com/heiskou>
KAVI Vuosikertomus 2022, 36. Saatavilla: https://issuu.com/heiskou/docs/kavi_vuosikertomus_2022

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

KAVI 2023. Henkilöstörakenne. Esitys.

KAVA 2012. Elävän kuvan museon kokoelmapoliittinen ohjelma (luonnos).

Poikajärvi, Tähtitalvikki 2024. Sosiaalinen media museoissa. Luento 2. (Luentodiat)

MUUT LÄHTEET: HAASTATTELUKIRJEENVAIHTO SÄHKÖPOSTITSE

Outi Heiskasen haastattelu (12.3.2024).

Sähköpostikirjeenvaihto KAVIn museokokoelmien työntekijöiden kanssa (joulukuu 2023 - toukokuu 2024).

LIITE 1

KAVI:n vuonna 2024 käytössä olevat sosiaalisen median tilit

KAVI:n omat viestintäkanavat

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (Facebook) <https://www.facebook.com/kavifi>

KAVI:n Kirjasto (Facebook) <https://www.facebook.com/kavinkirjasto>

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (Youtube) <https://www.youtube.com/@kansallinenaudiovisuaaline7809>

Kino Regina

Kino Regina (Facebook) <https://www.facebook.com/KinoRegina.KAVI>

Kino Regina (Instagram) <https://www.instagram.com/kinoregina/>

Kino Regina (X/Twitter, lopettanut postaamisen) <https://twitter.com/kinoregina>

Kino Regina (Letterboxd) https://letterboxd.com/kino_regina/

Muut

Arkistonaarteet (Instagram) <https://www.instagram.com/arkistonaarteet/>

(Koulujen) Elokuviweekki

(IG) <https://www.instagram.com/elokuvaviikko/> (FB) <https://www.facebook.com/elokuvaviikko/> (Vimeo) <https://vimeo.com/elokuvaviikko>

(Youtube) https://www.youtube.com/channel/UCydBfbFSpWmK1isQ6Ad_SWQ

Mediakasvatus ja kuvaohjelmayksikkö MEKU

(Youtube) <https://www.youtube.com/@mekunvideot>

Mediataitokoulu

(IG) <https://www.instagram.com/mediataitokoulu/> (FB) <https://www.facebook.com/mediataitokoulu>

Ikärajat

(FB) <https://www.facebook.com/ikarajat>

LIITE 2

Eri museo- ja arkistotoimijoiden Instagram-tilien vertailu

Merkki- ja sanamääriin ei olla otettu mukaan lopussa olevia aihetunnisteita tai mahdollisesti niiden perään kirjoitettuja kuvien ALT-tekstejä.

Postauksiin viitattu 12.5.2024

Arkistonaarteet

10 kpl uudemmassa päästä vanhempiin, käsittelevät museokokoelmaa:

<https://www.instagram.com/p/C6LUZUkIT9J/> - 204 sanaa, 1772 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6stAqzoZLP/> - 150 sanaa, 1333 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6n24GpIw1K/> - 136 sanaa, 1280 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6hKK32OV93/> - 118 sanaa, 1090 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6GwGZ5L4ie/> - 71 sanaa, 655 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C2ua2yBPPs8/> - 214 sanaa, 1941 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C1UTDKYvMvD/> - 173 sanaa, 1535 merkkiä

https://www.instagram.com/p/C0jXMN_tbDT/ - 111 sanaa, 1002 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/Cvol5kAvPV/> - 90 sanaa, 819 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/CvNOwx4INs5/> - 76 sanaa, 736 merkkiä

Huomioita

- Osa on todella pitkiä postauksia, vain muutama niukempi
- Vanhemman pään postauksista puuttuvat kaikki aihetunnisteet
- Osassa uudemmissakaan ei ole esimerkiksi #museokokoelmat, niin voi olla vaikea erottaa mistä kokoelmasta tai yksiköstä viestitään
- 4/9 reeliä (neljä reeliä uusimmasta yhdeksästä postauksesta)

VERTAILUT

Vertailu Tekniikan museon, Vapriikin, Merkin sekä ulkomaisten elokuvamuseoiden välillä: miten pitkiä postausten tekstit ovat, sekä miten monta uusimmasta yhdeksästä postauksesta on reel-videoita. Mittavertailuun on otettu viisi uusinta postausta.

Vapriikki (poislukien kaikki koostavat tapahtumamainokset joissa on pidemmät tekstit):

<https://www.instagram.com/p/C6vKQ9IowhV/> - 83 sanaa, 721 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6ssXuTtXrQ/> - 69 sanaa, 537 merkkiä (kuukauden peli)

https://www.instagram.com/p/C6qjB_MoHFh/ - 89 sanaa, 702 merkkiä (museokauppa)

<https://www.instagram.com/p/C6nVC3RI03o/> - 67 sanaa, 611 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6k9-pRtRGH/> 105 sanaa, 1012 merkkiä (pienoisnäyttelyn esittely)

Huomioita

- Postausten alussa aina joku veto-osuus eli lausahdus, tervehdys tai tiivistys
- Emojeja käytetään paljon
- Selkeitä jatkuvia sarjoja, esimerkiksi kuukauden peli
- Ainoat selvästi pitkät postaukset ovat tapahtumista kertovia, joissa käydään läpi ohjelma
- 3/9 reelia

Tekniikan museo (kokoelmakeskiviikot ja ”einot”):

https://www.instagram.com/p/C6tdh_riYHB - 106 sanaa, 971 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6aq3lmNGht/> - 115 sanaa, 969 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6Iyrahscok/> - 131 sanaa, 1100 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C52gw0DvfzZ/> - 97 sanaa, 952 merkkiä
https://www.instagram.com/p/C5z_ciIM6xb/ - 90 sanaa, 877 merkkiä

Huomioita

- Aika pitkiä ja samantyyppisiä postauksia kuin KAVIn museokokoelmilla
- Esinekuvat näyttävät olevan ehkä kuvailu/luettelointikuvia
- 2/9 reelia

Merkki (entinen Päivälehdessä museo)

<https://www.instagram.com/p/C6ymCndNOle/> - 35 sanaa, 305 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6sxZaGtljd/> - 48 sanaa, 414 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6oKTF9NwIY/> - 37 sanaa, 304 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6iYl6tt-3r/> - 42 sanaa, 330 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6ggB-qNmgb/> - 17 sanaa, 161 merkkiä (video ilman ääniä)
<https://www.instagram.com/p/C53B-eFNsbB/> - 73 sanaa, 622 merkkiä (video ilman ääniä)

Huomioita

- Postauksia tehdään selvästi tietyllä kaavalla: emojeita on, asiakkaita lähestytään ja merkkimäärät ovat tarkoituksella lyhyet
- Reelejä ei ole montakaan ja niistä uusimmissa ei ole ääntä
- 1/9 reelia

Museo Nazionale del Cinema (tekstit italiaksi)

https://www.instagram.com/p/C6s3_9oIjd4/ - 112 sanaa, 765 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6eJ6wIMOaL/> - 53 sanaa, 304 merkkiä (tapahtumapostaus)
<https://www.instagram.com/p/C6a1DpsJWeW/> - 61 sanaa, 408 merkkiä (tapahtumapostaus)
<https://www.instagram.com/p/C6LOFepLI5v/> - 59 sanaa, 372 merkkiä
<https://www.instagram.com/p/C6JjoOmtcRO/> - 95 sanaa, 568 merkkiä

Huomioita

- Näissä on käytetty usein emojeita
- Välillä vaikea hahmottaa onko kyse tapahtumapostauksesta, näyttelypostauksesta vai esityspostauksesta
- Ei käytetty melkein ollenkaan aiheutunnisteita, vain muutamasta todella harvasta löytyy
- 2 /9 reelia

Cinémathèque française (tekstit ranskaksi)

<https://www.instagram.com/p/C6qpVMFoy3u/> - 89 sanaa, 471 merkkiä (yhteistyömainos)
<https://www.instagram.com/p/C6aqaesYs1/> - 99 sanaa, 654 merkkiä
https://www.instagram.com/p/C6O-U3HtP_Y/ - 48 sanaa, 296 merkkiä
https://www.instagram.com/p/C6HD0A_o5Ys/ - 159 sanaa, 929 merkkiä (yhteistyömainos)
<https://www.instagram.com/p/C578ebMgI1z/> - 81 sanaa, 550 merkkiä

Huomioita

- Aihetunnisteiden käyttö vaihtelee paljon, niitä on lähinnä uudessa James Cameron -näyttelystä kertovissa postauksissa
- Perusnäyttely (Musée Méliès) ei näy postauksissa lainkaan
- 4 /9 reelia

Museum of Moving Image (tekstit englanniksi, näyttelyihin liittyvät sisällöt, ei tapahtumapostauksia):

<https://www.instagram.com/p/C4bjouTJO5Q/> - 16 sanaa, 96 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6jL3ITrx3n/> - 37 sanaa, 208 merkkiä

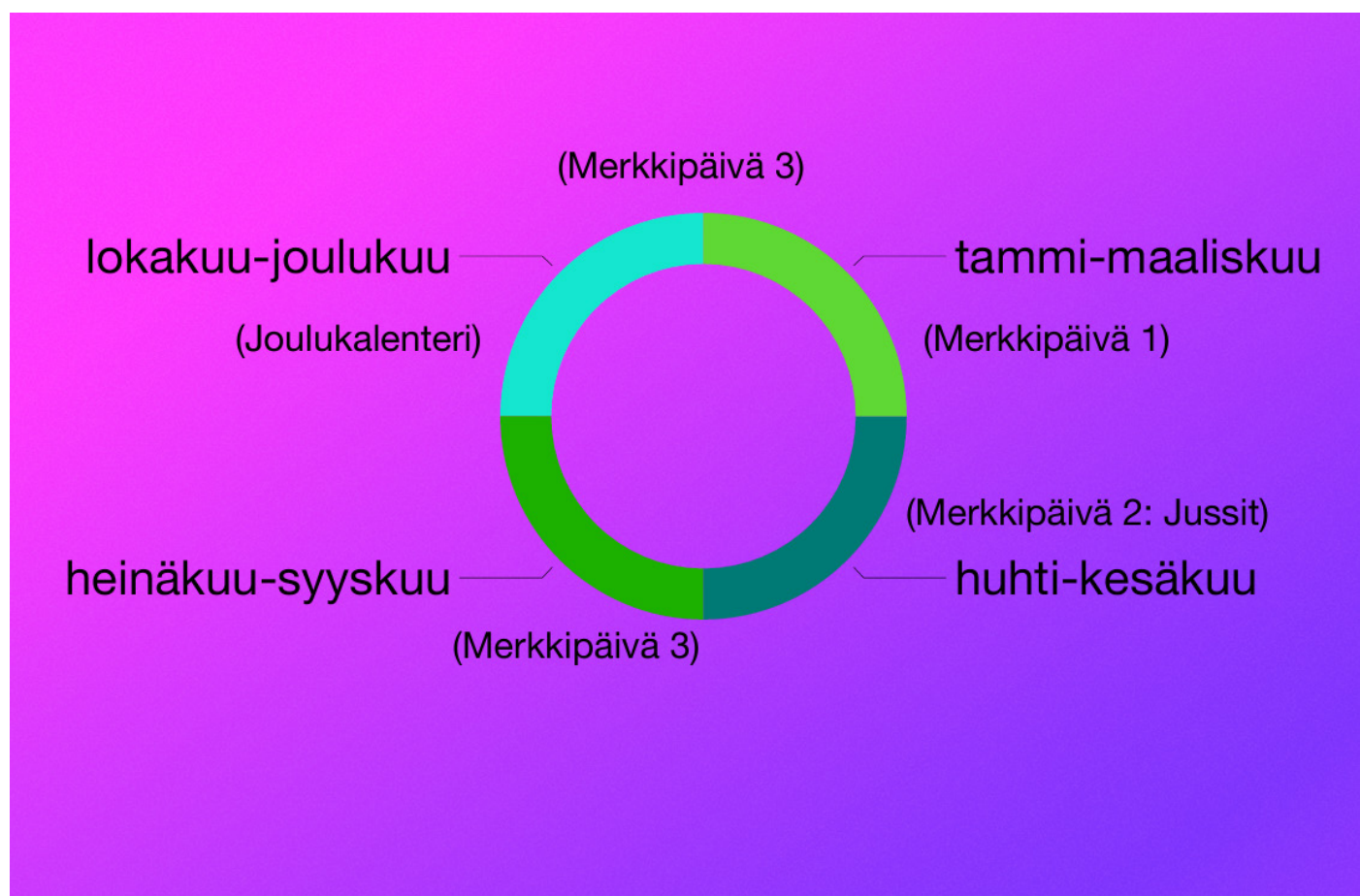
<https://www.instagram.com/p/C6Yvu-HiV9d/> - 99 sanaa, 643 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6JhtVQNFan/> - 91 sanaa, 524 merkkiä

<https://www.instagram.com/p/C6G1a79NGFZ/> - 79 sanaa, 496 merkkiä

Huomioita

- Näissä on elokuva-esittelyissä ja sarjojen esittelyissä paljon pidempiä tekstejä, näyttelyihin liittyvät ovat melkein poikkeuksetta todella lyhyitä eikä niissä ole kokoelmiin tai näyttelyyn liittyviä aihetunnisteita
- Yksi pitkä postaus välissä saattoi olla myös muuhun kuin näyttelyyn liittyvä
- Näyttelyyn liittyvissä jutuissa on yleensä näyttelytilassa otettu kuva, mikä selkeyttää mihin postaus liittyy. Lähikuvia esineistä ja toiminnoista.
- 3/9 reelia

LIITE 4

Ideat sarjoiksi / jatkuviksi

Idea	Sisältö / Ajatus	Suunnitelmallisuus	Näkökulma / tyylit	Aihetunniste	Kanavat	Postaustapa	Tarvitaan	Lisätietoja
28.12. Lumieren veljesten ensimmäinen julkinen elokuvanäytös	Suomen ensimmäiset elokuvanäytökset	Elokuviin näyttämisen historia	Esittelevä	#LumiereSuomessa	IG	Reel + story	Varhaisia elokuvaesittelyjä? Varhaisia elokuvaprojekteita? Oheiskokoelmasta varhaisia elokuvaesittelyjä?	Esitellään aina jokin todella vanhaa elokuvien esittämisen historiaan liittyvää kotimaista, jopa ehkä Lumieren Suomen kierrokselta.
Jussit	Jussi-palkitut elokuvat	Suomalaisen elokuvan historia	Esittelevä	#JussitKAVI	IG	Karuseilit + story	Proppeja ja muuta kuvausta Jussi-voittajilta tai ehdokkailta, tai jopa Jussi-juhliin tai patsaisiin liittyvää	Esitellään Jussi-voittajin, ehdokkaisiin tai kategoriioihin sopivaa sisältöä. Postausten ei tarvitse olla yhdestä elokuvasta, vaan valikka kooste eri elokuvista.
Miten elokuvaa tehtiin X:n alkakaudella	Suomalaisen elokuvantekijöiden historia	Suomalaisen elokuvan historia	Esittelevä / yksinkertaistettu					
Filmin muodot	Eri teknisten ratkaisujen esittely	Elokuvatekniikan / elokuvien näyttämisen historia	Esittelevä / yksinkertaistettu				Lähikuvia ja mieluisi videoklippejä laitteiden toiminnasta. Koneenkäyttäjien haastatteluita?	Esitellään eri filmitekniikkaa ja niiden näyttämistä.
"Kaupungin valot"	Elokuvateattereiden valomainokset	Elokuviin näyttämisen historia	Vertailtava		IG	Reel		
"Ken oli tämä näyttelijä"	Esitellään yksittäisiä näyttelijöitä	Suomalaisen elokuvan historia	Esittelevä / monipuolinen					

Yksittäiset ideat

Idea	Sisältö / Ajatus	Näkökulma / tyyl	Kanavat	Postaustapa	Tarvitaan	Lisätietoja
"Tuolikkisa"	Eriaiset elokuvateatterituolit / Elokuvateattereiden historia	Peruspulliainen (humoristinen)	IG (jos reel, niin jaetaan FB:seen)	- Karuselli tai reel + storyt houkutteilijoina (voisi olla jopa kyselytarran avulla)	Luehteloinnin kuvat tuoleista löytyvät, tarvitaan kisaselostus (lisätty puheraita), taustamusikki (IG:n oma?) ja ehkä vanha valokuva tai videokuvaa tyhjäkköstä elokuvateatterista (penkkirivi erottuu).	Esitellään erilaisia vanhoja ja uusia elokuvateattereiden tuoleja, esim. 5 kpl. Joko karusellipostaus joissa yksittäisten tuolien kuvia. Voisi tehdä jopa niin että otetaan alkuun videokuvaa jossain elokuvateatterista (Valentin, Regina?) jossa kisan selostaja aloittaa videon uudehkolla penkillä istuessaan. "Tällaisella pehmeällä tyynyillä ei kukaan istunut 60 vuotta sitten. Millä näistä tuoleista itse mieluiten istuisit elokuvissa?" Ota huomioon mahdollisuus tehdä jatko-osa jos ihmiset innostuvat, maantieteellinen moninaisuus.

LIITE 5

Museokokoelmien sosiaalisen median linjat 2024 (esimerkki)

Valittu	Sisältö	Lisätietoa
Strategisia tavoitteita	Museokokoelmien tunnettuus kasvaa	
	KAVIn kokoelmien moninaisuuden tunnettuus kasvaa	
Sisältötavoitteita	Postausten tykkäysmäärät kasvavat vähän	
	Komentointi lisääntyy	
	Saadaan toteutettua 3 sarjaa	Yksi pidempi sarja, kaksi lyhyttä. Omat aihetunnisteet!
	Aloitetaan kaksi pitkää, jatkuvaa sarjaa	Oma aihetunniste
Puhuttelutapa (yleinen)	Asiantunteva, keskusteleva	Voidaan vaihtaa puhuttelutapaa johonkin tiettyyn kampanjaan, esim. leikkisämpi
Aihetunnisteet (vakituiset)	#museokokoelmat	Toistuva aihetunniste, käytetään aina kun esitellään tai käytetään museokokoelmien aineistoa
Emojit (tekstissä)	Elokuvakamera	Riippuu postauksesta, karta kaksimielisiä merkityksiä sisältäviä ja vaikeasti tulkittavia. Max 3 per postaus.
	Filmi	
	Joku työkalu?	
Tarrat/giffit (storyt, reelit)	Film-haulla tulevia: klaffitaulut, projektori, pääsylippu, filmi	Tarroja voi myös tehdä itse!

KAVI:n museokokoelmat - sometusopas

Sanna Haukkala, museologia

Museotyön kehittäminen -kurssi,
kehitystehtävä (Liite 6)

Turun yliopisto, avoin yliopisto kevät 2024

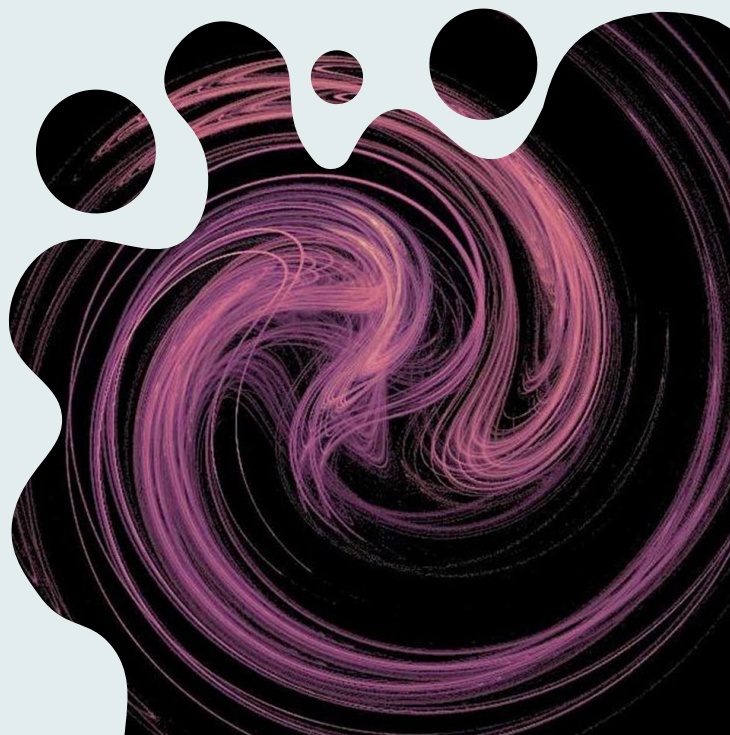

Mistä lähteä liikkeelle?

Onko someviestinnälle suunnitelma?

- Someviestinnän yleinen strategia
- Sisällölliset suunnitelmat

Suunnitelmallisuus on tärkeintä
kokonaisuudelle!

Someviestinnän yleinen strategia

- Sovitut kanavat
 - Valitut asiakas- tai kohderyhmät (tämä voi vaihdella sisällön mukaan)
 - Sovittu kieli (puhuttelutapa, emojiit, myös sisältö vaikuttaa)
 - Sovitut aihetunnisteet (esim. tiettyjen kokoelmien aineistoille sekä tietyille kampanjoille omat)
- > Kirjaa nämä ylös!

Auki kirjoitetut strategiat helpottavat postausten suunnittelua sekä viestinnän arviointia

Someviestinnän yleinen strategia: mitä?

- Miksi viestitään?
- Mitä tahdotaan viestiä?
- Mitä viestimisellä tahdotaan saada aikaan?

- Esimerkiksi:
 - Museokokoelmien tehtävä on kertoa suomalaisen elokuvan sekä elokuvissa käynnin historiasta
 - Museokokoelmat viestii omista kokoelmistaan sekä aiheista joilla on yhteys museokokoelmiin
 - Someviestinnällä tahdotaan luoda yhteys yleisöön ja rakentaa museokokoelmien identiteettiä
 - -> Kirjaa nämä ylös!

Yhteys muihin (viestintä)strategioihin, sekä KAVIn tulossopimukseen 2024-2027 jossa on myös kulttuuriperinnön säilymiseen ja sen tunnettuuden lisäämiseen liittyviä tavoitteita

Suunnitelmallisuus sisältöjen hahmottamisessa

- Jaa sisällöt mielusti sarjoihin tai kampanjoihin
 - o Jatkuvat, toistuvat sarjat (esim. kerran kuussa)
 - o Kertaluontoiset sarjat (monta postausta samasta teemasta, numeroidut jaksot)
 - o Hahmottele muillekin joku yhteys (esim. merkkipäivät), täysin irrallisia "lantteja" on turha heitellä
- Suunnittele sarjoille julkaisutahti
 - o Joillekin sisällöille sopii rauhallisempi tahti, joillekin nopeampi
 - o Mieti, josko olisi hyvä tukea postausta toisella postauksella (esim storylla uutta postausta tai reeliä, postauksella reeliä) -> kirjaa nämä strategiat omaan sometussuunnitelmaan

Huom! Instagramissa olisi hyvä olla uutta sisältöä **vähintään kerran viikossa** (miel. 2-5 postausta viikossa)
Useamman toimijan tilillä tätä on mahdollista venyttää, jos muilta tulee sisältöä suht säännöllisesti

Kirjaa ylös suunnitelmat someviestinnälle

Tee pohja, missä on eroteltuna pääasiat
(mitä/missä/milloin/kenelle/kuka tekee)

Tee myös toinen pohja ideoinnille tai
toistuville postauksille (ns. vuosikello)

Jaa pohjat intrassa, niin että ne näkyvät myös
muille - voi johtaa ideoiden jakamiseen

Miksi somessa pitäisi julkaista usein?

- Lyhyesti: palveluiden algoritmit
 - o suosittelevat käyttäjille sisältöä samalta tililtä jos käyttäjä selaa tai reagoi sisältöihin
 - o Algoritmi seuraa mitä käyttäjä tekee ja muuttaa suosituksiaan säännöllisesti -> hidas julkaisutahti saa algoritmin unohtamaan tilin

This Photo by Unknown author is licensed under CC BY-SA/NG

Mikä somessa toimii?

- Metan kanavissa sisältöjen kesken selkeä hierarkia:
 - **Videot toimivat paremmin kuin yksittäiset postaukset** (vuonna 2024)
 - Instagramissa karuselli (monia kuvia/videota postauksessa) saa 1,3 kertaisesti enemmän näkyvyyttä kuin yhden kuvan postaus - reelit vielä enemmän.
 - Malli Tiktokista, jossa käyttäjä plärrää algoritmin ehdottamia videoita (käyttäjä harvoin käy millään tilillä katsomassa yksittäisiä postauksia)
 - Tasainen postausahti
 - Engagement kävijöiden kanssa sekä heidän kesken
 - Eri postausyypin käyttö monipuolisesti
 - Tarinallisuus ja tunteisiin vetoaminen

Mistä lähteä liikkeelle

Esitellä toimintanne ja itsenne

- voi tehdä myös uudestaan, etenkin jos hiljaiseloa on ollut pitkään (ns. uudelleenkäynnistys)
- Kyselkää seuraajilta asioita, kisauttaminen
- Uskaltakaa tulla esille
- Kertokaa jostain teille mielenkiintoisesta esineestä

Ja tärkein: uskalla kokeilla erilaisia tapoja viestiä! Toista sitä mikä toimii

Miten puhutella käyttäjiä

- Toimiminen käyttäjien kanssa samalla tasolla - ei vain tiedon dumpaamista
- Käyttäjien suora puhuttelu (kysely, haastaminen, kannustaminen jne.)
- Asiantuntevuus ja kohteliaisuus, mutta samalla myös ystävällisyys ja ehkä jopa leikkisyys - mikä teille sopii parhaiten?
- Käyttäjiä/yleisöä voivat olla myös muutkin kuin "iso yleisö" -> oma työyhteisö, tutkijat, museot, tapahtumat jne.
- Postauksen ydinviesti, eli pihvi heti alkuun!

Valtionhallinnon viestintäsäännösten linjauksia viestinnästä: **avoimuus, luotettavuus, tasapuolisuus, ymmärrettävyys, vuorovaikutteisuus, palveluhenkisyys**

Tarkempia
ohjeita
sisällöille

Miltä postausten tulisi näyttää?

- Tee postauksesta selkeä sekä houkutteleva
 - o Esikatselukuva tai postauksen kansikuva on tärkein asia mikä houkuttelee käyttäjän tutkimaan postausta
 - o Esikatselukuva selkeäksi, ihmishahmot ja kasvot kiinnostavat eniten
 - o Kuvassa näkyvä otsikointi voi etenkin sarjoissa auttaa hahmottamaan kokonaisuutta

Postauksien julkaisun tarkistuslista (IG)

- Suunnittele sometus niin että sillä on mieluusti tukenaan myös muita postauksia - ei lanttien heittäilyä, vaan sarjoja ja erilaisia postausmuotoja
- Vastaa kysymyksiin, mieluusti mahdollisimman nopeasti
- Jos teette kyselyitä, nosta niihin tulleita vastauksia jo kesken vastausajan storyissa. Kerro oikea vastaus omassa postauksessaan (esim. story)
- Pinnaa, eli kiinnitä tarvittaessa uusia tai tärkeitä postauksia profiiliin (näitä voi olla max kolme yhtä aikaa)
- Linkkejä? Lisää ne joko bioon tai bioon linkattuun linkkisivuun (esim. Linktree)

Pituudet teksteillä ja videoilla (IG)

Tekstit

- Yksittäisen postauksen "ihannemäärä" tekstiä: alle 150 merkkiä (englanniksi)
- Vertailu osoitti, että kaikki museot tekevät kuitenkin reilusti pidempiä postauksia - epäselvää onko pituudella vaikutusta asiakkaisiin
- liian pitkää tekstiä ei moni kuitenkaan jaksaa lukea

Videot

- Reelit: suositeltava pituus 7-15 sekuntia
- Kymmenen sekuntia keskimääräinen keskittymisaika per video
- Metan videoiden katsomisen analytiikkaa voi seurata Metan työkaluista (Business Suite)
- Ei pitkiä kirjoitettuja selostustekstejä, anna käyttäjän keskittyä itse videon sisältöön

Postauksen julkaisun tarkistuslista (IG)

Yksittäinen postaus

- Kohdistuu kuva Instagramissa hyvin, onko se selkeä ja näkykö siitä kaikki mitä pitääkin? Onko kuvassa jotain mihin on helppo kiinnittää huomiota?
- Ovatko aihetunnisteet kohdallaan?
- Onko ALT-tekstit mietitty?
- Videot: tarvitseeko ääni huomiota? Merkitse se videoon esim. tarralla
- Video: olisiko story tai reel kuitenkin parempi julkaisumuoto?

Karusellipostaus

- Onko kuvien järjestys ja kansikuva mietitty?
- Tarvitseeko kokonaisuus musiikkia? (jos ei ole videoita)
- Videot: millä laadulla siirretty video on? Korkean resoluution videot IG pakkaa huonosti, tiputa itse laatua jo ennen siirtoa
- Videot: tarvitsevatko videot tekstityksen?

Postauksen julkaisun tarkistuslista (IG)

Story-postaus

- Jos ihmiset kommentoivat tai kysyvät kysymyksiä kommenttiboksissa, vastaa niihin ennen kuin story katoaa (24h)
- Tallenna sarjoja tai tärkeitä storyja bioon! Tee johonkin jo olemassa olevaan kokoelmaan tai tee uusi
- Käytä storyja nostamaan muita postauksia!

Reel-postaus

- Huomio erilaisten valikoiden ja nappuloiden vaatima alue, tärkeiden yksityiskohtien ja tekstityksen sijoittaminen muualle
- Videoiden tarkistuslistalta: saavutettavuus ja ääniin liittyvät asiat kuntoon
- Postausten tarkistuslistalta: aihetunnisteet ja aloituskuva kuntoon
- Videon resoluutio voi olla korkeampi kuin postauksissa tai storyissa
- Tarkista tekstin merkkimäärä, näihin mieluiten niukat tekstit

Muuta mietittävää

Pitäisikö sisältöä tehdä myös muihin kanaviin?

- Samaa sisältöä, esimerkiksi reelejä voisi jakaa Youtubeen lyhytvideoiksi
- Jos postausten tekstien mitta tuntuu venyvän, pitäisikö miettiä olisiko teksteille luontevampi julkaisukanava blogi (esim. KAVIn verkkosivuilla)? Tai podcast?
- Miten arvioida omaa viestintätöytä?
 - Museoarviointi-sivuston [Asiakkaat](#) sekä [Yhteisön muisti](#) -osioiden läpikäynti itsearviointina
 - Viestinnän analytiikan seuraaminen ja tilastointi

Yhteistyötä muiden kokoelmien ja yksiköiden kanssa kannattaa viritellä, samoin he voivat hyödyntää jo tehtyjä postauksia museokokoelmista.

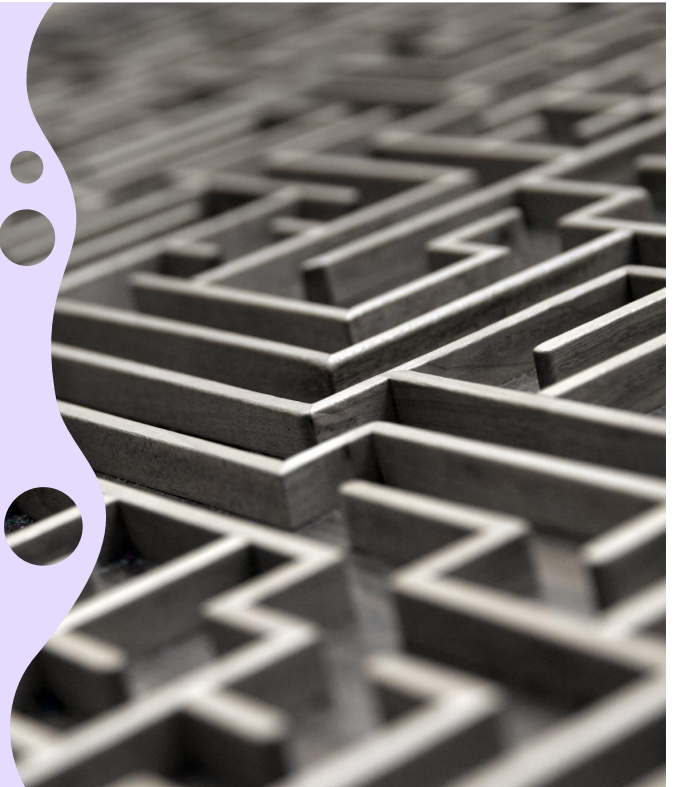
Vielä lopuksi

Jakaminen, mainostaminen, sekä lisätietoa ja lähteitä

Somesisällön jakaminen muualle

Metan sisältöjen jakaminen (esim. IG -> FB) on helppoa, mutta:

- Nykyisin moni suosittelee ettei sisältöjä jaeta suoraan, vaan sisällöstä muokataan uuteen kanavaan sopiva versio. Sama muualta IG:seen tuoduissa sisällöissä.
 - o Esim. IG-sisällön aihetunnisteet ja linkit siivotaan pois
- IG-storyjen jakaminen FB:ssä voi olla helpoin tapa jakaa nopeasti poistuvat sisällöt toiselle kierrokselle
- Videot voivat näyttää oudolta, etenkin kuvasuhteeseen pakotetut videot (videot joihin on tehty kehys mikä estää videon sivujen rajautumista IG:ssä)
 - o pystyvideot ovat ihan ok Facebookiin tai Youtubeen jaettuna - kokeile!

Mainostaminen sosiaalisessa mediassa

Paljon halvempaa kuin printtimainonta

Tuo lisää liikennettä ja näkyvyyttä juuri niin pitkään kuin siitä maksetaan

- Tämän jälkeen pitää olla käyttäjille kiinnostavia sisältöjä joista he pysyisivät aktiivisina seuraajina
- Orgaaninen vs maksettu näkyvyys, orgaaninen on vaikeampi pitää yllä

Suunnittelun lainalaisuudet pätevät: pitää suunnitella mitä mainostetaan ja mille asiakasryhmälle, miten kauan ja miten paljon budjettia on yhteensä käytettävissä

Mainoskampanjoita voi suunnitella ja maksaa suoraan Metan Business Suitesta

Lisätietoa ja lähteitä

Saavutettavasti.fi - viralliset ohjeet saavutettavien sisältöjen tekemiseen ([some](#) ja [videot](#))

Valtionhallinnon viestintäsuositukset ([julkaisu](#))

Metan omat ohjeet (kaikkea ei ole käännetty suomeksi: [ohjekeskus](#) ja [uutiset](#))

Sosiaalisen median suunnitelma Arkkitehtuurimuseolle ([opinnäyte](#))

Kulttuurilaitosten digitaalinen yleisösuhte ([julkaisu](#))

Museoiden arviointimalli ([verkkosivu](#))

Lisätietoa ja lähteitä - lisää lähteitä

Internet on täynnä ohjeblogeja ja sivustoja, kannattaa aina miettiä kenen tarjoamaa tietoa niissä on, mitä he myyvät. Somealustat myös muuttuvat nopeasti, eli viisi vuotta vanhat ohjeet ovat täysin vanhentuneita.

Lisää luettavaa:

Hootsuiten blogi: <https://blog.hootsuite.com/> (myy analysointisovellusta)

Yleisesti julkishallinnosta somessa: <https://lmsomeco.fi/blogi/julkishallinto-sosiaalisessa-mediassa/>

Sosiaalisen median suunnitelman tekeminen: <https://designinspis.fi/some/sosiaalisen-median-suunnitelma-yritykselle/>

Hashtagit: <https://www.kupli.fi/hashtagien-kaytto-haltuun/>

Kaupalliset yhteistyöt: <http://www.indieplace.fi/yhteistoiden-merkinta/>

Eri postausten ideaalimitat: <https://bitly.com/blog/instagram-character-limit/>

Ideoita pinnauksiin: <https://www.planthat.com/5-ways-use-pinned-instagram-posts/>

Muuta hyödyllistä

Elokuva-arkistoja/museoita somessa:

La Cinémathèque Française [@cinemathequefr](#)

Museum of Moving Image [@movingimagenyc](#)

Museu Nazionale del Cinema [@museocinema](#)

Museoita Suomessa:

Tekniikan museo [@tekniikanmuseo](#)

Vapriikki [@vapriikki](#)

Valokuvataiteen museo [@valokuva](#)

Ja muita kiinnostavia toimijoita:

Sacramento History

Museum [@sachistorymuseum](#)

UTVECKLINGSPLAN FÖR JAKOBSTADS MUSEUM KOMMUNIKATIONSPLAN FÖR KUNDKOMMUNIKATION

Ida-Maria Nilsson

Suomenkielinen tiivistelmä

Olen tehnyt asiakasviestintä suunnitelman Pietarsaaren museolle. Museolla on paljon hyviä ideoita ja materiaaleja, mutta heidän on vaikea saada tietoa oikeille kohderyhmille.

Tavoitteena on herättää kiinnostusta uusissa mahdollisissa vierailijoissa keskittyen ensisijaisesti suomenkielisiin asiakassegmentteihin; kouluihin, päiväkoteihin ja mahdollisesti uusiin tavoittamiskanaviin.

Pietarsaaren museo on perustettu vuonna 1904 ja sen omistaa Pietarsaaren kaupunki. Museoon kuuluu päärakennus Malmin talo, talousrakennus ja talonpojan mökki. Pihalla on myös leikkipaikka. Museolla on samassa korttelissa uusi näyttelytila nimeltä Tempus.

Museoon kuuluvat myös Westmaninmuorin tupa, Runebergin tupa ja Strengbergin Tupakkamuseo. Lisäksi museolla on varasto Strengbergin kiinteistössä. Museon kokoelmiin kuuluu taidekokoelma, merkittävä määrä esineitä, tekstiilikokoelma sekä veteraanikokoelma ja yksi maan suurimmista valokuvakokoelmista. Museon painopiste on paikallishistoriassa ja Tempus on antanut heille mahdollisuuden järjestää myös nykytaiteen näyttelyitä.

Asiakasviestintäsuunnitelma on katsaus siihen, miten museon sisällä olevista tärkeistä, meneillään olevista tai tulevista tapahtumista viestitään niille, joille tiedot on suunnattu, eli museon asiakkaille. Viestintäsuunnitelma koostuu: Johdanto taustoihin, nykytilanne, määritelmiä sekä rajoituksia; viestinnän tarkoitus, tavoitteet ja strategia; viesti, kohderyhmät, kanavat; Seuranta ja toimintasuunnitelma. Olen tehnyt vuosikello-mallin sekä toimintasuunnitelman.

Tärkeimmät käyttämäni lähteet ovat: opinnäyte-työ Högskolan i Borås, Strategisk kommunikation inom museiverksamheter - En intervjustudie om hur museiverksamheter arbetar för att möta utmanin-

garna när omvärlden förändras, av Jenny Kjellgren Schöning. Luennot Pirjo Hamari, Museovirasto: Kulttuuriperintösektorin ja museoiden tulevaisuuden haasteet ja kehittämismahdollisuudet, Tähtitalvikki Poikajärvi, Vapriikki: Museoiden viestintä ja markkinointi, ja Tähtitalvikki Poikajärvi, Vapriikki: Museot ja sosiaalinen media. Muutamia viestintä suunnitelman malleja.

Inledning

Jag gör en utvecklingsplan för Jakobstads museum. Jag är hemma från Jakobstads och minns när jag själv besökt museet som barn. Inför projektet hade jag kontakt med Museichefen Carola Sundqvist via e-post och senare besökte jag museets kontor. Då vi med Sundqvist diskuterade museets behov av att utveckla en kommunikationsplan med inriktning på kundkommunikation. Museet har gott om idéer och material men önskar ett mer konkret tillvägagångssätt för kundkommunikationen. Vi gick igenom vad som fungerar, vilka resurser museet har och vilka kundsegment de vill nå ut till. På museets önskan har jag utvecklat en kommunikationsplan med fokus på kundkommunikation. Ändamålet är att öka intresset för nya potentiella besökare med huvudfokus på finsktalande kundsegment, skolor, daghem och eventuellt nya kanaler att nå ut med. Jag tog även tillfället att besöka Jakobstad Museums utställningar när jag var i Jakobstad.

Jakobstads museum

Jakobstads museum grundades 1904 och ägs av Staden Jakobstad. Museets huvudbyggnad Malmska gården är centralt belägen nära Jakobstads torg på Storgatan 2. Den nuvarande byggnadens historia går

tillbaka till 1838, men tomten har varit bebott av redarsläktet Malm från mitten av 1700-talet. Till museet hör förutom huvudbyggnaden en ekonomibyggnad och en drängstuga. På gården finns även en lekpark. Museet har en ny utställningslokal i samma kvarter vid namn Tempus, som tidigare gått under namnet Nygårds verkstad.¹ Till museet hör även Westmansmors stuga i Visasbacken, Runebergs stuga vid Östanspävägen och Strengbergs Tobaksmuseum. Därtill har museet ett lager i Strengbergs fastighet. Till museets samlingar hör en konstsamling, en betydande mängd föremål, en textilsamling samt en veteransamling och en av landets störas fotografiska samlingar.²

Byggnader och utsällningar

Museets huvudutställning finns i Malmska gården och är inrett som ett redarhem. Här finns även utsällningar om stadens historia, ett tillägg i och med att basutställningen förnyades mellan år 2020-2022. Uppdateringen innebar även att läsplattor, ljudstationer och automatljus tillkommit i utställningsutrymmena. Det finns även audioguider för både vuxna och barn på flera språk, samt en syntolkad audioguide. I samband med att basutställningen förnyades gjordes museet också mer tillgängligt med hiss och ramper. I Malmska gården finns även en museibutik. I ekonomibyggnaden visar museet fem basutställningar. Här finns bland annat en lanthandel, en damfriseringsalong och en arbetarbostad, vilka speglar 1950-talet. Det finns även en bondstuga som representerar sekelskiftet 1900 och en tackelkammare (ett rum var man förvarade segel, rep och andra tillbehör för segelfartygen). I drängstugan finns dessutom textilkonserverators utrymmen.³

Tempus, museets nya utställningshall visar tillfälliga kulturhistoriska- och konstutställningar och öppnades våren 2023. Westmansmors stuga är en gammal skola och har bevarats för att det var Johan Ludvig Runebergs första skola. Runebergs stuga fungerade som jakt- och fiskestuga för Runebergs släkt. Strengbergs Tobaksmuseum visar Jakobstads tobaksspinneri som grundades år 1762. Fabriken var viktigt för Jakobstads tillväxt och under sin tid, en av Finlands största tobaksindustrier. Malmska gården och Tempus har öppet året runt medan Strengbergs Tobaksmuseum är öppet sommartid. Westmansmors stuga och Runebergs stuga är öppna vid speciella tillfällen eller enligt överenskommelse.⁴

Situationen i nuläget

Jakobstad museum har redan goda etablerade kommunikationskanaler. Den interna kommunikationerna, enligt mitt samtal med museichef Carola Sundqvist fungerar bra. Det som museet själv vill förbättra är kontakten till besökarna och eventuella nya besökare. De kanaler de i nuläget använder för kundkommunikation är: museets hemsida, Instagram, museets egen Facebooksida samt diverse Facebook grupper, staden Jakobstads egen app, annonser i de lokala tidningarna Österbottens Tidning och Pietarsaaren Sanomat. Tidigare har de även annonserat i Maaseudun tulevaisuus. Museet har även en Youtube kanal och ett Tiktok konto som används mer sällan. De skickar även ut ett kundbrev varje månad.

Under Corona åren låg museets fokus på att få ut information via Instagram och Youtube. Det finns många idéer och mycket material från museet sida. Frågan är hur de når ut till nya kundgrupper och när det finns tid att göra kampanjer och projekt för specifika kundsegment. Under samtalet kartlade vi några grupper att fokusera på: finskpråkiga grannkommunerna, skolor och daghem samt allmän kundkommunikation och nya kanaler.

Jakobstad Museum har flera årligen återkommande evenemang som är omtyckta bland museet besökare. Till julen ordnas en julstugan med tomtejakt. De deltar även i det årligt återkommande evenemanget Jul på Södermalm. Stadsfestivalen Jakobsdagar ordnas varje sommar och museet deltar förstås med kostnadsfritt inträde och annat program under festivalveckan. De ordnas varje år någon typ av barnevenemang och fototävling. Museets fokus ligger på lokalhistoria, medan Tempus har gett dem möjlighet att även ordna modernare konstutställningar.

Definitioner och avgränsningar

En kundkommunikationsplan är en översikt över hur man kommunicera viktiga, pågående eller kommande händelser inom museet, till de som informationen riktar sig till, besökarna d.v.s. museet kunder.⁵ En kommunikationsplan består av: Inledning med bakgrund, nuläge, definitioner och avgränsningar

Syfte, mål och strategi för kommunikationen

Budskap, målgrupper, kanaler

Uppföljning

Aktivitetsplan

1 Museums in Ostrobothnia (besökt 16.5.2024).

2 Jakobstads museum (besökt 16.5.2024).

3 Jakobstads museum (besökt 16.5.2024).

4 Jakobstads museum (besökt 16.5.2024).

5 Martins, Julia 2024, Asana.

I samban med kommunikationsplanen finns även aktivitetsplanen som det står här ovan. Enligt Arbetarmuseets anvisningar för en aktivitetsplan är det en praktisk uppställning av de insatser som ska göras för att nå ut med sitt budskap.⁶ I Jakobstad museums fall har jag i slutet av kommunikationsplanen gjort ett förslag eller mall för en aktivitetsplan. Det kan vara bra att notera att före man börja göra en aktivitetsplan kan det vara bra att göra både en SWOT- analys och en målgruppsanalys, för att det skall vara enklare att fylla i planen.

Aktivitetsplanen ger en översikt om de saker som bör hända för att nå ut med budskapet till kunderna och vems uppgift det är att sköta vad, samt hur uppföljningen skall skötas efter händelsen. (se bilaga 1) Museet kommer att få tillgång till en Excel version som går att editera. Jag har gjort ett årshjul som baseras på David Stavegård modell.⁷ För att få en visuell översikt över händelseåret. Som grund har jag använt Jakobstads museums årsklocka och mitt samtal med Carola Sundqvist samt museets hemsida. En årsklocka ger en visuell överblick över hur evenemang och händelser är fördelade över året och var det finns resurser att göra något nytt. Det går även att lägga fler lager runt hjulet med olika projekt eller tidsram för hur man vill posta på sociala medier.

Som teoretisk grund har jag valt att använda mig av några olika mallar för kommunikationsplaner (se källförteckning), en magistersuppsatsen från Högskolan i Borås, Strategisk kommunikation inom museiverksamheter - En intervjustudie om hur museiverksamheter arbetar för att möta utmaningarna när omvärlden förändras, av Jenny Kjellgren Schönning.⁸ Avhandlingen tar bland annat upp hur teknikens framgång påverkat museiverksamhetens utveckling, status och krav på kommunikation.

Vidare har jag använt mig av Pirjo Hamaris föreläsning om kulturarvssektorns och museernas framtida utmaningar och utvecklingsmöjligheter.⁹ För att ännu fördjupa mig i de svårigheter som kan förekomma inom museet verksamhet och kommunikation.

Även Tähtitalvikki Poikajärvis föreläsningar om kommunikation och marknadsföring¹⁰ samt hennes föreläsning om museer och sociala medier, har varit till stort stöd för att hitta kundsegment och nya kanaler.¹¹

6 Arbetets museum.

7 David Stavegård (besökt 3.5.2024).

8 Kjellgren Schönning, Jenny, Högskolan i Borås, 2018.

9 Hamari, Pirjo, Turun yliopisto, 23.1.2024.

10 Poikajärvi, Tähtitalvikk, Turun yliopisto, 13.2.2024.

11 Poikajärvi, Tähtitalvikk, Turun yliopisto, 12.3.2024.

12 Museiverket.

Kommunikation- och aktivitetsplan

Målet med denna kommunikationsplan är att nå ut till nya kundsegment och öka aktiviteten och intresset för Jakobstads Museum. För det första är det bra att göra en intresseförfrågan för att ta reda på vad som intresserar potentiell besökare. Förfrågningen kan göras via frågeformulär till exempel på museet fysisk, hemsidan, till skolor och daghem undre olika evenemang och gratis dagar på museet. Idéer till frågor går att hitta bland annat museot.fi eller via museiverkets hemsida.¹² Som jag redan nämnt i kapitel 1.3 är det bra att först göra en SWAT-analys och se över museets resurser innan nya projekt inleds. En god kundbetjäning är också viktig.

Finskspråkiga grannkommuner

Museet önskar nå ut till fler finskspråkiga besökare. Jakobstad är en tvåspråkig stad, men svenskan i staden med omnejd är stark. Här föreslår jag att förutom annonser i olika tidningar i de kommuner de vill nå, som till exempel tidigare gjorts i Maaseudun tulevaisuus, är att hitta museer med linkande intresseområden på finskt håll och samarbeta med. Genom att göra någon typ av utbyte, till exempel med museerna i Seinäjoki eller Finlands Hantverksmuseum i Jyväskylä. Ha ett evenemang med hantverkartema som de hjälper med i Jakobstad medan Jakobstad kan berätta om sjöfart och vilka hantverk som var viktiga i samband med sjöfarten. Jakobstads museum har haft annonser i Maaseudun tulevaisuus tidigare, gör en liknade kampanj med inriktning på sommaren eller julens händelser till grannkommunerna. Det är viktigt att museets information också kommer ut på både finska och svenska lika jämnt. Till exempel om ett inlägg på Instagram är på svenska så bör man se till att den antingen är textad på finska eller att samma information finns i inläggstexten och omvänt om inlägget är på finska. Man behöver inte alltid göra samma innehåll på båda språken.

Skolor och daghem

Museet skickar inbjudan till skolorna och daghem varje år men intresset har de senaste åren inte varit så stort, trots att nejdens skolor får besöka museet gratis. En första åtgärd för detta är att ringa upp skolorna

och fråga varför de inte kommer på besök och vad de saknar. En annan lösning är att erbjuda att museet istället besöker skolorna och daghemmen för att berätta om Jakobstad historia och vad som finns på museet. Här kan man även ta med en del föremål att visa. Man kan också ha med någon praktikuppgift för barnen att lösa tillsammans och öppna för diskussion. Det pedagogiska materialet till detta finns eventuellt redan vid museet.

En annan idé för att nå ut till barn i skolåldern är någon typ av eftermiddagsverksamhet i samarbete med skolorna och Novias konstuderande. Bra om verksamheten fungerar på både finska och svenska. Praktiskt vad som behövs är ett utrymme, eventuella material, en kontaktperson från museets sida och ett avtal med Novia om att studerande drar verksamheten för att få studiepoäng och praktik i pedagogik.

Verksamheten kan vara 1-2 gånger i veckan med en avslutningsutställning när skolarbetet slutar. Detta projekt går säkert att söka stipendier till för att finansiera.

Tidsresor är något man gjort tidigare. Ett tidsreseevenemang som betonar bland annat stadens sjöfartshistoria. Man kan få pröva på gamla hantverk, ha samarbete med Jacobstads vapen eller sjöscouterna, man kan lära ut att binda knopar och hur man räknade ut seglatser förr i tiden, samt hur byggde man båtar förr. Som några exempel.

Göra en specialkurs tillsammans med gymnasierna i historia, involvera båda språken och jobba tillsammans. Planera tillsammans med lärare och gör en projektkurs med fokus på Jakobstad historia eller sjöfartens betydelse för staden.

Nya kanaler

Att förnya sig och hitta nya kanaler är viktigt för att nå ut till potentiella besökare. En viktig sak som Poikajärvi uppmärksammar när det kommer till kundkommunikation är att tänka på att olika generationer söker information på olika sätt. Där generation X söker information på museets hemsida så söker de som är i tonåren idag samma information via bland annat Instagram, Tiktok eller Whatsapp. Därför är det viktigt att se över sina resurser och vilka kanaler man använder som marknadsföringskanaler.¹³ När det gäller Instagram så se till att det finns pinnat information om museets öppethållningstider och priser samt

en händelsekalender som man kan uppdatera. Det är viktigt att samma information som finns på hemsidan och tex. vad man lägger till i Jakobstad händelsekalender även finns på Instagarm och Tiktok.

En nyare kanal är även Whattapp som håller på att vinna grund bland de yngsta i skolåldern, här kan man skapa en kanal där man kan ge ut samma information som kommer i de övriga kanalerna. Redogör tydlig vem i personalen har ansvar för att sköta om och skapar materialet till de olika kanalerna. Vem som postar det och vem som följer upp att det görs konsekvent, hur ofta? 1-2 gånger i veckan eller vid behov, vem avgör behovet? På många museer är det kassapersonalen som sköter en del av Instagram uppdateringarna. Fördela uppgifter så att de blir gjorda och det blir en rutin. Att posta på sociala medier är att bygga sitt brand menar Poikajärvi. Varje gång Museet nämns i media eller har projekt på gång så posta om det.¹⁴ Vidare kan man ännu göra hederliga flyers med händelsekalender, varför inte hela stadens händelsekalender, som man kan föra ut till caféer och alla museer runt om i staden.

Uppföljning

Uppföljningen är viktig för att veta hur ett projekt eller satsning fungerat. Att prata igenom evenemanget och analysera vad som varit lyckat med reklamkampanjen, projektet, Musée satsningen osv. och vad man kunde förbättra till nästa gång. Höll budgeten? Hade projektet tillräckligt mer personal? Väckte det intresse hos besökarna? Märktes det på besökarantalet? Hur gick det att arbeta med samarbetspartnern? Har den som kallar sköta sociala medierna hållit takten, behövs det fler eller färre inlägg, vilka kanaler fungerar och vilka kan man lämna bort? Hur använder vi museets resurser mer effektivt och vad är värt att satsa på. Behövs det skolning för något specifikt band personalen?

¹³ Poikajärvi, Tähtitalvikki, Turun yliopisto, 13.2.2024.

¹⁴ Poikajärvi, Tähtitalvikki, Turun yliopisto, 12.3.2024.

KÄLLFÖRTECKNING

HEMSIDOR

Arbetets museum (<https://www.arbetetsmuseum.se>)

(<https://www.arbetetsmuseum.se/wp-content/uploads/2023/05/Kommunikationsplan-instruktion.pdf>)

(<https://www.arbetetsmuseum.se/wp-content/uploads/2023/05/kommunikationsplan.pdf>)

(besökta 3.5.2024)

David Stavegård, (<https://stavegard.se/arshjul-i-excel>) (besökt 3.5.2024)

Högskola i Borås, Stöd för framtagande av kommunikationsplan, 2024 (<https://www.hb.se/anstalld/stod-och-service/kommunikativt-stod/material-och-mallar/verktyg/kommunikationsplan/stod-for-framtagande-av-kommunikationsplan/>) (besökt 3.5.2024)

Jakobstads museum (<https://jakobstadsmuseum.fi>) (besökt 16.5.2024)

Museums in Ostrobothnia (<https://www.museiportalosterbotten.fi>) (besökt 16.5.2024) Martins, Julia 2024, Asana, Varför en tydlig kommunikationsplan är viktigare än man tror

(<https://asana.com/sv/resources/communication-plan>) (besökt 3.5.2024)

P&P Utbildning, Så skapar du en effektiv kommunikationsplan för ditt projekt (<https://www.popu.se/nyhet/sa-skapar-du-en-effektiv-kommunikationsplan-for-ditt-projekt>) (besökt 3.5.2024)

Staden Jakobstads hemsidor (<https://jakobstad.fi>) (besökt 16.5.2024)

AVHANDLINGAR OCH FÖRELÄSNINGAR

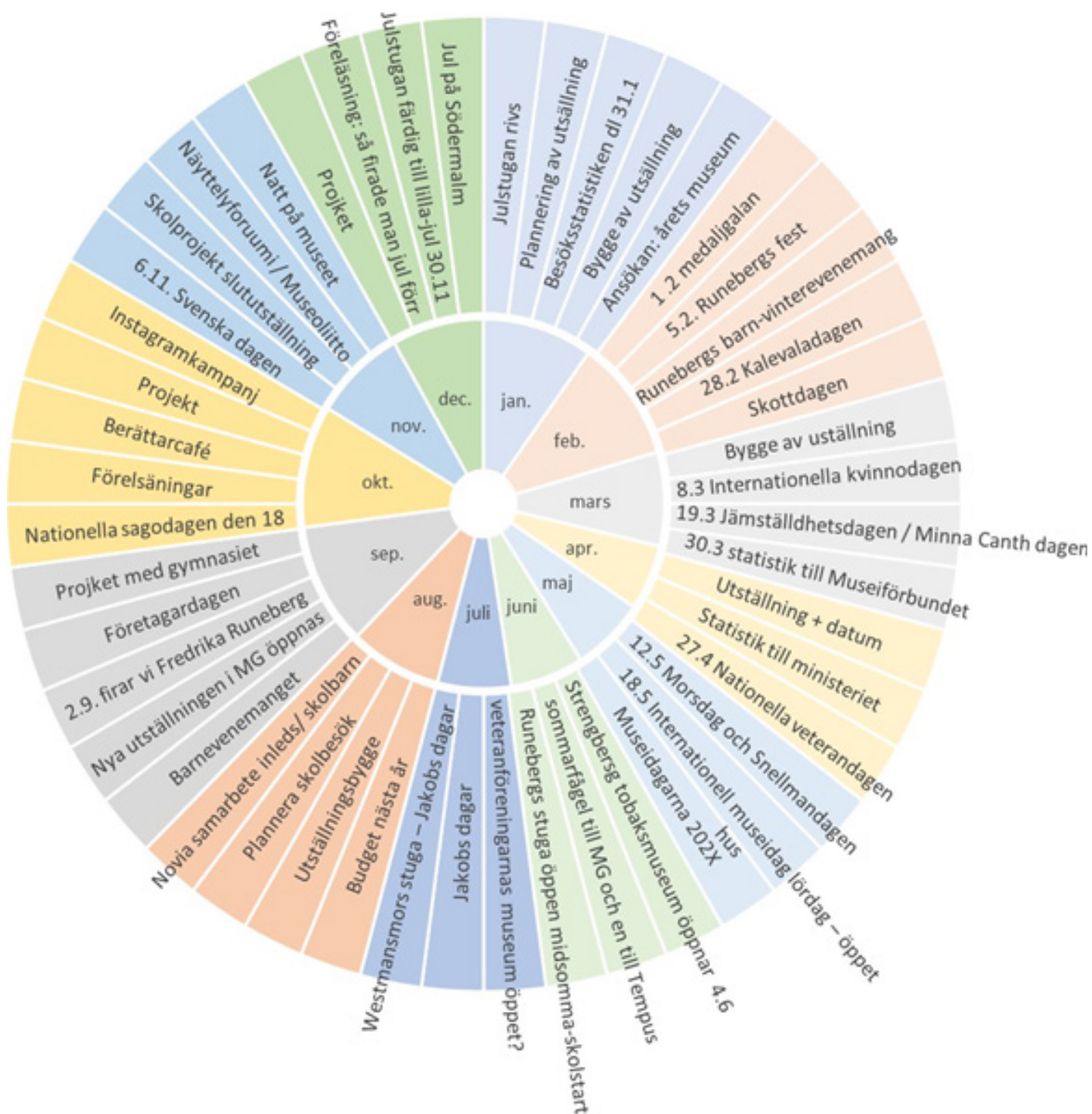
Hamari, Pirjo, Museovirasto: Kulttuuriperintösektorin ja museoiden tulevaisuuden haasteet ja kehittämismahdollisuudet, MUSE1139 3004 Museotoiminnan kehittäminen, Turun yliopisto, 23.1.2024

Kjellgren Schönning, Jenny, Strategisk kommunikation inom museiverksamheter - En intervjustudie om hur museiverksamheter arbetar för att möta utmaningarna när omvärlden förändras, Högskolan i Borås, 2018 (<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1318985/FULLTEXT01.pdf>) (besökt 3.5.2024)

Poikajärvi, Tähtitalvikki, Vapriikki: Museoiden viestintä ja markkinointi, MUSE1139 3004 Museotoiminnan kehittäminen, Turun yliopisto, 13.2.2024.

Poikajärvi, Tähtitalvikki Vapriikki: Museot ja sosiaalinen media, MUSE1139 3004 Museotoiminnan kehittäminen, Turun yliopisto, 12.3.2024.

BILAGA 1

Datum	Kommunikationsinsats, projekt eller målgrupp	Budskap	Kanal/ kanaler	Ansvarig	samarbetspartner	Budget/ söka stөpudier/ material	Efteranalys
1.6-31.8	Kundänket	Vad vill människor ha för info/ evenemang vid museet?	Hemsida, museet, Jakobsdagar	Museianställd (kassapersonal, övervakare) eller projektanställd		Budget för projektanställd?	Genomgång och presentation av resultaten + möte om åtgärder
maj-augusti	Annons kampanj var 2 vecka	Sommarens händelser	Annoskampanj i finskatalande tidningar	Museianställd	-	Budget behövs	Hur gick det?
Maj eller September	Jippo riktat till skolelver (utbyte av kunskande och föremål)	lära dig om gamla hantverk och knopar mm	alla aktiva marknadsföringskanaler + samarbetspartners kanaler	museiantälda + hantverkare	ex Finlands hantverkarmuseum	budget+ ansökan om projektpengar	utvärdering
Skolåret	Efterskolan klubb verksamhet 1g/vecka	Jakobstad historia, konst, måleri, pyssel, projekt? Slutar med en utsällning?	Till skolorna, tvåspråkigt	Kontaktperson från museet, konststuderna, nova lärare	Kontaktperson från museet, konststuderna, nova lärare	Budget för utrymme och material	Hur gick det, skall samarbete förstått, fasns det tillräckligt mer deltagare
Skolåret	Besöka skolorna	Jakobsatd historia, bekanta skoleleverna/ dagis med museet	Till skolorna/ dagis	Museianställd	skolor/dagis	ev. Projektbudget	hur lyckades de, skall projektet fortsätta nästa läseår?
Skolåret	Projektkurs i staden historia tillsammans med gymnasier	lära ut om stadens historia, nå ut till gymnasie elever	Gymnasier, få uppmärksamhet till museet via tidningsintervjuer och artiklar, ha någon typ av slutuppgift som man kan ställa ut	En museianställd kontaktperson	Svenska och finspråkiga gymnasiet	budget behövs	Uppföljning

RAISION MUSEO HARKON VASKIPOLUN KÄYTTÄJÄKOKEMUKSEN KEHITTÄMINEN

Ilkka Meriala

Kuva 1: Kuvakaappaus Vaskipolun esittelystä Raision kaupungin verkkosivuilta. (Raisio n.d.).

Johdanto

Kehittämistyön tavoitteena oli Raision museo Harkon ylläpitämän Vaskipolun kävijäkokemuksen kehittäminen. Vaskipolku on Raisionjokilaaksoa kiertävä kulttuuripolku, jonka varrella on kuusi rautakautista muinaisjäännöstä. Reitin pituus on 3,5 km ja se kuuluu Killin ja Nallin laajaan luontoliikuntareitistöön. Vaskipolku alkaa Huhkon kartanolta ja kohteisiin kuuluu asuinpaikkoja, kalmistoja sekä linnavuori, joiden ajoitukset ovat 500 – 1300 jaa. Reitti kulkee pääosin Raision kaupungin alueella ja on ELY-keskuksen hoitama.

Vaskipolun tärkeä tavoite on palvella nykyisiä sekä uusia raisiolaisia oman paikkakunnan historiaan tutustumisessa ja sitouttaa asukkaita Raisioon. (Isolehto 2024) Vaskipolun esittely löytyy Raision kaupungin verkkosivuilta, josta kuvakaappaus kuvassa 1. (Raisio n.d.)

Reitille on toteutettu selainpohjainen mobiiliopastus, jota voi käyttää paikan päällä kännykällä tai etänä vaikkapa kotoa käsin. Mobiiliopastus on luotu Momeo Oy:n Tarinatallennin -nimisellä sisällönhal

7.2.2024	Käynti Raision museo Harkossa ja kehittämistyön aiheen sopiminen ja työn taustoitus museonjohtaja Heli Isolehdon sekä arkeologi Jari Näräsen kanssa.
8.-26.2.2024	Kehittämistyön aikataulutusta sekä tiedonhankintaa Vaskipolusta sekä kulttuuripolkujen suunnittelusta: - teorialutkielma kulttuuripoluista - haastatteluja - Vaskipolkuun ja mobiiliopastukseen tutustuminen - Vaskipolun medianäkyvyyden selvittäminen
27.2.2024	Tilannekatsaus museolla: mahdolliset ohjaukselliset toimet työn suuntaamiseksi / Heli Isolehto ja Jari Näränen
28.2. - 20.3.2024	Tiedonhankintaa, vertailua ja suunnitelman laadintaa: - vertailututkimus mobiiliopasteista ja lisätyn todellisuuden opastuksista - teknisten toteutusmahdollisuuksien selvittäminen - kyselyn toteuttaminen Raision ja Lounaisrannikon oppaille - tulosten analysointi - SWOT-analyysi - kehittämissuunnitelman kirjoitus
21.3.2024	Kehittämissuunnitelman katselmointi ja palaute museolla / Heli Isolehto ja Jari Näränen
22.3.-15.5.2024	Kehittämissuunnitelman tiivistämistä ja stilisointia
23.5.2024	Kehittämissuunnitelmien esittely- ja palauteseminaari

Taulukko 1: Kehittämistyön eteneminen.

lintatyökalulla ja itse opastus toimii selaimella Tarinasoitin-nimisessä verkkopalvelussa. (Momeo 2024) Palvelu on käytössä useissa suomalaisissa museoissa. (Tarinasoitin n.d.) Vaskipolun mobiiliopasteeseen voi tutustua seuraavan sivun kautta: <https://tarinasoitin.fi/vaskipolku>. (Vaskipolku n.d.) Vaskipolun kierrosta varten voi myös ostaa museolta infokylltien tietoa täydentävän opasvihkosen.

Vaskipolku kuuluu Raision peruskoulujen elämyspolkuun, jonka mukaisesti Vaskipolkuun tutustutaan 3. - 4. vuosiluokalla opastettuna vierailuna. (OPS Raisio n.d.) Vaskipolulle järjestetään opastuksia myös tapahtumien yhteydessä ja opastus on myös mahdollista tilata museolta maksullisena. Vaskipolun käyttömäärästä ja kävijäkokemuksista ei ole olemassa tarkkaa tietoa. Mobiiliopastuksen osalta käyttömäärä on kuitenkin pysynyt useamman vuoden samalla tasolla. Vuonna 2023 mobiiliopastuksen käyttö oli 106 kirjautumista ja 484 latausta, mutta tilastot eivät pysty erittelemään tapahtuiko käyttö etänä vai paikan päällä. (Näränen 2024.)

Kehittämistyön eteneminen

Työn tavoitteena oli tehdä suunnitelma Raision museo Harkolle Vaskipolun kävijäkokemuksen kehittämiseksi. Työn aikataulu ja kehittämisen vaiheet löytyvät taulukosta 1.

Vaskipolku analysointiin torstaina 22.2.2024 kävelemällä reitti läpi ja samalla testattiin mobiiliopastuk-

sen toimivuutta kännykällä ja tabletilla. Tavoitteena oli havainnoida hyvin toimivia asioita ja toisaalta nostaa esille käytettävyysoongelmia, jotta ne voidaan ottaa huomioon kehittämistyössä. Käytettävyyshavainnot ja korjausehdotukset kirjattiin liitteestä 1 löytyvään taulukkoon. Huomiota ei niinkään kiinnitetty esimerkiksi yksittäisiin teksteihin, vaan ennemminkin kokonaiskokemuksen laatuun ja mobiiliopastuksen toimivuuteen.

Tarinasoitinilla toteutettuja mobiiliopastuksia vertailtiin tietokoneella avulla etänä Joensuun bunkkerimuseon, Saarijärven museon, Liedon Vanhainlinnan sekä Varkauden museon mobiiliopastuksiin. Analyysi keskittyi piirteisiin, joiden tuonti osaksi Vaskipolkua voisi kehittää kävijäkokemusta positiiviseen suuntaan. Lisäksi tutustuttiin lisättyä todellisuutta hyödyntäviin sovelluspohjaisiin opastuksiin: ”Pelasta Turku” ja ”Äppi”. (Pelasta Turku n.d.; Turku n.d.) Näitä opastuksia käytiin testaamassa paikan päällä. Tarkemmat tiedot vertailusta löytyvät liitteestä 2.

Työssä pyrittiin myös selvittämään, hyödyntävätkö paikallisoppaat Vaskipolkua ja millaisia kokemuksia ja kehitysideoita heillä voisi olla. Oppaille laadittiin kyselylomake Varsinais-Suomen opastotoiminnan seminaaria 16.3.2024 silmällä pitäen ja lomakkeet toimitettiin sovitusti järjestäjälle kokeiltavaksi ensin paikallisjärjestön kokouksessa. Jostain syystä lomakkeita ei ole saatu takaisin tiedusteluista huolimatta. Laadittu kyselylomake on kuitenkin liitteenä 3 anta-

massa kuvaa siitä, millaista tietoa kehittämistä varten pyrittiin saamaan.

Mikä tekee kulttuuripolusta toimivan ja elämyksellisen?

Kulttuuripolkuja koskevaa tutkimuskirjallisuutta kartoitettiin ja pyrittiin nostamaan esiin hyviä käytänteitä ja ideoita, miten kulttuuripoluista saadaan toimivia ja elämyksellisiä. Tässä luvussa havaintoja peilataan myös Vaskipolun kontekstiin.

Lähtökohtaisesti kulttuurikohteiden suunnittelussa olisi hyvä huomioda erilaiset kävijäryhmät, jolle tarjota hieman erilaisia näkökulmia käyntikohteisiin. Museoympäristössä asiaa on käsitelty mm. teoksessa ”Creating the visitor centered museums”, mutta oppeja voi mielestäni soveltaa myös kulttuuripolkujen suunnitteluun. (Samis & Michaelson 2016) Vaskipolun osalta tähän on erittäin hyvät mahdollisuudet, sillä kaikkia kohteita on tutkittu arkeologisesti ja Mullin asuinpaikkaa peräti väitöskirjan muodossa (Vuorinen 2009). Tällaisista tietosisällöistä pystyy ammentamaan mielenkiintoisia mobiiliopastuksia. Ajatellaan vaikkapa perhettä vierailemassa Vaskipolulla, jolloin lapsilla ja vanhemmilla voisi olla erilainen näkökulma rautakauden elämään. Näistä voisi syntyä myös tasavertaista keskustelua, kun lapset nostaisivat esiin jotain yllättävää, mitä vanhempien mobiiliopasteessa ei ole. Vaskipolku ei myöskään olisi kertavierailulla koettu, vaan houkuttaisi tulemaan uudelleen vaikkapa vuodenkierron mukaan vaihtuvia opastuksia tarjoten.

Maija Mäki nostaa väitöskirjassaan ”Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin: matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla” esiin sen, että kestävän palvelukokonaisuuden olisi hyvä tukeutua oman henkilöstön lisäksi paikallisen yhteisön palveluihin ja aktiivisiin toimijoihin. (Mäki 2020) Vaskipolulla tämä voisi tarkoittaa vaikkapa paikallisoppaiden tai harrastajien toteuttamia opastuksia erilaisia näkökulmia hyödyntäen. Opastuksia voitaisiin toteuttaa vaikkapa yöllä tai kesäisen aamu-usvan aikaan, jolloin jo pelkkä ajankohta tekisi siitä erityisyydellään kiinnostavan. Tällaisen opastuksen otollisena aiheena voisi olla vaikka rautakauden uskomusmaailma. Opastuksissa voitaisiin hyödyntää erilaisia harrasteita, kuten vaikkapa luontoharrastajille arkeofyyttibongailua tai valokuvaharrastajille ns. valokuvauskävelyä. Entä voisiko vaikkapa kohteista ammentavan teatteriesityksen rakentaa Vaskipolun varrelle teatteriyhteisön voimin? Monia mahdollisuuksia avautuu, jos paikallinen yhteisön saadaan mukaan toimintaan. (Puro 2021, 20)

Muinaisjäännöksistä ei aina ole visuaalisesti havait-

tavia merkkejä kohteilla, joten kaikki ratkaisut, jotka lisäävät mahdollisuuksia havainnoida ja kokea esihistoriaa moniaistisesti ovat tervetulleita. Tällaisesta on hyvää kokemusta mm. Satakunnan museosta, jossa koululaiset tutustuvat käsin kosketellen museoesineistöön – sekä aitoihin, että kopioihin. Näillä kierroksilla oppaalla on aikakaudesta kertova asu päällään lisäämässä tartuntapintaa esihistoriaan. (Setälä 2013) Lisätyn todellisuuden keinot ovat nykypäivää ja niitä hyödynnetään osana historian elävöittämistä. Tällaiset ratkaisut sopisivat hyvin myös Vaskipolulle, sillä ne lisääisivät mahdollisuuden nähdä kohteen menneisyyteen oman kännykkäsovelluksen kautta. Ihalan Koulumäen ruumiskalmistolla voisi mallintaa esimerkiksi rautakautisen hautaustapahtuman, jossa kännykän ruudun kautta olisi mahdollisuus kurkistaa hautaan ja nähdä vainaja rautakautisessa asussaan. Katriina Petrisalo on teoksessaan ”Menneisyys matkakohteena” nostanut esiin tärkeän huomion siitä, että kohteen tai palveluiden elävöityksessä ei tulisi poiketa tiedosta ja tunnetusta perinteestä, jotta kokemus olisi kulttuurisesti kestävä. (Petrisalo 2001, 137)

Kohteesta olisi hyvä saada jo etukäteen tietoa, jotta siihen olisi helpompi eläytyä ja havainnoida esihistorian merkkejä ympäröivästä maastosta. (Hovi & Lahelma 2005, 11) Mobiiliopastukseen voisi esimerkiksi rakentaa ääniopastukset kohteelta toiselle siirtymisiä varten. Tällöin tulevasta kohteesta ja reitin varren yksityiskohdista voisi nostaa esiin mielikuvitusta aktivoivia seikkoja vaikkapa tyyliin ”... laskeutuessasi rinnettä alas saavut muinaiselle merenlahdelle, josta polun kääntyessä oikealle voit jo kohta erottaa mäen takana turvekaton. Kutitteleekohan nenässäsi nyt jo peräti vieno savun haju...”

Selostus tekee kulkemisesta mielenkiintoisempaa ja pitää kulkijan kiinni muinaisuudessa. Tyyllilajista riippuen selostus voidaan rakentaa joko enemmän tietopohjaiseksi tai kuten äsken esimerkissä tunnelmaa luomaan. Tällä tehtäisiin reittiväleistä myös mielenkiintoisempia ja saataisiin kävijä pysymään ns. muinaismoodissa, sillä monessa kohtaa Vaskipolun reitti kulkee melko modernien rakenteiden kupeessa.

”Aikamatka esihistoriaan” -julkaisussa esitellään kulttuuripoluista hyödyllisiä koosteita, kuten ohjeita luonnossa ja muinaisjäännösalueilla liikkujille sekä hyviä käytänteitä polkujen suunnitteluun. (Alvik & al. 2002, 8-9) Vaskipolkuun liittyen olisi esimerkiksi kiinnostavaa tehdä kasvikartoitus reitin varrelta.

Olisiko kenties löydettävissä rautakauteen liittyviä arkeofyyttejä kuten tummatulikukkaa, nurmilaukkaa, hakarasaraa, keltamataraa, pölkkyruoho tai vaikka sikoangervoa, jotka voisivat monipuolistaa kävijäkokemusta esimerkiksi kuvaustehtävän muodossa.

Arkeofyytit tarjoavat konkreettisen juurtumislinkin rautakauteen muinaisjäännösten piilotellessa maan alla. (Hovi & Lahelma 2005, 11)

Matkailijoilla on ollut vaikeuksia löytää tietoa arkeologisista kulttuuriperintökohteiden olemassa olost. (Putkonen, Käyhkö & Salmela 2011, 29) Tässä kannattaisi kulttuuripolkutoimijoiden varmaan puhaltua yhteen hiileen sillä ongelma on yhteinen ja pyrkii luomaan markkinointikanava, josta mahdollisimman kattavasti löytyisi tietoa kohteista. Markkinointia voisi toki toteuttaa myös alueellisesti tai luoda matkailureittejä teeman mukaisesti. Teemallisuudesta mainio esimerkki on historiallisia puutarhoja kattavassa matkailureitti. (Putkonen, Käyhkö & Salmela 2011, 20) Vaskipolulle luontainen markkinointiteema voisi olla esimerkiksi kauppayhteydet Suomenlahdelle tai Raisionjokea pitkin sisämaahan – olettaen että näiden olemassaolosta on riittävästi tietoa.

Kehittämissuunnitelma

Tulokset analysoitiin ja niiden pohjalta laadittiin SWOT-analyysi, jotta tunnistettaisiin Vaskipolkuun ja sen kävijäkokemuksen kehittämiseen liittyvät vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet sekä uhat.

SWOT-analyysin tulos on nähtävissä kuvassa 2.

Kuva 2: SWOT-analyysi Vaskipolusta.

Varsinaiset kehittämissuunnitelmat esitellään puolestaan seuraavaksi neljässä eri teemassa: Vaskipolun fyysisen reitin kehittäminen, mobiiliopastuksen käytettävyyden parantaminen, kävijäkokemuksen monipuolistaminen ja yhteisöllistäminen sekä markkinointi.

Vaskipolun fyysisen reitin kehittäminen

Fyysisen reitin muutosehdotusten tavoite on helpottaa Vaskipolun havaittavuutta ulkoilupoluilla jo valmiiksi liikkuville, sekä mahdollistaa reitin aloitus useammasta suunnasta, esimerkiksi Kuloisten bussipysäkin tai Turun suunnasta saavuttaessa. Ajatuksena on lisätä reitin yleisopasteet Vaskipolun liitäntäpisteisiin muuhun reitistöön nähden.

Huhkon kartanon ja Papinkallion reittiväli on varsin pitkä, joten sen voisi pilkkoa lisäämällä reitille kohteeksi Kauriin rautakautisen asuinpaikan. Kohde toimisi samalla pysäyttävänä reittikylttinä Kuloisten bussipysäkin suunnasta saapuville. Lisäksi Papinkallion ja Siirin välistä reittiä voisi mielenkiintoista tarjoamalla vaihtoehtoinen reitti Linnasvuoren itäpuolelta, jolloin reitti kulkisi ainakin osan matkaa metsäpolkua nykyisen taajamatien reunan sijaan. Linnasvuoren infokyltti taas on hieman hankalassa paikassa aiheuttaen edestakaisin kulkemista. Kyltin voisi siirtää hieman etelämmäs, sillä todennäköisesti Linnasvuori erottuisi siitäkin hyvin. Kehitysjatukseksi myös Huhkon polttokalmiston kyltin siirto pellon puolelta kalliin puolelle, jolloin se osoittaisi lukusuunnassa kohteelle. Vaskipolun fyysisen reitin kehitysjatukset on havainnollistettu kuvassa 3.

Mobiiliopastuksen kehittäminen

Käytettävyysanalyysin ja vertailututkimuksen perusteella mobiiliopastusta kannattaisi kehittää seuraavilla tavoilla:

- reitin aloitus mistä kohteesta vain
- tarjolle koko reitin näytävä karttanäkymä
- ääniselostusten hyödyntäminen
- monipuolisemmin kuvamateriaalia
- linkityksiä kohteisiin liittyviin tietoihin
- ulkopuolisen sisällön ns. upottaminen kohdesivuille vaikutti toimivan tarinasoittimessa, joten tätä voisi hyödyntää olemassa olevan tiedon esittämisessä
- mahdolliset kieliversioinnit

Navigationin osalta nykyinen opastus ei toimi kaikilla käyttäjillä johtuen selainpohjaisesta teknologiasista ja sovellusten käyttöoikeuksista ja tämä olisi syytä informoida käyttäjälle, jotta hän halutessaan voisi mahdollistaa paikkatiedon käytön selaimelle. Mikäli navigointi haluttaisiin luotettavaksi, tulisi mobiiliopastus vaihtaa selainpohjaisesta erikseen ladattavaksi sovellukseksi. (Smedman 2024) Uudistustyössä olisi hyvä tarkistaa myös digipalvelulain vaatimusten toteutuminen, sillä ne koskevat julkisia toimijoita. (Aluehallintovirasto n.d.)

Kävijäkokemuksen monipuolistaminen

Vaskipolun kohteilla ei Siirin polttokalmistoa lukuun ottamatta ole juuri mitään maanpäällistä rautakaudelta näkyvillä, joten menneisyyttä olisi hyvä tuoda muilla keinoilla näkyväksi, kosketeltavaksi, kuultavaksi tai jopa haisteltavaksi.

Mobiiliopastukseen olisi hyvä linkittää tarjolle kohteisiin liittyviä tietoja, kuten kaivausraportteja kulttuuriympäristön palveluikkunasta tai vaikkapa kohteiden löydöistä tehtyjä 3D-malleja Sketchfab-palvelussa. (Sketchfab 2024) Museolta löytyy myös animaatioita esineiden valmistuksesta rautakaudella, jotka varmasti olisivat myös mielenkiintoista sisältöä sopivasti mobiiliopastuksen sisältöä suunnitellen.

Käsinkosketeltavaa muinaisuutta saataisiin aikaan esimerkiksi pystyttämällä Mullin tai Papinkallion asuinpaikalle rautakautisen rakennuksen kulmaus. Mullista esimerkiksi tunnetaan Suomen varhaisin varhopatsasrakenne, jonka rakenne tulisi näin konkreetisoitua. Kulmaennallistusta voitaisiin käyttää myös infokyltin kiinnittämiseen ja moniaistisuutta voisi lisätä myös vuosittainen huoltotervaus ohikulkijan hajuistia stimuloimaan. Kulmausta voisi käyttää myös koko taloa tai pihapiiriä kuvaavan lisätyn todellisuuden mallin käynnistämiseen, jolloin rakennus asemoituisi paikan päälle oikeaan kohtaan ja konkreettinen rakenne yhdistyisi virtuaaliseen malliin. Aivan reitin alkuun Huhkon kartanolta rinnettä alas lähdettäessä voitaisiin lisätyn todellisuuden avulla tarjota 8-tien sijaan näkymä rautakauden aikaiselle Raisionlahdelle ja ehkäpä Mullin suunnassa erottuisi pihapiirin ja vaikkapa vene laineilla. Näkymä orientoisi myös ymmärtämään luonto-olosuhteiden muutoksia.

Kohdeväleille kannattaisi laatia ääniselostukset, joilla orientoidaan kävijää seuraavaa kohdetta varten esittämällä kohteeseen liittyviä tietoja jo ennen kuin saavutaan paikan päälle, tai mikäli reitin varrella on jotain mielenkiintoista bongattavaa. Tämä auttaisi eläytymisessä ja pitäisi kävijän ajatukset muinaisuudessa. Mikäli alueen vanhoja kulkureittejä sattuisi Vaskipolun varrelle, nämä olisivat varmasti myös mielenkiintoisia tietoja ääniopasteessa.

Yhteisöllistäminen ja markkinointi

Museo Harkolla ja Raision kaupungilla on omat viralliset markkinointikanavansa, joita oletettavasti hyödynnetään jo nyt tapahtumamainonnan ja yleis-mainonnan osalta. Vaskipolun näkyvyyden ja löydettävyyden kannalta voisi kuitenkin olla vielä tehokkaampaa, jos tavalliset kävijät saataisiin osallistumaan tunnettuuden lisäämiseen somen sekä omien verkostojensa kautta. Facebookin kautta haulla ”Vaskipolku” löytyi yksi postaus ja Instagramissa vastaavasti

21 postausta, joten kovin paljon näitä kanavia ei vielä ole saatu hyödynnettyä. Reittiin voisi kuulua tehtäviä vaikkapa tyyliin ”Bongaa arkeofyytti ja jaa kuva Instagramissa tai Facebookissa Vaskipolku tägättyinä, niin osallistut Mullin t- paidan arvontaan!”.

Itse kuitenkin näkisin yksittäisten kävijöiden houkuttelun sijaan kestävämmäksi markkinointikeinoksi sen, että Vaskipolkua pyrittäisiin yhteisöllistämään. Tällöin aktiivien toimijoiden kiinnostus polkua kohtaan toisi automaattisesti mukanaan luonnollista näkyvyyttä heidän omien verkostojensa kautta.

Joitain esimerkkejä yhteisöllistämisestä esitettiin aiemmin teoriatarkastelun yhteydessä. Yhteisöllistämisen aikaansaaminen voi olla haastavaa ja museon rooli siinä rajallinen. Luonnollinen toimintatapa voisi olla yhteistyöaloitteiden teko ja aktiivisten toimijoiden tiedollinen tukeminen.

Markkinoinnissa olisi hyödyllistä löytää jotain samanlaisia yhteismarkkinointikeinoja kuin mitä Museoviraston muinaispolut.fi -palvelu oli aikanaan. (Wayback-machine 2024) Markkinoinnissa voisi pyrkiä löytämään kumppaneita myös yrityselämän puolelta vaikkapa tyyliin: ”Kivikaudelta keskiaikaan - viisi päivää Varsinais-Suomessa: tutustumiskohteet, yöpymispaikat ja paikallinen ruoka!”. Vaskipolku mahtuisi hienosti mukaan pakettiin esimerkiksi Mullin asuinpaikan edustavuuden ansiosta.

Yhteenveto

Työn tavoitteena oli etsiä keinoja ja ideoita Vaskipolun kävijäkokemuksen kehittämiseksi. Työn alkuvaiheessa analysoitiin nykyisen Vaskipolun toteutusta ja ammennettiin tutkimustiedosta kehittämisen eväitä. Synteesinä ideoitiin ja esitettiin kehittämiskäsitteitä fyysisen reitin, mobiiliopastuksen, kävijäkokemuksen monipuolistamisen sekä markkinoinnin ja yhteisöllisyyden kehittämiseksi.

Vaskipolun kehittämissideita myös vaiheistettiin kolmen vuoden mittaiseksi loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi, mutta lopulta tuntuiärkevimmältä vain esittää kehittämissideat sellaisinaan ja jättää työn hyödyntämiseen liittyvä harkinta Raision museo Harkolle. Kyse on lopulta museon kokonaisresurssin käytöstä, joka täytyy jakaa eri aktiviteettien sekä kehitystoimien kesken.

Mielestäni työ kuitenkin kannattaisi aloittaa mobiiliopastuksen parannuksilla ja jo valmiiksi saatavilla olevan tiedon linkittämisellä kohteisiin, jolloin suhteellisen pienellä panoksella saavutettaisiin merkittävä parannus kävijäkokemukseen. Osa kehittämissideoista olisi luontevaa toteuttaa opinnäyte- tai oppilaitosyhteistyöllä, joka samalla toimisi yhteisöllistävänä toimintatapana ja markkinointina Vaskipolulle.

Vaskipolun sijainti matkailullisesti vireään Turun, kesämatkailukaupunki Naantalın sekä vilkkaan Raision kauppakesittymän muodostaman Bermudan kolmiossa tarjoaa hyvät lähtökohdat saavuttaa paikallisten lisäksi myös matkailijoita Raision esihistorian äärelle. Näitä tavoitteita hyödyttäisi, mikäli Vaskipolulle saataisiin rakennettua monipuolista kävijäkokemusta ja samalla houkuteltua paikallisia aktiiveja Vaskipolkuun liittyvien palveluiden toteuttamiseen. Vihreän siirtymän myötä Vaskipolun liikuntareitis-

töä olisi luontevaa hyödyntää myös lähikuntien yhteistyönä vaikkapa esihistoriaikohteita yhdistävän yhteisen pyöräilyreitit suunnittelun ja markkinoinnin merkeissä.

Lopuksi haluan lausua lämpimät kiitokset Raision museo Harkon henkilökunnalle mielenkiintoisesta kehittämistyön aiheesta, vapaista käsistä pohtia kehittämistä ilman tiukkaa etukäteisrajausta sekä työn aikaisesta tuesta ja ideoista.

LÄHDELUETTELO

- Aluehallintovirasto n.d. Digipalvelulain vaatimukset. Verkkosivu. Viitattu 10.3.2024. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/>
- Alvik, R., Ihalainen, A., Tanskanen, T. 2002. Aikamatka esihistoriaan. Lahti: Lahden kaupunginmuseo, arkeologian yksikkö.
- Hovi, A., Lahelma, A. 2005. Matka Etelä-Suomen perinnemaisemiin ja esihistoriaan. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Isolehto, H. 2024. Suullinen tiedonanto Raision museo Harkon museonjohtajalta Heli Isolehdolta Vaskipolkuun liittyvän taustahaastattelun yhteydessä 7.2.2024.
- Momeo 2024. Momeo – opasratkaisut kävijöille ja yleisötiloihin. Verkkosivu. Viitattu 13.3.2024. <https://www.momeo.fi/>
- Mäki, M. 2020. Polkuja esihistoriasta tulevaisuusiin: matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla. Turun yliopisto. Kansatieteellinen arkisto 61. 334 s.
- Näränen, J. 2024. Sähköposti Raision museo Harkon arkeologi Jari Näräseltä Vaskipolun tarinasoitimen tilastotietoihin liittyen 9.2.2024.
- OPS Raisio n.d. Elämyspolku. Verkkosivu. Viitattu 3.4.2024. <https://sites.google.com/edu.raisio.fi/ops-raisio/oppimispolut#h.yvmsmwuqh8vm>
- Pelasta Turku n.d. Pelasta Turku! / Turun kaupunki. Verkkosivu. Viitattu 10.3.2024. <https://ctrlreality.fi/fi/portfolio/pelasta-turku-turun-kaupunki/>
- Petrisalo, K. 2001. Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen historiatieteellinen tutkimus perinne kulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa. Helsinki: SKS. 168 s.
- Puro, H. 2021. Yhteinen polku – Opas elävän perinnön vastuulliseen matkailulliseen tuotteistamiseen. Visit Finland, Museovirasto 2021. <https://www.museovirasto.fi/uploads/yhteinen-polku-opas-elavan-perinnon-vastuulliseen-matkailulliseen-tuotteistamiseen-2021.pdf>
- Putkonen, L., Käyhkö, S., Salmela, U. 2011. ”Härkätieltä skeittipuistoon : kulttuurin reitit ja rakennusperintö = kulturens vägar och byggnadsarv.” Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Raisio n.d. Vaskipolku. Verkkosivu. Viitattu 8.2.2024. <https://raisio.fi/sites/default/files/media/file/Vaskipolku300321.pdf>
- Samis, P., Michaelson, M. 2016. Creating the Visitor-Centered Museum. London: Routledge. 214 s.
- Setälä, P. 2013. Porin kulttuuripolku : Porin kaupungin perusopetuksen kulttuuriopetussuunnitelma. 1. p. Pori: Porin kasvatus- ja opetustoimi, 2013. https://cms.pori.fi/uploads/sites/9/2022/10/porin_kulttuuripolku_1.pdf
- Sketchfab 2024. hairy_hawker (Tapio Koivisto). Verkkosivu. Viitattu 22.2.2024. <https://sketchfab.com/tapkoismedman>
- Smedman, J. 2024. Suullinen tiedonanto Momeo Oy:n markkinointivastaava Jean Smedmanin haastattelussa puhelimitse 13.3.2024.
- Tarinasoitin n.d. Momeo. Verkkosivu. Viitattu 22.2.2024. <https://tarinasoitin.fi/>
- Turku n.d. Äppi-sovellus. Verkkosivu. Viitattu 10.3.2024. <https://www.turku.fi/steam-turku/appi>

Vaskipolku n.d. Tervetuloa matkalle tuhannen vuoden taakse. Verkkosivu. Viitattu 8.2.2024. <https://tarinasoitin.fi/vaskipolku>

Vuorinen, J. 2009.. Rakennukset ja rakentajat Rasion Ihalassa rautakauden lopulla ja varhaisella keskiajalla. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Wayback-machine 2024. Suomen muinaispolut. Internetarkisto. Viitattu 22.3.2024. <https://web.archive.org/web/20200106194431/http://www.muinaispolut.fi/index>

LIITE 1. VASKIPOLKUUN JA SEN MOBIILIOPASTUKSEN KÄYTETTÄVYYTEEN LIITTYVÄT HAVAINNOT

Vaskipolun fyysisen reitin ja mobiiliopastuksen käytettävyys analysoitiin torstaina 22.2.2024 aamupäivällä havainnoiden reitin kulkua, infokylttejä, maastoa ja mobiiliopastuksen toimintaa. Sää oli talvinen harmaan tihkusateinen ja lämpötila nollan tienoilla. Kesäkohteena Vaskipolku on varmaan parhaimmillaan, mutta kylmä ja sade toi myös hyödyllisiä havaintoja siitä, että aktiivinen puhelimen näytön operointi ei ollut erityisen miellyttävää näissä oloissa ja sai miettimään esimerkiksi ääniopasteiden hyviä puolia. Havainnot ja ajatukset toimintojen kehittämistä on kirjattu alla olevaan taulukkoon havaintokohteittain. Seuraavassa kuvassa lähöttilanne Huhkon kartanon parkkipaikalla.

Kohde	Havainto	Kehittämisidea/ajatus
Parkkipaikka	Parkkipaikalta lähdettäessä kohteet 1-2 edellyttää edestakaisin kulkua (kartanolle nousu, taas parkkipaikalle ja siitä alas jokivarteen)	Kiertojärjestyksen poistaminen, muuttaminen tai Huhkon kartano viimeiseksi kohteeksi
Parkkipaikka	Vaskipolkukyltti: voisi olla selkeästi merkattu missä ollaan etenkin kun navigointi ei välttämättä toimi	Lisätään esimerkiksi punainen piste osoittamaan paikkaa
Parkkipaikka	Mihin suuntaan lähden?	Olisiko hyvä olla joku nuoli mihin suuntaan lähteä ensimmäiselle kohteelle?
Parkkipaikka	Toinen vanhempi kyltti myös esillä.	Poistaminen tai tekstin muuttaminen joksikin muuksi? Sinällään ei haitanne, mutta ehkä voi hämätä.

		
Tarinasoitin: paikkojen nimeykset	Paikkojen nimeykset eivät täysin vastaa kylttien vastaavia. Esim. Huhkon kartano on tarinasoitinissa, mutta ei kyltissä.	Korjataan kyltititys ja tarinasoitin paikkojen nimeys esimerkiksi numeroinnilla Lisätään Huhkon kartano viimeiseksi kohteeksi nro 8. (onko siellä kahvilatoimintaa kesäisin?)
Tarinasoitin: seuraavaan kohteen siirtyminen	Haluatko jatkaa eteenpäin? - tyyppiset kysymykset luokitellaan yleensä turhiksi ja hidastaa toimintaa	Poistetaan varmistus ”haluatko jatkaa?”
Tarinasoitin: uuden sivun latautumisaika	Kuva tulee suhteellisen hitaasti jälkikäteen → kuvan koko	Alustavasti tarkastaen muutama noin 1,5 Mb kokoisia → voisi tarkistaa, saisiko pienennettyä ilman käytännön vaikutusta laatuun!
Tarinasoitin: Siirtymä kohteesta toiseen	Ei pysty kulkemaan kuin tiettyyn suuntaan ja tietyssä järjestyksessä kohteille. Jos tekee jonkun lisäloikan hakien tietoa, menettää helposti myös ns. vastauspisteensä, jos on vastailut kohdekysymyksiin, sillä ”kirjautuminen reitille” ilmeisesti vanhenee. Aiheuttaa lisäksi ylimääräistä pläräämistä.	Mahdollistetaan aloitus tai hyppely kohteissa halutussa järjestyksessä
Tarinasoitin: GPS-paikat ja reititys	Jostain syystä sovelluksella katsottuna oma paikka hyppii missä sattuu, ja tarinasoitin tarjoaa reitin tällöin väärin (kokeiltu monessa kohtaa vaskipolkua). Tabletilla oma paikka taas näkyy oikein, mutta ei tarjoa reittiä seuraavaan kohteeseen.	Mahdollisesti tarinasoitin bugi liittyen esim. optimoidaanko näyttö puhelimelle vai tietokoneelle / tabletille? → yhteys tarinasoitin ylläpitoon! (tiedoksi mahdollinen selitys eli selaimelle annetut käyttöoikeudet paikkatietoon ovat nykyään hankalasti ylläpidettäviä, tarkemmin tästä myöhemmässä luvussa.)
Tarinasoitin: missä olen /missä reitti kulkee	Reitin karttakuvaa ei löydy tarinasoitimesta. Tämä olisi tärkeää, sillä puhelimen oma	Lisätään reittikuva Tarinasoittimeen (esim. yläpalkkiin)

	sijainti näyttää minne sattuu!	
Tarinasoitin: ”Storymaker” nollaa ja vie alkuun	Tästä painaa helposti kun etsii jotain tietoa kuten kylttiä, jolloin sessio nollautuu ja joutuu aloittamaan alusta.	Korvataan Storymaker-ikoni jollain, joka kuvaa paremmin sen toiminnallisuutta.
Tarinasoitin: aloitussivusta (jatka palveluun) puuttuu otsikko	Aloitussivusta puuttuu vaskipolku otsikkona	Lisätään otsikko
Tarinasoitin:	Tarinasoitin ei näy kokonaisena puhelimen näytöllä	Skaalautuvuusongelma → onko joku säätö jossain vai tulisiko ohjelmiston ylläpidon tehdä joku päivitys?
6. Ihalan Linnasmäki - infokyltti	Tässä kohtaa on hyvä näköala Linnasmäelle, mutta reitiltä tarvitaan poiketa mutka, joka loppuvaiheen kävelynä voi tuntua pitkältä.	Harkittavaksi, olisiko reittipiste jossain muualla kuin tuossa kohtaa, esimerkiksi siirtää lähemmäs uutta reittihaaraamaa mikä rakennettu muutama vuosi sitten pellolle → ei ylimääräistä edestakaisin kulkemista!
Reitin varrella	P-paikalta → alkaa laskulla alaspäin, varsin pitkä pätkä Papinkalliolle. Heti alkuun mobiiliopasteen käyttäjä on oletettavasti kiinnostunut ja toivoisi jotain innostavaa sovellukselta kuin vain kävelyä.	1. Luodaan P-paikka → 1 kohde: ääniopaste paikan historiaan. 2. tehdään alarinteeseen merenpinnan taso – vuosisata -tyyppiset muutaman kohdat ja lähelle tunnelia 3. Lapsille jotain hauskaa bongattavaa esim. puihin tms.?
Reitille saapuminen muualta kuin P-paikalta	Miten huomaa että tällainen reitti on olemassa tai mikä se on vaikka näkee pienet laput?	Jonkinlaiset kyltit reitin liityntäpolkujen sisääntulopisteille. Osa tulee luonnostaankin (esim. Kauriin asuinpaikka, jos se lisätään reitille)
Julkisilla saapuminen	Huhkon parkkipaikka hieman hankala kävelykohde	Kuloisten suunnan päiväkodin vierellä on pysäkki, josta menee lyhyt kävelyreitti ”Kauriille” ulkoilupolkua pitkin. Ehkä tämän voisi laittaa opastuksiin mukaan.
Kohteilla	Mitä täältä on löytynyt?	Lisää kuvia tai ehkäpä olemassa olevia 3D-malleja käynnistäen esimerkiksi sovelluksesta tai jollain muulla tavalla.
Kohteilla	Miltä jonkun esineen valmistaminen näyttää?	Esim. joku video muinaistekniikan työnäytöstyyppisesti? (vrt. Papinkallion kyltissä oleva valutilannekuva)

LIITE 2. VERTAILU TARINASOITTIMEN KÄYTÖSTÄ JA LISÄTYN TODELLISUUDEN HYÖDYN- TÄMISESTÄ MOBIILIOPASTUKSISSA

Seuraavia tarinasoittimen päälle rakennettujen mobiiliopastusten vertailtiin kotoa käsin tietokoneella:

- Joensuun bunkkerimuseo (<https://tarinasoitin.fi/bunkkeri>)
- Saarijärven museo (<https://tarinasoitin.fi/saarijarvi>)
- Vanhalinna (<https://tarinasoitin.fi/vanhalinna>)
- Varkauden museo (<https://tarinasoitin.fi/varkaus>)

Joensuun bunkkerimuseon osalta oli huomattavaa ääniselostusten käyttö, joka oli toteutettu varsin laadukkaasti ja kohteista oli lisäksi aika paljon kuvia, vanhoja karttoja ym. ja sovellus tarjottiin useammalla kielellä sekä tekstejä, että ääniopastuksia myöten (suomi, englantia, venäjä ja kiina).

Saarijärven museon osalta tarinasoitinta oli hyödynnetty toteuttamalla kahdeksan erilaista sovellusta Saarijärveen liittyviin kohteisiin. Kivikauden kylän sovelluksessa oli toteutettu esimerkiksi kampakeraamisen astian valmistukseen liittyvä opastusvideota. Video on ladattu Vimeo-palveluun ja upotettu sitten tarinasoittimen sivulle. Sovellus oli pitkälti tiedollinen esitys kivikauden tekniikoihin, tosin kaikessa ei välttämättä ollut suoraa yhteyttä Saarijärven kohteeseen. Vanhalinnan tapauksessa kohteesta oli toteutettu erilaisia näkökulmia omina sovelluksinaan, joissa esiteltiin mm. paikan historiaa, Vanhalinnassa toteutettuja näyttelyitä ym. Sovellukset oli toteutettu hieman eri keinoin, joista osassa oli myös äänen ja kuvan yhdistelmää tarinamuodossa ja osassa taas tekstiä ja kuvaa sekä kysymyksiä, joihin vastaukset löytyivät tekstistä. Teknisesti äänen nauhoituksessa oli selkeästi ollut haasteita eli hyvät kertomukset kärsivät epäselvästä nauhoituksesta. Varkauden museo oli toteuttanut tarinasoittimen avulla kartan ja paikannuksen avulla toimivia kohdevierailuja esimerkiksi julkisiin taidekohteisiin sekä erityisesti yleisiä opastuksia Varkauden kulttuuriin, joita ei varsinaisesti oltu edes ajateltu mobiiliopasteiksi, mutta ehkä kohteiden sijainnin osalta hyödynsivät karttatietoa.

Kaiken kaikkiaan useimmissa tutkituissa tarinasoitinkohteissa reittiin liittyvät kohteet oli mahdollista nähdä yhdellä sivulla, josta myös poimia itseä eniten kiinnostava haluamassaan järjestyksessä.

Vaskipolun versio on taas ajateltu aika tarkasti siten, että reitti kierretään alkaen parkkipaikalta tai oikeastaan Huhkon kartanosta ja edetään tietyssä järjestyksessä, joka on hieman jäykempi ratkaisu. Yhteenvetona kehittämismielessä nostaisin harkittavaksi Vaskipolun tarinasoitinsovelluksen kehittämisessä: aloitusmahdollisuus mistä kohteesta vain, karttanäkymä reitistä, ääniselostusten hyödyntäminen, monipuolisemmin kuvamateriaalia ja videoiden upottaminen toimii. Lisäksi erityisesti Vaskipolkua ajatellen saatavilla olisi jo olemassa olevia 3D-mallinnuksia esimerkiksi kohteilla tehdyistä kaivauslöydöistä sekä Mullin asuinpaikan pienoismalli ja erilaisia rekonstruktioajatuksia tutkimuskirjallisuudessa. Mulli eritoten ja Vaskipolun muutkin kohteet ovat hyvin tutkittuja, joten sitä aineistoa kannattaisi mielestäni hyödyntää ja linkittää mobiiliopastukseen monipuolisesti.

TESTAUS LISÄTTYÄ TODELLISUUTTA HYÖDYNTÄVISTÄ OPASTUKSISTA

Turun keskustan alueelta löytyi kaksi erillistä lisätyn todellisuuden sovellusta, joita testattiin, sillä Vaskipolun kohteissa olisi potentiaali hyödyntää lisättyä todellisuutta. Kumpikin oli toteutettu erillisinä sovelluksina, jotka sai ladattua puhelimelleen Google Play -kaupasta.

Testatut sovellukset olivat:

- Pelasta Turku (<https://ctrlreality.fi/fi/portfolio/pelasta-turku-turun-kaupunki/>)

- Äppi (<https://www.turku.fi/steam-turku/appi>)

Pelasta Turku lähti toimimaan kun ensin navigoi reitin alkupisteeseen. Sovellus käynnistyi, mutta hyvin nopeasti kävi selväksi, että jokin tekninen ongelma jumitti sovelluksen tai skaalasi lisätyn todellisuuden mallin epäkäytännöllisen kokoiseksi. Äppi-sovellus puolestaan käynnistyi ja toimi huomattavasti paremmin. Tiettyihin paikkoihin Aurajoen varteen oli merkattu koordinaattipisteitä, joihin saavuttaessa oli mahdollista aukaista ja tarkastella esimerkiksi löytöesineitä kuvaavaa mallia kiertäen. Mittakaava todelliseen esineeseen nähden tosin oli täysin väärä. Mielenkiintoisin oli mallinnus ensimmäisestä sillasta Aurajoen yli, mutta mallin ongelma oli, että se projisoitui näytön kautta maisemaan epäluonnollisessa asennossa. Nähdäkseni taustalla on tekninen ratkaisu, jossa malli käynnistetään koordinaattipisteessä ilman mallille annettavaa suuntaa. Asia olisi teknisesti ratkaistavissa esimerkiksi Vaskipolun kontekstissa, jos käynnistyksen tekisi vaikkapa infokyltistä, jolloin vaikkapa Mullin asuinpaikkaa mallintava rakennus saataisiin asemoitua haluttuun suuntaan ja se pysyisi paikoillaan vaikka sitä tarkastelisi kävellen eri suunnista.

Pysäytyskuva Pelasta Turku -sovelluksen alusta, johon sovellus jämähti.

Löydettyä patsasta esittelevä malli Äppi-sovelluksessa.

Aurajoen ensimmäisen silta asemoitui ja siirtyi oudosti Äppi-sovelluksessa jokeen nähden.

Vaskipolun kehittämistä ajatellen mielestäni lisätyllä todellisuudella saataisiin hyvät mahdollisuudet tehdä reitistä mielenkiintoisempi. Ongelmahan Vaskipolun kohteissa on, että niissä ei juurikaan ole maan päälle näkyviä merkkejä muinaisuudesta. Luontaisia ratkaisuja olisivat esimerkiksi hyvin tutkitun Mullin asuinpaikan rakennusten virtuaalimallit. Periaatteessa mallin luonnissa voisi testimielessä käyttää pohjana myös esimerkiksi Mullin pienoismallista fotogrammetrialla tehtävää mallia jotenkin sopivasti rajattuna ja editoituna, jotta se skaalattuna näkyisi seuraavan kuvan kyltin takana olevalla tyhjällä tontilla. Papinkalliolla olisi myös sopivat olosuhteet lisätyn todellisuuden toteutukseen vaikkapa nytkin infotaulussa hahmotellusta sepän pajasta.

Esineiden esittäminen Äppi-sovelluksen tapaan ei tuntunut erityisen onnistuneelta, sillä ilmeisesti mallin tulee olla melko yksinkertainen, jotta se jaksaisi pyöriä sovelluksessa. Esimerkiksi patsaasta ei oikein näe yksityiskohtia. Parempana ratkaisuna näkisin mobiiliopastuksen sivulle upottu interaktiivisen 3D-mallin tai kohdesivulta avattavan linkin Sketchfab-palveluun, jossa jo nyt on esillä kohteilta olevien löytöjen 3D-malleja. Tällöin niitä voi myös pyörittää, zoomata ja yksityiskohtainen tarkkuus ja informaatioarvo olisi huomattavasti parempi kuin Äppi-sovelluksen ratkaisussa.

Mullin eduspellon kyltti. Lisätyn todellisuuden mallin voisi käynnistää oikeaan suuntaan ja oikean kokoisena näkymään taustalla olevalle tyhjälle tontille, jos käynnistys tapahtuisi hyödyntäen jotain olemassa olevaa kiinteää pistettä, kuten infokylttiä. Ehkäpä virtuaalimallia voisi tällöin tarkastella kävellen sen ympärillä tai jopa sisällä.

Kysely kulttuuripolkujen soveltuvuudesta opastuksiin

Kyselyn tavoite on tunnistaa kulttuuripolkujen hyviä käytänteitä opastuksia ajatellen. Kysely liittyy Raision museo Harkon esihistoriapolun eli Vaskipolun kehittämiseen, mutta toivomme, että annatte palautetta ja ideoita myös muiden käyttämienne ulkokohteiden pohjalta.

Ole siis vastauksissasi idearikas ja mieti asioita oman työn ja kokemuksen kannalta!

Vastaukset kerätään anonymisti ja tulokset käsitellään ja esitetään Vaskipolun kehittämissuunnitelmassa siten, että yksittäisiä henkilöitä ei ole mahdollista tekstistä tunnistaa. Työ tehdään Turun yliopiston museologian laitoksen opiskelijatyönä. Tarvittaessa lisätietoja: iikka.meriala@gmail.com.

Nykyisestä opastoinnasta ja kokemuksista
Kuinka usein teet opastuksia?
Mihin kohteisiin ne suuntautuvat?
Ketkä ovat kohderyhminä/osallistujina?
Toteutatko samalle kohteelle erityyppisiä opastuksia? Jos, niin miten ne eroavat toisistaan?
Käytätkö opastuksessa jonkinlaista rekvisiittaa kuten kohteeseen liittyvää asua, esineistöä tms.?
Hyödynnätkö opastuksien yhteydessä kohteeseen mahdollisesti liittyviä digitaalisia palveluita? Millaiset olisivat erityisen tarpeellisia opastoinnassa?
Mihin suuntaan haluaisit kehittää omia nykyisiä opastuksiasi?
Mitkä asiat helpottaisivat tätä? Mitkä asiat taas estävät kehittämistä?

Opastusten suunnittelu ja toteutus kulttuuripoluille

Toteutatko tällä hetkellä opastuksia kulttuuripolkuihin tai vastaaviin reitteihin tukeutuen? Jos et, niin onko sille joku erityinen syy?

Jos sinun täytyisi suunnitella opastus jollekin entuudestaan tuntemattomalle kulttuuripolulle, niin miten etenisit ja millaisia tietoja tai tukea kaipaisit jotta saisit opastuksesta erityisen kiinnostavan?

Millaiset seikat reitillä tai reittiin liittyvissä palveluissa ovat mielestäsi tärkeimpiä opastusten käytännön toteuttamisessa?

Nimeä paras tuntemasi kulttuuripolku, jota pidät erityisen hyvin opastuksiin soveltuvana?

Mitkä asiat tekevät siitä parhaan nimenomaan opastuksiin?

CASE: Vaskipolku tai muu hyvin tuntemasi kohde

Jos Vaskipolku on itsellesi tuttu, vastaa sen pohjalta tai nimeä muu tuntemasi kohde

Vaskipolku

Muu: _____

Mitkä asiat reitillä edistävät opastustoimintaa?

Mitä asioita haluaisit muuttaa, poistaa tai lisätä?

Oletko kokeillut tarinasoitinta tai vastaavaa kohteeseen liittyvää digiopastusta? Palautetta sen soveltuvuudesta opastustoimintaan?

Vapaa sana – mitä neuvoja haluaisit antaa kulttuuripolkuja kehittäville?

**TURUN
YLIOPISTO**